

ITSE OPPINUT TAITEILIJÄ

– tapaustutkimus: Paavo Pyhtilä, 80v

Jyväskylän yliopisto
Taiteiden ja kulttuurintutkimuksen laitos
Taidekasvatuksen pro gradu -tutkielma
kevät 2008
Pertti Pyhtilä

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Pertti Juhani PYHTILÄ	
Työn nimi – Title ITSE OPPINUT TAITEILIJÄ – tapaustutkimus: Paavo Pyhtilä, 80v	
Oppiaine – Subject Taidekasvatus	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year toukokuu 2008	Sivumäärä – Number of pages 136 + 5 liitettä = 178 sivua
<p>Tiivistelmä – Abstract: Itseoppinut taiteilija kompensoi ammatillisen taidekoulutuksen puutetta opiskelemalla itsenäisesti moninkertaisesti koulutettuihin kollegoihinsa verrattuna. Hän epäilee taitojaan ja perehtyy siksi huolella tekniikoihin niitä – ilman ohjausta – luovasti kokeillen. Häneltä puuttuu taidekoulun sosiaalistava ja identiteettiä rakentava verkosto, joten hän etsii taiteilijan malleja kirjallisuudesta ja taidekriitikeistä. Hän tutkii toistein taiteilijain teoksia valokuvista ja alkuperäisinä – ja taidemaailmaan päästyään keskustelee (harvojen) tapaamiensa taiteilijain kanssa. Itseoppineen opintopolut ovat siis moninaiset</p> <p>Tapaustutkimukseni kohteena ollut taidemaalari Paavo Pyhtilä on syntynyt vuonna 1927. Hän piirsi lapsesta lähtien, mutta kävi sota-aikana kauppakoulun ja elätti nelilapsisen perheensä varaston- ja myymälänhoitajana koko ajan maalaten ja vapaan taiteilijan ammatista haaveillen. Kun kaksi lapsista oli kirjoittanut ylioppilaaksi, Pyhtilä toteutti unelmansa.</p> <p>Kirjallisuus on ollut kansalaiskoulun ja kaksivuotisen ammattikoulun käyneen Paavo Pyhtilän tärkein taidekasvattaja. Hän luki kotikaupunkinsa kirjaston taidekirjat niin tarkkaan, että kirjastonhoitaja ryhtyi lainaamaan hänelle käsikirjaston teoksia. Pyhtilä sai kirjoja lahjaksi sukulaisilta ja työtovereilta ja tilasi niitä kirjakaupan kautta 1950-luvulta alkaen. Hän luki kirjansa tarkkaan alleviivaten ja muistiinpanoja tehden, eri teosten värikuvia vertaillen ja lehtikuvia mustavalkoisten rinnalle liimaillen. Hyvin kuvitetut vieraskieliset teokset olivat tärkeitä vertailukohteita kielitaidon puutteesta huolimatta.</p> <p>Itseoppinutkaan ei opi yksin. Hän tarvitsee rohkaisua ja ohjausta. Paavo Pyhtilä haki – uransa alussa – toisten taiteilijain kommentteja: Raahen Seminaarilta Leo Heng, Unto Immonen, Eero Sovelius-Sovio, Oulusta Matti Mikkola, työtoveri Paavo Kaukosalo, ensimmäinen välittäjä Esko Roihu, Osuuskaupan somistuskurssin vetäjä – kaikki matkan varrelle "sattuneet" ymmärtäjät ovat tänäkin päivänä tarkkaan mielessä. Lähes 90-vuotiaan Lennu Juvelan sanat Tampereen läpimurtonäyttelyssä 1970-luvun alussa toistuivat Paavo Pyhtilän 80-vuotisnäyttelyn haastatteluissa: "Puhtaan paletin taiteilija." Itseoppineen luovuudesta ja vapaudesta kertoo se, että matkakumppaneiden rinnalla toistuvat tasavertaisina myös nimet Picasso, Braque ja jopa renessanssin Michelangelo, jonka monipuolisuus näkyy Pyhtilän halussa rakentaa itse purjevene, kotitalo ateljeineen ja huvila näkötorneineen.</p> <p>Kun taidekirjallisuuden ja taiteilijat voi halutessaan siirtää taidemaailmaan ulkopuolelle ja tutustua heihin siellä, tarjosivat taidenäyttelyt, museot, galleriat ja taiteilijakodit Paavo Pyhtilälle mahdollisuuden astua – aluksi vieraana – konkreettisesti taidemaailmaan. Kirjallisuuden glorifioima Pariisi oli Pyhtilänkin unelmien matkakohde ja juuri sinne suuntautuvaan matkaan kului ensimmäinen apuraha 1972. Pariisiin Pyhtilä on palannut 1982 ja 1992 ja vaikka 2002 jäikin väliin, olisi hän Laura-muusansa terveyden salliessa valmis lähtemään taas juuri Pariisiin. Ennen Pariisia Paavo Pyhtilä oli kuitenkin jo 1940-luvulta ahkera Ateneumin-kävijä ja kiersi perheineen kesänäyttelyt koko Suomesta. Rooma ja Hampuri tulivat tutuiksi jo kauppiaan kesälomilla 1960-luvulla. Opintomatkaksi ja luovan työn innoittajaksi riitti Paavo Pyhtilälle kuitenkin myös Lappi väreineen tai Savutuvan Apajan pirtin rauha.</p> <p>Itseoppinut matrikkeltaiteilija Paavo Pyhtilä on opiskellut – ja opiskelee edelleen – itse, itsenäisesti ja itselleen. Hänen opintopolkujensa varrella ovat olleet opettajina taidekirjat, taiteilijat ja taiteenystävät sekä matkat taiteen pariin ja taiteen lähteille. Tästä ovat syntyneet tuhannet taideteokset, jotka taidemaailmaan esille asetettuina ovat löytäneet arvostusta – ja tehneet osaltaan maailmasta paremman paikan elää. Raimo Heinon sanoin: "<i>Suomessa on taiteilijoita enemmän kuin mihin meillä on varaa, mutta ei tarpeeksi.</i>"</p>	
Asiasanat – Keywords: itseoppinut, itseoppineisuus, taiteilija, kuvataiteilija, taidemaalari, taideopinnot, taideopetus, taiteilijahaastattelu, Paavo Pyhtilä	
Säilytyspaikka – Depository: Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos	
Muita tietoja – Additional information: tapaustutkimus	

"Itseoppinut on ainoa oppinut. Muut ovat opetettuja"¹

Omistettu vanhemmilleni,
Laura ja Paavo Pyhtilälle

Kannen kuva: **Paavo Pyhtilä: Omakuva**, 37,5 x 29,5 cm, öljy paperikankaalle, 1950
valokuva: taiteilijan veljen pojanpoika **Juho-Pekka Pyhtilä**, 2007

Yllä Paavo Pyhtilän piirros 1940-luvulta

¹ Paasilinna 1989: 54

SISÄLLYSLUETTELO

1.	Johdanto.....	1
1.1.	Työni rakenne ja lähteet	2
2.	Tutkimukseni tavoitteet, menetelmät ja aineistot	2
2.1.	Tavoitteet	2
2.2.	Menetelmät.....	3
2.2.1.	Kirjallisuudesta itseoppineita etsien	4
2.2.2.	Tapaustutkimuksella syvähaastatellen.....	5
3.	Itseoppineen raamit taidemaailmassa	10
3.1.	Taidemaailma	10
3.2.	Taiteilija	13
3.2.1.	Taiteilijamyytit.....	18
3.2.2.	Itseoppineita taiteilijoita	22
3.3.	Taide(teos)	28
3.4.	Itseoppineet <i>Taiteilijan asema</i> -tutkimuksissa	29
3.5.	Taidekoulutuksesta	35
3.6.	ITE-tutkimus ja sana <i>itseoppinut</i>	47
4.	Tapaustutkimus: Paavo Pyhtilä	51
4.1.	Koti ja perhe	51
4.2.	Tie taiteilijaksi	56
4.3.	Taidemaailmassa	62
4.3.1.	Taiteilija	66
4.3.2.	Näyttelyt	69
4.3.3.	Apurahat	74
4.3.4.	Taideteokset	76
4.3.5.	Huomionosoitukset.....	82
4.4.	Paavo Pyhtilä ja ITE	84
5.	Paavo Pyhtilän itseoppimismenetelmät.....	86
5.1.	Taideopinnot	87
5.1.1.	Kurssit.....	90
5.2.	Kirjat.....	96
5.3.	Ihmiset.....	101
5.4.	Matkat.....	115
5.5.	muut tavat oppia: mm. opettaminen	125
5.6.	muutos oppimisen merkinä?	127
5.7.	Paavo Pyhtilän oma yhteenveto oppimisesta	130
6.	Itseoppijan muotokuva	131
6.1.	Lopuksi.....	132
6.2.	Jälkikirjoitus	135
7.	LÄHTEET.....	136
7.1.	Painamattomat lähteet	136
7.1.1.	Äänitiedostot	136
7.1.2.	Videotiedostot	136
7.1.3.	Sähköpostit ja niiden liitteet, pikaviestit	136
7.1.4.	Paavo Pyhtilän laatimat muistilistat ja tiedostot.....	136
7.1.5.	Muut painamattomat lähteet.....	137
7.2.	Painetut lähteet	137
7.2.1.	kirjeet, kutsut, näyttelyluettelot etc. pienpainatteen	137
7.2.2.	sanomalehdet.....	137
7.3.	Kirjallisuus	141
8.	Henkilö-, järjestö- ja paikannimihakemisto	146
9.	Kuvaluettelo	149
	Liite 1: Paavo Pyhtilän elämäkerta	150
	Liite 2: Paavo Pyhtilän "Elämää jäsentävät tapahtumat".....	163
	Liite 3: luettelo myydyistä Paavo Pyhtilän teoksista -1994.....	164
	Liite 4: Jyväskylän taidemuseon taiteilijahaastattelun runko	173
	Liite 5: Åbo Akademin taiteilijahaastattelun runko	174

1. Johdanto

Taidekasvatuksesta – kuten kaikesta kasvatuksesta – puhuttaessa edellytetään yleensä kasvattajan ja kasvatettavan olemassaoloa. Samoin kasvatustiede keskittyy, jopa *itseohjautuvuutta* tutkiessaan, oppijan ja opettajan/ohjaajan väliseen vuorovaikutukseen. Taide tuntuu tässäkin suhteessa olevan poikkeuksellista: väitetään, ettei taiteilijaksi voi opettaa eikä taiteilijaksi voi valmistua, sanotaan, että taiteilijaksi synnyttään ja monet koulutetut taiteilijat sanovat olevansa itseoppineita.

Palattuani vuosien 1991–2006 Viron-ekskursiolta kutsui kulttuuriasianneuvos emerita **Ritva Kaipio** minut seurakseen *ITE hengessä* -näyttelyn avajaisiin Taidehalliin 16.6.2006. Näyttelyesitteessä todettiin, että "*Näyttelyn taiteilijoita yhdistää itseoppineisuus.*" Tuo sana – *itseoppinut* – oli minulle aiemmin, kotona opittuna, kuulunut osaksi ammattitaiteilijan ansioluetteloa tasavertaisena vaihtoehtona Suomen Taideakatemian koululle. Nyt *itseoppinut* tuli uuteen käyttöyhteyteen nykykansantaitteeseen korkeakulttuurisissa kehyksissä. ITE-taiteesta Taideteollisessa korkeakoulussa väitöskirjaa tekevä **Minna Haveri** on määritellyt nykykansantaitteen "*itseoppineiden kansantaitelijain omaehtoiseksi taiteenkaltaiseksi ilmaisuksi*"².

Samalla – itsekin työttömäksi ryhtyneenä – olin kiinnittänyt huomiota kuvataiteilijain työttömyyteen ja taidekoulutuksen räjähdysmäiseen kasvuun³, minkä myötä ymmärsin itseoppineiden ammattitaiteilijain määrän lähenevän nollaa. Arvelin, että koska itseoppineita ei enää julkisuudessa näy, ei sanaakaan enää käytetä entisessä yhteydessä vaan se voidaan liittää nyt ITE-taiteeseen.

Kolmannen sysäyksen tämän tutkimuksen tekoon sain, kun itseoppinut matrikkeli-taiteilija, isäni **Paavo Pyhtilä** täytti 80 vuotta 27.2.2007 ja hänestä tehdyissä leh-tihaastatteluissa korostuivat kirjallisuus, kollegat ja matkat. Keskusteluissamme ITE-taiteesta Paavo Pyhtilä korosti, ettei "*hän missään nimessä ole ITE-taiteilija*".

Työni kuluessa jouduin huomaamaan, miten samakin taiteilija on yhdessä tutkimuksessa itseoppinut ja toisessa esittelee taideopintojaan ja miten taidelukiota käynyt ja pitkään opiskellut monilahjakas, Finlandia-palkittu taiteilija on haastattelussa todennut:

*"Mä oon aina kauheen kateellisena ajatellut, että olispa joskus tosiaan voinut olla semmosen mestarin opissa, jonka muistais, joka olis siis liikauttanut johonkin päin, vaikka olis haukkunut, mutta antanut persoonallisen muiston. Että mun mielestä, mä rohkenisin sanoa edelleen, olen taiteilijana autodidakti, itseoppinut, vaikka olen käynyt erinäisiä kouluja."*⁴

² www.nykykansantaide.fi (30.1.07) – määritelmä poistettu sivuilta? (4.5.08)

³ Esim. Karhunen 2006; Karttunen 2006; Rensujeff 2003

⁴ Jääskinen et al. 1985: 122–123 alleviivaus tekijän

1.1. Työni rakenne ja lähteet

Työni toisessa luvussa esittelen käyttämäni metodit ja aineistot, luvussa 3 etsin itseoppineisuutta taidemaailmasta ja taiteilijatutkimuksista sekä teen lyhyen katsauksen *ITE*-käsitteeseen. Tutkimukseni luvut 4, 5 ja 6 muodostaa tapaustutkimukseni yhdestä suomalaisesta itseoppineesta, minkä vuoksi olen pitäytynyt – joitain viittauksia lukuun ottamatta – suomalaisiin lähteisiin. Keskeisimpiä ovat olleet ns. *Taiteilijan asema* -tutkimukset, erityisesti **Sari Karttusen** julkaisut. Hänet tapasin pariin otteeseen myös henkilökohtaisesti – mm. 26.10.2006 Sosiaalipolitiikan päivillä – ja sain arvokkaita vihjeitä lisäksi myös sähköpostitse, mistä kiitokset. Tutkimukseni ei ole kuitenkaan yhteiskuntapoliittinen eikä taidehistoriallinen vaan taidekasvatuksellinen näkökulma itseoppineisuuteen. En ole myöskään vielä tässä työssä tutkinut, MITÄ itseoppinut taiteilija on oppinut vaan MITEN hän oppinsa on koonnut. Toivon työni lopussa olevan – sivulta 146 alkavan – henkilöhakemiston palvelevan lukijaa ja opastavan myös lineaarisesta poikkeaviin lukutapoihin.

2. Tutkimukseni tavoitteet, menetelmät ja aineistot

Itseoppinut filosofi **Jean-Jacques Rousseau** tunnusti 1700-luvun puolivälissä, että

*"— — jos omin päin oppimisella on etunsa, on siitä myöskin suuret haittansa, varsinkin se, että se on uskomattoman vaivalloista. Sen tiedän paremmin kuin kukaan muu."*⁵

2.1. Tavoitteet

Tutkimuskysymyksiäni olivat *Kuka on itseoppinut (kuvataiteilija)? Voidaanko itseoppineisuutta määritellä? Miten itseoppinut oppii?*

*"Taidemaailma ei tarvitse tiukasti muodollisia menettelytapoja. Se sallii kevytmielisyyden ja erilaiset oikut, jopa rohkaisee niihin, menettämättä silti vakavaa tarkoituseräänsä. — — Asettamalla objektin ehdolle arvostuksen kohteeksi asetamme itsemme samalla alttiiksi sille mahdollisuudelle, että kukaan ei sitä arvostakaan ja että me objektin tähän asemaan asettaneina joudumme näin häpeään."*⁶

Tutkimukseni tavoitteena on hahmottaa **itseoppineen ammattitaiteilijan opin-****tie**, ne taidekasvatukselliset metodit, joilla korkeasti motivoitunut yksilö systemaattisesti kouluttaa itsestään matrikkelitäiteilijan. Etsin itseoppineisuutta taiteilijatutkimuksista sekä tapaustutkimuksena 80-vuotiaan kuvataiteilijan haastatteluista.

Tutkimuskohteeni on **itseoppiminen**: tapa, jolla taidekoulutuksesta luopunut (tai luopumaan joutunut) henkilö on ammattiinsa vuosien mittaan itse oppinut sekä se, mitä itseoppineista on kirjoitettu. Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikön tutkija **Kaija Rensujeff** kertoo aiemmista tutkimuksista otsikolla "*Yhteiskuntatieteellisiä taiteilijatutkimuksia*"⁷. Oman tutkimukseni tavoitteena ei ole selvittää itseoppi-

⁵ Rousseau 1965: 138 (alkuteos 1770, julkaistu 1782)

⁶ Dickie 1981: 91

⁷ Rensujeff 2003: 10

neen ammattitaiteilijan "asemaa" yhteiskunnassa vaan keskittyä nimenomaan **oppimiseen** – kuvataiteilijan itseohjautuvaan taidekasvatukseen. Toistan, ettei työni ole myöskään taidehistoriallinen tutkimus Paavo Pyhtilästä, vaikka sellainen olisikin tarpeen.

Uskon työni olevan tarpeellinen myös nousevan ITE-tutkimuksen rinnalla muistuttamassa ammattitaiteilijain aiemmin kunnioittamastakin itseoppineisuudesta. En myöskään tässä työssä perehdy eri taiteen alojen itseoppineisiin – kirjailijain koulutus on kasvussa samaan tapaan kuin joitain vuosikymmeniä sitten kuvataiteilijain koulutus! **Erno Paasilinna** on tunnetun itseoppineisuus-aforisminsa lisäksi kirjoittanut kirjailijaksi tulosta seuraavaa:

"Kirjailijaksi ei synnytä. Tehokas valmentautuminen kirjailijaksi tuntuu minusta mahdottomalta. On eletävä sellainen elämä, josta syntyy kirjailija. Jos kirjailijaksi tulo olisi opittavissa kaikin koulumaisin keinoin, kaivattaisiin kirjailijoita jotka eivät ole käyneet tuota koulua. He kirjoittaisivat siitä mikä on olemassa, eivät siitä mikä on olemassa tuon koulutuksen lävitse. — — Kirjailijalla ei ole kiirettä valmistautua kirjailijaksi. Jos hän valmistuu, hän estää oman kehityksensä. Hän oppii vain kokeilemalla ja erehtymällä."⁸

Vilho Suomen mukaan kirjallisuus näyttäisi taiteenaloista olevan se, jossa kynnyks on matalin ja autodidaktin mahdollisuudet suurimmat⁹. Itseoppineita tutkitaan tälläkin hetkellä moniaalla, mm. professori **Lea Laitinen** Helsingin yliopistosta on saanut Suomen Akatemian rahoituspäätöksen (nro 121270 vuosiksi 2008-2011) tutkimukselleen *Itseoppineet kirjoittajat ja kirjallistumisen prosessit 1800-luvun Suomessa*¹⁰.

2.2. Menetelmät

Opinnäytteeni itseoppineisuudesta jakautuu kahteen osaan:

- I** kirjallisuuskatsaus itseoppineisuuteen
- II** tapaustutkimus itseoppineisuudesta

Nämä menetelmät olen valinnut perehdyttyäni aiempiin tutkimuksiin sekä erilaisiin tutkimusmenetelmiin. Haastatteluja ja syvähaastatteluja sekä haastateltavan muistuttamista ja jaettua subjektiviteettia olen halunnut käyttää myös saadakseni kokemuksia aluetaidemuseoiden taiteilijateemahaastattelujen kehittämistä varten¹¹.

Kahdeksankymmentä vuotiaan taidemaalarin haastattelut ja lehtiartikkelit (n. 150 kpl) muodostavat monipuolisen aineiston, jotka auttoivat kontrolloimaan esitettyjä

⁸ Paasilinna 1989: 119

⁹ Suomi 1968: 149

¹⁰ webfocus.aka.fi/ibi_apps/WFServlet?%20IBIF_ex=x_HakKuvaus&HAKNRO1=121270 (4.5.2008)

¹¹ Sain Jyväskylän aluetaidemuseolta taiteilijain teemahaastattelun runkosta paperikopion (ilmeisesti 1980-luvulta). Tiedustelin vastaavia myös Oulusta ja Hämeenlinnasta, joista sitä ei löytynyt. Valokopion sain myös Åbo Akademiassa tehtyjen taiteilijahaastattelujen rungosta. Suurena apuna oli teoksessa *Taidemaalaria tapaamassa* (1985) taiteilijoille esitetyt kysymykset. Jyväskylän ja Turun lomakkeista poimimani kysymykset ovat tämän opinnäytteen liitteinä: Liite 4 ja Liite 5.

faktoja (haastattelut artikkeleita ja artikkelit haastatteluja)¹². Taiteilijan elämäkerta – Liite 1 – on koottu lukuisista lähteistä ja moneen kertaan tarkistettu yhdessä taiteilijan kanssa hänen arkistoaan hyväksikäyttäen ja aiempien tutkimusten kyselylomakkeita täytättyäen:

*"Minustakin tuntuu, että joihinkin kysymyksiin olen vastaillut jo Sinun lähettämässä kaavakkeissa useampaan kertaan."*¹³

2.2.1. Kirjallisuudesta itseoppineita etsien

Tutkittaessa kuvataiteilijoita on keskeistä perehtyä siihen, mitä ja miten heistä on kirjoitettu, sillä kirjoitustavat ovat osa taidemaailman merkitysrakenteita, joiden mukaan taiteilijat rakentavat käsityksensä itsestään¹⁴. Tutkittavanikin on muodostanut jo varhain käsityksensä taiteilijuudesta elämäkertojen ja taidehistorioiden perusteella.

Lyhyiden – sillä pidempiä en ole erilaisista tiedonhaketavoistani tai lukuisista tiedusteluistani huolimatta löytänyt¹⁵ – kirjallisten mainintojen kautta olen pyrkinyt muodostamaan kuvaa itseoppineesta taiteilijasta aiemmissä tutkimuksissa eli kuten **Leena Syrjälä** on todennut:

*"— on viisasta tehdä aluksi ongelmien tarkastelua ja selkiinnyttämistä kirjallisuuden avulla. Relevanttia tietoa löytyy tällöin tieteellisten raporttien lisäksi esim. virallisista raporteista, omaelämäkertoista, päiväkirjoista (Hammersley & Atkinson 1983, 32) mutta miksei myös kaunokirjallisista teoksista."*¹⁶

Olenkin tätä työtä valmistellessani lukenut mm. taiteilijaromaaneita ja -elämäkertoja (mm. Joycen *Taiteilijan omakuva nuoruuden vuosilta*, Känkäsen *Toivon mukaan*; Merenmaan *Korean Kirstin poika*, Paavilaisen *Rafael Wardi – valo varjossa*, Prometin *Eikä rakkaus täyty*, Rintalan *Jumala on Kauneus*, Rousseau'n *Tunnustuksia*, Vasarin *Taiteilijaelämäkertoja Giottosta Michelangeloon* jne.) sekä kasvatustieteellisiä tutkimuksia lähinnä seuraavien asiansanojen kautta: *itseohjautuvuus*, *amatillistuminen*; *arkipäivän oppiminen*; *asiantuntijaksi oppiminen*; *elinikäinen oppiminen*; *kompetenssitutkimus*; *lahjakkuus*; *luovuus*; *omaehtoinen oppiminen*; *opettaja–oppilas-suhde*; *oppineisuuden osoittaminen*; *taito*; *urakehitys* (Metsämuu-

¹² Aina ei hyväänkään arkistoon voi luottaa: Paavo Pyhtilän leikekirjassa on Kalevan artikkeli **Pohjois-pohjalaisten kuvaamataiteilijoiden yhteisnäyttely** sekä sen vieressä "päiväys": Noin v. 1956, joka myöhemmin on korjattu vuodeksi 1953. Kuvataiteen keskusarkistosta **Johanna Helin** 30.8.2007 klo 16:40 vastasi, että näyttely on ollut vasta 3.-14.12.1958: Pohjois-Suomen kulttuuripäivien taidejaosto: Aale Hakava, Oskari Jauhiainen, Kalervo Kallio, Helmi Kargus-Okkonen, Teuvo-Pentti Pakkala, Kaarina Raittila, E. J. Vehmas, Leena Savolainen] ja että kyseinen Kalevan artikkelin oikea päiväys on 1.11.1958

¹³ Paavo Pyhtilän sähköpostiviesti tekijälle 5.11.2007 klo 6:55

¹⁴ Lepistö 1991: 11

¹⁵ Työni alussa antoivat arvokkaita suuntaviittoja tutkimukselleni mm. dosentti **Helena Sederholm** (29.10. 2006 klo 14:47), Kansanvalistusseuran julkaisupäällikkö ja Aikuiskasvatuksen toimitussihteeri **Anneli Kajanto** (11.12.2006 klo 10:48), yhteiskuntapolitiikan professori ja Sari Karttusen väitöskirjatyön ohjaaja **Pirkkoliisa Ahponen** Joensuun yliopistosta (1.11.2006 klo 17:29), kasvatustieteen professori **Rauni Räsänen** Oulun yliopistosta (11.12.2006 klo 14:11), Lapinlahden taidemuseon ja Emil Halosen museon johtaja **Riitta Mäki** Halosten Museosäätiöstä (11.12.2006 klo 14:33) ja aikuiskoulutuksen professori **Kari E. Nurmi** Lapin yliopistosta (22.1.2007 klo 19:24) sekä koko kahden vuoden ajan työni toinen ohjaaja, KT **Leena Valkonen**. Lämpimät kiitokset!

¹⁶ Syrjälä 1988: 18

ronen, Harva jm)¹⁷. Rajaan kasvatustieteellisen tutkimuksen tämän työn ulkopuolelle, keskeistä sen sijaan tutkimuksessani on – luvussa 3 – etsiä itseoppineisuutta taidemaailmasta (Dickie; Danto; Bourdieu, Wolff; Schildt...) ja taiteilijatutkimuksista (Karttunen, Lepistö, Rensujeff, Tuhkanen; läänien taidetoimikunnat...). Lisäksi teen lyhyen katsauksen *ITE*-käsitteeseen (mm. Minna Haveri ja Maahenki).

2.2.2. Tapaustutkimuksella syvähaastattelun

Tutkimukseni toisen osan – luvut 4, 5 ja 6 – muodostaa tapaustutkimus yhdestä itseoppineesta – isästäni, taidemaalari **Paavo Pyhtilästä** (s. 1927), jota haastattelin ja syvähaastattelin: aiemman haastattelun¹⁸ ja Paavo Pyhtilästä kirjoitettujen artikkeleiden sekä hänen itsensä kirjoittamien tekstien¹⁹ perusteella valitsin syvähaastattelujen teemoiksi **a) merkittävät kirjat, b) merkittävät henkilöt ja c) merkittävät matkat.**

Olen pyrkinyt rakentamaan tutkimukseni siten, että toisen osan tapaustutkimuksessa esille nousseille asioille löytyy teoreettista viitekehystä työni ensimmäisestä osasta. Virikkeitä empiirisen tapaustutkimuksen tekoon olen saanut mm. **Martti Grönforsilta.**²⁰

Robert K. Merton, Marjorie Fiske ja Patricia L. Kendall esittelivät puolistrukturoidun haastattelumenetelmän vuonna 1956 julkaisemassaan teoksessa *The Focused Interview*. **Sirkka Hirsjärvi ja Helena Hurme** ovat suomentaneet sen kohdennetuksi haastatteluksi eli teemahaastatteluksi vuonna 2000 teoksessaan *Tutkimushaastattelu* ja tiivistäneet samalla menetelmän keskeiset piirteet seuraavasti:

1. haastateltavat ovat kokeneet tietyn tilanteen,
2. yhteiskuntatieteilijä on alustavasti selvittellyt tutkittavan ilmiön oletettavasti tärkeitä osia, rakenteita, prosesseja ja kokonaisuutta sekä päätynyt tiettyihin oletuksiin tilanteen seurauksista siinä mukana olleille,
3. yhteiskuntatieteilijä kehittää haastattelurungon ja lopuksi
4. haastattelu suunnataan tutkittavien henkilöiden subjektiivisiin kokemuksiin ennalta analysoiduista tilanteista²¹

Haastattelua pidetään tiedonhankinnan perusmuotona, joka on käyttäytymis- ja yhteiskuntatieteissä käytetyimpiä tutkimusmenetelmiä laajan sovellettavuutensa

¹⁷ Tiedustelin lähdeveksia mm. kasvatustieteen emeritusprofessori **Tapio Vahervalta**, jonka mukaan ei kasvatusalan kirjallisuudessa itseoppineisuutta ole tarkasteltu. Itseohjautuvuus oppimisessa oli 1990-luvun alun muotitermi, joka "*sivuaa asiaa, mutta ei ole kuitenkaan sama*". Prof. Vaherva viittasi myös Urpo Harvan teokseen *Systemaattinen kasvatustiede*, jossa "*kaikki kasvatusta on viimekädessä itsekasvatusta*" (sähköpostitse tekijälle 3.11.2007 klo 10:09). Kasvatustieteen yliassistentti, KT **Eetu Pikkarainen** Oulun yliopistosta oli vielä opiskellessaan mukana laatimassa raporttia *Itsekasvatuksen opintopiiri – käsitteellinen mahdollisuus vaiko mahdollisuus*. Hänkin totesi, ettei tiedä, että itseoppineisuutta olisi tutkittu: "*Kasvatustieteessähän ollaan enemmän kiinnostuneita siitä, miten voisi opettaa eli auttaa oppimista ja silloin se ei ole 'itseoppimista' tuossa tarkoittamassasi mielessä.*" (sähköpostitse tekijälle 12.12.2007 klo 14:30).

¹⁸ Oulun Taidemuseo 2005: "PAAVO PYHTILÄ / Taiteilijahaastattelu Raahessa 14.11.2005. Haastattelu: Ritva Sivonen (nyk. Pulkkinen); Äänitys: Mika Friman; (p) ja © Oulun taidemuseo; käyttö ainoastaan tutkimuskäyttöön"

¹⁹ mm. Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

²⁰ Grönfors 2001: 139

²¹ Hirsjärvi 2000: 47; Merton et al. 1990: 3-5

takia. Haastatteluin voidaan kerätä syvällisiä tietoja, mielipiteitä, käsityksiä, uskomuksia; ymmärrystä, arvoja ja se on metodi, jonka molemmat osapuolet kokevat miellyttävänä.²² Haastattelua tulisi käyttää erityisesti silloin, kun tutkimusalue on vähän kartoitettu tai tuntematon, kun halutaan tutkimuskohteena olevan henkilön olevan merkityksiä luova ja aktiivinen tutkimuksen subjekti ja kun on tarve selvittää ja syventää saatuja vastauksia. Haastattelua ei pitäisi käyttää, ellei tutkijalla ole aikaa, taitoa ja kokemusta, sillä siihen sisältyy monia virhelähteitä ja haastattelujen tulkinta ja raportointi voivat olla ongelmallisia.²³

Haastattelujeni luotettavuutta olen pyrkinyt kasvattamaan mm. käyttämällä moninäkökulmaisuutta, aineistotriangulaatiota²⁴, jotta pääsin "*perusteettoman varmuuden vähentämiseen (reduction of inappropriate certainty)*"²⁵. Aineiston kirjo käsittää lehtiartikkeleita 1950-luvulta tähän päivään, tutkittavan 1990-luvulla kirjoittamia muistelmia, 1940-luvun päiväkirjan, esitelmän 1970-luvulta, kutsukortteja, kirjeitä, näyttelyluetteloja sekä tärkeimpänä tekemäni viisi haastattelua yhdessä Oulun taidemuseon haastattelun rinnalla. Tutkimukseni luotettavuutta ja uskottavuutta olen pyrkinyt lisäämään arvioimalla tutkittavan kanssa keskustellen omia tulkintojani²⁶.

Tutkimushaastattelu on mielestäni taidemaalarin itseoppineisuuden tutkimuksessa ainoa mahdollinen tiedonhankintatapa, koska kukaan muu kuin taiteilija itse ei voi tietää niitä tapoja ja yksityiskohtia, joilla hän on oppinsa hankkinut. Uskon, että yhteisen huolellisen valmistautumisen ansiosta pystyin saamaan haastattelut helposti oikeille raiteille – olenhan 47 vuotta seurannut läheltä kyseisen taiteilijan toimintaa – ja niinpä niistä usein muodostui tutkittavan monologeja. Pyysin aivan aluksi 80-vuotiasta taiteilijaa valmistautumaan jo ensimmäiseen haastatteluun keräämällä kronologisesti "taidekasvatukseensa" liittyviä muistoja ja dokumentteja. Nauhoitin ja videoin haastatteluni²⁷ ja litteroituani syvähaastattelut luetutin ne itsälläni (ns. *jaettu subjektiviteetti*). Syvähaastatteluja pohjustin oman kirjalliseen aineistoon perehtymisen lisäksi etukäteistehtävillä tutkittavalle²⁸ – tähän tapaan:

*Ja sitten taas näitä graduani edistäviä kotitehtäviä Sinulle - jos jaksat, ehdit ja viitsit!
Tee 4(-5) luetteloja Sinulle 10 merkittävimmistä:
1. kirjasta (oppikirjat? elämäkerrat? luettelot?)*

²² Hirsjärvi 2000: 11–12

²³ Hirsjärvi 2000: 35

²⁴ Hirsjärvi 2000: 189

²⁵ Hirsjärvi 2000: 39

²⁶ Hirsjärvi 2000: 189

²⁷ Ensimmäisen haastattelun tein heti 80-vuotispäivien jälkeen 2.3.2007 ja seuraavat haastattelut oli tarkoitus tehdä kesäkuussa 2007, mutta 80-vuotisjuhlanäyttelyn järjestelyt uuvuttivat selvästi Isääni enkä halunnut rasittaa, joten siirsin haastattelut syksyyn, 17.–18.9.2007. Sen jälkeen halusin tehdä vielä yhden haastattelun, mutta Äitini joutui leikkaukseen ja viikoiksi Yliopistolliseen keskussairaalaan, jossa Isä kaikki päivät hänen vierellään istui. Viimeisen haastattelun – jossa vasta kerroin tutkivani itseoppineisuutta – tein 81-vuotispäivänä 27.2.2008.

²⁸ Eila Aarnos on teoksessa *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1* todennut: "*Muistelua voidaan konkretisoida dokumenteilla — —, joilla valmistaudutaan haastatteluun. Muistoja on hyvä palauttaa mieleen ja jäsenellä ennen haastattelua esimerkiksi kirjoitelmalla*" (2001a: 156)

2. ihmisestä (senhän teitkin²⁹, mutta pane vain nimet listaan)
3. matkasta (museosta? kohteesta?)
4. taiteilijasta (vaikuttajasta, esikuvasta taiteessa / ihmisenä?)
5. MIKÄ MUU SINUA VIELÄ ON "(TAIDE)KASVATTANUT" / "OPETTANUT" ???
Näistä minun pitää sitten (elokuussa?) tehdä nauhoitukset, n. 15min/aihe?! +p³⁰

Jo "[T]eemahaastattelun luonteeseen kuuluu, että myös tutkittava – eikä vain tutkija – toimii tarkentajana"³¹.

Tapaustutkimuksen kautta nostan työssäni yhden, hyvin tuntemani tutkittavan avulla esille myös ne teemat ja ongelmat, joita (itseoppineiden) taiteilijoiden (opintien) tutkimuksessa tulee vastaan. Vaikka joskus on pidetty pahana tutkimuksen tekijälle tuttujen tai läheisten tutkimista³² ja vaikka itsekin olen tutkimusprosessin aikana kokenut välillä vaikeana siirtyä lapsen roolista tutkijan rooliin, olen myös huomannut, miten tapahtumia sivustaseuranneena on helpompi ymmärtää hienovaraisia vihjauksia³³, tavoittaa "hiljainen tieto" ja läheisenä saada tutkittava avautumaan syvällisesti, näin oma esiymmärrys on auttanut minua tämän tutkimuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Osallistuvaa tutkimusta, jossa tutkija on tiiviisti osa tutkittavaa ilmiötä, ovat tehneet Suomessa mm. **Mauno Koivisto** (1956), **Knut Pipping** (1978) ja **Marja-Liisa Honkasalo** (1988):

*"Yhden hyvin valitun tapauksen avulla saadaan huolellisen ja syvällisen tutkimusprosessin avulla teoreettisesti ja pedagogisesti arvokasta tietoa tutkittavasta ilmiöstä"*³⁴

Fenomenologisesta tutkimuksesta on todettu myös:

*"Toisaalta jokainen yksilö on erilainen. Ihmisissä ei ole kiinnostavaa vain samanlaisuus tai tyyppisyys, sosialisointi ja kulturaation kautta muovautunut ihminen. Jokaisen yksilöllisellä erilaisuudella on myös merkitystä – ajatus, jota tieteellinen ajattelu usein vierastaa yleistämistressinsä vuoksi. — — Myös ainutkertainen ja ainutlaatuinen kiinnostaa hermeneutikka."*³⁵

Leena Syrjälä on jo 1988 pitänyt tapaustutkimusta kokonaisvaltaisena ja systemaattisena kuvauksena ilmiön laadusta ja korostanut sen olevan konkreettista, elävää ja yksityiskohtaista lähikuvaa ja tulkintaa todellisuudesta. Hänen mukaansa tapaustutkimuksessa kokonaisuutta tarkastellaan eri näkökulmista eikä pilkota yksityisiksi mitattaviksi muuttujiksi.³⁶ Syrjälä lainaa **Robert K. Yinin** (1983: 23) määritelmää:

²⁹ Paavo Pyhtilä laati jo syksyllä 2006 pyynnöstäni lyhyen kuvauksen "*Henkilöitä ja asioita, jotka ovat olleet vaikuttamassa ja kannustamassa allekirjoittanutta taiteen tekemiseen*", tekijän hallussa

³⁰ tekijän sähköpostiviesti Paavo Pyhtilälle 18.7.2007 klo 17:23

³¹ Hirsjärvi 2000: 66

³² vrt. esim. Lepistö 1991: 256

³³ Oulun taidemuseon taiteilijahaastattelua litteroidessani huomasin, ettei isäni aina ollut ymmärtänyt haastattelijan kysymyksiä: *RS: mitä tavoitteita olet asettanu itsellesi taiteilijana? PP: Ei mulla oo mitään tavoitteita. — — vuosien kuluttua vasta ratkastaan onko niissä jotaki.* Totta kai Paavo Pyhtilällä on työsäännön selkeät tavoitteet, mutta tässä hän lienee ajatellut tarkoitettavan "mainetta ja kunniaa", minkä tavoittelemisen ei kuulu hänen taiteilijakuvaansa...

³⁴ Aaltola 2001a: 155

³⁵ Laine 2001: 28

³⁶ Syrjälä 1988: 8

*"tapaustutkimus on empiiristä tutkimusta, joka monenlaista todistusaineistoa käyttäen tutkii nykyistä tapahtumaa tai ilmiötä sen omassa ympäristössä, josta ilmiö ei ole selvästi erotettavissa."*³⁷

Oma tutkimukseni tutkii kuitenkin jo lähes mennyttä ilmiötä³⁸, kuitenkin ensi käden informantin kautta. Syrjälä pitää tapaustutkimuksen lähtökohtana yksilöiden kykyä tulkita elämänsä tapahtumia ja muodostaa maailmasta subjektiivisia merkityksiä, joita on tarkasteltava kontekstissaan. Tapaustutkimuksen tuloksia voi kukin yksilöllistää pohtimalla omia kokemuksiaan ja näin oppia.³⁹

*"Selvittäessään historiallisesti eri tavoin aktualisoituneita näkökulmia ihmiseen tutkimus voi samalla tuoda esiin ja keskusteluun 'unohdettuja' inhimillisiä potentiaaleja."*⁴⁰

Itse pidän tärkeänä syvähaastatteluun liittyvää tutkimuksen rakentamista yhdessä tutkittavan kanssa. Siksi aina haastattelun litteroituani annoin sen tutkittavalle luettavaksi ja keräsin myös itselleni heränneet kysymykset seuraavaa keskustelua varten. Näin haastattelu haastattelulta **syntyi "jaettu subjektiviteetti"**⁴¹ ja rakentui yhteinen käsityksemme taiteentekemisen oppimisesta ja itseoppineisuuden käsitteestä. Jokainenhan omistaa itseään koskevat tiedot, jotka hänellä on oikeus jakaa tai olla jakamatta toisten kanssa⁴². "Uusia" arkistolöytöjä Paavo Pyhtilä toi eteeni vielä helmikuussa 2008.

Tapaustutkimuksia on luokiteltu mm. etnografisiin, evaluatiivisiin, kasvatuksellisiin elämäkertatutkimuksiin ja toimintatutkimuksiin. Oma tutkimukseni on sekä etnografinen että elämäkertatutkimuksellinen: Etnografinen tapaustutkimus on perinteisesti perustunut pitkäaikaiseen, jokapäiväisen elämän havainnointiin eikä se perustu tarkkoihin hypoteeseihin vaan kysymykset täsmentyvät tutkimuksen aikana. Etnografista tutkimusta on luonnehdittu holistiseksi, monimetodiseksi⁴³, induktiiviseksi, subjektiiviseksi, generatiiviseksi ja konstruktiviseksi⁴⁴. Oman tapaustutkimukseni lähtökohta on, että itseoppineisuus on enemmän kuin osiensa summa. Pysin siis tarkastelemaan itseoppineisuutta kokonaisuutena, en osiensa kautta. Tarkastelussa käytän monia menetelmiä niin, että lähtöoletukset eivät määrää johtopäätöstä. Tavoitteenani on rakentaa uutta tulkintaa itseoppineisuudesta.

Etnograafikko vastaa teoreettisesta viitekehuksesta huolehtivalle: *"Älä siitä murehdi, mene kentälle ja tee se."*⁴⁵ Elämäkerrallinen tapaustutkimus on idiografista ja luo tutkittavasta kokonaisvaltaisen kuvan – parhaimmillaan taustalla vaikuttavan

³⁷ Syrjälä 1988: 7

³⁸ Karttunen (1988, 2006) on osoittanut, miten 90 %:lla taitelijakunnasta on taideopintoja ja miten "[K]äytännössä jokainen alle 35-vuotias taiteilija on kouluttautunut alalle."

³⁹ Syrjälä 1988: 8 (viitaten Crossley & Vulliamy, 1984, ja Walker, 1980)

⁴⁰ Aaltola 2001: 21

⁴¹ Syrjälä 2001: 211

⁴² Syrjälä 1988: 9; vrt. Lepistö 1991: 111: " — kumpi on olennaisempaa, se mikä pysyy muuttumattomana, vai se mikä muuttuu?"

⁴³ Syrjälä 1988: 25–26

⁴⁴ Syrjälä 1988: 29

⁴⁵ Syrjälä 1988: 32

yhteiskunnan, sen arvojärjestelmien ja muutosten kuvauksen kera⁴⁶. Seuraavassa voi mielestäni muutettavat muuttaen puhua kasvatuksen sijaan pääaineestani tai dekasvatuksesta:

*"— — nimenomaan kasvatustieteessä pitäisi kunnioittaa ihmisen omaa näkemystä elämästään, kasvustaan ja kasvatuksesta. Emme välitä omasta kasvustamme, jos emme koe elämäämme mielekkääksi. Myös kasvatuksen tarkoituksen toteutuminen edellyttää aina elämän tarkoituksen huomioon ottamista. Mutta myös elinikäisen kasvatuksen ja kehityksen korostaminen sinänsä voivat antaa yhden lähtökohdan elämäkerrallisen materiaalin käytölle."*⁴⁷

Juuri elämäkerrallisessa tutkimuksessa tulee tutkittavan elämäntarina asettaa laajempaan kontekstiinsa⁴⁸ ja menetelmien on oltava joustavia ja laaja-alaisia sekä näkökulmiltaan avaria ja dynaamisia⁴⁹:

*"Emme tutki vain kunkin ajan rajoittunutta ihmistä, vaan myös ihmisen mahdollisuuksia olla toisenlainen. Olemme uteliaita myös siitä, mitä ihminen voisi olla, mitä kehitysmahdollisuuksia on olemassa yksilöitä ja yhteiskuntaa varten. Äärimuotona mainittakoon ymmärtävän otteen suunnassa yhden ainoan luovan yksilön, esimerkiksi kuvanveistäjän, tutkiminen, jolloin menetelmänä tarvitaan erityisesti subjektiivista ymmärtämistä ja tulkintaa, jotka puolestaan edellyttävät monipuolista dialogia tutkijan ja tutkittavan välillä."*⁵⁰

Paavo Pyhtilän kiitettävien tietokonetaitojen ansiosta olemme voineet käyttää haastattelujen täydentämiseen mm. pikaviestintä – ja olen voinut pyytää puuttuvia artikkeleita ja kuvia skannattuina sähköpostiliitteinä.

Tärkeä osa metodejani – ja valmistautumista jatkotutkimukseen – oli autoetnografinen oman tutkimusprosessin kirjaaminen tutkimuspäiväkirjaan ja sen kriittinen reflektointi, jonka ensin sijoitin loppuviitteiksi, mutta jota en vielä tässä vaiheessa halua julkaista. Idean loppuviitteiden käyttöön sain **Pirkko Luoman** väitöstilaisuudessa, jossa vastaväittäjä **Marjatta Saarnivaara** kiitteli päätöstä sijoittaa teoreettinen pohdinta loppuviitteisiin⁵¹. Laajan aineistonikin aion ensin liittää osaksi opinäytettä, jotta se palvelisi Paavo Pyhtilästä tehtävää taidehistoriallista tutkimusta, mutta toimitan aineistot myöhemmin opinäytteeni kera Kuvataiteen keskusarkistoon ja Oulun aluetaidemuseoon.

Tutkittavan läheisenä minun oli erityisen itsekriittisesti tarkkailtava arvoja ja esiymmärrystä⁵², jotka ohjasivat tulkintaani. Erilaiset roolit ovat vaihdelleet työni kuudessa, esim. loppiaisenä 2007 Paavo Pyhtilän lehtiartikkeleita mekaanisesti skannatessani huomasin, että olin Raahessa selvästi materiaalinkeruumatkalla ja jätin tarkoituksella analyysin Jyväskylään. Uskon, että tällaisen eron teko on ollut työlleni hyväksi.

⁴⁶ Syrjälä 1988: 66

⁴⁷ Syrjälä 1988: 68

⁴⁸ Syrjälä 1988: 69

⁴⁹ Aaltola 2001: 22

⁵⁰ Aaltola 2001: 22

⁵¹ 25.8.2007 Paulaharjun sali, Villa Rana, Jyväskylän yliopisto: FL Pirkko Luoman nykykulttuurin tutkimuksen väitöskirja *Tämä paikka. Kertomus maaseudulla 1950-luvulla rakennetusta talosta sanojin ja kuvin*

⁵² Laine 2001: 30

3. Itseoppineen raamit taidemaailmassa

Tässä luvussa kartoitan kirjallisuuskatsauksen avulla niitä puitteita (tekisi mieli sanoa "raameja"), joissa itseoppinutkin taiteilija joutuu uraansa kulkemaan. Vuoden 2003 tutkimuksessaan **Paula Karhunen** ja **Mikko Niininen** lukevat taidealoiksi elokuvan, kirjallisuuden, kuvataiteen, näyttämötaiteen, rakennustaiteen, säveltäiteen, taideteollisuuden, tanssitaiteen, valokuvan, mediataiteen, sirkustaiteen ja sarjakuvan⁵³. Näistä käsittelen opinnäytteessäni vain kuvataidetta, vaikka esimerkiksi kirjailijain koulutuksesta (kirjoittajalukio⁵⁴, kirjoittajakoulutus⁵⁵, avoimen yliopiston kirjoittamisen perus-, aine- ja monimuoto-opinnot⁵⁶, kirjoittamisen maisteriohjelma⁵⁷) olisi varmasti löydettävissä samoja "professioitumisen" aineksia, jotka ovat viemässä itseoppineet kuvataiteilijat sukupuuttoon.

3.1. Taidemaailma

Itseoppineenkin taiteilijan kannalta keskeisin käsite on taidemaailma, johon hänen on päästävä sisään tullakseen "oikeaksi taiteilijaksi". **George Dickie** ("art world") ja **Pierre Bourdieu** ("taiteen kenttä") ovat ne tutkijat, joihin viitataan paljon suomalaisessa kirjallisuudessa – myös näitä viittauksia suomalaistulkintoineen esitellen. Pohdin myös sitä, onko **Roland Barthesin** väite ("tekijä on kuollut") vaikuttanut siihen, ettei taiteilijatutkimuksissa ole haluttu perehtyä itseoppineisuuteen vai ovatko taiteilijat itse tehneet tällaisen tutkimuksen mahdottomaksi vastatessaan yhdessä kyselyssä olevansa itseoppineita ja toisessa käyneensä erilaisia kouluja ja kursseja. Tässä työssä en ole ryhtynyt selaamaan järjestelmällisesti taiteilijaelämäkertoja ja näyttelyluetteloita tämän asian tutkimiseksi.

George Dickie on teoksessaan *Estetiikka* siteerannut **Arthur Danton** artikkelia *The Artworld: "Jonkin näkeminen taiteena vaatii jotakin, mitä silmä ei pysty erottamaan – jonkin taiteeseen liittyvän teorian luomaa ilmapiiriä, tietoja taiteen historiasta: taidemaailmaa."*⁵⁸ ja määritellyt sen jälkeen taideteoksen näin:

*"Taideteos sanan luokittelevassa merkityksessä on 1) artefakti, jonka 2) joku tai jotkut, erityisen yhteiskunnallisen instituution, taidemaailman, puolesta toimien, ovat asettaneet ehdolle arvostamiseksi kohteeksi."*⁵⁹

Taiteilija ei yksin ole taideteostensa tuottaja, vaan jatkuvasti muuttuvat taidemaailmat muodostuvat henkilöistä, joiden yhteistyö on välttämätön edellytys sellaisen

⁵³ Karhunen 2003: 3

⁵⁴ www.orivedenopisto.fi/lukio/mika_missa.htm (4.5.08)

⁵⁵ www.orivedenopisto.fi/kirjoittajakoulutus/kirjoittajakoulutus.htm (4.5.08)

⁵⁶ www.avoinyliopisto.fi/fi-FI/OpetusOppiaineittain/#1fc4fba-01f4-4d1b-911a-b0f6611bd894 (4.5.08)

⁵⁷ www.jyu.fi/hum/laitokset/taiku/opiskelu/kirjallisuus/kirjoittamisenmaisteriohjelma/ (4.5.08)

⁵⁸ Dickie 1981: 86 (viitaten Danto: "The Artworld", *Journal of Philosophy* (1964), s. 580)

⁵⁹ Dickie 1981: 86

teoksen synnylle, joka taidemaailmassaan taiteeksi määritellään.⁶⁰ Taidemaailman roolit ovat eriytyneitä, mutta vain taidemaailman toiminta institutionaalisena kokonaisuutena mahdollistaa taiteen tekemisen. **Auli Irjala** jatkaa toteamalla **Peter Bürgeriin** välillisesti viitaten taideinstituution määrittävän taiteen tehtävät ja muodostavan sen esteettisen koodin, joka ratkaisee, mikä on taidetta.⁶¹

Sari Karttunen katsoo taidemaailmaan kuuluvan mm. korkeakulttuurisen taiteen tuottajien ja osan sen kuluttajista, tukijoista sekä taiteilijoita, tutkijoita ja kuluttajia kouluttavat instituutiot sekä ne välittäjät, joiden kautta tuottajat ja kuluttajat kohtaavat. Lisäksi taidemaailmaan kuuluvat taidemuseoiden ja -gallerioiden henkilökunta ja kulttuurisihteerit. Hän ei pidä *taidemaailma*-käsitettä kovin selvänä vaan toteaa arkikäsitteen mukaisen taidemaailman olevan "*sisäänpäin kääntynyt, keskinäisen kehumisen tai kiihkeitten valtataistelujen leimaama kuppikunta*" ja tarkemman, tieteellisen *taidemaailma*-käsitteen olevan kiistanalainen ja monimuotoinen: "*Monet käytössä olevista taidemaailman määritelmistä tuntuvat kehämäisiltä*".⁶² Jokaisen legitimiiksi taiteilijaksi haluavan on päästävä mukaan taidemaailmaan, Bourdieun termin *taiteen kentälle*, mihin on kaksi mahdollisuutta: vallassa olevien myötäily tai heidän syrjäyttämisenä vallasta. Vallankumouksellisuudella saavutetaan lopulta suurempi voitto – ja tästä hallitsevien "ortodoksien" ja kumouksellisten "kerettiläisten" taistelusta syntyvät *taiteen sukupolvet*.⁶³ **Otso Kantokorpi** pitää kuvataidemaailmaa autonomisena sosiaalisen toiminnan alueena, johon kuuluvat tutkimus, kritiikki, museotoiminta ja kaupallinen ulottuvuus ja jossa valtaa käyttäviä nimitetään "*esimerkiksi 'taidehistorian professoreiksi', 'taidehistorioijiksi', 'taidekriitikoiksi', 'taidelehden päätoimittajiksi', 'taidemuseon johtajiksi', 'taidemuseoiden intendenteiksi' ja 'galleristeiksi'*". Ja sitten ovat vielä kollegat.⁶⁴

Susanna Pettersson on todennut, että instituutioteorian mukaan taiteilijaksi määrittelyn hoitaa **taidemaailman ns. portinvartijat**, joita ovat kriitikot, kuraattorit, taiteentutkijat, museoväki jne. Tätä järjestelmää on tutkittu 1960-luvulta lähtien (mm. Danto, Dickie, Becker) ja sen sääntöjä on pyritty kuvaamaan, myös sosiologisesti. Portinvartijat muuttavat jatkuvasti niitä rajoja, jotka jättävät jotkut taidemaailman ulkopuolelle, ja taiteilijat pyrkivät koko ajan töillään ja teoillaan rikkomaan näitä rajoja. Taiteen kenttä on laajentunut ensin grafiikan, sitten valokuvan, videon, performanssin, installaation, verkkotaiteen kautta. Postmodernissa taidemaailmassa pitkän uran, näyttöjen ja kokemuksen arvostuksesta on – museomaa-

⁶⁰ Irjala 1993: 25 (viitaten Becker 1982: 34)

⁶¹ Irjala 1993: 25–26 (viitaten Dickie 1987: 122, Kotkavirta 1991: 208, Siivonen 1992)

⁶² Karttunen 1988: 15

⁶³ Karttunen 1988: 34 (viitaten Bourdieu 1985: 105–107, 147; 1980: 268–289)

⁶⁴ Kantokorpi 2004: 17

ilman tietoisten riskinottojen avulla – siirrytty "vanhoista sotaratsaista kohti varsoja".⁶⁵

Myös taiteilijat tarvitsevat taidemaailmaa instituutiona varjelemaan taiteen myyttejä sekä toimimaan identiteettinsä rakentamisen perustana⁶⁶. "Taidemaailmaan pääseminen ja siellä meritoituminen" ovat **Vappu Lepistön** mukaan ehtoja taiteilijaksi tulemiselle⁶⁷. Hänen mukaan taidemaailmaa voi tarkastella "sääntö- ja normijärjestelmänä, joka ohjeistaa taiteilijaksi tulemista ja taiteilijana toimimista" ja jonka kautta taiteellinen kompetenssi määritellään koulutus-, näyttely-, kritiikki- ja julkisuuskriteerein⁶⁸. Kuvataiteilijan "tuottaa" nykyään yhä useammin "julkisuus eli tiedotusvälineet".⁶⁹

*"Nykyisin taiteellinen laatu on usein toissijainen kriteeri taiteilijuutta määriteltäessä. Sen sijaan näkyvyys on menestyksen ja uskottavuuden mittari. Näkyvyyden ideologian mukaista on päätellä esimerkiksi julkisuuden luoman mielikuvan mukaan, mitä, kuka ja kuinka arvokas joku on; esimerkiksi onko joku taiteilija vai ei; jos taiteilijasta ei voi muodostaa mielikuvaa, häntä ei ole."*⁷⁰

Taidemaailma pyörii tiukkojen sääntöjen rajoissa, vaikka taide ne itse innokkaasti kieltää tai ainakin niitä rikkoo heti ne havaitessaan. Säännöt ovat pitkän historian tulosta ja ne muuttuvat yhteiskunnan muuttuessa. Ongelmat muodostuvat tietenkin siitä, ettei näitä taidemaailman sääntöjä ole kirjattu mihinkään.⁷¹ Huolimatta edistyksekkyydestään taidemaailma pitää yllä "virallista taide-elämää", jossa valtion tuella on suuri vahvistava vaikutus:

*"Tavallinen kukkamaalari ei apurahoja saa eikä toisaalta niitä useimmiten toivokaan."*⁷²

Robert Arpo on koonnut taidemaailman, taiteen kentän ja taidejärjestelmän yhteen 2004 seuraavasti:

*"Yhteiskunnallisesta näkökulmasta taidetta voidaan tarkastella taidemaailmana (Danto 1976, Dickie 1974, Becker 1982), jossa taidetta on se, mikä kollektiivisesti taiteeksi hyväksytään. Puhutaan myös taiteen kentästä, jossa eri yhteiskunnalliset toimijat kuten taiteilijat, valtiolliset instituutiot ja taiteilijajärjestöt käyttävät valtaa määritellessään sitä, mikä on taidetta ja kenet hyväksytään taiteilijaksi (Bourdieu 1985). Kolmatta näkökulmaa edustaa taidejärjestelmän tarkastelu, jossa taide ymmärretään yhteiskunnan osana sosiaalisesti järjestelmäksi, eli "vakiintuneeksi sosiaalisen vuorovaikutuksen osa-alueeksi, jossa ihmiset toimivat yhteisten, suhteellisen omaleimaisten sääntöjen ja merkitysten pohjalta" (Sevänen 1998:15–16). Keskeistä näissä kaikissa lähestymistavoissa on, että sitä mikä on taidetta, ei määritä ainoastaan taiteilija tai toisaalta julkinen taidepolitiikka, vaan tähän määrittelyyn taidepuheessa ja taidekeskustelussa (ks. Rossi 1999:44–47) osallistuvat kaikki taidemaailman, taiteen kentän tai taidejärjestelmän, mitä nimitystä sitten käytetäänkään, toimijat. Puhuttaessa "maailmasta", "kentästä" tai "järjestelmästä" taiteen yhteydessä korostetaan siis taiteen tarkastelua suhteellisen omalakisena yhteiskunnallisen toiminnan osa-alueena."*⁷³

⁶⁵ Pettersson 2007: 192–194 (viitaten Danto 1964; Dickie 1984; Becker 1984; Bourdieu)

⁶⁶ Lepistö 1991: 9

⁶⁷ Lepistö 1991: 20

⁶⁸ Lepistö 1991: 24

⁶⁹ Lepistö 1991: 29

⁷⁰ Sederholm 2002: 44

⁷¹ Kantokorpi 2006: 14

⁷² Kantokorpi 2006: 15

⁷³ Arpo 2004: 132

3.2. Taiteilija

*"Taiteilijaksi' voi itseään nimittää jokainen, joka uskoo luovansa 'taidetta'. Taiteen kenttä kuitenkin määrittelee legitiimin toiminnan rajat."*⁷⁴

Sari Karttusen mukaan taiteilijan hahmo vastustaa selkeää määriteltävyyttä ja yksiselitteisyyttä⁷⁵. Taiteilijan legitimaatio perustuu synnynnäisiin ominaisuuksiin – karismaan – ja hän tavoittelee yksilöllisyyttä ja ainutlaatuisuutta (*"uniikkiutta ja originaalisuutta"*). Profiisit sen sijaan perustuvat koulutuksen ja tutkintojen kautta hankittuihin tietoihin ja taitoihin sekä pyrkivät standardoimaan tuotteita ja tuottajia.⁷⁶ Vapaat taiteilijat voivat määrätä työnsä sisällön ja aikataulun, mutta eivät palkkioitaan, jotka usein eivät edes kata kuluja ja elantoa. Taiteilijat eivät siis myöskään pysty estämään toisia tulemasta taiteilijoiksi tutkintojen, järjestöjen jäsenyyden tai muiden vastaavien kriteerien avulla, koska alan erikoistietämyksen sisältöä tai ammatinharjoittamisen normeja ei voida määrittää yksiselitteisesti – yksimielisyydestä puhumattakaan.⁷⁷

*"Taiteilija on se, joka tekee taidetta -määritelmä johtaa nopeasti taidefilosofian perimmäisiin, ikuisiin ongelmiin."*⁷⁸

Luvun alussa siteeraamani **Totti Tuhkasen** mukaan taiteellisen toiminnan legitimaatioon vaikuttaa kolme tekijää: teos, taiteilija ja ympäristö. Legitiimi taiteilija tekee aikakautensa normien mukaista tai *"valtakulttuurin 'etupuolella'"* olevaa taidetta. Legitiimi taiteilija on luova: häneltä syntyvät uudet, ainutkertaiset, aidot taideteokset eli *"tuotteet, jotka luodaan oikean kaltaisessa ympäristössä oikean kaltaisten henkilöiden toimesta"*.⁷⁹ Taiteilija on sekä vapaa että avoin ammatti – sen juuret ovat *ars liberalis* ja *artes liberales* -termeissä ja Euroopassa se on ollut avoin professio keski-ajan kiltojen lakkauttamisesta saakka⁸⁰. Koti-, käsi- ja taideteollisuudenalan opetussuunnitelmatoimikunnanmietinnössä todetaankin, että *"Taiteilijanimikkeen käytölle ei ole kuin moraalisia rajoituksia"*⁸¹. **Karttunen** on korostanut, että kun taiteilijakunnan sosiaalista tai taloudellista asemaa on tutkittu, on 'taiteilija' pyritty määrittelemään mahdollisimman objektiivisin kriteerein koulutuksen, ajankäytön, tulonmuodostuksen tai ammatillisten järjestöjen avulla. Näin ei kuitenkaan tavoiteta niitä, jotka itse pitävät itseään taiteilijoina tai niitä, jotka pyrkivät kaikin keinoin tulemaan päätoimisiksi taiteilijoiksi.⁸² Taideammateille on ominaista, etteivät ne elätä vaan usein ulkopuolisten on osoitettava tukensa näissä ammateissa toimiville – tai heidän on oltava "moniammattisia" taideammattinsa ohella, mikä

⁷⁴ Tuhkanen 1988: 11

⁷⁵ Karttunen 2002: 63

⁷⁶ Karttunen 2002: 61

⁷⁷ Karttunen 2002: 62–63

⁷⁸ Karttunen 1988: 12

⁷⁹ Tuhkanen 1988: 11–12 (viitaten mm. Beardsley 1987; Dickie 1974, 1981, 1987; Sepänmaa 1983; Bourdieu 1975; Gadamer 1960)

⁸⁰ Karttunen 1988: 12–13

⁸¹ Komiteanmietintö 1977: 4, s. 85

⁸² Karttunen 1988: 13

johtaa luokittelun ongelmiin, kun koulutus tai työstä saatava palkka eivät sovellu ammatinharjoittajan määrittelijäksi⁸³. **Kantokorpi** on kysynyt "*Mutta mikä on kuvataiteilija?*" ja tarjonnut määrittelyksi

*"henkilöä, joka visuaalisen lahjakkuutensa ja useimmiten koulutuksensa kautta hankitulla erikoisosaamisellaan rikastuttaa yhteisönsä henkistä elämää ja jota yhteisö tämän toiminnan arvokkaaksi kokemisen takia tukee joko suoraan markkinataloudellisesti maksamalla hänelle hänen palveluksistaan tai sitten antamalla verorahoista tukea hänen toiminnalleen."*⁸⁴

sekä todennut myöhemmin samassa artikkelissaan määritelmien olevan kaukana UNESCO:n 1980 suosituksesta:

*"Taiteilijalla tarkoitetaan jokaista, joka luo, esittää tai tulkitsee taidetta. Taiteilija on se, joka pitää taiteellista luomistyötään elämänsä olennaisena osana ja joka tällä tavalla myötävaikuttaa taiteen ja kulttuurin kehittymiseen. Häntä pidetään tai hän haluaa, että häntä pidetään taiteilijana riippumatta siitä, onko hän työsuhteessa tai jonkin järjestön jäsen."*⁸⁵

George Dickien mukaan taiteilija on henkilö, joka osallistuu tietoisesti taideteoksen tekemiseen – eli taiteilija on tietoinen taiteen yleisestä ideasta ja käyttämänsä välineen yksilöllisestä ideasta. Taiteen tekeminen on siis tietoisista, tavoitteellista – sattumista huolimatta koko taideteos ei ole sattumanvarainen.⁸⁶ **Helena Sederholmin** mukaan "*taiteen rajoja ei voi etukäteen määritellä, vaan ne määritellään tilannekohtaisesti*"⁸⁷, myös taiteilijan määritelmä muuttuu ajan, paikan, tilanteen ja määrittäjän mukaan, kuten todettiin *Ehdotuksessa valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi*. Uusia ammattiryhmiä liittyy taiteilijain piiriin – sirkus, sarjakuva, media-ala, suunnittelijat – ja taiteellista työtä tehdään uusilla tavoilla – yksilönä, yhteisönä, ryhmänä, osuuskuntana.⁸⁸ **Auli Jämsänen** on väitöskirjassaan määrittellyt **taiteilijuuden** näin laajasti:

*"Taiteilijuudella tarkoitan sitä laajempaa toiminnan kokonaisuutta, jonka taiteilija, hänen teoksensa ja niiden julkinen esittäminen muodostavat. Taiteilijuuteen kuuluu myös yleisö, joka voi olla kirjoittajien [=kriitikkojen ja taidekirjoittajien⁸⁹] luoma mielikuva yleisöstä tai tiettyihin välitysjärjestelmiin liittyvä, empiirisesti tutkittava yleisö."*⁹⁰

Matrikkeltaiteilijoiksi taiteilijat voivat pyrkiä täytettyään joukon ehtoja. Suomen Taiteilijaseuran *Suomen Kuvataiteilijat* -verkkomatrikkelin valintaperusteista ensimmäisenä mainitaan jäsenliittojen taiteilijajäsenyys, mutta matrikkeliin voidaan hyväksyä myös muita ammattitaiteilijoita taiteilijatyöryhmän päätöksellä taidekoulutuksen, saatujen apurahojen, kokoelmissa olevien teosten sekä näyttelyiden perusteella.⁹¹ Taiteilijaseurat halusi 1980-luvulla helpottaa nuorten taiteilijain pääsyä

⁸³ Irjala 1993: 20–21

⁸⁴ Kantokorpi 2004: 12

⁸⁵ Suositus taiteilijan asemasta 1983: 6

⁸⁶ Dickie 1984: 80

⁸⁷ Sederholm 2002: 35

⁸⁸ TAO 2002: 58

⁸⁹ Jämsänen täsmensi sähköpostitse tekijälle 5.2.2007.

⁹⁰ Jämsänen 2006: 12–13

⁹¹ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/ (4.5.08)

jäsenikseen ja näin tasoittaa "alkutaivalta taiteen kentällä. Osa taidekouluista kelpaa suoraan perusteeksi kokelasjäsenyyteen"⁹².

ITE-taiteesta kirjoittaessaan **Helena Sederholm** on erottanut ammatti-, harrastaja- ja nykykansantaiteilijat. Hänen mukaansa taiteilija on ammattinimike henkilölle, joka hallitsee monia taiteen osa-alueita, on tekniikan lisäksi opiskellut taiteen historiaa ja teoriaa sekä toimii ammatissaan kokoaikaisesti, kun taas harrastajalle taide on osa vapaa-aikaa, "toinen elämä", pakoa arjesta:

*"Taitelijalle taide ei ole toinen elämä, vaan elämä."*⁹³

Ammattitaiteilija saa asemansa taidekoulutuksen tai taidemaailman kautta, pyrkii elättämään itsensä taiteellaan, pitää ideoiden ilmaisua tärkeänä ja tekee työnsä yleisöä varten; harrastajataiteilija tekee taidetta omaksi ilokseen, vaikka pyrkiikin taiteelliseen lopputulokseen; nykykansantaiteilija ei haluakaan taidemaailman rajojen sisälle eikä edes yritä tehdä "taiteelta näyttävää taidetta" vaan hän ilmaisee ideoitaan.⁹⁴

Bruno S. Frey ja **Werner W. Pommerehne** vertailevat kahdeksaa eri kriteeriä taiteilijan määrittelemiseksi: 1) taiteelliseen työhön käytettyä aikaa, 2) taiteellisesta toiminnasta saadun tulon määrää, 3) taiteilijan mainetta yleisön keskuudessa, 4) toisten taiteilijain suoma tunnustusta, 5) taiteellisen työn laatua (jolloin taiteellinen 'laatu' joudutaan jotenkin määrittelemään), 6) taiteilijaryhmien tai -järjestöjen jäsenyyttä, 7) ammatillista pätevyitymistä (taidekoulujen tutkintoja) ja 8) subjektiivista itsearviointia taiteilijuudesta⁹⁵. Taiteilijat on voitava rajata väestöstä mm. *Taiteilijan asema* -tutkimuksia varten, jotta voitaisiin laskea keskiansioita, työttömyysprosentteja jms. Kullakin edellä mainitulla kriteerillä rajaamalla saataisiin taiteilijain ryhmäksi eri tulos.

Riitta Salmenoja mikkeliäistaiteilijain tutkimuksessa todetaan rajanvedon pää- ja sivutoimisten taiteilijain välille olevan joissakin tapauksissa epävarmaa "taiteilijoiden usein melko kirjavan toimenkuvan vuoksi", minkä jälkeen esitetään joukko hyviä kysymyksiä:

*"Mitä loppujen lopuksi katsotaan taiteilijan työhön kuuluvaksi? Voiko ainoastaan ns. vapaa taiteilija olla päätoiminen taiteilija vai katsotaanko sellaiseksi myös säännöllistä kuukausipalkkaa nauttiva taiteilija? Entä kuinka paljon sivutoimia voi (tai hengenpitimiksi täytyy) taiteilijalla olla, että hän vielä on päätoiminen taiteilija? Kuuluuko päätoimisen taiteilijan työhön opetustoiminta, arvostelutoiminta, osallistuminen kaikenlaisiin kulttuuritilaisuuksiin jne.?"*⁹⁶

Mikkelin tutkimusjoukosta noin puolet oli sivutoimisia taiteilijoita, joista taas puolet päätoimisesti joko luokanopettajia tai aineenopettajia peruskoulussa, lukiossa, kan-

⁹² Tuhkanen 1988: 149

⁹³ Sederholm 2002: 34

⁹⁴ Sederholm 2002: 35 — katso nykykansantaiteesta lisää luku 3.6 sivulla 47

⁹⁵ Frey 1989: 146–147

⁹⁶ Salmenoja 1984: 7

salaisopistossa tai jossakin taidealan oppilaitoksessa. Lisäksi merkittäviä "sivutoimisia" taiteilijaryhmiä Mikkelin läänissä 1980-luvun alussa olivat eläkeläiset, joita oli taidealasta riippuen n. 20–30 %, ja maatalousyrittäjät.⁹⁷

Kuriositeettina voisi luetella **Ritva-Liisa Sumun** tutkimuksesta Suomen Taideakatemian koulussa vuosina 1945–1968 opiskelleiden ammatit 1970-luvun alussa: vapaan kuvataiteilijan ammatissa toimi 38 %, kuvataiteilijan koulutusta sivuavassa ammatissa 34 %, kotitaloutensa ja lastensa hoitajina 17 %, muussa ammatissa 17 % ja muussa työssä 3 % eli yhteensä 20 %

*"itsenäisessä henkisessä työssä (kuten musiikinopettajana, toimittajana, saarnaajana), maanviljelijänä, ammattitaitoisena työntekijänä (kuten maalarina, levyseppänä, palomiehenä, ruiskulakkaajana, silkkipainajana, puutarhurina, tehdasompelijana), toimisto ja konttoritehtävissä (kuten piirtäjänä arkkitehti- tai insinööritoimistossa, kartanpiirtäjänä, sihteerinä, merkonomina, virastoapulaisena), itsenäisenä yrittäjänä (kuten hammaslääkärinä, leipomoliikkeen johtajana) ja monissa muissa sekalaisissa tehtävissä (talonmiehenä, varastomiehenä ja varastoapulaisena)."*⁹⁸

Suomen Taiteilijaseuran 1954 luoma *Maecenas*-killan aloitteesta perustettiin ns. *Ahon komitea*, jonka seurauksena laajeni 1966 taiteen apurahajärjestelmä. Vain 15–20 % Taiteilijaseuran jäsenistä oli pystynyt elättämään itsensä taiteella. Vuonna 1967 hyväksyttiin *Laki taiteen edistämisen järjestelyistä* ja perustettiin taidetoimikunnat, joihin jatkossa taiteilijajärjestöt etsivät joukostaan puolueille sopivat taiteilijajäsenet, mikä taas lisäsi vasemmistolaisuuden valtaa taidemaailmassa: myös *Taide*-lehti korosti pian taidetta yhteiskunnallisena muutosvoimana.⁹⁹ Myös kuvataiteilijan ammattikuvaan toivottiin muutoksia, kun taidehallinto-organisaatiota alettiin rakentaa, mutta vaikka taiteilijasta toivottiin palkkatyöläistä, käsityöläistä tai kulttuurivirkamiestä, päädyttiin edelleen perinteiseen vapaan taiteilijan toimenkuvaan. Taiteilijan ammattikuva kehittyi edelleen 1970- ja 1980-luvuilla, mutta valtion taidepolitiikan tavoitteiden mukaisesti.¹⁰⁰

*" — Me pyrittiin [1970-luvun vaihteessa] SAK:n jäseniksi, mutta nehan nauroi porukan ulos. Päämääränä meillä oli, että taiteilijan ammatti olisi niin kuin joku muukin ammatti. Me ei oltu taiteilijoita, me oltiin kuvantekijöitä ja vierastettiin sanaa taiteilija. Se oli niin ihanteellista. Pikkuhiljaa innostus lakkasi."*¹⁰¹

Kun Suomen Taiteilijaseuran puheenjohtajana oli **Raimo Heino** (1970–72, 1974–77 ja 1980–83), pyrki seura siihen, että taide tuotaisiin kaikkien ulottuville verovaroin. Vastavetona vanhemmat ja konservatiivisemmat perustivat **Kaarlo Koroman** johdolla **Kuvataiteilijajäseniön ry:**¹⁰² vuonna 1970, joka on "*50 vuotta täyttäneiden kuvataideammattilaisten yhdistys*"¹⁰³. Taiteilijoiden ammatti-identiteetti ja asema vahvistuivat 1970-luvulle tultaessa, kun yhteiskunnalliset tukitoimet lisääntyivät, taiteilijain koulutus pohja vankkeni ja sosiaalinen tausta keskiluokkaistui –

⁹⁷ Salmenoja 1984: 7

⁹⁸ Sumu 1971: 6

⁹⁹ Pinx – maalaustaide Suomessa 2002: 239

¹⁰⁰ Tuhkanen 1988: 149

¹⁰¹ Tuhkanen 1988: 130

¹⁰² Pinx – maalaustaide Suomessa 2002: 240 (teoksessa virheellisesti "*Kuvataideseniorit*")

¹⁰³ www.kuvataiteilijajasenit.fi (4.5.08)

myös naistaiteilijain määrä kasvoi¹⁰⁴. Oulun läänin taidepoliittisessa ohjelmassa, joka hyväksyttiin 13.5.1977 valmistelijoinaan taidetoimikunnan sihteeri **Maija Kotilainen-Ripatti** ja vt. sihteeri **Kristina Hautala**, todettiin, että "1970-luvulla on ilmestynyt viitisentoista taidealakohtaista tai kulttuuripoliittista, varsin perusteellista ja laaja-alaista komiteamietintöä. Näiden mietintöjen toteuttamisaikataulusta ja rahoitussuunnitelmasta ovat opetusministeriö ja taiteen keskustoimikunta laatineet taiteen taloussuunnitelman vuosiksi 1976–1980"¹⁰⁵.

Myös Opetusministeriön jakama ylimääräinen taiteilijaeläke on 1970-luvulta ja perustuu valtioneuvoston päätökseen 24.1.1974. Se myönnetään tunnustuksena ansiokkaasta toiminnasta luovana tai esittävänä taiteilijana. Eläkettä myönnettäessä otetaan huomioon myös hakijan varallisuus ja toimeentulo. Elinikäistä taiteilijaeläkettä maksettiin vuoden 2007 lopussa 1333 taiteilijalle. Vuonna 2008 täysi eläke on 1199,24 euroa ja se myönnettiin 43:lle (täytenä eläkkeenä 27:lle), eläkettä haki 503 taiteilijaa¹⁰⁶ – eli sen sai 8,5 % hakeneista. Myönnettävien eläkkeiden määriä vähennettiin 1992 jälkeen, jolloin eläkkeitä myönnettiin vielä 65 täyden eläkkeen verran, mutta määrä vähennettiin 35:een vuodeksi 1995¹⁰⁷. Viimeaikaiset määrät: 1998:45; 1999:47; 2000:49; 2001:52; 2002:48; 2003:45; 2004:45; 2005:43; 2006:42; 2007:45; 2008:43¹⁰⁸.

Vuoden 1988 tutkimuksessaan **Karttunen** on esittänyt "kuvataiteilijaeliitin" tunnuksiksi akateemikon arvonimen tai viran, *Pro Finlandia* -mitalin, professorin arvonimen, taiteilijaprofessorin, valtion kuvataidetoimikunnan tai taiteen keskustoimikunnan jäsenyyden, valtion palkinnon vuosina 1970–1984, valtion taiteilijaeläkkeen, valtion viisitoistavuotisen apurahan tai *Vuoden taiteilija* -nimityksen. Vajaa kolmannes (291) matrikkeliartisteista kuului näin määriteltyyn eliittiin "tai asemansa puolivaltiollisessa taide-establismentissa vakiinnuttaneiden taiteilijoiden" ydinjoukkoon.¹⁰⁹ **Karttusen** "suppeasti määriteltyyn eliittiin" kuuluivat ne, jotka täyttivät vähintään kaksi edellä mainittua eliittikriteeriä eli "kuvataiteen mandariinit" – miespuoliset, eteläsuomalaiset, toisen sukupolven taiteilijat. "Pelkkään eliittiin" kuului mandariineja enemmän naisia ja ensimmäisen polven taiteilijoita – "pikemmin taistelukentältä vetäytyneitä kunnioitettuja taustahahmoja kuin taidepoliittisia vaikuttajia."¹¹⁰ **Otso Kantokorpi** vastasi **Taide**-lehden päätoimittajana kysymykseen "Kuka siis on kuvataiteilija?" kehäpäätelmällä:

*Kuvataiteilija on henkilö, jonka kuvataidemaailma sellaiseksi on hyväksynyt.*¹¹¹

¹⁰⁴ Lepisto 1991: 97

¹⁰⁵ Oulun... 1977: 3

¹⁰⁶ www.minedu.fi > Valtion ylimääräinen taiteilijaeläke (4.5.08)

¹⁰⁷ Irjala 1993: 60

¹⁰⁸ www.minedu.fi > Valtion ylimääräinen taiteilijaeläke (4.5.08)

¹⁰⁹ Karttunen 1988: 70

¹¹⁰ Karttunen 1988: 71

¹¹¹ Kantokorpi 2004: 17 – vrt. Kantokorven määritelmä kuvataidemaailmalle sivulla 11

Ritva Mitchell ja **Sari Karttunen** kirjoittivat 1991 vihkosessaan *Why and how to define an artist?* tarpeesta määritellä taiteilija ja paljastaa se erityinen luonteenpiirre, ominaisuus tai lahja, joka tekee henkilöstä "*a true artist, a creative genius*" ja joka liittyy kykyyn nähdä ja tulkita maailmaa uudella tavalla¹¹². Löytääksemme luovuuden lähteen meidän tulee - Mitchellin ja Karttusen mukaan - pystyä tunnistamaan henkilöt, jotka toimivat näinä lähteinä. Siksi kansainväliset vertailut ja vertailut eri taiteen alojen - "*artistic fields (art worlds)*" - välillä ovat tärkeitä eikä pelkkä muodollinen, kvantitatiivinen vertailukelpoisuus saa olla tavoitteena vaan on yhtä tärkeitä ovat käytetyt kriteerit ja määritelmät, erilaiset vastaukset kysymykseen, kuka ja mikä on taiteilija.¹¹³

3.2.1. Taiteilijamyytit

Kuvataiteilijan ammatti on kutsumusammatti, johon liitetään mm. '*luomisen pakko*', vaikka siihen "*on kuitenkin pitkään kuulunut myös muodollinen, usein erilaisten taideakatemioiden antama koulutus kuten Suomessa.*"¹¹⁴ Taiteilija on kuitenkin koulutettunakin jatkuvasti "*sen paineen alaisena, että hänen pitää kehittyä, parantaa suoritustaan. Hän ei saa jämähtää paikoilleen, manerisoitua tai peräti kuolla pystyyn.*"¹¹⁵ Taiteilijoihin katsotaan liittyvän "*sosiaalinen boheemius, sopeutumattomuus, eksentrisyys ja poikkeavuus, usein myös jonkinasteisen mielisairauden merkityksessä.*"¹¹⁶ "*Oikea taiteilija ei — — täytä yleisön toiveita eikä tavoittele taloudellista menestystä.*"¹¹⁷ **Karttusen** mukaan **Raymonde Moulin** on 1983 erottanut (kuva)taiteilijan ammatissa keskiajalta lähtien kolme jaksoa: käsityöläinen, akateemikko ja vapaa luova taiteilija. Näistä kaksi on professioita, kolmas - vapaa taiteilija - vastustaa ammattikunnille ominaista rutinoitumista. Akatemiataiteilijan jälkeen ei mestarin lausunnolla tai taidekoulun diplomilla ole ollut merkitystä ammatillisuudelle.¹¹⁸

*"Omissa tutkimuksissaan Moulin oli huomannut, että taiteilijat saattoivat jopa väittää olevansa itseoppineita, vaikka heillä olisi taideopintoja."*¹¹⁹

Auli Irjala on Ahon komiteaan (Komiteanmietintö 1965: A 8) viitaten todennut taiteilijan aseman muuttuneen mesenaattien tukemasta "*legendaarisesta boheemista*" kohti "*tavallista*" ammatinharjoittajaa, jonka pitäisi tulla toimeen omalla taiteellisella työllään - ja apurahoilla. Teollistumisen jälkeisellä ajalla romantiikan jumaliin yhteydessä olevasta nerosta on "*arkipäiväistynyt*" teknologiaa hyväkseen käyttävä tuottaja.¹²⁰ **Deborah J. Haynes** viittaa **Mark Freemaniin** ja toteaa tai-

¹¹² Mitchell 1991: 2

¹¹³ Mitchell 1991: 15

¹¹⁴ Kantokorpi 2004: 13

¹¹⁵ Kantokorpi 2004: 15

¹¹⁶ Karttunen 1988: 16

¹¹⁷ Sederholm 2002: 39

¹¹⁸ Karttunen 2002: 64 — Onko tämä 2000-luvulla unohdettu?

¹¹⁹ Karttunen 2002: 64

¹²⁰ Irjala 1993: 10, 19-20

teilijoita ympäröivistä, kulttuureja ja kansallisuuksia ylittävistä myyteistä, että taiteilijat ovat olleet eri kulttuureissa sankareita, taikureita, parantajia, shamaaneja, vallankumouksellisia ja hyödykkeiden tuottajia. Taiteelliseen luovuuteen liittyy toisia – yleensä miehisä ja maskuliinisia – myyttejä: vieraantuneita ja marginaalisia erakkoja, hulluja, nälkiviä boheemeja, marttyyrejä, rikkaita kulttuurisankareita, liikemiehiä, ikuisia lapsia, lähes jumalallisia luoja ja Jumalan jäljittelijöitä. Nämä liittyvät Haynesin mukaan menneisiin myytteihin, vaikka jotkut ovatkin moderneja ja postmoderneja keksintöjä.¹²¹ Taiteilijakuvan muotoutumisesta 1970-luvulla kirjoittaneen **Göran Schildtin** mukaan vasta 1400-luvun Italiassa **Donatello, Ghiberti, Giotto, Leonardo da Vinci, Michelangelo** ja **Rafael** kohosivat käsityöläisten luokasta "*ylemmän porvariston tasolle*".¹²² Oli syntynyt käsitys taiteen ykseydestä ja taiteilijasta erityisenä ihmistyyppinä. Kaikilla taiteilijoilla oli nyt oikeus toimia korkeampien voimien välineenä, vaikkei teos synnykään välittömänä mystisenä saneluna "*taiteellisesta inspiraatiosta*". Taiteen arvovalta ja taiteilijoiden erikoisasema perustuvat taiteilijan armolahjaan, yhteyteen syvempiin lähteisiin ja inhimillistä suurempaan ymmärrykseen, nerouden pakottavaan ja vapauttavaan voimaan:

*"Siinä piilee myös perusta 'harvojen valittujen' eli suurten armoitettujen taiteilijoiden ja 'lukuisten kutsuttujen' väliselle erottelulle, kutsuttujen jotka kamppailevat pimeydessä tai saavat suorastaan tyytyä harjoittamaan taidetta elantonaan ja toisarvoisena jäljittelyä."*¹²³

Jumalallisen innoituksen tilalle tuli 1400-luvulla innoittajaksi yksilön nerous (*genius*); näin taideteos oli muuttunut objektiivisesta subjektiiviseksi¹²⁴. Renessanssissa yksilön lahjakkuus korostui käsityöläisyyden sijaan¹²⁵. Taka-askeleena voidaan pitää 1600-luvun pyrkimystä "*luoda taiteesta instituutio valtiollisesti säädetyin normein*", jolloin akatemioiden valtuutetut jäsenet valvoivat taiteilijoita. **Schildt** kutsuu *liberalismiksi* sitä relativismiin ja subjektivismiin painottunutta kautta, joka jatkui 1700-luvulta 1900-luvun puoliväliin saakka: "*usko vapaaseen kilpailuun — — kulttuurielämässä kilpailevien arvo- ja tulkintajärjestelmien pluralistisena moninaisuutena*." Taiteilijankin on pluralismissa perustettava elämäkäsityksensä subjektiivisen näkemyksen varaan:

*"Jokaisesta merkityksellisestä taiteilijasta tulee tavalla tai toisella uskonopin perustaja, hänen elämänsä antaa todistuksen hänen uskostaan, ja hänen teoksensa levittävät sen totuuksia."*¹²⁶

Haynes toteaa, että renessanssin ja **Giorgio Vasarin** taiteilijaelämäkertateoksen *Vite dé più eccellenti architetti, pittori, et scultori Italiani* (1550–1568, englanniksi: *Lives of the most excellent Painters, Sculptors and Architects*, suomeksi: *Taiteilijaelämäkertoja Giottosta Michelangeloon*) jälkeen kiinnostus taiteilijan persoonaan ja persoonallisuuteen oli pitkään suuri ja ajatuksen (miehisestä) taiteilijanerosta ilmai-

¹²¹ Haynes 1997: 16 (viitaten Freeman. Mark: Finding the Muse, 1994)

¹²² Schildt 1972: 72

¹²³ Schildt 1972: 73

¹²⁴ Schildt 1972: 73

¹²⁵ Schildt 1972: 74

¹²⁶ Schildt 1972: 75

si selkeästi **Immanuel Kant** teoksessaan *Kritik der Urteilkraft* (1790, englanniksi *The Critique of Judgement*, suomeksi *Arvostelukyvyn kritiikki*). Taidehistorioitsijat ovat vuosisatojen ajan löytäneet paljon analysoitavaa taiteilijain elämäkerroissa.¹²⁷

Rudolf ja **Margot Wittkower** dokumentoivat kirjassaan *Born under Saturn* miestaitelijain luonteesta ja käytöksessä tapahtuneita muutoksia antiikista Ranskan valtakumoukseen. Heidän kirjansa hakemistosta poimimani hakusanat antavat hyvän yleiskuvan taiteilijoihin liitettyjen ilmiöiden valtavasta kirjosta:

*Artist-magician; Artistic temperament; Artists as uomini universali; Bohemian; Court artists; Craftsmen-artists; Disregard for money by artists; Divino artista; Drinking and gambling; Eccentric artists; Enthusiasm; Forgeries; Genius; Gentlemen-artists; Guilds; Honours bestowed on artists; Humours; Illegitimate children; Insane artists; Introspection of artists; Knighthood conferred on artists; 'Mad artist'; Melancholic artists; Misogynists among artists; Neurosis of artists; Nobility of the artist's profession; Non-conforming habits of artists; Offices and grants conferred on artists; Pazzia of artists; Personality problems of artists; Prejudice against artists; 'Proto-Bohemian' artists; Schizophrenia; Suicide; Syphilis; Unemployment among artists; Witchcraft*¹²⁸

Valitettavasti he eivät juurikaan kirjoita taiteilijoiden koulutukseen tai ammattitaitoon liittyvistä seikoista. **Kantokorpi** toteaa **Lepistön** esittämistä romantiikan ajan tyypeistä kolmen perustyyppin elävän julkisuudessa sitkeästi: *Kristus, erakko ja eljä* - ja lisää:

*"Kalervo Palsassa yhdistyvät kaikkien kolmen romanttisen taitelijatyypin ainekset. Ei ihme, että Nykytaiteen museo Kiasman Palsa-näyttely vuosina 2002–2003 oli sekä yleisömenestys että kirjoitti jälleen julkisuuden palaamaan taiteilijaroolien ongelmiin."*¹²⁹

George Dickien mielestä **Monroe C. Beardsleyn** viittaus romanttiseen taiteilijaan pitää mahdollisena täysin yksityisen prosessin, joka voisi tapahtua vain kulttuurissa tyhjiössä. Taiteilijat työskentelevät puitteissa, jotka hankitaan saamalla kokemuksia taideteoksista, koulutusta taiteellisissa tekniikoissa, taustatietoja taiteesta jne, joten on vaikea kuvitella romanttista taiteilijaa nykyaikana. Primitiivisilläkin taiteilijoilla – eli ITE-taiteilijoilla? – on perustiedot taiteesta, vaikkakin he olisivat tietämättömiä tekniikoista tai kehittyneiden taidepiirien viimeisistä uutisista.¹³⁰

Monet taiteilijat – romanttiset ja epäromanttiset – kuvaavat luomisprosessiaan siten, ettei voi olla etsimättä yhtymäkohtia **Mihály Csikszentmihályin** FLOW-kokemukseen, johon hän katsoo liittyvän selvän päämäärän, täydellisen keskittymisen, ajantajun katoamisen, palautteisen kriitikittömyyden ja tilannekontrollin, tehtävän välittömän palkitsevuuden ja kykyjenmukaisuuden¹³¹. FLOW:sta, taiteilijuu-desta ja oppimisesta on kirjoittanut blogissaan jyväskylälainen taidegraafikko **Kirsi Neuvonen**:

"Omien taiteilijaidentiteettipohdintojen lomassa on suhteellisen kiva lukea muiden prosessista ja kirja 'Tie taiteilijaksi' (Väliasema Orivesi) tarjoaa sellaisen mahdollisuuden 17 taiteilijan tiestä. Kun teosta lukee rinnakkain Flow-kokemuksista kertovan kirjan kanssa, syntyy jännittävä ristiriita

¹²⁷ Haynes 1997: 17

¹²⁸ Wittkower 1969: 333–344

¹²⁹ Kantokorpi 2004: 20–21 — Mikko Ijäs kertoo tulevassa väitöskirjassaan *Taiteilijan rooli – Taiteilijaidentiteetin muodos-tuminen taidemaailman sosiaalisessa konstruktiossa* purkavansa romanttista neromyyttiä < www.mikkoijas.com (4.5.08)

¹³⁰ Dickie 1984: 54–55

¹³¹ vrt. Csikszentmihályi 2005

taiteilijan tiestä, jossa voi nähdä kuinka merkittävä osuus flow-kokemuksella on kirjassa esiintyvien taiteilijoiden tarinoissa.

Flowta käytetään paljon oppimisympäristöissä ja sieltä minäkin käsitteen löysin. Poikien koulusta. Taiteen tekeminen on jatkuvaa oppimista tai oikeammin opettelua ja oppimisen opettelua, jossa kokeillaan erilaisia ratkaisuja toteuttaa ajatus. Taiteen tekeminen vaatii tarkkaavaisuuden keskittämistä mielikuvaan valmiista teoksesta ja samalla joutuu sulkemaan tietoisuudestaan pois muita vaihtoehtoja tai oikeastaan kaikkea, joka rikkoo työrytmin, joka vaaditaan, jotta teos syntyy. Samalla syntyy flow."¹³²

Totti Tuhkanen on Turun Piirustuskoulun 1960-luvun grafiikkainnostusta kuvatesaan viitannut myös (epäsuorasti) taiteilijain FLOW-ilmiöön turkulaistaiteilijaa lainaamalla:

"- Me tehtiin grafiikkaa yökaudet. Paitsi sitten loppuaikoina, kun tällainen Taideyhdistyksen äijä oli kävellyt ohi ja nähnyt että siellä palaa sähkövalot. Sehän sinänsä oli typerää, mutta säästölinja oli päällä ja sen jälkeen ei saanut kymmenen jälkeen olla valoja koulun tiloissa."¹³³

Vasari on kuvannut omaa ja kollegoidensa FLOW:n kaltaista piirtämistä 1500-luvulla ja todennut piirtäneensä kaikki merkittävät kuvat, eikä vain kuvat vaan "sekä muinaiset että modernit" veistokset ja arkkitehtuurin Roomassa ja myöhemmin Firenzessä – ja jotta heillä kaikilla olisi piirroksia kaikista, he piirsivät eri kohteita päivisin ja kopioivat toistensa työt öisin säästääkseen aikaa; usein he nauttivat aamiaisensa seisten.¹³⁴

Roland Barthesin (1968, 1987) ja **Michel Foucault'n** (1969) tekstien jälkeen kirjoitettiin paljon tekijän kuolemasta tai taiteilijan katoamisesta ja **Pierre Bourdieun** (1985) esitti ajatuksen, etteivät taiteilijat pidä siitä, että heidän käsitystä itsestään arvioidaan.

"Tekijää ei enää mielletty jumalalliseksi luojaksi, vaan ajateltiin, että tekijä ammentaa menneisyydestä tai ympäröivän kulttuurin elementeistä. Taiteen tekijää ei ajatella (tyhjästä) luovana nerona, vaan diskurssin sääntöjä noudattavana toimijana. Myös vastaanottajan rooli korostuu, koska hän antaa taideteokselle merkityksiä omien odotustensa pohjalta. Toisaalta vastaanottajan odotukset ovat kulttuuristen konventioiden muovaamia."¹³⁵

Nämä voivat mielestäni olla syitä siihen, ettei itseoppineita taiteilijoita ole erikseen tutkittu. Aiemmin heitä oli niin runsaasti, ettei heitä nähty minkäänlaisena ryhmänä, sitten usko koulutukseen ja ammatillistumiseen nosti taidekoulutuksen tutkimus- ja kehittämiskohteeksi. Samaan aikaan toisaalla, museologiassa, on päädytty tilanteeseen, jossa tarinaton¹³⁶ esine on (museo)arvoton eikä kelpaa museoon – ja suuri yleisö kaipaa draamaopastuksiin jännittäviä yksityiskohtia teosten synnystä ja taiteilijain elämästä.

¹³² Kirsi Neuvonen blogissaan 4.11.2005:

kuparipelto.blogspot.com/2005/11/4112005-pivst-pivn.html (4.5.08) — ks. myös sivulla 39.

¹³³ Tuhkanen 1988: 110

¹³⁴ Wittkower 1969: 51

¹³⁵ Sederholm 2002: 40

¹³⁶ Janne Viikuna korostaa museo-objektien konteksti- eli oheistietojen tärkeyttä, esim. teoksessa *Museologia tänään*, 2007

Haynes kirjoittaa, että varhaiset postmodernistit ja 1900-luvun puoliväli avasivat katsojalle taiteen ja lukijalle tekstin, ja arvelee meidän nyt olevan valmiita harkitsemaan uudelleen "luojaa" (*creator*) tekijä-kohde-katsoja-kolmiossa: "*Ei esimerkllisen ihmisyksilön (yleensä miehen) elämäkerrasta lähtien eikä avantgarden nerona, vaan henkilönä, ihmisenä, jolla on erityinen kutsumus ja ammatti.*"¹³⁷ **Walter Benjamin** korosti tekijää tuottajana ja kiinnitti huomiota siihen, että valokuvauksen kehittyessä taiteilijat ovat saaneet uusia mahdollisuuksia levittää teoksiaan yleisölle, mutta minkä seuraukset ovat olleet kyseenalaista hyvää. **Haynesin** mukaan ei ole kirjoitettu kattavaa modernismin ja postmodernismin historiaa, joka keskittyisi taiteilijan muuttuviin rooleihin kulttuurin kentällä.¹³⁸ **Janet Wolff** totesi 1981 Barthesin hengessä, että kaikki taidehistoria, joka on taiteilijoiden historiaa, tulee hylätä¹³⁹. Luova subjekti on postmodernin myötä kadonnut¹⁴⁰. **Haynesin** mukaan formalistinen, strukturalistinen, semioottinen ja dekonstruktivistinen analyysi keskittyvät objektiin/teokseen ja poststrukturalistiset kirjoitukset vastaanottajan rooliin luomisprosessissa, näin stereotyyppiä taiteilijasta nerona, jumalallisena jäljentäjänä tai sankarina on terveesti rikottu, mutta paljon on – edelleen Haynesin mukaan – myös menetetty, kun on korostettu katsojaa/vastaanottajaa: "valkoiset miesteoreetikot" kuten **Barthes** ja **Foucault** keskittyivät tekijän kuolemaan juuri silloin kuin naiset kaikista roduista ja värilliset miehet olivat astumassa julkisuuteen yhä enenevässä määrin. Samalla huomio taiteen tuottamisesta käännettiin taiteen kuluttamiseen (kuten koko 1900-luvun lopun amerikkalainen kulttuuri, ns. "*consumerist ethos*"). Lisäksi vastaanottajakeskeinen kritiikki kieltää taiteilijan ammatin tai kutsumuksen tehdä moraalisesti tai uskonnollisesti merkittävää taiteellista työtä.¹⁴¹ Taidemaailmassa taiteilija on vain yksi toimija monien joukossa, jolloin taiteilijan "*ainutlaatuisuus ja yksilöllinen hallitsevuus taiteen alueella kyseenalaistuu*" ja taide on nähtävä kollektiivisena toimintana¹⁴².

3.2.2. Itseoppineita taiteilijoita

Esittelen tässä luvussa valikoiman itseoppineita taiteilijoita maailmalta ja Sartren Itseoppineen sekä joukon suomalaisia itseoppineita kuvataiteilijoita tuodakseni lukijan eteen sen ilmiön kirjon, johon itseoppineisuus liittyy.

Varhaisin taiteilija, jonka itseoppineisuutta on korostettu, lienee sikyonialainen kuvanveistäjä **Lysippos** Peloponnesoksesta (syntynyt noin 390 eKr), josta **Plinius vanhempi** on kertonut, ettei hänellä ollut opettajaa, vaan hän päätti ryhtyä kuparisepästä taiteilijaksi, kun kuuli **Eupomposin** sanovan, että vain luontoa kannattaa

¹³⁷ Haynes 1997: 10

¹³⁸ Haynes 1997: 13

¹³⁹ Wolff 1992: 126

¹⁴⁰ Irjala 1993: 20

¹⁴¹ Haynes 1997: 17–18

¹⁴² Lepistö 1991: 14 (viitaten Wolff 1981, Becker 1984, Bourdieu 1985, Hauser 1982, Simpson 1981)

jäljitellä, ei muita taiteilijoita¹⁴³. Hänen pääteoksinaan pidetään *Apoksyomenosta* ('*Kaapijaa*') sekä veistoksia **Aleksanteri Suuresta**¹⁴⁴, joka ei kertomuksen mukaan huolinut muita kuvanveistäjiä¹⁴⁵.

Lähes samoja sanoja – "ilman opettajaa" – on käytetty monista muistakin antiikin taiteilijoista: **Silanion** ja **Erigonos** (kertoo **Plinius vanhempi**), **Pasiteles** (kertoo **Pausanius**), samaan tapaan autodidaktismia on käyttänyt **Duris**, jolla se oli "kaavamaista" ("*who used it as a formula (Sellers, 1896, xlviii, 231)*") – ja onkin arveltu näiden tekstien kytkeytyvän taiteilijan sosiaalisen aseman nousuun: Lysippos kohosi kuparisepästä juhlituksi kuvanveistäjäksi, käsityöläisestä legendaarisen rikkaaksi taiteilijaksi; Erigonos värinjauhajasta maalariksi. Lisäksi Duris huomauttaa, että juhlitun sankarin Eumenes Kardialaisen, joka oli ajurin poika, huomasi Makedonian kuningas Filippos [II] vain sattumalta. Sattumalta, kuten Lysipposkin kuuli Eupomposin ohjeen. Lisäksi on korostettu, että näistä itseoppineista taiteilijoista tuli inspiroivia opettajia. Silanion, esimerkiksi, "*who was admirable for winning renown without a teacher [nullo doctore]*", oli kuuluisan **Zeuksiksen** opettaja – ja värinjauhaja Erigonoksella oli vieläkin kuuluisampi **Pasias** oppilaanaan (kertoo Plinius). Yleensä hän antiikin Kreikan taiteilijoista luetellaan heidän oppilaansa ja seuraajansa ja taiteilijat luokitellaan koulukunnittain.¹⁴⁶ Itseoppinut taiteilija on poikkeus, jonka saavutukset ovat ensisijaisesti luonnonlahjakkuuden ansiota¹⁴⁷.

Oppimattoman maatyöläisen Bondonen poika **Giotto** tunsi "*luontaista vetoa piirtämiseen*" ja löydettiin lammaspaimenesta piirtämässä "*puhdistetulle tasaiselle kivilaatalle terävällä pikkukivellä luonnon mukaan lammasta, ilman että olisi saanut tähän mitään oppia muilta kuin luonnolta*". Cimabue vei hänet Firenzeen luokseen opiskелеmaan, jossa "*lapsi sitten nopeasti tuli luonnonlahjojensa avulla ja Cimabuen opettamana yhtä taitavaksi kuin mestarinsa*". Giotton varjoon jääneestä mestarista Vasari kertoo, ettei tämä "*välittänyt kirjatiedosta, vaan kulutti kaikki päivät kuvaamalla kirjoihin ja muille lehdille ihmisiä, hevosia, taloja ja monia muita mielikuviaan, kuten ainakin sellainen, jota luonto vetää piirtämään*".¹⁴⁸ **Botticelli** "*oli rauhaton eikä pitänyt koulusta ollenkaan: ei lukemisesta, ei kirjoittamisesta eikä laskennosta. — — taiteeseen paneuduttuaan poika seurasi ja jäljitteli mestariaan niin, että fra' Filippo kiintyi häneen, ja opettajansa ohjauksessa Sandro saavutti pian sellaisen taidon, ettei kukaan olisi sitä uskonut*".¹⁴⁹

¹⁴³ Kris 1979: 14–15

¹⁴⁴ Pieni Tietosanakirja: runeberg.org/pieni (4.5.08)

¹⁴⁵ Kris 1979: 16

¹⁴⁶ Kris 1979: 18–20

¹⁴⁷ Kris 1979: 43

¹⁴⁸ Vasari 1994: 56, 48 (suomennoksen pohjana vuoden 1568 aiempaa laajempi laitos, ns. *Giuntina*)

¹⁴⁹ Vasari 1994: 168

Hans Christian Andersenin sadussa *Metallisika* (alkup. *Bronze Boar*, 1842, englanniksi *The Metal Pig*) firenzeläinen katulapsi oppi itse piirtämään ja hänen lahjansa havaittiin, kun hän piirsi sylikoiraa kasvatusisänsä talossa":¹⁵⁰

"1834 oli Academia delle artessa Firenzessä näyttely. Kahden vierekkäin asetetun maalauksen eteen kerääntyi joukko katselijoita. — — Maalari oli, kerrottiin, nuori firenzeläinen, jonka sanottiin pienenä lapsena löydetyn kadulta ja jonka vanha hansikkaantekijä oli kasvattanut, itse hän oli oppinut piirustamaan. Muuan kuuluisa maalari oli keksinyt tämän kyvyn, kun poika kerran aiottiin karkoittaa siitä syystä, että hän oli sitonut kiinni rouvan lemmikin, pienen villakoiran, ja pitänyt sitä mallinaan."¹⁵¹ — "**The boy had taught himself to draw**"¹⁵²

Pablo Picasso ystävineen halveksui 1900-luvun alussa taidekoulutusta ja vertasi itseoppineisiin "*turmeltumattomuuden astettaan*"¹⁵³ He myös keksivät eläkkeellä olevan tullimiehen, joka vasta keski-ikäisenä oli aloittanut maalaamisen "*ilman minkäänlaista koulutusta*"¹⁵⁴ (!): **Henri Rousseau** vakiinnutti naivismiin 1920-luvulla omaksi kentäkseen "*kirjailijoiden Alfred Jarry ja Guillaume Apollinaire, taiteilijoiden André Derain ja Wassily Kandinsky sekä Wilhelm Uhden kaltaisten keräilijöiden tuella*". Uhde toimi markkinoijana muillekin "itseoppineille" taiteilijoille. Uuden "*Pyhän sydämen*" taiteilijoiden (Henri Rousseau, **Séraphine Louis**, **Louis Vivin**, **Camille Bombois** ja **Andre Bauchant**) töitä esiteltiin ensimmäisen kerran 1928 La Galerie des Quatre Cheminsissä, Pariisissa.¹⁵⁵

Vilho Suomi kirjoitti 1968 autodidaktien taiteilijain luonteesta, että sen täytyy olla "*tyypiltään leptosomi ja skitsotyymi*" ja että itseoppinut on "*eristäytyvä, mutta levoton ja etsivä, ristiriitainen, tunne-elämä kapea ja kuilumainen, joko kylmä tai yliherkkä, harrastukset suppea-alaisia, mutta intensiivisiä; kirjojen ja luonnon ystävä*":

"Lukemisen tarve muistuttaa useissa, nähtävästi useimmissa tapauksissa suorastaan vimmaa, ja kirjojen mielikuvitusmaailmassa skitsotyymi tyyppi elää ja kokee ne sankariroolinsa, joihin karu todellisuus ei anna hänelle mahdollisuuksia. Mutta tämä oppia saamaton lukija oivaltaa, että kirja on myös tie tietoon, ja hänen syvenevä laatunsa opastaa pian lukemisen valintaa myös tässä suhteessa. Ja into, mikäli mahdollista, vain lisääntyy. Ja sitten tulee urheiden ja lähes yli-inhimillisten ponnistusten vuoro, kun kunnianhimoiset ajatukset tekevät työtään — — jotta autodidakti puhkeaisi kuorestaan, — — [H]änessä täytyy olla tälle tyyppille karakteristista levottomuutta ja tyytymättömyyttä, tunne-elämän kiihkoa ja kiivautta, itsetutkistelun taitoa ja mielikuvituselöilyn eloisuutta."¹⁵⁶

Jean Paul Sartren teoksessa *Inho* Itseoppinut, virastoapulainen Ogier P..., johon Roquentin oli tutustunut Bouvillen kirjastossa vuonna 1930, on säällittävä diletantti, joka ei edes tiedä, kuinka opiskellaan:

"Minusta tuntuu että hänestä on vastenmielistä sanoa sitä minulle. Hän epäröi hiukan, pyörittelee hetken suurina harittavia silmiään ja ojentaa sitten kiusaantuneen näköisenä kirjat minulle. Ne ovat Larbalétrierin 'Turve ja turvesuot' sekä Lastexin 'Hitopadèsa eli tarkoituksenmukainen kasvatust'. Entä sitten? En ymmärrä, mikä häntä hävettää. Minusta nuo kirjat ovat varsin nuhteetonta

¹⁵⁰ Kris 1979: 37

¹⁵¹ Andersen 1956: 201

¹⁵² hca.gilead.org.il/metal_pi.html (4.5.08)

¹⁵³ Rhodes 2006: 8

¹⁵⁴ Janson 1965: 510

¹⁵⁵ Rhodes 2006: 9, 11

¹⁵⁶ Suomi 1968: 152–154 (viitaten Kretschmer 1951)

luettavaa. Tilanteen kiusallisuutta hälventääkseni alan lehteillä 'Hitopadèsaa' ja silmiini sattuu sieltä pelkkää hyvää."¹⁵⁷

"Hän on juuri ottanut samalta hyllyltä kolmannen teoksen. Sen nimi näkyy tänne nurinpäisenä, mutta saan siitä kuitenkin selvän. Teos on mademoiselle Julie Lavergnen kirjoittama kronikka normanneista: 'Caudebecin nuoli'. Itseoppineen valinta saa minut taaskin ymmälle.

Yhtäkkiä muistuvat mieleeni kirjailijoiden nimet, joiden teoksia hän on viimeksi tutkinut: Lambert, Langlois, Larbalétrier, Lastex, Lavergne. Pulma ratkeaa, olen ymmärtänyt Itseoppineen menetelmän: hän opiskelee aakkosjärjestyksessä.

Katselen häntä tuntien eräänlaista ihailua. Miten suunnattoman määrän tahdonlujuutta hän tarvitseekaan toteuttaakseen verkkään ja itsepintaisesti noin suurisuuntaista suunnitelmaa! Joskus, seitsemän vuotta sitten (hän on kertonut minulle opiskelleensa jo seitsemän vuotta), hän on juhlaivin mielin astunut tähän saliin. Hänen katseensa on kierrellyt määrättömiä, seinien täyteisiä kirjarivejä, ja hän on varmaan sanonut jotain samantapaista kuin Rastignac: 'Nyt on meidän vuoromme, inhimillinen tiede, meidän kesken.' Sitten hän on mennyt ottamaan ensimmäisen kirjahyllyn ensimmäisen kirjan ja avannut sen ensimmäisen sivun; lujaa päättäväisyyttä on myötäilyt kunnioituksen ja pelon tunne. Tänä päivänä hän on L:n kohdalla. K J:n jälkeen, L K:n jälkeen. Hän on ilman muuta siirtynyt kovakuoriaisia käsittelevistä tutkimuksista kvanttiteoriaan ja Tamerlania selostavasta teoksesta katoliseen darwinismia vastaan suunnattuun hyökkäyskirjoitukseen. Hän ei ole eksynyt ohjelmastaan kertaakaan. Kaiken hän on lukenut; hän on kasannut päähänsä puolet siitä, mitä tiedetään partenogenesiksestä, ja puolet kaikista perusteluista, mitä on esitetty vivisektiota vastaan. Maailmoja on hänen takanaan, maailmoja edessään."¹⁵⁸

Veijo Heiskanen on väittänyt, että tiede, todellisuus ja akateeminen sivistys ovat "korkeammalla ja arvostetummalla" puolella kuin "taide, kulttuuri ja ammatillinen koulutus (autodidaktiikka)" ja viittaa tässä yhteydessä Derridaan (*Positions*, 1981) ja hänen haastatteluunsa **Jean-Louis Houdebienin** ja **Guy Scarpettan** kanssa ja jatkaa yllättävästi:

"Edellinen on miesten, jälkimmäinen naisten maailma. Valistuksen perinteessä itseoppinut ei ole erityisen arvostettu – varsinkin, jos hän on autodidakti asiantuntija. Vain taiteilija – tieteestä täysin eriytynyt ammatinharjoittaja – voi olla legitiimisti autodidakti. Taiteen mystisyys ja epätieteellisyys ovat osa valistuksen traditiota: taide on 'luovaa' työtä, jonka voi oppia **vain syntymällä luovaksi ja itseoppimalla.** Kuten naiseksi, taiteilijaksi synnyttään. Kuten nainen, taiteilija synnyttää. — Taide ja itseoppiminen valistuksen symboleina sopivat huonosti valistuksen kuvaan omasta itsestään. Valistuksen sisäänrakennettu käsitteellinen edellytys on 'opetettava' – valistuksen kohde, hän joka ei (vielä) tiedä. **Koska valistuksen kohde on opetettava, (itse)oppiminen on välttämättä opettamista alempi oppimisen muoto. Itseoppiminen on oikeastaan vaarallista – vaarana ei ole ainoastaan se, ettei itseoppinut oppi ymmärrä, vaan se, että hän kuvittelee ymmärtävänsä ja ymmärtääkin väärin.** Tämä vaara voidaan välttää tai ainakin minimoida, mikäli opettamisen ja oppimisen funktiot eriytetään käsitteellisesti ja kohdennetaan eri henkilöille – opettajalle ja oppilaalle. On selvää, ettei tässä käsitteellisessä konstruktiossa ole sijaa itseoppimiselle tai itseoppineelle. Eikä siinä ole tilaa edes oppimiselle – siinä on tilaa vain opettamiselle ja opetetulle. Tässä mielessä Sartren itseoppinut on valistuksen tuottama irvikuva itsestään: Itseoppinut ottaa valistuksen idean kirjaimellisesti – hän etenee aakkosjärjestyksessä. Ja koska hänen tavoitteensa on lukea koko kirjasto, hän ei käytä omaa harkintaansa edes opettajansa valintaan. Kirjasto on hänen opettajansa; hän on kaikkien oppilas. Hän on valistuksen ideaali, puhdas objekti. — Samoin erityisesti angloamerikkalaisessa juristikoulutuksessa, joka on vähemmän valistukse[e]n perinteen läpäisemää kuin vahvasti akateemisesti ja teoreettisesti suuntautunut eurooppalainen koulutus, dominoiva case-opetus nojaa olennaisesti autodidaktiseen filosofiaan: opettaja ei ole auktoriteetti, vaan pyrkii saamaan opiskelijat oppimaan itse (itseoppimaan). Opettaja ei luennoi ja anna vastauksia, vaan pyrkii provosoimaan opiskelijoita, jotta he oppisivat itse löytämään vastauksen."¹⁵⁹

Vilho Suomen sanat vuodelta 1968 sopivat hyvin lohduttamaan Ogier P:tä:

"Autodidaktien lukuharrastus haparoi tietenkin aluksi moniin eri suuntiin, mutta heidän älylliset lahjansa ja mietiskelijäntaipumuksensa ovat oivallisia kompasseja"¹⁶⁰

¹⁵⁷ Sartre 1964: 47–48

¹⁵⁸ Sartre 1964: 48–49

¹⁵⁹ Heiskanen 2005: 288–289 – lihavoinnit tekijän

¹⁶⁰ Suomi 1968: 154

Ari Latvin tamperelaistutkimuksessa dokumentoiduista seuraavalta viideltä matrikelitaiteilijalta puuttuu maininta taideopinnoista:

Matti Alapoti (taidemaalari, s. 3.5.1934 Vaasa); **Veikko Haukkavaara** (kuvanveistäjä, s. 3.10.1921 Tampere, k. 4.8.2004 Tampere); **Björn Nyman** (taidemaalari, s. 15.3.1927 Helsinki), jolla verkkomatrikelissa taidekoulutus: Vaasan Taideyhdistyksen piirustuskoulu 1949; **Hannu Ojala** (taidegraafikko, s. 2.10.1939 Tampere); **Veikko Stålhammar** (taidemaalari ja -graafikko, s. 30.10.1935 Längelmäki)¹⁶¹.

Edellä mainitut tamperelaistaiteilijat olivat siis 1980-luvun puolivälissä itseoppineita, sen sijaan **Kimmo Kaivanto**¹⁶² (taidemaalari–kuvanveistäjä–taidegraafikko, s. 25.5.1932 Tampere), joka viitisen vuotta myöhemmin (!) **Vappu Lepistön** väitöskirjassään edusti itseoppinutta, koska "*jätti taideopinnot kesken Taide-teollisessa oppilaitoksessa. Hän opiskeli vain yhden lukuvuoden 1953–54 graafisen suunnittelun linjalla*"¹⁶³, on Latvin tutkimuksen mukaan "*opiskellut Aukusti Tuhkan metalligrafiikan kurssilla vuonna 1951 ja Taideteollisen oppilaitoksen grafiikan linjalla vuosina 1953–54*"¹⁶⁴, verkkomatrikelissa Kaivannon taidekoulutukseksi on merkitty: "*Professori 1995, Académie Européenne jäsen 1997, Taideteollinen oppilaitos, graf.linja 1953–54*". Tässä huomataan itseoppineiden tutkimisen vaikeus – ja kiinnostavuus: onko syynä taidekoulutuksen vai itseoppineisuuden arvostus, jos henkilö eri yhteyksissä ja elämänsä eri vaiheissa vuoroin korostaa koulutustaan, vuoroin jättää osan siitä mainitsematta? Tulisikin käydä järjestelmällisesti läpi kaikki taiteilijaelämäkerrat ja näyttelyluetteloiden esittelyt ja kartoittaa jossain itseoppineeksi mainitun muualla esitetyt opinnot. Esim. teoksen *Kymmenen taiteilijaa* (1962) taiteilijoista **Ole Kandelin** (1920–1947) on "*Itseoppinut – Self-taught – Autodidacte*" ja **Lars-Gunnar Nordström** (1924–) "*Itseoppinut – Self-educated – Autodidacte*".

*"Lars-Gunnar Nordström (s.1924) aikoi alun perin arkkitehdiksi isänsä tapaan, mutta kun hän ei läpäissyt Teknillisen korkeakoulun arkkitehtuurinlinjan pääsykokeita, hän hakeutui Taideteollisen keskuskoulun sisustuslinjalle. Nordström valmistui sisustussuunnittelijaksi vuonna 1949 ja työskenteli useissa arkkitehtitoimistoissa aina vuoteen 1960 saakka. — Kuvataiteilijana Lars-Gunnar Nordström on lähes itseoppinut."*¹⁶⁵

Suomen kuvataiteilijat -verkkomatrikelissa **Kandelinin** taidekoulutukseksi on merkitty "*Vapaa Taidekoulu 1938–39, 1942–43*", **Nordströmiä** ei verkkomatrikelista löydy. Hakusanalla '*itseoppinut*' nousevat verkkomatrikelista esille seuraavat taiteilijat:

Teuri Haarla (kuvanveistäjä-valokuvataiteilija-ympäristötaiteilija, s. 9.2.1955 Turku); **Leena Halonen** (kuvataiteilija, s. 22.7.1946 Heinola); **Veijo Hukka** (taidemaalari, s. 17.4.1932 Joensuu); **Pentti Hänninen** (kuvataiteilija-taidegraafikko, s. 11.5.1937 Konnevesi); **Lars Höglund** (kuvataiteilija, s. 28.10.1936 Purmo); **Mauno Keränen** (kuvataiteilija, s. 2.4.1964 Ristijärvi); **Markku Kosonen**, (kuvataiteilija, s. 27.2.1940 Paimio); **Sini Kunnas** (kuvataiteilija, s. 12.2.1969 Espoo); **Vilho Lossi**, (taidemaalari, s. 28.12.1917 Salmi); **Veikko Mäkeläinen** (kuvataiteilija, s. 26.4.1930 Valkjärvi, k. 21.1.2003 Jyväskylä); **Jyrki Pellinen** (kuvataiteilija, s. 16.5.1940 Helsinki); **Juha Pykäläinen** (kuvanveistäjä-taidegraafikko, s. 13.3.1953 Tampere);

¹⁶¹ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi > haku nimen mukaan

¹⁶² www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=512 (4.5.08)

¹⁶³ Lepistö 1991: 82 alaviite 82

¹⁶⁴ Latvi 1987: 39

¹⁶⁵ www.kiasma.fi/kiertokoulu/kiertokoulu.php?id=602 (4.5.08) – alleviivaus tekijän

Leo Rantanen (kuvataiteilija, 12.4.1945 Mänttä); **Matts Roos** (taidemaalari, s. 28.10.1931 Helsinki); **Mikko Savolainen** (valokuvataiteilija, s. 28.10.1933 Hämeenlinna); **Matti Valta** (kuvataiteilija-valokuvataiteilija, s. 4.6.1957 Turku)¹⁶⁶.

Uskoisin useiden itseoppineista jättäneen yksinkertaisesti kohdan *taidekoulutus* täyttämättä. Verkkomatrikkelista löytyvät myös seuraavat "itseopiskelleet", joista joillain on lisäksi korkeinta taidekoulutusta:

Marja Jalonen ("*Itseopiskellut kuvataiteilija*", taidemaalari, s. 28.5.1941 Helsingin maalaiskunta); **Erkki Päivärinta** ("*Itseoppineena hain omaa ilmaisua ja sanottavaa (piirroksia, akvarelleja) vuosikaudet*", taidemaalari, s. 8.10.1927 Helsinki); **Esko Salomaa** ("*Taidekoulutus: ABC:n piir.koulu 3 v., Vapaa Taidekoulu yht. 4 v., itseopiskelua*", kuvataiteilija, s. 15.1.1919 Pyhäranta); **Vaula Sippola** ("*Taidekoulutus: itseopiskellut*", taidemaalari, s. 13.4.1944 Kurikka); **Tapani Tammenpää** ("*Taidekoulutus: Vaasan työväenopisto 1968–71. Lennätin tekniikka, 1962–63, PTL:n amm opisto. Itseopiskelut*", kuvataiteilija-taidegraafikko, s. 21.4.1934 Isokyrö); **Immo Tuominen** ("*Taidekoulutus: Taideteollinen Oppilaitos, iltakoulu 1957–58, Suomen Taideakatemian koulu 1959–60, Tapani Lemminkäisen grafiikan kurssi 1960, professori Aukusti Tuhkan taidegrafiikan kurssiateljee 1965, itseopiskelua*", taidemaalari-kuvataiteilija, s. 24.3.1934 Rauma, k 19.9.1985)¹⁶⁷.

Tämän opinnäytteen tapaustutkimuksen kohteena oleva – itseoppinut? – taidemaalari **Paavo Pyhtilä** (s. 27.2.1927) on verkkomatrikkelin *taidekoulutus*-kohdassa ilmoittanut: "*ABC-piirustuskoulu*" ja "*Taidemaalareiden jatkokoulutuskurssi, Oulu 1982, ohj. Raimo Heino*".

Matrikkelitietojen epäluotettavuuteen koulutuksen paljastajana on viitannut myös **Sari Karttunen**:

"*Matrikkelikyselyn taidekoulutus-kohdassa muutamat väittivät olevansa itseoppineita, vaikka heillä muualta saadun tiedon mukaan oli korkeimman asteen taideopintoja. Samoin jotkut vastaajat katsoivat olevansa itseoppineita, vaikka heillä oli takanaan koko joukko työväenopiston kursseja. Toiset taas ilmoittivat tunnollisesti kaikki käymänsä lyhytaikaiset kurssit ja pitivät niitä varsinaisena taidekoulutuksena.*"¹⁶⁸

Riitta Mäki Halosten Museosäätiöstä lähetti vastauksena suomalaismuseoille lähettämäni tiedusteluun itseoppineisuuden käsittelystä museojulkaisuissa säätiön 35-vuotisjuhla-julkaisun, jossa esiteltiin 25 kokoelmataiteilijaa Ylä-Savosta, mm. **Olli Halonen, Aarne Paldanius, Kirsi Siponen ja Mikko Valtonen**¹⁶⁹

[Olli Halonen:] "*Lopullisen sysäyksen kuvanveistäjäuralle hän sai aloittaessaan opinnot kaksoisveljensä, kuvanveistäjä Paavo Halosen pitämässä kansalaisopiston veistopiirissä vuonna 1977. Kuvanveistäjänä Halonen on itseoppinut. Taitojaan hän on täydentänyt Itäisten läänien kuvataidetoimikunnan järjestämällä ammattitaiteilijoiden jatkokoulutuskursseilla*", [Aarne Paldanius:] "*Nuorena miehenä hän haaveili taideopinnoista mutta 1930-luvun maalaisyhteisössä ei taiteilijoita arvostettu. Vanhempiansa tahdosta hän hautasi haaveensa ja jäi hoitamaan kotitilaa. Vaikka taideopinnoista pitikin luopua, Paldanius säilytti halunsa tehdä taidetta. Hän työskenteli iltaöisin lasten mentyä nukkumaan*", [Kirsi Siponen:] "*opiskeli metalliseppä-artesaaniksi Petäjäveden ja Mikkelin Käsi- ja taideteollisuusoppilaitoksissa sekä pätevoityi taidevalajaksi oppisopimuksella lapinlahtelaisessa taidevalimossa. Kuvanveistäjänä hän on itseoppinut*", [Mikko Valtonen:] "*'Päätin ryhtyä suoraan ammattilaiseksi, kun muut lähtivät opiskelemaan valmistuakseen', hän kertoo taiteilija Jaakko Rönkön haastattelussa. Täysin itseoppinut hän ei kuitenkaan ole, vaan hänellä on takanaan taideopintoja Portaanpään opistossa Lapinlahdella vuonna 1989, Limingan taidekoulussa 1991–92 ja Oriveden opistossa 1992–93. Valtosen mielestä ihmisestä ei voi tehdä taiteilijaa tekniikkaa opettamalla. Taiteilijan pitää vain tehdä ja uskoa siihen mitä tekee.*"¹⁷⁰

Itseoppineita taiteilijoitahan "koulutettujen vastakohtana" on voinut itse asiassa olla olemassa vain niin kauan kuin on ollut taidekouluja, jos "jonkun johdolla"

¹⁶⁶ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi > haku nimen mukaan (4.5.08)

¹⁶⁷ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi > haku nimen mukaan (4.5.08)

¹⁶⁸ Karttunen 1988: 54

¹⁶⁹ Näistä neljästä kaksi on matrikkelitaiteilijoita: Paldanius (1915–1978) ja Siponen (1968–) [www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi > haku nimen mukaan (4.5.08)]

¹⁷⁰ Halosten 2006: 30, 52, 62, 64

-oppimista eli mestari–kisälli-suhdetta ei pidetä taidekoulutuksena. Taidehistorian tutkimus ei ole käsittäkseni tuotantoja tutkiessaan kiinnittänyt erikseen huomiota itseoppineisiin ilmeisesti siksi, etteivät he (yleensä) tuotantonsa puolesta eroa taidekoulutuksen saaneista taiteilijoista¹⁷¹.

Sari Karttunen on 2006 pohtinut sitä, miksi kuvataiteilijat valitsevat vuosien koulutuksen, vaikka ilman sitäkin voisi legitiimisti toimia taiteilijana: muodollinen pätevyys voi olla arvokas taiteilijuutta sivuaviin (esim. opettamiseen) liittyvissä töissä, joilla kuvataiteilijat rahoittavat luovan toimintansa. Karttunen myös olettaa, että nuoret taiteilijat – kohdattuaan ankaraa kilpailua – etsiytyvät jatkamaan opintojaan taidekouluihin, jotka tarjoavat samalla työtiloja ja sosiaalisia verkostoja, jotka ovat elintärkeitä maineeseen pääsulle ja jota kautta saa myös tietoja työmahdollisuuksista. Taidekoulut tarjoavat myös vaihto-ohjelmia ulkomailta opiskeluun.¹⁷²

3.3. Taide(teos)

George Dickien taideteoksen määritelmä on esitetty suomeksi näinkin:

*"Taideteos luokittelevassa merkityksessä on (1) artefakti ja (2) sellainen aspektijoukko, jolle joku tai jotkut tietyn sosiaalisen instituution (taidemaailman) henkilöt ovat suoneet aseman potentiaalisena arvostuksen kohteena."*¹⁷³

Taiteilija osallistuu siis tietoisesti ja tavoitteellisesti taideteoksen tekemiseen ja –sattumista huolimatta – koko taideteos ei ole sattumanvarainen¹⁷⁴.

Karttusen mielestä on parempi määritellä taide taiteilijan tekemäksi kuin taiteilija taiteen tekijäksi ja hän toteaa taiteen – kentän taisteluista huolimatta – olevan pysyvästi arvokasta, sen sijaan "*hyvästä taiteesta*" ollaan jatkuvasti erimieltä¹⁷⁵. **Kantokorven** mielestä katsoja ei saisi tulkita taideteosta¹⁷⁶, joka laajassa mielessä voi olla mitä tahansa, mitä tarkastellaan esteettisestä näkökulmasta¹⁷⁷. Taiteilija tekee teoksiaan jatkuvan etsimisen tuloksena: kehittyessään hän haluaa ilmaista jo sanotunkin toisin¹⁷⁸. Taiteilija tekee työnsä yleisöä varten, tosin joitain töitä ei koskaan panna esille. Joitain töitä ei panna esille, koska taiteilija pitää niitä harjoitelmina, mutta silti nekin on alun perin tehty esille pantaviksi. Joidenkin teosten arvosta tekijä on epävarma, joitain taiteilija pitää liian paljastavina eikä niitä siksi panna esille. Silti kaikki nämäkin ovat taideteoksia.¹⁷⁹

¹⁷¹ Leila Tuuli Åbo Akademista viittasi tähän sähköpostiviesteissään tekijälle

¹⁷² Karttunen 2006: 65

¹⁷³ Tuhkanen 1988: 29 (viitaten Dickie 1974: 204; 1981, 83–91; 1987: 121–126 sekä Sepänmaa 1983: 21–37)

¹⁷⁴ Dickie 1984: 80

¹⁷⁵ Karttunen 1988: 15–16

¹⁷⁶ Kantokorpi 2004: 24

¹⁷⁷ Tuhkanen 1988: 29 (viitaten Beardsley 1987: 18; 1958: luku 11)

¹⁷⁸ Kantokorpi 2004: 22

¹⁷⁹ Dickie 1984: 71

Richard Eldridge on verrannut taiteen ja oppineen asteittaista kehitystä toisiinsa mielenkiintoisella tavalla:

"— — *it is useful to compare the term art to the term educated person. In different cultural and historical settings, as different skills are valued and taught, it will be natural to call different sorts of persons educated. — — The case is similar with 'art'. Like 'educated person', 'art' is a status concept. Artistic value can be exemplified to various degrees in many different domains. Becoming accomplished at making art and at understanding art requires practice on many exercises. No one will be fully expert in works in all media and traditions of art. Practice works and experiments in artistic making can and should be accepted as having a degree of artistic value without worrying over their status as masterpieces or failures, as long as the aims in view in making and for audiences are those that define the practice of art. — — Dewey is surely right to deplore what he calls 'the blundering ineptness ... of judicial criticism' that seeks sharp boundaries in every case and to recommend instead the enterprise of critical understanding.*"¹⁸⁰

Kukaan ei voine saavuttaa mestaruutta kaikissa tekotavoissa (esim. öljy, grafiikka, kuvanveisto...) eikä kaikissa taiteen traditioissa (esim. realismi, kubismi, surrealismi...), vaan taiteilijaksi tuleminen vaatii harjoittelua eikä harjoitustöitä tule mitata samalla mitalla kuin mestariteoksia. Tällaista monipuolista (ja mielipuolista?) mestaruutta on pohtinut myös **Juhani Känkänen** teoksessaan *Toivon mukaan*:

*Tutkin kuitenkin lisää myös valon aallonpituuksia, joiden muutoksien seurauksina värit syntyivät. Kertasin värioppia: Goethen, Albersin, Ittenin ja pari muuta. Kirjastossa tein teosten marginaaleihin muutamia täsmennyksiä ja korjauksia viesteiksi filosofien perikunnille, jotta seuraavat painokset saataisiin ajan tasalle. Kysyin virkailijalta, maksavatko kuolinpesien haltijat oikoluvun yleensä mieluummin käteisellä vai laitanko laskun. Minulta vaadittiin korvausta kirjojen sotkemisesta.*¹⁸¹

Taiteilijan rooli perustuu siihen, että ne teokset, jotka hän on luonut esille pantaviksi, ovat taidetta, mutta koska taiteen tekemisen tekniikoita on monia, kyky käyttää niistä yhtä "jossain määrin" mahdollistaa jo taiteen tekemisen. Vastaavasti yleisön kannalta se, mitä yleisöä varten on esille pantu, on taidetta, jonka vastaanoton ja ymmärtämisen mahdollistavia kykyjä ja herkkyyksiä on monenlaisia ja niitä voi harjoitella ja kokemuksen avulla kehittää, mutta ne voivat myös ikääntymisen, onnettomuuden tms vuoksi heiketä.¹⁸² Yleisö on joukko henkilöitä, jotka jotenkin ovat valmistautuneet ymmärtämään objektia, joka heille esitellään. Tämä sopii kaikenlaisten yleisöjen määritelmäksi, mutta vain taidemaailman yleisö on välttämättä sidoksissa taiteilijoihin, taideteoksiin jne.¹⁸³ Taiteilijan ja yleisön välissä toimii ryhmä välittäjiä (*presenter*).¹⁸⁴

3.4. Itseoppineet *Taiteilijan asema* -tutkimuksissa

Taiteen keskustoimikunnan tutkimusyksikön tutkijan **Kaija Rensujeffin** mukaan *taiteilijan asema* -tutkimukset ovat yhteiskuntatieteellisen taiteilijatutkimuksen alalaji, joka vuosikymmenten kansainvälisessä, monitieteisessä viitekehyksessä tekee sosiologian, kulttuuripolitiikan ja kulttuurin taloustieteen tutkimusta taiteilijakunnan

¹⁸⁰ Eldridge 2005: 151–152

¹⁸¹ Känkänen 2005: 208

¹⁸² Dickie 1984: 72

¹⁸³ Dickie 1984: 81

¹⁸⁴ Dickie 1984: 72

rakenteesta, työskentelyoloista sekä taloudellisesta ja ammatillisesta asemasta.¹⁸⁵ Näissä tutkimuksissa ei ole perehdytty itseoppineen taiteilijan kysymykseen kuin ohimennen. Taiteilijoiden koulutustaustaa tutkittaessa joudutaan osa taiteilijoista toteamaan "kouluttautumattomiksi" – siis itseoppineiksi: **Kristiina Hautala** päätyi vuonna 1973 lukuun "noin 14 % on itseoppineita" yksinkertaisesti vähentämällä 100 %:sta koulutuksen saaneet:

*"Vaikka ammattiopinnot eivät ole pakollisia, on suurin osa kuvataiteilijoista harjoittanut jonkin asteen taideopintoja. Ainoastaan 16 % ei ole käynyt mitään taidekoulua tai pitempiaikaista kurssia kotimaassa. Näistä noin 2 % on kuitenkin opiskellut ulkomailla, joten noin 14 % on itseoppineita tai lyhyitä kursseja käyneitä. Tässä lyhyitä kursseja ei ole laskettu ammattikoulutukseksi. — — Pelkästään pitempiaikaisten kurssien varassa on 8 %."*¹⁸⁶

Selvää on, että ellei ole lähtenyt opintielle kotimaassaan, myös ulkomailla opiskelu on vähäistä. Vuonna 1973 ulkomailla opiskelu oli jatkoa kotimaan koulumuotoisille ammattiopinnoille – taidekoulujen jälkeen 30 % opiskeli ulkomailla, kursseja käyneistä vain 12 %. Hautala arveli tuolloin ulkomaisten opintojen olevan vähenemässä, olihan Suomeen tulossa aiempaa runsaammin korkeatasoista taideopetusta.¹⁸⁷

Ritva-Liisa Sumu vältti itseoppineisuuden ongelman lähettämällä 1969–70 kyselylomakkeensa vain "henkilöille, jotka päättivät opintonsa Suomen Taideakatemian koulussa vuosina 1945–68 opiskeltuaan sitä ennen vähintään kolme vuotta"¹⁸⁸. **Ari**

Latvi katsoi 1987 tamperelaistaiteilijoita tutkittuaan, että työväen- tai kansalaisopistojen ja paikallisten taiteilijaseurojen tarjoama opetus on yleensä ollut alkeisopetusta (Tampereen työväenopistossa oli opiskellut 37,5 % tutkituista), jonka jälkeen on jatkettu varsinaisissa taidekouluissa, mutta "niitä, joille mainitunlaiset opinnot ovat jääneet ainoiksi, voidaan pitää itseoppineina taiteilijoina"¹⁸⁹. Taiteilijaesittelyjen alussa Latvi toistaa vielä uudestaan: "Jos taiteilijoiden taideopinnoista ei ole mainintaa, he ovat opiskelleet työväen- tai kansalaisopistoissa tai paikallisten taiteilijaseurojen piirustusilloissa ja ovat käytännöllisesti katsoa itseoppineita."¹⁹⁰

Latvin tekstistä ei selviä itseoppineiden määrä, mutta 77,5 % on käynyt "yhtä tai useampaa taidekoulua" ja 32,5 % (=13) on opiskellut ulkomailla. Näihin ryhmiin kuuluu ilmeisesti samoja henkilöitä. Tamperelaistutkimuksessa dokumentoiduista 40 taiteilijasta viideltä (=12,5 %) puuttuu maininta taideopinnoista, ks. taiteilijat sivulla 26.

Sari Karttusen mukaan täysin itseoppineita vuonna 1984 oli hänen tutkimusjoukostaan 88 henkilöä (9 %), naisista 3 % ja miehistä 13 %. Myös pohjakoulutus oli itseoppineilla matrikkeltaiteilijoilla muita matalampi, erityisesti naisilla: puolet itseoppineista oli käynyt vain kansa- tai kansalaiskoulun, kolmannes keski- tai peruskoulun ja viidesosa lukion (itseoppineista naistaiteilijoista lukion käyneitä oli vain 1,

¹⁸⁵ Rensujeff 2003: 10

¹⁸⁶ Hautala 1973: 22–23

¹⁸⁷ Hautala 1973: 24

¹⁸⁸ Sumu 1971: 6

¹⁸⁹ Latvi 1987: 20

¹⁹⁰ Latvi 1987: 28

kun kaikkiaan naismatrikkelitaiteilijoita oli tutkimuksessa 312/934). Karttunen erot-
ti "täysin itseoppineista" "laajasti itseoppineet", joilla oli lyhytaikaisia kursseja työ-
väenopistossa, paikallisessa taideyhdistyksessä tai ulkomaisissa taidekouluissa tai
jotka olivat opiskelleet "jonkun johdolla tai ateljeessa"¹⁹¹. On mielenkiintoista, ettei
"opintoja jonkun johdolla tai ateljeessa" luettu riittäväksi taidekoulutukseksi vaan
näin opiskellut päätyi itseoppineeksi. Olihan juuri tämä tapa aikanaan ainoa mah-
dollisuus – ja esim. Kaivanto ilmoittaa, kuten edellä mainitsin, että on "opiskellut
Aukusti Tuhkan metalligrafiikan kurssilla vuonna 1951"¹⁹². Laajasti määriteltyjä it-
seoppineita vuonna 1984 oli 139 henkilöä (15 %), naisista 9 %, miehistä 18 %, ns.
toisen sukupolven jäsenillä¹⁹³ "laajasti määritelty itseoppineisuus" on yleisintä
(19 %)¹⁹⁴. Näistä 139 henkilöstä monilla oli muita taideopintoja ["arkkitehtuuriopin-
toja (3), käsi- tai kotiteollisen opintoja (3), kansakoulunopettajaopintoja (17), tek-
nisiä opintoja (4) tai ammattikoulunopintoja (12)"] ja monet heistä toimivat muissa
kuin kuvataiteilijan ammateissa¹⁹⁵. **Karttunen** muistuttaa myös, että "usealla tai-
dealalla itseoppineella on muun alan ammatti- tai yliopistotutkinto"¹⁹⁶.

Vuonna 1986 ilmestyneessä kaikkien alojen helsinkiläistäiteilijoita koskevassa tut-
kimuksessa taidealan koulutuksesta annetut vastaukset luokiteltiin kymmeneen
ryhmään:

1. Ei vastausta
2. Ei taidealan koulutusta, itseoppinut
3. Kursseja esim. kansalais- ja työväenopistoissa, työnantajan kustantamat tunnit ja seminaarit, Oriveden opiston kuvataidelinjat, Limingan ja Espoon taidekoulut
4. Oppisopimuskoulutus, taideyhteisössä saatu koulutus
5. Aikuis- ja täydennyskoulutus (pitkäjänteisempi ja ammatillisempi koulutus kuin kurssit ja semi-
naarit, mm. Aukusti Tuhkan grafiikkakoulu, TTKK:n koulutuskeskuksen koulutus)
6. Kouluasteen opintoja (taidelukiot, — — ammattikoulujen taideteolliset linjat, Markkinointi-
instituutin somistajakoulu, kotiteollisuuskoulu, — —)
7. Opistoasteen opinnot (— —, Vapaa Taidekoulu, Turun piirustuskoulu, Hyvinkään taidekoulu ym.
pääosin täyspäiväiset kuvataideoppilaitokset, Taideteollinen ammattikoulu eli Ateneumin iltalin-
ja, Lahden taideteollinen oppilaitos, Kuopion koti- ja taideteollisuusopisto, Mainosgraafikkojen
koulu ja Fredrika Wetterhoffin kotiteollisuuskoulu)
8. Korkeakouluopintoja vähintään yksi vuosi (yliopistojen antama taiteellinen ja esteettinen koulu-
tus, mm. — —, taidehistoria, — —)
9. Ulkomailla saatu taidealan koulutus erittelemättä koulutuksen astetta
10. Korkein Suomessa saatava taidealan koulutus (vain niillä aloilla, joissa sellainen on mahdollista
osoittaa):
 - Suomen Taideakatemian koulu edeltäjineen
 - Taideteollinen korkeakoulu (päiväkoulu) edeltäjineen¹⁹⁷

Vastaajat saivat luetella kaiken saamansa koulutuksen, joten prosenttien summa ei
ollut 100 vaan taiteilijat mainitsivat keskimäärin 1,4 koulutusmuotoa (enimmillään
kuusi)¹⁹⁸. Helsinkiläistäiteilijoiden ammatillinen koulutus oli jo 1980-luvun puolivä-
lissä korkea: yli 50 %:lla oli alansa korkein suomalainen koulutus; taideteollisuuden

¹⁹¹ Karttunen 1988: 54

¹⁹² Latvi 1987: 39

¹⁹³ Roos 1987: 54–58 Karttunen mukaan, 1988: 32–33: "sodanjälkeisen jälleenrakennuksen ja nousun
sukupolvi: 1920-luvun puolenvälin ja 1930-luvun lopun välisenä aikana syntyneet"

¹⁹⁴ Karttunen 1988: 57

¹⁹⁵ Karttunen 1988: 54–55

¹⁹⁶ Karttunen 2006: 28

¹⁹⁷ Keskinen 1986: 24–25 (tässä vain kuvataidekoulutus mainiten)

¹⁹⁸ Keskinen 1986: 25

alalla työskentelevistä lähes kaikilla oli takanaan Taideteollinen korkeakoulu. Seuraavassa prosentteina kaikkien taidealojen sekä kuvataiteilijoiden taidekoulutus Helsingissä, Vaasassa ja Mikkelissä 1980-luvulla:

	Vastaajia	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
HELSINKI											
Kaikki	1875	14	4	18	3	8	4	17	9	15	52
Kuvataide	163	1	3	9	-	14	3	32	5	24	77
VAASA											
Kaikki	239	14	10	42	3	12	6	19	8	11	28
Kuvataide	48	6	21	52	-	6	10	21	15	15	33

Mikkelin läänin (1984) tutkimuksessa tehtiin jako kolmeen ryhmään (ja lisäksi taiteenaloittain erikseen pää- ja sivutoimisiin)¹⁹⁹

MIKKELI											
Kaikki	166		25	23				52			
Kuvataide	25 %	47 %	11	16				74	päätoim.		
Kuvataide		53 %	20	38				52	sivutoim.		

Itseoppineita kaikkien alojen taiteilijoista oli Helsingissä vain 4 %, kuvataiteilijoista 3 %; Vaasassa 10 % kaikista ja kuvataiteilijoista peräti 21 %, Mikkelissä 25 % kaikista ja 11 % päätoimisista sekä 20 % sivutoimisista kuvataiteilijoista. Helsingissä 77 % kuvataiteilijoista oli korkein Suomessa saatava taidekoulutus, Vaasassa vain 33 %²⁰⁰. Yli puolella niistä helsinkiläistaiteilijoista, joilla ei ollut mitään taidealan koulutusta tai jotka olivat itseoppineita, oli muuta ammatillista koulutusta: "[O]n melko luonnollista, että mitä korkeampi taidealan koulutus taiteilijalla on, sitä harvemmin hänellä on muuta ammatillista koulutusta, varsinkaan korkeakoulutասոստա".²⁰¹ Eniten kysymykseen jätti vastaamatta "kirjailijat, taidearvostelijat ja varteteetaiteilijat", jolloin vastaamatta jättäminen kertoo siitä, ettei Suomessa ole järjestetty alan koulutusta²⁰². Toisin kuin Ranskassa, jossa 40 % korkean asteen taidekoulun käyneistä kertoi tutkijoille olevansa itseoppineita, kaikista taiteilijoista 60 % (!) piti itseään itseoppineina. Tällainen julistautuminen on eri sukupolvissa ja suuntauksissa tulkittava eri tavalla. "[P]uhdas omaperäisyys ja turmeltumattomuus" ovat **Karttusen** mukaan joillekin opinkappaleita. Itseoppineisuus ei suomalaisessakaan taiteilijakunnassa ole yksiselitteinen käsite, myös *taidekoulutus*-sanan sisältö vaihtelee: Matrikelitaiteilijoista jotkut väittivät olevansa itseoppineita, vaikka heillä oli korkeimman asteen taideopintoja tai takanaan koko joukko työväenopiston kursseja. Joidenkin mielestä taas lyhytaikaiset kurssit muodostivat varsinaisen taidekoulutuksen.²⁰³ **Colin Rhodes** näkee 1900-luvun alun modernismissa "torjunnan periaatteen", joka johti taidekoulutuksen halveksintaan: **Paul Kleen, Pablo**

¹⁹⁹ Salmenoja 1984: 11–12 taulukoiden perusteella laskenut tämän työn tekijä

²⁰⁰ Keskinen 1986: 26–27; Hakonen 1990: 13

²⁰¹ Keskinen 1986: 28

²⁰² Keskinen 1986: 25

²⁰³ Karttunen 1988: 54 (viitaten Moulin ym. 1985: 52)

Picasson ja **Georg Groszin** kaltaiset taiteilijat kielsivät tai "unohtivat" saamansa taidekoulutuksen ja

"[E]rilaisten itseoppineiden – tai ainakin näennäisen itseoppineiden – taitelijoiden teoksista tuli mittatikkuja, joihin ammattitaiteilijat vertasivat koulutuksesta vapautumisensa ja mielensä turmeltumattomuuden astetta."²⁰⁴

Totti Tuhkanen on korostanut valtion taidepolitiikallaan tukeneen 1960-luvulta 1980-luvun puoliväliin mahdollisimman säädeltyä *uraputki*-kehitystä: taidekoulutus muuttui formaalimmaksi "ja toisaalta hitaasti, keskimäärin 31-vuotiaina ensinäytellynsä ehtivät itseoppineet taiteilijat ovat käyneet harvinaisiksi."²⁰⁵ Teoksessa *Miten taiteilijaksi tullaan?* ovat **Helena Erkkilä** ja **Marja Vesanen** 1989 tutkineet kuutta 27–31-vuotiasta tamperelaistaiteilijaa, joiden taidekoulutuksesta oli alle viisi vuotta. "Yksi tutkittavista ei ollut käynyt taidekoulua, vaan oli opiskellut itsenäisesti kuvataiteen tekemistä". Näistä kukaan ei elättänyt itseään taiteilijan työllään, koska myyntiä tai apurahoja ei ollut riittävästi. "Niiden saamisen edellyttämäksi 'nimekkääksi' taiteilijaksi ei tulla vain kouluja käymällä."²⁰⁶

"Henrikki [nimi muutettu] ei ole käynyt taidekoulua. Hänellä ei ole koulun mukanaan tuomia sosiaalisia suhteita ja yhteisiä kokemuksia muiden taiteilijoiden kanssa. Tutkimuksen teon alkuvaiheessa hänellä oli paljon kontakteja taiteilijaystäviinsä ja myös muihin ystäviin. Hänellä oli erityisen tärkeää elämäntavallinen tuki ja erityisesti jonkinasteinen ajatusmaailmojen vastaavuus lähipiirissä. — — Henrikki törmää kuitenkin ristiriitaan yhteisön kanssa, jonka pyrkimyksenä on pikemminkin pönkittää vakiintuneita ajatusmuotoja kuin etsiä uusia tapoja mieltää maailmaa. Henrikin mukaan ristiriidasta on seurauksena vieraantuminen muista ihmisistä ja 'hervittäviä vaikeuksia', koska hänen ajatuksilleen ei enää löydy yhteneväisyyttä edes lähiympäristöstä. — — Henrikki tiedostaa sen, että kommunikaatio toisten ihmisten kanssa on välttämätön, koska yksilö tarvitsee toisia ihmisiä ympärilleen kokeakseen itsensä yksilöksi. Yksilö tarvitsee ryhmän suojautuakseen yhteiskunnan tasapäistämisen, 'keskivertoisuuden' ja toisille tekemisen pakosta ja ihanteesta."²⁰⁷

Vappu Lepistö kirjoitti väitöskirjassaan 1991, miten on arvostettavaa tulla taiteilijaksi omakohtaisen oppimisen ja opiskelun kautta, ja kutsui tätä "itseoppineen myyiksi".²⁰⁸ Vuonna 2006 *Kuvataiteilijoiden koulutusurat* -teoksessa vedetään aiemmista tutkimuksista yhteen seuraavasti:

"Hautalan tutkimuksen mukaan 1970-luvun alussa — — täysin itseoppineiden tai pelkästään lyhyitä kursseja käyneiden osuus oli 14 prosenttia. — — 1980-luvun puolessavälissä itseoppineiden osuus Suomen Taiteilijaseuran matrikelin taiteilijoista (N=934) oli — — noin 15 prosenttia; naisista itseoppineita oli yhdeksän prosenttia ja miehistä 18 prosenttia. Tähän joukkoon on laskettu täysin itseoppineiden ohella erilaisia paikallisten taideyhdistysten tai työväenopistojen kursseja käyneet tai toisen taiteilijan johdolla opiskelleet. — — Vuonna 2000 taidealan tutkinto oli 86 prosentilla ja taideopintoja ilman tutkintoa yhdeksällä prosentilla kuvataiteilijoista²⁰⁹ — — selvittääkseen työmarkkinoilla kuvataiteilijoiden on nykyisin kouluttauduttava useissa oppilaitoksissa ja useiden vuosien ajan."²¹⁰

Matrikelitaiteilijoista 90 % eli 1779:llä oli taideopintoja Suomessa tai ulkomailla, itseoppineita oli siis vain 10 % eli 202. Tässäkin itseoppineisiin luetaan sekä "puh-

²⁰⁴ Rhodes 2006: 8

²⁰⁵ Tuhkanen 1988, 111 – sekä viite 30 s. 112: "— — Karttusen mukaan itseoppineita tai vähän taidekoulutusta saaneita on matrikelitaiteilijakunnasta 15 % (Turussa n. 10 %). Miespuoliset autodidaktit ovat pitäneet ensinäyttelynsä keskimäärin 29-vuotiaina ja naiset 36-vuotiaina."

²⁰⁶ Erkkilä 1989: 8

²⁰⁷ Erkkilä 1989: 62–63, 65

²⁰⁸ Lepistö 1991: 30 (viitaten Karttunen 1988: 54–55)

²⁰⁹ Itseoppineita siis 100-86-9=5 %

²¹⁰ Karttunen 2006: 12–15

taasti itseoppineet" että erilaisia lyhytkurseja tai työpajoja käyneet sekä "'mestarin' johdolla" yksityisesti opiskelleet.²¹¹

Taiteilijan asema -tutkimuksissa on tutkittu mm. sukupuolta, ikärakennetta, sukupolvien eroja, äidinkieltä, sosiaalista taustaa, isän sosioekonomista asemaa, vanhempain ammatteja, syntymä- ja asuinpaikkoja, perhesuhteita, siviilisäätystä, puolison ammattia, lasten määrää, koulutusta (pohjakoulutusta, taidekoulutusta, kotimaista taidekoulutusta, ulkomaisia taideopintoja), kuvataiteilijan uraa, debyyttinäyttelyjä, julkisia taidehankintoja, järjestäytymistä²¹², apurahoja²¹³, ateljeita²¹⁴ jne. En huomannut itseoppineiden poikkeavan mitenkään merkittävästi keskiarvoista muussa kuin taidekoulutuksessa.

Taiteilijan asuinpaikalla on usein arveltu olevan merkitystä taiteilijan uralle: toisaalta maaseudun taiteilijat kadehtivat pääkaupunkiseudun taiteilijoita – toisaalta pikkukaupungeissa "*omilla taiteilijoilla on erityisasema*"²¹⁵.

"[Kirsti Muinonen:] — — seuraan [taide-elämää] niin paljon kuin käytännössä on mahdollista. Siinä on omat hankaluutensa kun asuu syrjässä, tuolla Raahessa. Kyllä minä katson koko ajan eteenpäin, enkä voi sanoa, etteikö minua kiinnostaisi mitä muut tekevät. Se on tavallaan sellaista vuoropuhelua. Eihän taiteilija voi mennä kammioon ja lukita ovea, vaan hänen täytyy olla läsnä, tosin kriittisenä tarkkailijana mutta kuitenkin läsnä."²¹⁶

Kirsti Muinonen on syntynyt Helsingissä ja asuu nykyään Oulussa, mutta hän oli 1980-luvulla pitkään "se toinen" matriikkelitaiteilija Raahessa Paavo Pyhtilän lisäksi²¹⁷. Vuonna 1984 matriikkelitaiteilijoista oli Oulun läänissä²¹⁸ syntyneitä 61 ja heistä vain 36 % asui läänissä. Oulun läänissä asui 34 matriikkelitaiteilijaa ja heistä 65 % oli syntynyt Oulun läänissä, sekä syntyneitä että asuneita oli matriikkelitaiteilijoista vain 22.²¹⁹ Vuonna 1973 **Hautala** kirjoitti Helsinkiin keskittymisen olevan yleistä ja arveli syynä olevan paremmat toimeentulomahdollisuudet kuin maalaiskunnissa, koska Etelä-Suomessa asuu "*ostokykyinen yleisö ja sivutulojen hankkimiseen näillä alueilla on paremmat mahdollisuudet*".²²⁰ Vuoden 1986 tutkimuksessa Helsingissä asuvista kuvataiteilijoista vain 34 % oli syntynyt Helsingissä ja 63 % oli muuttanut Helsinkiin muualta kuin pääkaupunkiseudulta. Kaikista tuolloin yli 64-vuotiaista taiteilijoista [≈ synt. ennen 1920-lukua] oli paljasjalkaisia vain n. 29 %.²²¹ Vuonna 1988 **Karttusen** kuvasi tilannetta näin:

²¹¹ Karttunen 2006: 26

²¹² Karttunen 1988

²¹³ esim. Heikkinen 2007

²¹⁴ esim. Ilonen 1984

²¹⁵ Pinx – maalaustaide Suomessa 2002: 207

²¹⁶ Jääskinen et al. 1985: 49

²¹⁷ Karttusen 1990: 107 mukaan 1986 Raahessa oli kolme matriikkelitaiteilijaa. Nämä olivat Kirsti Muinonen, Kerttu Ojanlatva (www.kuvataiteilijamatriikkeli.fi/taiteilija.asp?id=1039 (4.5.08)) ja Paavo Pyhtilä

²¹⁸ Esitän tässä vain Oulun läänin tiedot – suuntaa antavina muillekin syrjäseuduille –, koska tapaustutkimukseni kohde asuu Raahessa, Oulun läänin eteläosassa.

²¹⁹ Karttunen 1988: 45

²²⁰ Hautala 1973: 20

²²¹ Keskinen 1986: 11

*"Uudenmaan lääni on ainoa lääni, joka sekä pitää vähintään puolet alueella syntyneistä taiteilijoista että myös vastaanottaa taiteilijoita niin paljon, että yli puolet Uudellamaalla asuvista taiteilijoista on syntynyt muualla Suomessa."*²²²

Liisa Hakasen tutkimuksen *Taiteilijana Pohjanmaalla* esipuheessa Vaasan läänin taidetoimikunnan sihteeri **Raija Nummijärvi** toteaa 1990, miten "[S]elvityksen mukaan lähes kaikki Vaasan läänissä asuvat taiteilijat kokevat työnsä täällä vaikeaksi ja olonsa yksinäiseksi".²²³ Vuoden 2002 ehdotus valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi totesi taiteellisen työvoiman tyypillisesti kaikissa maissa keskittyvän alueellisesti pää- tai suurkaupunkialueille koulutus- ja työmahdollisuuksien takia. Suomalaisista taiteilijaseurojen jäsenistä yli 50 % asuu pääkaupunkiseudulla, joillain taiteen aloilla jopa kaksi kolmesta.²²⁴ **Vesa Keskinen** ja **Kirsti Penttisen** tutkimuksessa kuvataidejärjestöjen jäseniä oli koko maassa 992, niistä Helsingissä 497 eli 50 %²²⁵.

3.5. Taidekoulutuksesta

Tässä luvussa esittelen lyhyesti taidekoulutuksesta kirjoitettua, erityisesti suhteessa itseoppineisuuteen, koulutuksen lisääntymistä, sen kritiikkiä – ja ennustan, että kun jatkossa koulutuspaikkoja vähennetään, alkaa itseoppineiden taiteilijoiden "toinen tuleminen".

*"Taidekoulutus on tärkeä ammattiin sosiaalistumisen ja sosiaalisiin verkostoihin pääsemisen takia, mutta kuka tahansa voi nimittää itseään taiteilijaksi ja ryhtyä harjoittamaan ammattia. Taideyhteisössä ei vallitse yksimielisyyttä taiteilijan kompetenssista, eikä se kykene täysin määräämään erikoistietonsa sisällöstä. Moulinin mukaan kuvataiteilijaa eivät määritä kollegat vaan laaja taidemaailma ja siellä ennen muuta kansainväliset taidemarkkinat ja nykytaiteen museot."*²²⁶

Vuonna 2002 *Ehdotuksessa valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi* todettiin juuri koulutuksen olevan avainasemassa, kun taiteelle tavoitellaan vahvempaa roolia. Taiteilijoiden ammatillisen koulutuksen tason katsotaan nousseen, määrän kasvaneen tuntuvasti ja alueellisen kattavuuden parantuneen.²²⁷ **Otso Kantokorpi** totesi 2004 koulutuksella olevan yhä suuremman merkityksen kuvataiteilijaksi tulemiselle ja jatkoi:

*"Itseoppineita taiteilijoita tulee kentälle enää harvoin, vaikka kuvataiteessa on perinteisesti arvostettu itseoppineisuutta, sitä mytologista neroutta, joka pursuaa läpi kaikkien esteiden, koulutuksen puutteista huolimatta tai ehkä jopa koulutuksesta huolimatta. Vuonna 2003 opetin eräässä koulussa, jonka opettaja, pitkän linjan kuvataidepedagogi, sanoi varsin ylpeästi eräästä öisin maanisessa tilassa maalaavasta nuoresta taiteilijanalusta, joka päivisin lintsasi tunneilta: 'Ei hänelle mitään voi opettaa.' Nyt tämä nuori mies opiskelee Kuvataideakatemiassa, mutta ole[te]ttavasti hän itsekin mieltää itsensä myöhemmin itseoppineeksi."*²²⁸

Ari Latvi muistutti 1987, ettei taiteilijan ammatti edellytä mitään peruskoulutusta ja taidekouluihinkin pääsee oppivelvollisuuskoulun oppimäärällä eikä

²²² Karttunen 1988: 45

²²³ Hakanen 1990: esipuhe

²²⁴ TAO 2002: 60

²²⁵ Keskinen 1986: 11

²²⁶ Karttunen 2002: 64

²²⁷ TAO 2002: 63

²²⁸ Kantokorpi 2004: 16

*"kuvataiteilijana toimivan ole välttämätöntä käydä taidekoulua — hän voi olla itseoppinut. — — Monet ovat kohentaneet yleissivistystään myöhemmin itseopiskelulla; he ovat opiskelleet mm. vieraita kieliä ja seuranneet aktiivisesti kulttuurielämän eri alueita."*²²⁹

Kristiina Hautala joutui vielä 1973 toteamaan, miten kuvataiteilijoiden koulutustausta on *"suhteellisen alhainen"* — lähes puolella oli tuolloin käytynä vain kansakoulu ja n. 20 % oli ylioppilaita siitä huolimatta, etteivät sillä *"ammattikoulutusmahdollisuudet lisäännny"*. Miesten pohjakoulutus oli naisia heikompi.²³⁰ Pääsyvaatimuksena ei aina ollut edes tuo oppivelvollisuuskoulun oppimäärä, sillä Turun Piirustuskoulun rehtorin **Otto Mäkilän** joviaalisuudesta kertoo Turun Taiteilijaseuran ja **Ritva Palosen** kirjeenvaihto tämän anoessa seuran jäsenyyttä 1972: Palonen täytti kyllä vaadittavat kriteerit, mutta oli ilmoittanut aloittaneensa Piirustuskoulun 14-vuotiaana:

*"Se ei olisikaan käynyt päinsä, ellei johtajana olisi ollut hyvin hieno ihminen ja taiteilija, jolla oli todella silmät nähdä ja tajuta. Hän opetti minut alusta asti piirtämään ja uskoi, että minusta tulee jotain. Ja se, että yksi tämänlaatuinen ihminen uskoi, riittää viemään pitkälle. Tämä on selitys asiaan ja ylistyslaulu Otto Mäkilälle... voin tietysti tarvittaessa esittää koulun päästötodistuksen."*²³¹

Koulutuksen merkityksestä taideammateissa on **Auli Irjala** kirjoittanut:

*"Ensinnäkin taideammattia on mahdollista harjoittaa itseoppineena toisin kuin esimerkiksi lääkärin tai tuomarin ammattia. Kaikki taiteellisen koulutuksen saaneet eivät toimi taiteilijan ammatissa, vaan usein myös opettajina."*²³²

Koulutuksella ei ole taiteilijan menestymiselle tai tuloille sellaista merkitystä kuin muilla aloilla – koulutus ei tuloja lisää – *"itseoppineen kuvataiteilijan keskitulot olivat hieman suuremmat kuin koulutetun"* – mutta se on yksi tapa pyrkiä taiteen kentälle, sillä jo pelkkä taidekoulussa opiskelu saattaa riittää kentän hyväksyntään²³³.

Suomalaisen taiteilijakunnan ammatillistumisen katsotaan alkaneen vasta 1980-luvulta, josta lähtien taidekoulutuksen määrä on räjähdysmäisesti kasvanut²³⁴. **Totti Tuhkanen** saattoi jo 1988 todeta suurten ikäluokkien jälkeisten taiteilijain olevan melko säännöllisesti ylioppilaita – ja opiskelujen vieneen usein ulkomaillekin: *"'Kisällivaelluksen' aikana luotiin merkityksellisiä suhteita eri maiden taiteilijoihin ja avarrettiin kulttuurista näkökulmaa. Tämän koulutusvaiheen poisjääminen 1960-luvun murroskaudella oli menetys, mutta ei ammattitaidollisesti korvaamaton"*.²³⁵

Ehdotuksessa valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi 2002 luonnehdittiin suomalaisia taiteilijoita hyvin koulutetuiksi: ammattikoulutetut muodos-

²²⁹ Latvi 1987: 18–20

²³⁰ Hautala 1973: 20–21

²³¹ Tuhkanen 1988: 108

²³² Irjala 1993: 51 – alleviivaus tekijän

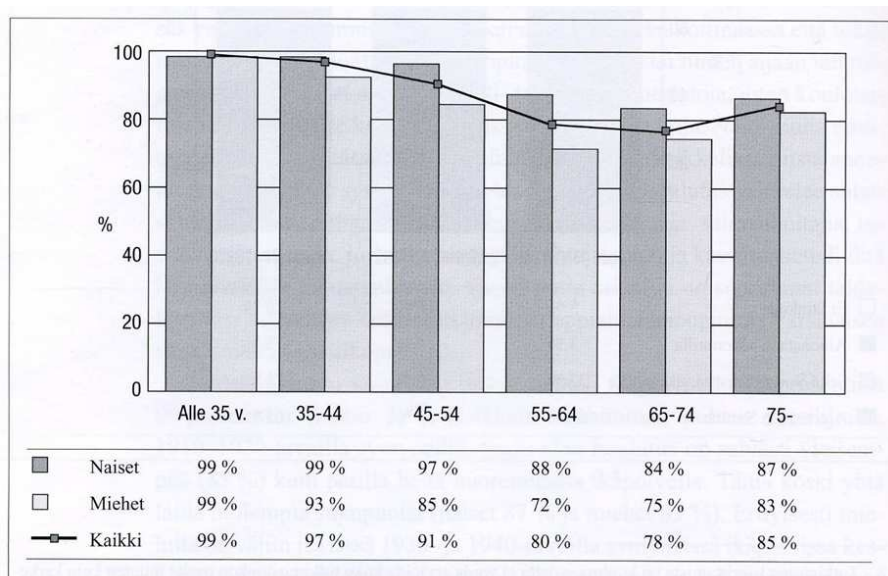
²³³ Irjala 1993: 51–52 (viitaten sitaatin osalta Karttunen 1988: 91)

²³⁴ *"Ammattikorkeakoulujen kulttuurialan koulutusohjelmissa opiskelijamäärien kasvu on ollut voimakasta. Opiskelijoiden määrä on lähes kolminkertaistunut vuosien 1997 ja 2001 välillä, kun ammattikorkeakoulujen kaikkien alojen opiskelijamäärä on vastaavana aikana kaksinkertaistunut"* (Karhunen 2003, 20: Lähde OPM/AMKOTA-tietokanta).

²³⁵ Tuhkanen 1988: 146–147

tavat enemmistön, vaikkei muodollinen koulutus edelleenkään ole välttämätön ammatin harjoittamiselle – ja niilläkin taiteen aloilla, joilla ei varsinaista ammattikoulutusta (vielä) ole, on yleissivistävän koulutuksen taso korkea ja useilla korkea-kouluopintoja tai -tutkinto.²³⁶ *Suomen Kuvataiteilijat* -verkkomatrikkelin valintaperusteina käytetään "mm. taidekoulutusta, myönnettyjä apurahoja, kokoelmissa olevia teoksia sekä näyttelyitä".²³⁷ Tässäkin, kuten **Vappu Lepistön** väitöskirjassa²³⁸, mainitaan ammattitaiteilijan kriteerinä ensimmäisenä taidekoulutus – onhan se kriteereistä objektiivisin ja helpoiten kontrolloitavissa.

Karttusen vuoden 2006 tutkimuksen mukaan 1910–1920-luvuilla syntyneillä matrikelitaiteilijoilla koulutus on yleisempää (itseoppineita 15 %) kuin heitä nuoremmilla: 1930–39 syntyneillä 22 % ja 1940–49 syntyneillä 19 %. Muutoin koulutuksen määrän kasvu on lineaarista²³⁹, katso Kuva 1:

Kuva 1: Matrikelitaiteilijoiden taideopinnot sukupuolen ja ikäpolven mukaan (N=1986), % (Karttunen 2006: 28)

Murros taiteilijoiden koulutus pohjassa ja "*rektytoinnin sosiaalisessa taustassa*" tahtui 1950–1960-luvuilla ja matrikelikriteereissä 1960–1970-luvuilla:

*"Tilastolukuja sopisi hyvin selittämään esimerkiksi alkuvoimaisen, kansan tai työväen syvistä riiveistä lähtevän (mies)taiteilijan ihanteen vahvistuminen."*²⁴⁰

Ennen toista maailmansotaa Suomessa oli 4 (!) taidealan ammatillista oppilaitosta: Turun piirustuskoulu (1846–), Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulu (1848–1939, nykyinen Kuvataideakatemia 1985–)²⁴¹, Viipurin taidekoulu (1891–1939) ja Vapaa taidekoulu (1935–). Vuonna 2003 taidealan ammatillista koulutusta antavia kouluja oli 79, joista kuvataiteen alalla 23 (15 toisen asteen oppilaitosta ja 8 am-

²³⁶ TAO 2002: 60

²³⁷ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/ (4.5.08)

²³⁸ Lepistö 1991: 24

²³⁹ Karttunen 2006: 26

²⁴⁰ Karttunen 2006: 27

²⁴¹ Kuvataiteen... 2008: 11

mattikorkeakoulua)²⁴², sekä kuusi taideyliopistoa (Taideteollinen Korkeakoulu, Teatterikorkeakoulu, Sibelius-Akatemia, Kuvataideakatemia, Tampereen yliopiston näyttelijätyön laitos, Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta), joissa tosin laski opiskelijamäärä kuvataiteen alalla 107:stä 82:een vuosina 1999–2002²⁴³. Nyt on esitetty päinvastaista kehitystä valtion tukemana: korkeimman asteen opiskelupaikkoja lisätään alempien kustannuksella.

Valtion kuvataidetoimikunnan puheenjohtaja **Raimo Heino** piti jo 1987 nuorten harhauttamisena sitä, että taidekoulut mainostivat *"johtavansa kuvataiteilijan ammattiin"*. Hänen mielestään Suomessa oli *"enemmän kuvataiteilijoita kuin pystytään elättämään mutta vähemmän kuin tarvitaan"*²⁴⁴

Ennen ammatillista koulutusta jo lapsena "kutsumuksen saaneella" on mahdollisuus osallistua kuntansa järjestämään taiteen perusopetukseen ja mennä taidelukioon²⁴⁵. Vuonna 1982 perustettuun Suomen lasten ja nuorten kuvataidekoulujen liittoon kuuluu 70 kuvataidekoulua²⁴⁶. Vuonna 2004 raahelainen **Johanna Penttilä** kirjoitti taiteen perusopetuksella tarkoitettavan

*"tavoitteellista ja vuosittain etenevää taiteen eri alojen opetusta, jota järjestetään ensisijaisesti lapsille ja nuorille. Opetusta suunnataan myös aikuisille. — — Sen tavoitteena on luoda edellytyksiä hakeutua taiteen ammattiopintoihin ja alan korkeakouluihin. — — Taiteen perusopetus on osa suomalaista taidekasvatusjärjestelmää, johon kuuluu yleissivistävä taideopetus, taideharrastuksen ohjaus ja opetus, taiteen perusopetus ja taiteen ammatillinen ja korkea-asteen koulutus."*²⁴⁷

Ehdotuksessa valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi on 2002 pidetty tärkeänä, että "mahdollisimman monelle alasta kiinnostuneelle tarjotaan koulutuksella mahdollisimman hyvä taiteellisen ja muun ammatillisen osaamisen perusta". Koulutuslaitokset mainittiin myös merkittävinä työllistäjinä, koska "useimmilla taiteenaloilla taiteilijoiden merkittävin toimeentulon lähde on opetustyö". Koulutus synnyttää näin uusia ammattilaisia ja uusia työpaikkoja.²⁴⁸ Koulutuksen aikana myös luodaan ne verkostot, joiden avulla asema taiteen kentällä vakiinnutetaan: "henkilökohtainen 'verkosto' on aloittelevalle taiteilijalle tärkeä; keitä hän tuntee, ketkä hänen opettajansa ovat olleet jne".²⁴⁹ Eksperttiystutkimus väittää, että yksittäisen henkilön lisäksi taitava suoritus tai osaaminen on hänen yhteisönsäkin ominaisuus. Samalla on kyseenalaistettu se, voiko mikään oppiminen olla täysin yksilöllistä, sillä oppimisensa kautta jokainen kiinnittyy johonkin yhteisölliseen kulttuuriin, jo oppimisen ja ajattelun välineet ovat osa sukupolvelta toiselle siirtyvää kult-

²⁴² Niininen 2003: 4

²⁴³ Niininen 2003: 14

²⁴⁴ Karttunen 1988: 58 (viitaten Valtion kuvataidetoimikunnan puheenjohtajan Raimo Heinon puheenvuoro Taiteen keskustoimikunnan kesäseminaarissa Hämeenlinnassa 7.8.1987)

²⁴⁵ Lukuvuonna 2002–2003 suoritettiin 1172 lukiodiplomia kuvataiteissa <

www.edu.fi/lukio/lukiodiplomit/Diplomi.pdf (4.5.08). Kuvataiteen erityistehtävän saaneita lukioita ovat Helsingin kuvataidelukio, Töölö gymnasium, Vasa övningsgskolas gymnasium, Kajaanin lukio, Lapinlahden lukio, Savonlinnan taidelukio, Tammerkosken lukio ja Tiirismaan koulu Lahdessa.

²⁴⁶ www.youngart.fi/ (4.5.08)

²⁴⁷ Penttilä 2004: 7–8

²⁴⁸ TAO 2002: 65

²⁴⁹ TAO 2002: 75

tuuria.²⁵⁰ Koulutuskin on nähty Bourdieun kentän kaltaisena toimintakenttänä, sillä koulutus on yhteiskunnallisen sosialisatioprosessin keskeinen alue pysyvine itenäisine instituutioineen²⁵¹. Myös oikeudelliset seikat säätelevät nykyään **Vera Zolbergin** mukaan yhä enemmän taiteilijoiden toimintaa ja määräävät, "*ketkä ovat taiteilijoita eli oikeutettuja saamaan sosiaaliturva-, työttömyys- tai sairauskorvauksia*".²⁵²

Suomessa taiteilijan halutaan tulevan työllään toimeen – vaikka hänelle usein tarjotaankin "elinkeinoksi" taidealan opetustehtäviä. TAO:n mukaan yrittäjätoiminta on taiteilijoille merkittävä työllistymisvaihtoehto; taiteellinen työ voisi olla yrittäjämuitoista, palkkasuhteista tai "*ns. vapaan taiteilijan työtä*".²⁵³ Taiteilijain koulutukseen ja jatkokoulutukseen halutaan lisätä yhä enemmän yrittäjäopintoja: Taidegraafikko **Kirsi Neuvonen** oli oppisopimuskoulutettavana omassa yrityksessään, jonka 100 %-isesti omistaa, ja teki Tiimiakatemiaan näyttötutkinnon LINKO-koulutuksessa²⁵⁴.

Taiteilijat ovat itse kuvanneet opiskeluaan mm. teoksessa *Taidemaalaria tapaamassa* seuraavasti:

"[Mirja Airas, Taideteollinen korkeakoulu:] — — *grafiikanluokka, jossa Kaskipuro oli opettajana. Minä jatkoin siellä, lähinnä niin kuin seurustelupuolella vielä monta vuotta koulun jälkeen. Se ilmapiiri oli aika satumainen ja siellä oli myös Outi Heiskanen, joka minut on varsinaisesti koulutanut.*"²⁵⁵

"[Carolus Enckell, Vapaa taidekoulu:] — — *varsinainen koulutukseni oli oikeastaan vuoropuhelu modernista taiteesta, jota kävimme Tor Arnen kanssa; hän on ollut minulle hyvin tärkeä sekä ihmisenä että opettajana.*"²⁵⁶

"[Markku Hakuri, Taideteollinen korkeakoulu:] — — *Opiskelussa oli ennen[-]kaikkea tärkeätä se, että sai työskennellä ryhmässä, jossa kaikilla oli suunnilleen samanlaiset päämäärät. Se luokka ja ne ihmiset, jotka muodostivat luokan, olivat ehdottomasti tärkein ja opettavin asia.*"²⁵⁷

"[Juhani Harri, Vapaa taidekoulu:] — — *Unto Pusalta mä siellä luultavasti sain ihan suurimmat virikkeet; se oli julma, upea ja julma opettaja, että silloin kyllä pistettiin joka hetki niinku paikallensa...*"²⁵⁸

"[Osmo Kivimäki, Taideakatemia koulu:] — — *Aallon Timppa ja Sieväsen Jaakko ja kumpikin oli merkityksellinen. Timppa pani minut ajattelemaan ja katsomaan asioita ja Jaakko pani sitten tekemään. Jaakko oli sen verran vaikea minua kohtaan, että minä opin olemaan paljon itsekkäämpi ja rohkeampi. Minulle se on tehnyt paljon hyvää. Ehkä Jaakko tiesi alitajuisesti, että minua ei kiihtos auta mihinkään.*"²⁵⁹

"[Kirsti Muinonen, Taideakatemia koulu:] — — *Ei nyt voi ketään erityisesti mainita. Ei ole jäänyt mitään voimakasta mielikuvaa, mutta ei ole mitään negatiivista kuvaakaan jäänyt. **Ehkä sitä teki vähän niin kuin itseksen. Se minun täytyy sanoa opettajieni kunniaksi, että ne ei puuttuneet siihen omaan siinä tekemisessä.** Tietysti tällainen käsityötaito on käsityötaito ja se on opeteltava.*"²⁶⁰

"[Jukka Mäkelä, Taideakatemia koulu:] — — *se antaa mahdollisuuden suunnata kaiken energian maalaamiseen ja taiteen ajatteluun ja itsensä kehittämiseen. Mutta eihän siellä sinänsä opeteta,*

²⁵⁰ Lehtinen 1999: 155

²⁵¹ Järvelä 1991: 44

²⁵² Karttunen 2002: 64 (viitaten Zolberg 1990: 8-11, 107-135)

²⁵³ TAO 2002: 71

²⁵⁴ www.jamk.fi/lita/yrityspalvelu/linko-hanke.htm (4.5.08), ks. myös sivulla 21.

²⁵⁵ Jääskinen et al. 1985: 4

²⁵⁶ Jääskinen et al. 1985: 11

²⁵⁷ Jääskinen et al. 1985: 23

²⁵⁸ Jääskinen et al. 1985: 29

²⁵⁹ Jääskinen et al. 1985: 35

²⁶⁰ Jääskinen et al. 1985: 47 – lihavointi tekijän

että miten tehdään taidetta... Se on semmonen kokonaisvaltainen prosessi, mikä mun mielestä on monelta ihmiseltä jäänyt väliin, asioiden funtsaaminen ja vapaa tekeminen. — — Yhtä tärkeä kuin opettajat oli nämä opiskelijakaverit, jotka oli tulleet samalla tavalla Helsinkiin... se antaa niin kuin vahvistusta elämäntähtäykselle se yhdessäolo."²⁶¹

"[Marika Mäkelä, Taideakatemia koulu:] — — Mulle oli erinomaista kokemusta tämmösessä ryhmässä työskenteleminen semmosten asioiden ja ihmisten parissa, jotka oli kiinnostunut samoista jutuista kuin minä. En usko, että mulla välttämättä oli jotenkin erikoisen merkittäviä opettajia, merkittävintä oli opiskeluilmapiiri ja toiset oppilaat."²⁶²

"[Jarmo Mäkilä, Taideakatemia koulu:] — — jos opetus olis ollut ehkä korkeampitasoista tai filosofisempaa tai älykkömäisempää, niin ehkä se ei silloin olisi vastannut [odotuksia], koska mä en ehkä olisi ymmärtänyt sitä. Mutta opetuksessahan oli periaatteena se tekeminen ja kokeminen työn kautta ja tekemisen valmiuden oppiminen. Pääasia oli ilmapiiri juuri siellä koulussa. — — Sen mitä myöhemmin oppi, niin oppi enemmän toinen toisiltaan kuin ehkä luokan opettajalta. Mutta kyllä se opettajakin tärkeä on – että siellä luokassa joku sentään käy kattomassa."²⁶³

"[Silja Rantanen, Taideakatemia koulu:] Matti Kujasalo oli tärkeä, hänessä oli sopiva annos subjektiivisuutta ja sopiva annos tiedonvälitystä – opetuksessa pitää olla molempia. Yhtä tärkeitä, ellei vielä tärkeämpiä taitelijaksi tulon kannalta olivat jotkut vanhemmat kollegat koulun ulkopuolelta, ennen kaikkea Jukka ja Marika Mäkelä. Heidän tukensa on ollut välillä hyvin konkreettista."²⁶⁴

"[Pekka Rynnänen, Vapaa taidekoulu:] **Oikeastaan opin näkemään siellä mikä on hyvää ja mikä huonompaa taidetta. Opiskeluni oli pitkälle itseopiskelua. Koulu tarjosi puitteet ja kritiikkiä.** Koin itseni siellä vähän vieraaksi, — — Carolus Enckell on ollut merkittävä opettaja minulle. Ammatillisesti tärkeä tapahtuma oli assisteeraaminen Jyväskylän yliopiston kirjaston seinämaalauksessa heti valmistumisen jälkeen. Rakentava kokemus se oli siksi, että se piti tehdä valmiiksi ja sen piti olla hyvä. Projekti onnistui upeasti. Työ edistyi suhteellisen hitaasti, asteittain ilman pahempia takapakkeja. Oman kehitykseni kannalta se oli tärkeä kulminaatiopiste, jonka jälkeen sain varsinaisesti omista töistäni kiinni. Koulun merkitystä en halua kuitenkaan väheksyä, koska siellä on se sosiaalinen miljöö ja oppilaat saavat vaikutteita toisiltaan. — — Oppilaiden keskinäinen mielipiteiden vaihto omin ehdoin ja omalla kielellä vie asian syvällisemmin ja laajemmin perille."²⁶⁵

"[Katriina Salo, Accademia di Belle Art, Italia:] — — kaiken sen opetuksen hyväkseen, mikä siellä oli tarjolla ja samalla sai oppia myös toinen toisiltaan niin kuin kaikissa taidekouluissa: ettei opetus ole nyt oikein opetusta, mutta että jokainen näkee ja oppii toisten tekemisten kautta, saa itselleen jotakin. [Taideakatemia koulu] — — Kaikki opettajat olivat tavalla tai toisella ihan mukavia, mutta ei kukaan heistä ollut minulle niin merkityksellinen kuin muistan joskus lukeneeni taitelijaelämäkerroista, että joku olisi ollut sellainen varsinainen esikuva, jolla olisi ollut vaikutusta omaan työskentelyyn."²⁶⁶ — — "No se teorioista, että akatemian koulussa oli tunti viikossa jonnakkaisista teorioita, mutta varsinainen väriteoria tai muu ei merkitse minulle mitään: ehkä olen työntänyt taka-alalle kaiken sen tiedon, jonka olen saanut. En välitä teorioista yhtään mitään, mutta varmasti noin alitajuisesti niitä tulee huomioituksi työtä tehdessä, mutta se ei kiinnosta minua työskennellessä, vaan ihan muut asiat."²⁶⁷

"[Teemu Saukkonen, Kankaanpään taidekoulu:] — — sinne tuli sellaista porukkaa ja opiskelijoita, jotka tunsivat todellista tekemisen tarvetta ja intohimoa siihen — — Vaikka se nyt ei maalausta opettanut, niin se on taitelija; se osaa antaa hiton hyvin oikeata asennetta ja tällaista niin kuin filosofista puolta siihen."²⁶⁸

"[Marjatta Tapiola, Taideakatemia koulu:] — — Augustsonilla oli se huomattava, mielestäni opettajalle valtava piirre, että se kykeni ehkä näkemään sen, mihin suuntaan joku kulkee, minkä tyylinen on käsiala, eikä se yrittänyt tuoda omaa tekemistään malliksi. Siis jotkut opettajat vaikuttivat sillä lailla, että ihmiset alkoi ikään kuin tehdä samaa tyyliä kuin ne. Jotkuthan jopa puuttui kaikkeen, kuten että älä levitä väriä näin vaan näin, ja silloin sieltä tuli muutamia, joilla oli täysin opettajansa käsiala ja niillä meni muutama vuosi päästä siitä irti ja löytää oma linjansa."²⁶⁹

"[Heikki Tuomela, Vapaa taidekoulu:] — — ja sitten tämä Sigrig Schaubman, jota minä nyt lähinnä kyllä pidän omana opettajanani. Hän oli minulle tärkeä. Muistan Sigrig Schaubmanin lausuneen huonolla suomen kielen taidollaan: 'Muistakaa aina olla oma itsenne; tehkää niin kuin itse näette ja tunnette!' Teorioista ei siihen aikaan puhuttu kyllä mitään, ainakaan siinä koulussa. **Sen verran mitä tiedän teorioista, olen jälkepäin ottanut selvää.**"²⁷⁰

²⁶¹ Jääskinen et al. 1985: 54

²⁶² Jääskinen et al. 1985: 60

²⁶³ Jääskinen et al. 1985: 60

²⁶⁴ Jääskinen et al. 1985: 72

²⁶⁵ Jääskinen et al. 1985: 77 – lihavointi ja alleviivaus tekijän

²⁶⁶ Jääskinen et al. 1985: 83

²⁶⁷ Jääskinen et al. 1985: 85

²⁶⁸ Jääskinen et al. 1985: 90

²⁶⁹ Jääskinen et al. 1985: 102

²⁷⁰ Jääskinen et al. 1985: 108 – lihavointi tekijän

"[Sam Vanni, William Lönnbergin oppilaana:] — — taiteilijan täytyy teoreettisesti osata maalata niin hyvin, että hän voi unohtaa kaikki teorit kun hän maalaa ja ajatella silloin tärkeämpiä asioita. Kielioppi pitää osata alussa! Sitä mieltä minäkin olen vielä tänäkin päivänä, että täytyy ensin oppia ammatti, tämä aineisto, millä tekee työtä ja sitten vasta alkaa taiteilla."²⁷¹

"[Hannu Väisänen, Taideakatemia koulu:] — — ei koskaan esitetty minkäänlaisia vaatimuksia, niin kuin mun mielestä opinahjossa joskus voi tehdä, varsinkin kun mä oon sitten sekä akatemian aikana että myöhemmin käynyt ulkomailla vastaavissa kouluissa, erityisesti mulla on mielessä Unkarin kuvataiteitten korkeakoulu, jossa oli aivan toisin. Meillähän oli vaan semmosta, että kaikki toi suunnilleen patjansa kouluun, ja sitten niinku makoiltiin aina, ja se joka ainoastaan seisoi kahdella jalalla siellä oli malli. Se oli semmosta taiteilijaelämään koulutusta pikemminkin kuin taidekoulutusta. Semmosta hälläväliä, välinpitämätöntä. — — Mä oon aina kauheen kateellisena ajatellut, että olispa joskus tosiaan voinut olla semmosen mestarin opissa, jonka muistais, joka olis siis liikauttanut johonkin päin, vaikka olis haukkunut, mutta antanut persoonallisen muiston. **Että mun mielestä, mä rohkenisin sanoa edelleen, olen taiteilijana autodidakti, itseopinut, vaikka olen käynyt erinäisiä kouluja.**"²⁷²

Ammattitaiteilijoille näyttäisi siis koulutuksessa tärkeintä olevan – käden taitojen lisäksi – sosiaaliset kontaktit: toiset opiskelijat ja vanhemmat kollegat – juuri näiden kauttahan taiteilija liittyy taidemaailmaan ja osaksi ammattikuntaansa. **Totti Tuhkasan** mukaan turkulaistaiteilijoiden identiteetti on peräisin Turun Piirustus-koulusta: $\frac{3}{4}$ turkulaisesta matrikelitaiteilijasta oli käynyt Piirustuskoulua ja "vuoteen 1985 mennessä vain yksi koulun 1900-luvun rehtoreista ei ollut talon oma kasvatti. Muun opettajakunnan kohdalla sisäinen rekrytointi oli lähes yhtä kattavaa"²⁷³. Vieraillessamme taidekasvatuksen ekskursiolla **Satakunnan ammattikorkeakoulun kuvataiteen Kankaanpään yksikössä** kuulumme "parhaiden oppilaiden" kuvauksina hyvin samantapaisia kertomuksia kuin **Otso Kantokorven** mainitsemat "maanikot" tämän luvun alussa sivulla 35. Otsikolla *Taiteilijan näkökulma nykytaiteeseen* esiintynyt taidemaalari **Nanna Susi** kertoi taiteen maisterin opintoihinsa Kuvataideakatemiassa kuuluneesta taidehistorian tentistä, miten hän ei osannut vastata yhteenkään kysymykseen vaan viivasi kysymykset yli ja teki itselleen omat kysymykset²⁷⁴. Taiteilijoiden ansioluetteloita selatessa pistää silmään vanhemman polven ilmaisut "opiskellut Vapaassa taidekoulussa vuosina X-Y" tai "opiskellut Turun piirustuskoulussa vuosina X-Y" – nuoremmat sen sijaan kirjoittavat usein: "valmistunut Kankaanpään taidekoulusta vuonna X":

"Hautala on opiskellut Vapaassa taidekoulussa ja Taideteollisessa oppilaitoksessa."²⁷⁵

"Oulussa asuva Raimo Metsänheimo on kuvanveistäjä, graafikko ja piirtäjä, joka myös harrastaa sarjakuvia ja kirjoittamista. Hän on opiskellut Vapaassa taidekoulussa ja Suomen Taideakatemia koulussa 1940-luvulla."²⁷⁶

"Suomen Taideyhdistyksen nuorten taiteilijoiden apuraha (6000 euroa) on annettu seuraaville taiteilijoille vuonna 2007:"

Jasmin Anoschkin (s.1980 Porissa) on valmistunut Kuvataideakatemiasta kuvanveistäjäksi vuonna 2004.

Maija Blåfield (s.1973) on valmistunut maisteriksi Kuvataideakatemiasta vuonna 2004, hän on opiskellut myös Tampereen taiteen ja viestinnän oppilaitoksessa ja Yleisradion draama-akatemiassa käsikirjoittamista.

Tomi Dufva (s.1977 Tampereella) on opiskellut kuvataidetta Turun Piirustuskoulussa ja valmistunut taiteen maisteriksi Konsthøgskolella Bergenissä vuonna 2006.

²⁷¹ Jääskinen et al. 1985: 114

²⁷² Jääskinen et al. 1985: 122–123 – lihavointi tekijän

²⁷³ Tuhkanen 1988: 148

²⁷⁴ Suomalainen nykytaide -seminaarissa 26.4.2007 Jyväskylän Juomatehtaalla

²⁷⁵ www.kiasma.fi/index.php?id=944&FL=1&L=0 (4.5.08)

²⁷⁶ www.ouka.fi/taidemuseo/veistos/veistoshaku/lisatietoa/metsanheimo_r_rupikonna_lisa.html (4.5.08)

Jenni Hiltunen (s.1981) on valmistunut kuvataiteilijaksi Turun Taideakatemiasta vuonna 2004 ja suorittaa maisterin tutkintoa Kuvataideakatemiassa.
Hannu Karjalainen (s.1978 Haapavedellä) on valmistunut kuvataiteilijaksi Taideteollisesta korkeakoulusta valokuvataiteen koulutusohjelmasta vuonna 2005.
Anssi Kasitonni (s.1978) on valmistunut Lahden muotoiluinstituutista vuonna 2003.
Antti Majava (s.1977 Helsingissä) on valmistunut kuvataiteilijaksi Kuvataideakatemiasta keväällä 2007.
Mikko Myöhänen (s.1975 Turussa) on valmistunut kuvataiteilijaksi Kankaanpään taidekoulusta vuonna 2001.
Paula Ollikainen (s. 1973 Soinissa) on valmistunut taidemaalariksi Turun Taideakatemiasta 2004.
Sini Pelkki (s. 1978 Helsingissä) on valmistunut kuvataiteen kandidaatiksi 2002 Lontoon Chelsea College of Art & Designista.
Niina Rätty (s. 1973 Lahdessa) valmistui kuvataiteilijaksi Lahden Taideinstituutista 1999.
Milla Toivanen (s. 1972 Vantaalla) on valmistunut Kuvataideakatemiasta 2001 ja opiskellut sitä ennen maalausta Belgiassa.
Salla Tykkä (s. 1973 Helsingissä) valmistui kuvataiteen maisteriksi 2003.²⁷⁷

Säveltaiteilijoita tutkinut **Auli Irjala** korostaa, että taideammateissa koulutus ei lopu tutkintoon vaan ammattitaidon ylläpitoon tarvitaan "*jatkuvaa harjoittelua ja kouluttautumista*"²⁷⁸. **Deborah J. Haynesin** mukaan **Ivan Illich** katsoo koulujen opettavan "opetetuksitulemisen tarpeen", mikä valmistaa oppilaat elämästä vieraantumiseen ja laitostumiseen, joka heitä odottaa koulutuksen päättyessä. Opiskelijat "koulutetaan" sekoittamaan opetus oppimiseen, opintomenestys kasvatukseen, tutkinto pätevyyyteen, sujuvuus kykyyn sanoa jotakin. Tähdentämällä ajatusta siitä, että on olemassa vain yksi asiantuntija ja yksi oikea vastaus (opettajan), koulut tuhoavat halun oppia.²⁷⁹ Suomalaisista näin voimakkaita koulunvastaisia kantoja on esittänyt mm. **Osmo Kivinen** *Ikuisen oppimisen evankeliumissaan*:

*"Työttömyys kohtaa yhä useamman koulutetunkin. — — Koulu instituutiona on muodostunut vaihtoehdottomaksi pakkolaitokseksi, jossa oppilaat ovat pikemmin koulua varten kuin koulu oppijoita varten. — — Ihminen ei kuitenkaan opi vastausten, vaan kysymysten kautta. Uteliaisuus on hyvästä. Tieteen, kuten taiteenkin, kehityksen ja uusiutumisen yksi edellytys on mahdottomien asioiden kuvittelu, sukeltaminen tuntemattomaan; — — läpi kuultaa minkäs muun kuin jo vuonna 1921 lailla säädetyn 'oppivelvollisuuden' elinikäistäminen ja elinkautistaminen."*²⁸⁰

Kivinen siteeraa Raivolaa²⁸¹ ja epäilee elinikäiseen oppimiseen tarvittavan oman kirjanpidon, sillä uudet pätevyydet tulee evaluoida ja opittu laillistaa: "*oppi todetaan, rekisteröidään ja kirjataan henkilön elinikäiseen opintokirjaan tai taitopassiin*"²⁸². Kivisen mukaan keskiasteen koulunuudistuksella saavutettiin kaiken ammattitaidon koulumaistuminen ja institutionalisoitiin maailma, jossa kutakin

*"koulutusammattia kohti olisi osoitettavissa jokin koulutusta vastaava työ, johon kouluopit ja todistukset antaisivat käytännössä elinikäisen kelpoisuuden ja pätevyden. Ikimuistoinen työssä oppimisen perinne oppipoika-kisälli-mestari -malleineen ja jopa oppisopimuskoulutus haluttiin tuolloin leimata kouluoppimista vähempiarvoisemmiksi ja peruuttamattomasti vanhanaikaisiksi."*²⁸³

Tämä ammattitaidon institutionalisointi on nähtävissä myös taidealan koulutuksessa, jonka suurin anti on helpottaa taidemaailmaan astumista auttamalla luomaan

²⁷⁷ www.suomentaideyhdistys.fi (4.5.08)

²⁷⁸ Irjala 1993: 54

²⁷⁹ Haynes 1997: xv

²⁸⁰ Kivinen 2004: 179, 182, 183

²⁸¹ Raivola, R.: Elinikäinen oppiminen, 1996: www.freenet.hut.fi/eok (4.5.08 Kivisen linkki ei toimi)

²⁸² Kivinen 2004: 183

²⁸³ Kivinen 2004: 189

tuleville taiteilijoille tarvittavat verkostot ja sosiaalista heidät taidemaailmaan²⁸⁴, mutta – kuten kaikella – voi tälläkin olla käänköpuolensa:

*"Taidekoulun käyneille taiteilijoille vapautuminen menestymispaineista ja huoli omien töiden yleisestä hyvydestä on varmasti vaikeampaa kuin niille, jotka eivät ole käyneet koulun taiteilijaksi sosiaalistavaa vaihetta läpi."*²⁸⁵

Lintuharrastajia tutkineen **Erno Lehtisen** kuvaus sopii mielestäni mainiosti myös taidemaailmaan sosiaalistuneen taiteilijan menestyksen avaimiksi:

*"Yhteisö, jossa hän toimii, muodostaa tehokkaan tiedonvälityksen verkoston, jonka jäsenet ovat suhteessa toisiinsa sekä formaalin että informaalin tiedon jakamisen kautta. Yhteisön hyväksi toimimalla ja sosiaalisilla taidoillaan hän onnistui hankkimaan sosiaalista pääomaa, jonka turvin hän saa aina tarvitessaan adekvaattia apua yhteisön muilta asiantuntijoilta. Niin kaikki yhteisöön tuleva tärkeä informaatio välittyy myös hänelle. Myöhemmin hän on itse toiminut apuna uusille tulokasjäsenille."*²⁸⁶

Teoksen *Tutkiva oppiminen* mukaan opitaan kaikki korkeammat älylliset taidot kognitiivisen oppipoika–mestari-oppimisen kautta ja vaikka prosessi vaatii monivuotista muodollista koulutusta, ei koulutus sinällään tuota alan asiantuntemusta vaan asiantuntijaksi oppiminen tapahtuu yhteisön toimintaan osallistumalla²⁸⁷. Taiteilijaksi pyritään 2000-luvulla lähes ainoastaan muodollisten opintojen ja tutkintojen avulla. Itseoppineiden osuus kentälle hiljan tulleista taiteilijoista on supistunut olemattomiin.²⁸⁸

*"Kun taiteilijat vielä 1980-luvulla saattoivat jopa jättää mainitsematta saamansa taidekoulutuksen, sillä karismaattisen ideologian mukaan taiteilijaksi synnyttään (Moulin 1985), tänä päivänä koulutuspaikoilla ja tutkinnoilla on keskeinen sija heidän ansioluettelossaan."*²⁸⁹

Koulutus ei tietenkään riitä taiteilijan määrittelyyn, sillä ammattitaiteilijan kriteereinä usein käytetyt koulutus ja julkinen tunnustus (apurahat ja palkinnot) aiheuttavat rajanveto-ongelmia harrastajataiteilijain suuntaan: *"Harrastaja voi olla koulutettu ja taitava, ammattilainen voi olla ilman koulutusta"*²⁹⁰. Taiteen keskustoimikunnan julkaisussa *Taiteilija Suomessa* todettiin 2004, että taidekoulutuksen

*"1960-luvulla alkanut kehitys on nyt tullut tiensä päähän ja taiteilijoita katsotaan tällä erää olevan 'tarpeeksi'."*²⁹¹

Vielä vuonna 2002 *Ehdotuksessa valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi* kirjoitettiin hieman varovaisemmin – itseoppimiseen kannustaen:

*"Voidaan siis perustellusti kysyä, tulisiko julkisen vallan toimin päätätä kuinka monta taiteilijaa Suomessa 'saa' olla. **Kun kiinnostus taiteeseen on suurta, hakeutuisivat monet alalle ilman koulutustakin.** Koska taiteilijan ammatti ei ole suljettu, siihen on mahdollista tulla myös muita teitä, mitä tapahtuukin jatkuvasti."*²⁹²

²⁸⁴ esim. Lepistö 1991: 82

²⁸⁵ Erkkilä 1989: 31

²⁸⁶ Lehtinen 1999: 159

²⁸⁷ Hakkarainen 2005: 135

²⁸⁸ Kuvataiteen... (2008): 9

²⁸⁹ Karttunen 2006: 10–11

²⁹⁰ Irjala 1993: 23

²⁹¹ Karhunen 2004: 51

²⁹² TAO 2002: 65 — lihavointi tekijän

Kun **Otso Kantokorpi** totesi 2004 kuvataiteilijan taidoista: "*Teknisen osaamisen korostaminen ei ole kuvataiteessa erityisen trendikästä*",²⁹³ kirjoitti **Helena Sederholm** kaksi vuotta aiemmin:

Ammattitaiteilija hallitsee monia taiteen osa-alueita, tekniikan lisäksi hän on opiskellut taiteen-alansa historiaa ja teoriaa, monet taiteilijat tekevätkin teoksia, jotka kommentoivat taidetta ja taidemaailmaan kuuluvia asioita. Taiteilijoille on tärkeää taiteen tehtävään ja sisältöön liittyvien kysymysten pohdinta, niinpä taide ammattina on kokoaikaista taiteeseen liittyvien asioiden ajatteleminen; teoksen toteuttaminen on vain pieni osa taiteilijan työtä. Taide ei ole taiteilijalle toinen elämä, vaan elämä."²⁹⁴

Teknisten taitojen ja kulttuuripohjan välttämättömyyttä on korostanut **Vilho Suomi**:

"— — vaikka taiteet näyttävätkin helpommin avaavan ovensa autodidakteille, niin sama armoton laki pätee tässäkin. Taiteissakin pelkkä teknillinen osaaminen vaatii oman koulutuksensa ja muodostaa helposti ymmärrettävistä syistä vaikeasti ylitettävän kynnyksen esim. musiikin kirjoittamisessa, kuvanveistossa ja maalaustaiteessa, olkoot piilevät luontaiset lahjat kuinka ilmeiset tahansa. Tietty teknillinen opinkäynti on välttämättömyys, puhumattakaan tietyn kulttuuripohjan luomisesta."²⁹⁵

Henrik Otto Donner kirjoitti 2002 teoksessa *Taiteen mahdollisuuksista enemmän*, että luontainen lahjakkuus, perimä ja varhaiset valmiudet ohjaavat yksilön taiteilijaksi. Moniulotteisen persoonallisuuden ominaisuudet hankitaan kovalla työllä ja saavutetaan vuosien taiteellisella toiminnalla:

"On vaikeaa nähdä miten norsunluutorniinsa kätkeytyvä erakkotaiteilija tulisi toimeen nyky-yhteiskunnassa. — — Taiteilijaksi tulemiseen ei siis riitä pelkkä lahjakkuus. Koskaan ei voi riittävästi korostaa perusvalmiuksien, silmän, korvan ja käden taitojen, sekä ajatuskyvyn kehittämisen merkitystä. Perustyö on tehtävä, oikoteitä ei ole. Tässä meitä auttaa taiteen traditio. **Vaikka historiasta löytyy koko joukko itseoppineita mestareita, on hyvä opettaja-oppilassuhde useimmiten menestyksekkään uran lähtökohta.** Vaatimukset kohdistuvat opetussisältöön ja menetelmiin, opintojen tulee karsinoinnin sijaan olla portteja avaavia. Niiden tulee antaa välineet ympäröivän todellisuuden kohtaamiseen, uuden etsimiseen ja luomiseen. — — **Taiteilijaksi ryhtyminen on myös antautumista koko elämän kestäväälle oppimisen tielle.** Taiteilija joutuu alati todistamaan toimintansa tarpeellisuuden. Tutkinto on opinnäyte, mutta jokainen näyttely, konsertti tai muu esiintyminen on ikään kuin uusi väitöstilaisuus."²⁹⁶

Sirkka-Liisa Usvamaa-Routila mainitsi luennolla²⁹⁷, että Bauhaus-ideologian mukaan *Taidetta ei voi opettaa!* Samaa kantaa edusti opettajana **Sigrid Schauman** Vapaassa taidekoulussa, kuten **Rafael Wardi** muistelee:

"*Sigrid Schaumanin mielestä opettajan tehtävä on katsoa vierestä, miten lahjakas oppilas kehittää synnynnäistä lahjakkuuttaan. Kuvataiteen eri tekniikat pitää opettaa, koska huonolla ammattitaidolla täytyy tyytyä maalaamaan vain sitä mitä osaa. Hyvillä valmiuksilla taas pystyy toteuttamaan kaiken haluamansa. Mutta vain maalaamalla oppii maalaamaan. Sigrid Schauman itse vakaumuksellisenä kristittyinä luotti, että jo Wardin kotoa saama uskonnollinen perintö tekee hänestä kiinnostavan maalarin.*"²⁹⁸

Ari Latvi totesi 1987 tamperelaistaiteilijoita tutkittuaan,

"että taidekouluissa opitaan opettajien ohella paljon tovereilta ja että on omasta aktiivisuudesta kiinni, mitä siellä opetuksesta saa irti. Monet opettajina toimineet taiteilijat ovatkin todenneet, **ettei taidetta voi oikeastaan opettaa** — — Taidekouluissa opetetaan etupäässä taiteilijan ammatissa tarvittavia teorioita ja teknisiä tietoja ja taitoja, mutta opiskelijat työskentelevät niissä myös paljon omaehtoisesti. Pitkät, koulumuotoiset taideopinnot eivät tietenkään takaa menestyk-

²⁹³ Kantokorpi 2004: 21

²⁹⁴ Sederholm 2002: 42

²⁹⁵ Suomi 1968: 149

²⁹⁶ Donner 2002: 46 – lihavoinnit tekijän

²⁹⁷ Jyväskylän yliopisto: TAIP220 Estetiikka ja taiteenteoria 27.11.2006

²⁹⁸ Paavilainen 2003: 42

sekästä taite[il]ijauraa²⁹⁹, toisaalta ei niiden puutekaan ole esteenä sille, mutta **omakohtaisiin kokemuksiin ja havaintoihin perustuva, jatkuva itseopiskelu on kuitenkin tarpeen vaikka taiteilija olisikin harjoittanut koulumuotoisia taideopintoja.**³⁰⁰

Lilli Promet on teoksessaan *Primavera* kääntänyt ilmaisun "*taidetta ei voi opettaa*" asuun "*Ne jotka aina painottavat opiskelunsa tärkeyttä, oppivat itse asiassa vain kopioimaan ja jäljentämään. Sillä luovaa työtä ei voi oppia keneltäkään toiselta. Eikä tarvitsekaan!*"³⁰¹ Jatkuvaa itseopiskelua on myös vaikutteiden hakeminen ja saaminen muiden taiteilijain – elävien tai kuolleiden – työstä:

"[Carolus Enckell:] *Minulla on neljä hyvin suurta ihannetta taidehistoriassa. Ne ovat Giotto, Fra Angelico, Rembrandt ja Rothko. He ovat kaikki mielestäni saavuttaneet sellaista sisällöllistä syvyyttä, joka toimii kaikissa ihmisissä kaikkina aikoina.*"³⁰²

"[Rafael Wardista:] *Taiteilijana hän osaa sijoittaa itsensä maailmantaiteen kartalle vertailemalla omaa tuotantoaan toisten taiteilijoiden teoksiin. Wardi ei myöskään häpeä kysyä neuvoa itseään edeltäviltä taiteilijakollegoiltaan. Hyvin usein herrat Mondrian, Bonnard, Matisse ja monet muut ovat mukana hänen kuvataidetta käsittelevissä syvällisissä pohdinnoissaan.*"³⁰³

Paula Karhusen ja Kaija Rensujeffin 2006 ilmestyneen tutkimuksen mukaan kuvataiteilijoiksi vuosina 2000–2004 valmistuneista vain 46 % oli työllistynyt³⁰⁴. YLE kertoi 15.4.2008, että kulttuurin- ja taiteiden tutkimuksen uusien opiskelijoiden määrää aiotaan vähentää puolella vuoteen 2012 mennessä. Kuvataiteen opetusta aiotaan korkeimmalla asteella lisätä ja ammattikorkeakouluissa vähentää juuri valmistuneen Opetusministeriön tilaaman selvityksen mukaan, jossa todetaan myös, miten erilaiset kuvataiteen valmiuksia antavat koulutusväylät antavat vaihtoehtoisia opintomalleja sekä rikastavat ja monimuotoistavat koko kuvataiteen aluetta.³⁰⁵

"*Kuvataiteilijoiden työllistyminen kuvataiteen opetustehtäviin edellyttää yleensä lisäksi pedagogista pätevyyttä. Kuvataiteilijoilla on ollut mahdollisuus hakea Taideteollisen korkeakoulun Taidekasvatuksen osaston järjestämiin Kuvataidekasvatuksen muuntokoulutukseen ja Visuaalisen alan taideopettajan pedagogisiin opintoihin. Mahdollisuudet pedagogisen pätevyyden hankkimiseen kuvataiteilijoille tulisi säilyttää jatkossakin. — Kuvataiteen tuottaja- / kuraattorikoulutusta tulisi kehittää asiantuntevan välittäjäportaana luomiseksi kuvataiteen kentälle.*"³⁰⁶

Korkeimman asteen koulutuspaikkojen lisäämisen rinnalla esitetään taiteilijoiden yliopistollisen täydennyskoulutuksen laajentamista – ilmeisesti apurahojen turvin:

"*Taiteilijoiden yliopistollisen täydennyskoulutuksen osana taideyliopistojen elinikäiseen oppimiseen liittyvää kolmatta tehtävää tulee voida vastata näihin tarpeisiin. Taiteilijoiden taloudellinen asema ja työmarkkina-asema säätelevät ankarasti taiteilijoiden taloudellisia mahdollisuuksia osallistua markkinaperusteisesti hinnoiteltuun täydennyskoulutukseen.*"³⁰⁷

Myös opetustyössä voi itsekkin oppia ja toisten opettaminen ohjaa monet itseopiskelun pariin. Taidealan opetustyö lasketaan monissa tilastoissa "*alaa lähellä olevaksi työksi*". Monille vastavalmistuneille taiteilijoille tarjotaan Työvoimatoimistossa ensimmäisenä opetustehtäviä, vaikei heillä välttämättä ole siihen mitään pedagogis-

²⁹⁹ TAITELIJA ilman I:tä on raivostuttavan yleinen kirjoitusvirhe: sen vuoksi jäi aina muutama teos löytymättä mm. Arto-artikkelitietokannasta, jossa olleet virheet **Lassi Lager** Kansalliskirjastosta ystävällisesti pyynnöstäni korjasi.

³⁰⁰ Latvi 1987: 20 – lihavoinnit tekijän

³⁰¹ Promet 1977: 276

³⁰² Jääskinen et al. 1985: 14

³⁰³ Paavilainen 2003: 13

³⁰⁴ Karhunen 2006: 146

³⁰⁵ Kuvataiteen... 2008: 41

³⁰⁶ Kuvataiteen... 2008: 45

³⁰⁷ Kanerva 2007: 29

ta koulutusta. Monet taiteilijat ovat joutuneet suorittamaan pedagogisia opintoja säilyttääkseen työpaikkansa esim. ammattikorkeakoulussa. Jotkut ovat myös sitä mieltä, että "he menevät hajalle" joutuessaan opettamaan.

*"Taidealojen koulutukselle jo historiallisesti tyypillinen mestari-kisälli-ajattelu tulee säilyttää ja turvata se, että eri alojen taiteilijat pystyvät halutessaan toimimaan tulevien taiteilijasukupolvien opettajina."*³⁰⁸

Tässä tulee mielestäni korostaa sanaa *halutessaan*, sillä opetus ei saa olla "työttömälle" taiteilijalle tarjottava pakollinen työllistymisvaihtoehto. **Erkkilä** ja **Vesanen** kirjoittivat 1989:

*"Pakollinen opetuskierte, johon monet koulusta valmistuneet kuvataiteilijat joutuvat, imee vain voimat joita he tarvitsisivat omaan työhönsä. — — Tutkittavat kokivat tällaisen työn turhauttavaksi senkin takia, että oppilaille maalaaminen on harrastus eikä siksi merkitse heille samalla tavalla kokonaisvaltaista paneutumista kuin opettaville taiteilijoille, joille se on elämäntyö. — — Työhön kuluu suunnitteluineen ja matkoineen suhteettoman paljon aikaa verrattuna siitä saata-vaan pieneen palkkaan. 'Se vaan vie mun aikani ja stressaa', sanoo Elina. Opetustyöstä saatu palkka ei riittänyt elantoon, vaan tutkittavat joutuivat sen ohella käymään sosiaali- ja työvoimatoimistoissa."*³⁰⁹

Carolus Enckell on 1985 sanonut haastattelussaan (taide)opettajan työstä:

*"Totta kai oma luominen kärsii. Opettamisessa olisi minun mielestäni kaikkein tärkeintä, että oman taiteellisen työskentelyn kautta kykenisi olemaan tuore opetustilanteessa, että opettaisi juuri sitä, mikä on itselle ajankohtaista omassa tekemisessä: kaikista pahinta opetuksessa on rutiini. Kun opettaa kauan ja tiiviisti syntyy usein sellainen tunne, että opetus pakostakin muuttuu rutiiniksi."*³¹⁰

Kaikki kolme Lepistön tutkimaa taiteilijaa kokivat opetustyön "*taiteellista työskentelyä rajoittavana taloudellisena 'pakkona' tai 'välttämättömyytenä'*": **Gunnar Pohjolan** mielestä opetustyö vei liiaksi voimavaroja, **Helge Riskulan** mielestä opetustyö oli henkisesti hyvin raskasta: "*Lisäksi se vie paljon aikaa ja rajoittaa luovaan työhön paneutumista ja keskittymistä*". **Tuula Lehtinen** piti myönteisenä apurahoja, koska silloin hän voi "*vapautua opetustehtävistä ja keskittyä yksinomaan taiteelliseen työhön*". Lepistön mukaan kuitenkin joillekin opetustyö merkitsee esim. myönteistä velvoitetta siirtää omaa tietotaitoa eteenpäin.³¹¹ Opetustyön hyvistä puolista on **Pekka Ryyänen** todennut:

*"Se [opettajana toimiminen] sopii hyvin. Opetan Albersin värien vuorovaikutusta, joka on Vaapaassa väriajattelun keskeinen lähtökohta. Väri on myös omassa työskentelyssäni tärkeä elementti ja opettaessa oppii paljon."*³¹²

Taiteilijoista on tullut aiempaa moniuraisempia, kun "*sivutyön taidetta palvelevien tarkoituksien ja henkisen vaihtelun vuoksi pidetään yllä kahden tai useammankin ammatin toimenkuvaa*". Joillekin tämä ei sovi, monille se on sopivin elämäntapa ja sallii valinnan eri toimintatapojen välillä taiteen suhdanteiden mukaan.³¹³

"Sivutöillä on, jos niitä ei tarvitse tehdä jatkuvasti ja pakosta, taiteilijoiden mielestä positiivisiakin puolia: ne voivat toimia 'henkireikinä', silloin kun luomistyö ei onnistu, niiden kautta voi kasvaa

³⁰⁸ TAO 2002: 65

³⁰⁹ Erkkilä 1989, 45–46

³¹⁰ Jääskinen et al. 1985: 11

³¹¹ Lepistö 1991: 89

³¹² Jääskinen et al. 1985: 77

³¹³ Tuhkanen 1988: 150

*ihmisenä ja toimiessaan opettajana taiteilija kasvattaa myös itseään ja vuorovaikutus taidekoulu-
jen oppilaiden kanssa saattaa muodostua hedelmälliseksi.*"³¹⁴

Tuhkasen mukaan itävaltalaisitaiteilijat pitivät "*taidekorkeakoulussa opettamista
sangen pienenä rasitteena työn taloudellisiin etuihin nähden*"³¹⁵. Yhden uran mallin
on katsottu kuitenkin olevan kuvataiteilijalle ihanteellisin³¹⁶.

Myös jokainen matka on taiteilijalle opintomatka:

"[Kirsti Muinonen:] *Ei opintomatka ole pelkästään sitä, että haetaan nykytaidetta vaan haetaan
siis paljon muitakin. Näkeminen on tärkeää.*"³¹⁷

"[Pekka Rynnänen:] *Taiteilijalle on tärkeää nähdä työt alkuperäisinä ja kokonaisuuksina. Esimer-
kiksi Giotton freskot näkee kirjoissa yksittäisinä kuvina, kun ne todellisuudessa ovat yksi osa laa-
jempaa kokonaisuutta, ja kuvan perusteella teoksen mittakaavaa on mahdoton tajuta. Mielenkiin-
toista on tietysti myös nähdä miljöö, missä ne ovat valmistuneet.*"³¹⁸

3.6. ITE-tutkimus ja sana *itseoppinut*

Tässä luvussa esittelen ITE-taiteen käsitteen ja pohdin sanaa *itseoppinut* ja sen
siirtymistä kuvataiteesta nykykansantaiteen käsitteeksi. Itseoppineita löytyy ny-
kyään mm. IT-alalta, tatuojina ja lävistäjinä sekä (vanhojen!) populaarimuusikoi-
den piiristä (nuorille on tälläkin alalla jo tarjolla koulutusta).

Itse tehty elämä -kirja ja näyttely Kaustisilla vuonna 2000 sekä Helsingin kaupun-
gin taidemuseon näyttely 2001 toivat ITE-taiteen käsitteenä ja ilmiönä suuren yleis-
sön eteen. Nyt Kaustisen ITE-museon kesänäyttely ja Nykykansantaiteen vuosikirja
(viides 2007) ovat jo vakiinnuttaneet paikkansa ja ympäri Suomea etsitään ITE-
tekijöitä.³¹⁹ Visuaalisen nykykansantaiteen on **Hannele Koivunen** todennut nous-
seen jo "*merkittäväksi taidebrandiksi*"³²⁰. ITE-taiteesta Taideteollisessa korkeakou-
lussa väitöskirjaa tekevä, raahelaissyntyinen **Minna Haveri** määritteli vuoden 2007
alussa nykykansantaiteen "*itseoppineiden kansantaiteilijoiden omaehtoiseksi
taiteenkaltaiseksi ilmaisuksi*"³²¹. Väitöskirjatyötä toukokuussa 2008 äitiyslomalla
jatkava Haveri määritteli nykykansantaiteen ja -taiteilijan näin:

"*NYKYKANSANTAIDE on itseoppineiden kansantaiteilijoiden elämäntapaan sitoutuvaa itselähtöistä
visuaalista ilmaisuja sekä sen tuloksena syntyviä teoksia.*

*NYKYKANSANTAITEILIJJA on itseoppinut kansantaiteilija, jonka elämäntapaan sitoutuvan itseläh-
töisen visuaalisen ilmaisun tuloksena on syntynyt teostuotanto tai -kokonaisuus.*"³²²

Englanninkielisissä taidejulkaisuissa käytetään ITE-taiteen tapaisesta taiteesta mm.
seuraavia ilmauksia: *art brut, contemporary folk art, marginal art*³²³, *neuve inventi-*

³¹⁴ Latvi 1987: 24

³¹⁵ Tuhkanen 1988: 120 (viitaten Hartmann 1984: 177)

³¹⁶ Karttunen 1988: 63 (viitaten Brighton ja Pearson 1985: 7)

³¹⁷ Taidemaalaria... 1985: 14

³¹⁸ Taidemaalaria... 1985: 77-78

³¹⁹ ITE lakeuksilla 2006: 4

³²⁰ Koivunen 2004: 109

³²¹ www.nykykansantaide.fi (30.1.07) – tämä määritelmä poistettu sivuilta? (4.5.08)

³²² Minna Haverin sähköposti tekijälle 7.5.2008 klo 11:20 – vrt Helena Sederholm sivulla 15.

³²³ www.nykykansantaide.fi (30.1.07)

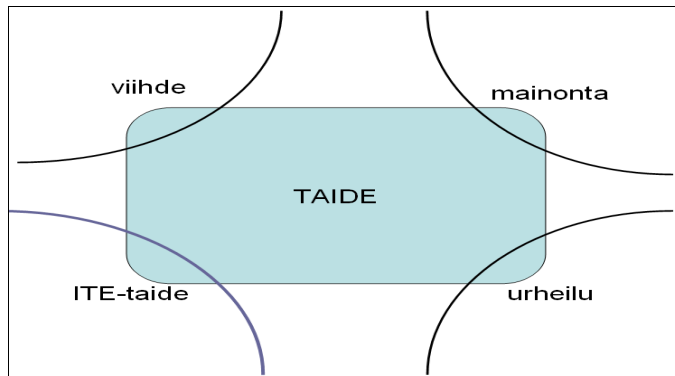
on, raw art, folk art, contemporary folk art, marginal art, art singulier, visionary art, intuitive art, naive art, visionary environments³²⁴.

"Taidekasvatuksen ammattilaisena J. Ulbrichtin näkee — — , että taidealojen opiskelijoiden pitää tutustua itseoppineisiin taiteilijoihin, koska 1) se laventaa opiskelijoiden ymmärrystä siitä, mikä on taidetta, 2) se tuo esiin taiteen eri tehtäviä, 3) se näyttää, miten taideteoksissa voidaan hyödyntää arkipäivän materiaaleja ja tekniikoita, 4) se osoittaa, kuinka tärkeitä asioita paneutumisen, into ja rehellisyys ovat taiteen tekemisessä ja että taidetta voi tehdä taideinstituutioiden ulkopuolella, 5) opiskelijat huomaavat, että taiteilijat ovat ihan tavallisia ihmisiä eivätkä myyttisiä yli-ihmisiä, 6) se syventää opiskelijoiden paikalliskulttuurista tuntemusta ja 7) se helpottaa vieraiden kulttuurien taiteiden tutkimusta ja ymmärtämistä. Onko amerikkalainen ITE-taide suomalaista marginaalisemmassa asemassa, vai onko pelkkä asioiden yksinkertaistaminen syynä siihen, että Ulbrichtin perustelut vaikuttavat kovin naiiveilta ja kirjoittajan näkemys 'oikeista' taiteilijoista ja kansantaiteilijoista vuosikirjan muita kirjoittajia huomattavasti tiukkarajaisemmalta. Ulbricht antaa ymmärtää, että ammattitaiteilijat eivät käyttäisi kierrätysmateriaaleja, vaan aina ostomateriaaleja ja että ammattitaiteilijat eivät ole samanlaisia ihmisiä kuin me muut. Outoa!"³²⁵

Anne Heimo päivittelee mielestäni syystä, sillä Ulbrichtin "itseoppineet taiteilijat" tuntuvat tarkoittavan kansantaiteilijoiden ääriryhmiä, ITE-taiteilijoita "stereotyyppisimmillään" – niitä, joita **Otso Kantokorpi** kuvaa näin:

"koen tällaisen näyttelyn pikemminkin samalla tavoin kuin jonkin kulttuurihistoriallisen näyttelyn, joissa objektit ovat ikään kuin hyviä esimerkkejä aiheestaan eivätkä niinkään yksittäisiä taideobjekteja, joilla on oma elämänsä ja tapansa puhua. / Näyttely on kooste jostain 'ilmioistä'. Koosteen on valinnut joukko 'asiantuntijoita'. Kuraattorit — — ovat tietyllä tavalla päättäneet puolestamme, missä kulkevat tämän ilmiön, ITE-taiteen, rajat. On aivan selvä, että liian 'tavallinen' ITE-taiteilija ei taida joukkoon kelvata. Pitää olla sopivan eksentrisen tai omintakeisen tai hullu, jotta saisi teoksiaan tähän joukkoon – siihen ei mikä tahansa harrastelija tai pahkakupin vuolija kelpaa."³²⁶

Helena Sederholmin mukaan ITE-taide rajaa itsensä tietoisesti taidemaailman ulkopuolelle, ettei siitä tulisi hyväksytyä elitististä taidetta, "josta kukaan ei piittaa ja jonka sanomasta ei välitetä".³²⁷ Näkisin itse ITE-taiteen ja (kauno)taiteen suhteen, kuten **Jyri Vuorinen**³²⁸ viihteen, mainonnan ja urheilun suhteen taiteeseen:

Kuva 2: ITE-taiteen, viihteen, mainonnan ja urheilun suhde taiteeseen (mukailten Vuorinen 1995: 32)

Jari Kupiainen onkin 2002 todennut ITE:llä viitatus ennen kaikkea "virallisen taidejärjestelmän reunamilla ja ulkopuolella kukoistavaan luovaan ilmaisuun", jonka piirteitä ovat omaehtoinen estetiikka, konventioista poikkeavat aihe- ja materiaali-

³²⁴ www.rawvision.com/outsiderart/whatisoa.html (30.1.07)

³²⁵ Heimo 2003: cc.joensuu.fi/~loristi/1_03/hei103.html (4.5.08)

³²⁶ Kantokorpi 2006: 18 — Aiemmin ITE-taiteilija asetti vain itse, taidemaailmasta piittaamatta, teoksensa esille, usein vain itse työtään arvostaen. Taidemaailman ryhdyttyä järjestämään ITE-taiteilijain näyttelyitä on tilanne muuttunut, mutta vielä ei ole tietääkseni nähty ammattitaiteilijain suostuvan yhteisnäyttelyyn ITE-taiteilijain kanssa...

³²⁷ Sederholm 2002: 35

³²⁸ Vuorinen 1995: 32

valinnat sekä luovuus tekijän elämänhallinnan osana³²⁹. ITE-taiteilijoista kirjoittaneen **Colin Rhodesin** mielestä itseoppineet eivät ole "*outsidereita*" vain siksi, että taidemaailma heidät sellaisiksi olisi myöhemmin määritellyt vaan myös siksi, ettei heillä yksilöinä ole ollut pääsyä ammatilliseen taidemaailmaan³³⁰. Nykyään termi itseoppinut tuntuu yhä useammin liittyvän nimenomaan ITE-taiteeseen, mutta jäin silti miettimään, voisiko Ulbrichtin ja Rhodesin tapauksessa olla kyseessä "käännösvirhe"? Kääntäjä **Kirsti Nurmela-Knox** toimitti Rhodesin alkuperäistekstin, joka mielestäni tukee käsitystäni. Kyseessä ei ole tietenkään käännösvirhe vaan "mutkien oikaiseminen":

*"Not only do self-taught, outsider artists belong to the genre because of a posteriori designations by artworld figures, ordinarily they also have no access to the professional artworld as individuals."*³³¹

Itseoppineesta on englanninkielisissä teksteissä käytössä mm. ilmaukset: *self-taught* adj. [*Having taught oneself without formal instruction or the help of others*] ja *autodidact* [*also known as an **automath**, is a mostly self-taught person — typically someone who has an enthusiasm for self-education and a high degree of self-motivation*].³³² Englannin kielen *self-taught* on käännetty mm. seuraavasti:

*tanska: adj. selvlært, hollanti: autodidact, zonder formele opleiding, ranska: adj. autodidacte, saksa: adj. autodidaktisch, selbsterlernt; kreikka: adj. αυτο-δίδακτος, άνευ διδασκάλου, italia: autodidatta, portugali: adj. autodidata, venäjä: выучившийся самостоятельно, усвоенный самостоятельно; espanja: adj. autodidacto, ruotsi: adj. självlärd, autodidact*³³³

MOT Svensk ordbok 1.0 kirjoittaa:

*"självlärd adj. självlärt • som tillägnat sig viss färdighet eller kunskap på egen hand dvs. utan att ha genomgått eg. utbildning: en självlärd snickare; de flesta av de s.k. arbetarförfattarna var självlärda*³³⁴

MOT Gummerus Uusi suomen kielen sanakirja 1.0a:

*"itseopiskelu opiskelu omin päin Ohjata opiskelijaa itseopiskeluun."*³³⁵

Aikuiskasvatuksen perussanastossa (suomi-englanti) on seuraavat *itse*-alkuiset sanat: *itsearviointi, itsekasvatus, itsensä kehittäminen, itsensä toteuttaminen, itsenäinen opiskelu, itsenäinen oppija, itsenäinen oppiminen, itsenäinen ryhmä, itseohjautuva opetus, itseohjautuva oppija, itseohjautuva oppiminen, itseohjautuvan opiskelumateriaalin jakelujärjestelmä, itseopiskellut henkilö, itseopiskelu, itseopiskelumenetelmä, itseopiskeluväline, itseoppinut henkilö*. Näistä viimeksi mainitulle annetaan englanninkieliset vastineet '1) *self-taught individual* 2) *autodidact* 3) *self-educated person*', ja '*itseohjautuva oppiminen*': '1) *autodidactics* 2) *self-oriented learning* 3) *selfdirected learning*'.

³²⁹ Kupiainen 2002: 48

³³⁰ Rhodes 2006: 8

³³¹ Kirsti Nurmela-Knox sähköpostiviesti tekijälle 29.4.2008 klo 1:15

³³² www.answers.com/topic/autodidacticism (4.5.08)

³³³ www.answers.com/topic/autodidacticism#Translations (4.5.08)

³³⁴ mot.kielikone.fi/mot/jyu/netmot.exe_sv_självlärd (4.5.08)

³³⁵ mot.kielikone.fi/mot/jyu/netmot.exe (4.5.08)

Sanaa **itseoppinut** on käytetty Wikipediassa mm. seuraavien ammattinimikkeiden yhteydessä:

*arkeologi ja egyptologi, asekonstruktööri, biologi, esseisti, haitarinsoitaja, harpunoittaja, hermetisti, huilisti, insinööri, journalisti ja humanisti, kansankirjailija, kansanperinteen kerääjä, kapellimestari, kirjailija, kitaristi, kosketinsoittaja, kuvataiteilija, kuvittaja, lehtimies, matemaatikko, matemaatikko ja fyysikko, matemaatikko ja kirjanpitäjä, muusikko, pianonsoittaja, piirtäjä, rakennusmies, rumpali, runoilija, sanoittaja, seksiterapeutti, soittaja, sovittaja, säveltäjä, taide-maalari, taitelija, tiedemies*³³⁶

Tarjolla on runsaasti myös erilaisia **kielten itseopiskelukursseja** sekä **itseopis-kelupaketteja** eri harrastuksiin. Tätä tutkimusta tehdessä olen kuullut mm. ilmaukset "*itseoppinut näyttelijä*" **Esko Nikkari**³³⁷ (17.12.2006), "*soitinrakentajana itseoppinut*" **Jussi Alakuha**³³⁸ (6.2.2007), "*itseoppinut tatuuoja*" Raahen Seudussa 19.9.2007, "*itseoppinut lävistäjä*" **Kimmo Wallenius**, "*itseoppinut muusikko*" **Samuli Putro**, Zen Cafe -yhtye. Helsingin Sanomissa oli 11.11.2007 artikkeli "*Peliala on Suomessa itseoppineiden valtakunta*":

"Ohjelmoimassa on paljon lahjakkaita itseoppineita konkareita, jotka ovat tulleet taloon käytännössä peruskoulusta. Vastapainoksi löytyy esimerkiksi Teknillisestä korkeakoulusta valmistunut tohtori. Animaation puolella klassinen animaatiokoulutus on edelleen arvossaan, ja pelien taloja ja maisemia suunnittelevaan tiimiin kuuluu arkkitehteja', yhtiöstä kerrotaan."³³⁹

Kuvataiteisiin liittyi sentään aivan viimeisin huomaamani lehtiotsikko *Itseoppineen linnut esillä* Suur-Jyväskylän lehdessä 23.4.2008:

"[Paavo] Stenius on 38-vuotias itseoppinut maalari, jonka edellinen näyttely oli esillä Jyväskylän pääkirjaston aulassa vuoden 2003 lopulla. Silloiset työt olivat lintuaiheisia vesivärimalauksia. Öljyväreillä maalaamisen Stenius kertoo aloittaneensa keväällä 2004."³⁴⁰

³³⁶ fi.wikipedia.org/w/index.php?title=Special:Search&search=itseoppinut (4.5.08)

³³⁷ www.sea.fi/lahikuvassa/inmemoriam/nikkari.html (4.5.08)

³³⁸ koti.japo.fi/~jsoittim/ (7.2.07) – linkki ei toiminut 4.5.2008;

www.kanteleliitto.org/rakentajat/alakuha.htm (4.5.08)

³³⁹ www.hs.fi/talous/artikkeli/Peliala+on+Suomessa+itseoppineiden+valtakunta/1135231745067 (4.5.08)

³⁴⁰ Keränen 2008: 20

4. Tapaustutkimus: Paavo Pyhtilä

Taidemaalari Paavo Pyhtilää koskevan tapaustutkimukseni pääaineisto – haastattelut, kritiikit, elämäkerta – on opinnäytteeni liitteinä, joista tekemieni poimintojen kautta pyrin käymään keskustelua selvittääkseni itseoppijan oppimisstrategiat ja niiden käytön "urakaaren ja työprosessin"³⁴¹ yhteydessä. Olen saanut käyttää myös vapaasti isäni Paavo Pyhtilän laajaa kotiarkistoa, josta hän on myös itse nostanut esille minulle hyödyllisiä lähteitä.

4.1. Koti ja perhe

Kuva 3: Fanni ja Matti Pyhtilä lapsineen (Paavo nuorimpana)

Paavo Pyhtilä syntyi 27. helmikuuta 1927 Pattijoella kalastaja-pienviljelijä-perheen neljänneksi lapseksi. Paavo Pyhtilän vanhemmat olivat hyviä käsityöihmisiä, jopa arjen "taiteilijoita", kansantaiteilijoita ainakin: **Matti-isä** teki itse kaikki kodin tarpeet, **Fanni-äiti** silitti ja satoi kaupan käärepapereista vihkoja Paavojalleen piirustuspaperiksi. Kun pyysin Paavo Pyhtilää sähköpostitse 18.7.2007 laatimaan luettelot merkittävimmistä kirjoista, ihmisistä, matkoista ja taiteilijoista, hän laati minulle kolme listaa. Paavo Pyhtilä sijoitti tärkeimpien ihmisten listallaan ensimmäiseksi äitinsä ja toiseksi oman perheensä sekä sen jälkeen sijoille 3.-6. ohjausta ja kritiikkiä antaneet taiteilijat (Leo Heng, Unto Immonen, Raimo Metsänheimo, Matti Mikkola) sekä 7. ystävänsä ja ensimmäisen välittäjänsä Esko Roihun, joista lisää luvussa 5.3. sivulla 101. Muista vaikuttajista – siis sijoista 8.-10. – Paavo Pyhtilä kirjoitti:

[2007] *Se on varmaan useamman henkilön yhdistelmä: minulle on ollut tärkeää, että esikuvani ovat pitkäjännitteisiä, työteliäitä ja itseensä ja työhönsä uskovia henkilöitä. Mieleeni tulee elämäkertojen perusteella **Picasso** ja **Braque**. He olivat henkilöitä, jotka eivät nähneet muuta vaihto-*

³⁴¹ "Taiteilijan urakaaren ja työprosessin tutkiminen — — tarjoaisi arvokasta tietoa monien ihmisten käyttöön ja ehkä silloittaisi kuilua 'tavallisten ihmisten' ja taiteilijoiden välillä" (Erkkilä 1989: 82).

*ehtoa elämälleen. He uskalsivat tehdä, mitä halusivat ja heillä oli uskoa tekemiseensä — — Tai-
dehistorian tuntemus antaa aina motivaatiota tekemiselle.*³⁴²

Pitkäjännitteinen, työteliäs ja suvaitsevainen oli myös Paavo Pyhtilän äiti, Fanni Pyhtilä (os. Perälä). Hailuodossa 1899 syntyneenä vanhoillislestadiolaisenakin hän aina kuitenkin muistutti, että "*kukin tulkoon uskollaan autuaaksi*". Äidin tuki on teema, joka toistuu Paavo Pyhtilän haastatteluissa:

[2005] — — *Tietenkihän sitä muutaki tehtiin, mutta kyllä se oli se piirtäminen. Aivan silloin pienenä poikana mä muistan, ensinnäki jäljennettiin kaikki joulukortit, mitä saatiin. [naurahtaa] Semmosiin vihkosiin. Että siinä oppi tavallaan sen näkemisen ja viivan käytön ja silloin aivan kakarana jo. Sitte ku meillä kävi vieraita – niin mulla oli kaupan tiskipaperia... Ei sitä silloin ollu lehtiöitä, mutta äiti silitti raudalla niitä valkosia paperiarkkeja ja semmoseen minä sitte saaton piirtää niitä ihmisiä... mutta valitettavasti ei oo yhtäkään jäljellä. Ne on kaikki, kaikki käytetty syttynä sitte – vaan tietenkä voi olla toisaalta hyväki [naurahtaa] — — Isähän oli sitte puu-
puutöisä hirviän, hirviän taitava. Hän teki kaikki: astioista, kauhoista ja kaikista huonekaluista lähtien. Että sieltä kait se jotenki lähti se, se luomisen tarve sitte.*³⁴³

[2007] *Ensimmäisenä tulee mieleen tietenkä aivan alkusysäykset eli oma äiti. Äiti oli aina kannustava ja jakso [naurahtaa] hankkia sitä piirustuspaperia, millon kaupan papereita silittämällä, käärepapereita ja teki vihkoja niistä, ja kyniä oli ja värikyniä ja vesivärejä, mutta eihän se kovin, häppöistä ollu, mutta. Hyvin tärkeää oli se tekeminen jo silloin.*³⁴⁴

Turun matriikkelitaiteilijoiden postikyselylomakkeessa 2/1986³⁴⁵, jonka Paavo Pyhtilä pyynnöstäni täytti, hän on merkinnyt isovanhempiensa ammatit seuraavasti: "*isän isän ammatti: maanviljelijä, isän äidin ammatti: talon emäntä; äidin isän ammatti: suutari, äidin äidin ammatti: räätäli*" ja vanhempiensa ammatit: "*isän ammatti: kalastaja-maanviljelijä – isän taideharrastukset: puutyöt ja verkkotyöt; äidin ammatti: emäntä – äidin taideharrastukset: käsityöt*". Sisarista ensimmäisen ammatti on "*kaupanhoitaja*", toisen "*tarjoilija – taideharrastukset: käsityöt*", veljen ammatti "*maanviljelijä – taideharrastukset: puutyöt, maalaus*". Puolison ammatti(koulutus) on "*merkonomi – taideharrastukset: posliinimaalaus ja savytyöt*". Kysymykseen "*102. Voitteko nimetä kasvuympäristöstänne jonkin henkilön, jolla katsoitte olleen alkuunpaneva, esikuvallinen tai innostava vaikutus kuvataideopinnoillenne? Kuvailkaa po. henkilön toimintaa, vuorovaikutussuhteenne laatua ja jatkuvuutta!*" on Paavo Pyhtilä vastannut: "*oma äiti jaksoi kannustaa, sitten koulumme rehtori, ystävät, joille piirtelin j.n.e.*".

Vanhemmat ovat ehdottomasti suhtautuneet Paavo Pyhtilän taiteilijuuteen paremmin kuin esim. Erkkilän tutkimien 1980-luvun nuorten taiteilijain vanhemmat³⁴⁶ tai Aarne Paldaniuksen vanhemmat. Liekö syynä se, että Pyhtilän vanhemmat eivät olleet palkkatyöläisiä³⁴⁷ – kalastaja-isällähän tulot olivat kiinni Ähdin antimista melkein kuin taiteilijalla taulujen myynnistä. Kansakoulussa Paavo Pyhtilän opettajana

³⁴² Paavo Pyhtilän tekijälle laatima luettelo "Merkittävimmät ihmiset taiteellisen työskentelyn kannalta", kesällä 2007 (tekijän hallussa)

³⁴³ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä — **Olen haastattelujen litte-
raatioita lainatessani poistanut turhat änkytykset ja virheiden korjailun. Alkuperäislitteraatiot
ovat tekijän hallussa sekä myöhemmin Kuvataiteen keskusarkistoon ja Oulun aluetaidemuseo-
on toimitettavien kappaleiden liitteinä video- ja ääninauhoiheen.**

³⁴⁴ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: ihmiset / Paavo Pyhtilä

³⁴⁵ Tuhkanen 1988: Liite 1. Täytetty lomake tekijän hallussa.

³⁴⁶ Erkkilä 1989: 84–85

³⁴⁷ Sekä Hautalan (1970) että Latvin (1987) tutkimuksissa luokitellaan maanviljelijät yrittäjiin; tämän vuoksi ilmeisesti Paavo Pyhtilälle "yrittäjäisyys" niin liike-elämässä kuin taidemaailmassa on ollut luontevaa

oli hyvästä käsialastaan tunnettu Alma Elfving, josta enemmän luvussa 5.1. sivulla 87.

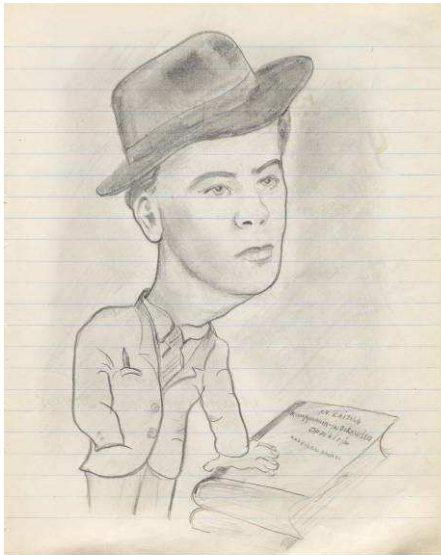
Vuonna 1921 Keski-Pohjanmaalla Kannuksessa (n. 115 km Pattijoelta) syntyneen Tapani Raittilan elämäkertakuvauksessa on paljon samoja tunteja kuin Paavo Pyhtilän elämässä:

*"Perhe oli lestadiolainen, mutta kotitausta ei — — vaikuttanut hänen omaan puritaanisuuteensa tai taiteelliseen kehitykseensä. Kodin ilmapiiri oli päinvastoin vapaa ja kannustava ja kodissa viljeltiin tiedostamatta kauneutta. — — vuonna 1939, jolloin Raittila päätti hakea Ateneumiin. Tapani oli piirtänyt ahkerasti ihmismallia jo nuorena ja kuvittanut piirroksillaan koululehtiä. Perheen isä ei suuremmin vastustellut poikansa aikeita hakeutua kuvataiteilijaksi, vaikka pitikin ammattia taloudellisesti epävakaina. — — Tapani Raittila aloitti Suomen Taideakatemia koulun syksyllä 1939, mutta talvisota keskeytti opiskelun alkuunsa."*³⁴⁸

Paavo Pyhtilä oli talvisodan alkaessa 1939 vain 12-vuotias, ja sitten kun hänellä olisi ollut mahdollisuus lähteä Ateneumiin olivat ajat ja olot toiset. Paavo Pyhtilä tapasi 2.9.1942 tulevan vaimonsa, elämänsä naisen, tärkeimmän muusansa ja tukijansa **Laura Enovaaran** Raahen Pitkälläkadulla (nyk. Kauppakatu), jossa nuorilla oli tapana kävellä iltaisin – ja 1943 hän aloitti "porvarillisen ammatin" opinnot Raahen Porvari- ja Kauppakoulun 2-luokkaisessa kauppakoulussa vain 16-vuotiaana:

[2007] *Sitten aika nuorena jo lähdin kotua, kun menin kauppakouluun, oli sota-aika ja sinne mahdollisimman vähä otettiin miehiä, koska he olivat rintamalla ja minä pääsin siis tavallista nuorempana sinne.*³⁴⁹

[2005] *Sitte minä olin tuola kauppakoulussa ja siellä rehtori huomasi tämän [piirtämisen] niin se aina laitto minut sitte taululle piirtämään jotaki kaaviota ku jostaki oli kysymys ja minä piirtelin sinne ukkoja ja semmosia niin se sano, että kyllä sun pittää mennä Ateneumiin, mutta milläs meet köyhä poika. Ei silloin ollut mitään stipendejä, ei mitään mahdollisuuksia.*³⁵⁰

Kuva 4: Paavo Pyhtilän omakuva päiväkirjasta n. 1944, kun opinnot Raahen Porvari- ja Kauppakoulun 2-luokkaisessa kauppakoulussa olivat rankimmillaan ja pää tuntui paisuvan (kuvan I.V.Kaitilan *Kauppaopin ja -oikeuden oppikirjasta* ilmestyi 10. painos Gummerukselta 1944).

³⁴⁸ Pinx – maalaustaide Suomessa 2003: 54

³⁴⁹ Pertti Pyhtilä / haastattelu 2.3.2007: Paavo Pyhtilä

³⁵⁰ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

Alan ja koulun valintaan lienee vaikuttanut sekin, että hänen muusansa Laura opiskeli samaan aikaan samassa oppilaitoksessa opiston puolella:

[2007] *Minähän tuota. Lauralle jo kouluaikana piirtelin paljjo ja kävin [naurahtaa] viemässä hänen pulpettiinsa ku oltiin eri luokissa — — Kauppakoulun ja -opiston puolella. Ja nehän tietenki ihastutti hirviästi [naurahtaa].*³⁵¹

Haastatteluista saa romanttiseen piirtelyyn täsmennystä ja päiväkirjasta kuvitusta:

[1992] – *Minulla oli tapana piirrellä Leif Wagerin kuvia ja lähetellä niitä silloiselle tyttöystävälleni, nykyiselle Laura-vaimolle. — — Taiteilija Pyhtilä sekä hänen Laura-vaimonsa pystyttivät Vihannin näyttelyään juuri heidän 46-vuotishääpäivänään. [3.11.1992] – Harvoin sattuu näin sopivasti... mutta kylläpä tuo aika on mennyt äkkiä niistä ensimmäisistä Leif Wagerin kuvista, pariskunta myhäilee onnellisena.*³⁵²

Kuva 5: Piirros Paavo Pyhtilän päiväkirjasta vuodelta 1944

Kesällä 1944 Paavo Pyhtilä oli uittotöissä Kemijoella ja kesällä 1945 tukkitöissä Kuusiluodossa Tornion lähellä. Lauran veli **Yrjö Enovaara** ("ammatti koululainen, sotilasarvo alikersantti"³⁵³) kaatui Lapin sodan alussa Alatorniossa 6.10.1944 vain 19-vuotiaana. Maaliskuussa 1946 Laura ja Paavo menivät kihloihin ja marraskuussa vietettiin häitä. Sen jälkeen Paavo ja Laura Pyhtilä ovatkin olleet tiiviisti yhdessä niin kotona, töissään kuin matkoilla – ja taiteilija Paavo Pyhtilä on tätä aina arvostanut:

[1975] — — *monella taiteilijalla on onnistumisen a ja o. Se on oman perheen ja ennenkaikkea vaimon tai miehen kärsivällinen ja ymmärtävä suhtautuminen joskus hyvinkin vaikeisiin taiteilijaluonteisiin.*³⁵⁴

[1978] *Ketä henkilöä arvostat eniten? – Epäitsekkäitä, rehtejä ja rehellisiä ihmisiä, jotka ajattelevat muutakin kuin omaa etuaan. Tietenkin myös omaa vaimoani Lauraa, joka on jaksanut olla tässä tukena ja turvana; näissäkin olosuhteissa. Hänelle täytyy nostaa hattua.*³⁵⁵

[1994] — — *Paavon paras arvostelija ja neuvoja, vaimo Laura Pyhtilä, jonka kanssa Paavo Pyhtilä on kolunnut Euroopan taidemuseoita ja gallerioita.*³⁵⁶

[1997] *Fyysinen kunto on Pyhtilän mielestä valtavan tärkeä myös taiteilijalle, koska henkinen vire on siitä hyvin pitkälle kiinni. Hänellä on tapana käydä vaimon kanssa lenkillä raittiissa ilmassa*

³⁵¹ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: ihmiset / Paavo Pyhtilä

³⁵² **Pelkkä kuva ei riitä – Pyhtilä hakee taiteestaan henkisiä arvoja** (Raahelainen 5.11.1992)

³⁵³ <http://kronos.narc.fi/menehtyneet/> (4.5.08)

³⁵⁴ Pyhtilä 1975: 18

³⁵⁵ willikko: **ykskaks yllättäen – 10 kysymystä** (Raahen Seutu 1.4.1978)

³⁵⁶ Vappu Kallio: **Ei myyminen eikä nimi ole tärkeää, vain maalaaminen** (Raahen Seutu 15.9.1994)

vastapainoksi maalin ja tärpätin hajulle. Ennen tunnin mittaiseen lenkkiin ei tänä päivänä mene aikaa kuin noin 40 minuuttia.³⁵⁷

[2006] *Eräs henkilö, joka on ensiarvoisena tukena ja kannustajana – myöhemmin ensimmäisenä kriitikkona on ollut oma Laura-vaimo, joka on perheen neljän lapsen kanssa jaksanut kestää vuodesta vuoteen, joskus hyvinkin omissa ajatuksissa olevaa kuvantekijää. Olla mukana aina näyttelyiden suunnittelussa ja pystytyksissä Helsinki, Tampere, Turku, Vaasa, Kokkola, Oulu, Rovaniemi ja Raahe lähikuntineen yhteensä yli 30 yksityisnäyttelyä.*³⁵⁸

[2007] *Paavo Pyhtilän vaimo harrastaa posliinimaalausta. Yhtä pariskunta on pitänyt 2.9.1942 alkaen.*³⁵⁹

Kun Laura Pyhtilä syksyllä 2007 joutui olemaan viikkoja sairaalassa, istui Paavo Pyhtilä kaikki päivät hänen rinnallaan eikä saanut öisin yksin nukuttua:

[2007] *En saanut kuitenkaan unta, niin vastailen jotain. Koeta kestää (minua mietityttää ELÄMÄNKUMPPANIN tilanne)*³⁶⁰

Perhe – vuosina 1948 ja 1950 syntyneet tyttäret sekä vuosina 1951 ja 1961 syntyneet pojat, joista siis tämän tutkimuksen tekijä nuorempi – saa kokonaisuutena merkittävän osan Paavo Pyhtilän uraa koskevissa päätöksissä – ja huono omatunto mainitaan usein:

[1993] *Laura ja Paavo Pyhtilä ehtivät nuoruusvuosinaan pitää kauppa[a] Yppärissä ja sittemmin Mettalanmäellä. Kaupanpito jäi, kun lapset lähtivät maailmalle.*³⁶¹

[1993] *Selkeänä muistissa ovat vielä nekin vuodet, jolloin elannon eteen piti pyörittää kauppaa ja yrittää maalata siinä sivussa. Vapaaksi taiteilijaksi Pyhtilä jäi 25 vuotta sitten, jolloin suurin osa lapsista oli jo maailmalla.*³⁶²

[1993] *Hän kuitenkin muistaa ne vuodet, jolloin hänenkin perheensä oli tiukilla. Laura ja Paavo Pyhtilä ehtivät nuoruusvuosinaan pitää kauppa[a] Yppärissä ja sittemmin Mettalanmäellä. Kaupanpito jäi, kun lapset lähtivät maailmalle. Vapaan taiteilijan vuosiakin Pyhtilällä on kertynyt jo 25.*³⁶³

[1997] *Kun Pyhtilät pitivät välillä omaa liikettäkin, ei maalaamiselle jäänyt aikaa kuin pyhäisin – ja silloinkin se perheen vuoksi aiheutti huonon omatunnon.*³⁶⁴

[2001] *Laura tuo jossakin vaiheessa kahvia hyvin varoen, vaikka enää minua ei häiritse jos tänne tullaan. Kun lapset olivat pieniä, tuntui monta kertaa, että tästä ei tule mitään ja löin hanskat tiskiin, Paavo naurahtaa. / Isä linnoittautui kankaineen ja siveltimineen sauna-ateljeeseen saadakseen työskennellä rauhassa, mutta eristäytyminen perheestä tuntui pahalta. / — Nyt on paras aika meneillään kun olemme kahdestaan, Paavo toteaa.*³⁶⁵

[2007] — *Työurani on moninainen, mutta punaisena lankana siinä on maalaaminen. Se ei vain elättänyt kuusiheikkokotista perhettämme, joten siksi olen työskennellyt muissakin hommissa. — Maalaustensa tekemiseen Paavo Pyhtilä on kuluttanut paljon aikaa, minkä takia hän onkin erityisen kiitollinen perheelleen. / — Maalaaminen on yksinäistä puuhaa, mutta perheeni on jaksanut kannustaa ja tukea minua vuodesta toiseen. Ja totta kai olen aina antanut paljon aikaani heille, Pyhtilä toteaa. — Humoristisesti hän toteaaakin, että lukemattomat teokset saavat sitten jonain päivänä jäädä perikunnan huoleksi.*³⁶⁶

³⁵⁷ Helge Murtovaara: **Haaveammattissa lähes 30 vuotta** (Kaleva 27.2.1997)

³⁵⁸ Paavo Pyhtilä (2006): "Henkilöitä ja asioita, jotka ovat olleet vaikuttamassa ja kannustamassa allekirjoittanutta taiteen tekemiseen", tekijän hallussa

³⁵⁹ Lauri Oilinki: **Ikääntyminen uusi aihe 80-vuotiaalle taiteilijalle** (Uutispäivä Demari 17.8.2007)

³⁶⁰

³⁶¹ Raili Viirret-Heiskari: **Pyhtilä jatkaa haavettaan** (Kuulumiset-lehti 3.3.1993)

³⁶² Raili Viirret-Heiskari: **Pyhtilän matka jatkuu** (Raahen Seutu 4.3.1993)

³⁶³ Raili Viirret-Heiskari: **Pyhtilä jatkaa haavettaan** (Kuulumiset-lehti 3.3.1993)

³⁶⁴ Helge Murtovaara: **Haaveammattissa lähes 30 vuotta** (Kaleva 27.2.1997)

³⁶⁵ Sari Ruotsalainen: **Kaikki alkaa piirroksesta** (Raahen Seutu 16.3.2001)

³⁶⁶ Laura Tolonen: **Kun mieli on kirkas ja käsi vakaa** (Raahelainen 24.2.2007)

Kuva 6: Lähtö maailmalle, öljy kankaalle, 1982

[1998] *Olen huomannut myös omissa töissäni, että mielialat vaikuttavat suuresti tekemiseen ja myös maalausten aihevalintaan. On aikoja, jolloin perheen keskuudessa eletään vaikeita aikoja ja lastenvanhemmat ottavat raskaasti myös aikuisten lastensa elämän vaikeudet. Silloin maalauksiin väkisinkin tulee melankoliaa ja taivaallisia rukousten aiheita. Väreistä katoaa iloisuus ja sanominen vakavoituu arvoitukselliseksi, koska tulevaisuus on epävarma ja mieliala ailahtelee.*³⁶⁷

Oheinen teos (Kuva 6: Lähtö maailmalle, öljy kankaalle, 1982) syntyi pian sen jälkeen, kun minä, perheen pesämuna, olin kirjoittanut ylioppilaaksi, käynyt kieliharjoittelussa Yellowstonen kansallispuistossa, suorittanut varusmiespalveluksen Upinniemessä ja asettunut opiskelemaan Helsinkiin. Muistan, miten kiitollinen olin isälle siitä, että hän antoi auringon paistaa päälleni – vaikkei teoksen sanomasta koskaan olekaan puhuttu.

4.2. Tie taiteilijaksi

Paavo Pyhtilä haaveili lapsesta lähtien taiteilijuudesta, mutta ajautui 1940-luvun alussa "järkeisistä" kaupalliselle alalle³⁶⁸, siirtyi kauppiasta vapaaksi taiteilijaksi 1968, meritoitui näyttelyissä 1970-luvun alussa ja hyväksyttiin Taidemaalariiliton varsinaiseksi jäseneksi 14.2.1975³⁶⁹. Paavo Pyhtilä on vuodesta 1979 *Kuvataiteilijat*-matrikelissa³⁷⁰. Hän oli mukana perustamassa Raahen Taiteilijaseuraa 1981³⁷¹, sai Raahen kaupungin tunnustuspalkinnon 1984 ja vuoden 1988 alusta valtion henkilökohtaisen, ylimääräisen taiteilijaeläkkeen³⁷², *Pro Raah*e -mitalin 1989 ja vuonna 2002 hänet valittiin Kuvataiteilijaseniorit ry:n kunniajäseneksi. Raaheseura ry valitsi Paavo Pyhtilän Raahen kunniakansalaiseksi, Raahen Pekaksi 2007 "*pitkäaikaise[sta] kuvataiteen ja sen kulttuurin edistämisestä kaupungissa*"³⁷³.

³⁶⁷ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

³⁶⁸ 1.10.1943–31.5.1945 Raahen Porvari- ja Kauppakoulun 2-luokkainen kauppakoulu

³⁶⁹ Taidemaalariiliton sihteeri Kerttu Karvonen-Kannaksen kirje 20.2.1975

³⁷⁰ Suomen Taiteilijaseura on julkaissut matrikkeleita vuosina 1926, 1943, 1962, 1972, 1979, 1986, 1991 ja 2004.

³⁷¹ teosluettelo < Kirjav@: marikki.fng.fi/kirjava/index.php (2.8.07)

³⁷² Uutinen otsikolla **Opetusministeriö jakoi taiteilijaeläkkeet** (Helsingin Sanomat 8.4.1988)

³⁷³ Laura Kotila: **Oman tiensä kulkija** (Raahen Seutu 2.7.2007)

Paavo Pyhtilän varhainen päätös ryhtyä taiteilijaksi toistuu haastatteluissa:

[1972] – *Jo kansakouluaikana piirtelin kotonani Pattijoella siellä käyneiden vanhojen kalastajien kasvojen piirteitä sanomalehtien laitaan, kertoi Pyhtilä.*³⁷⁴

[1993] *Kun haaveekseen ottaa taiteilijan ammatin, voi käydä niin, että haavetta tavoittelee ja toteuttaa koko ikänsä. — — Paavo Pyhtilä päätti jo pikkupoikana ryhtyä taiteilijaksi. — — Hän täytti viime viikolla 66 vuotta ja tunnustaa edelleenkin haaveilun olevan kesken.*³⁷⁵

[2007] *Ensimmäinen kosketus kirjoista, joka teki jonkulaisen vaikutuksen, semmosena rippikoulupoikana vähän alleki vissiin sain semmosen kirian kun – jostaki vintiltä löysin, — kun Tahdotko menestyä (1935). Siinä vaiheessahan jokkainen haluaa menestyä, menestyä ja niin tuota... se oli semmonen kiria joka anto voimaa, uskallusta ja, ja yrityshalua.*³⁷⁶

Tuolle menestymisen halulle löytyi selitys selviytymisstrategiasta, jonka Paavo Pyhtilä oli alle 15-vuotiaana kehittänyt. Muistelin, etteivät Paavo Pyhtilän vanhemmat suoraan kieltäneet tai torjuneet ajatusta, että hän ryhtyisi taiteilijaksi, mutta suosittelevat kuitenkin hankkimaan "porvarillisenkin ammatin", minkä Paavo Pyhtilä olisi ottanut kirjaimellisesti ja mennyt sen vuoksi Porvari- ja Kauppakouluun. Paavo Pyhtilä muisteli itsekin laskelmoineensa näin:

[2008] *Kyllähän se tietenkin joskus kävi mielessä tämän ammatin valinta, mutta käsittääkseni itsekin käsitin, että ensinnäkin minulla ei ollut mahdollisuutta päästä suorittamaan taideopintoja ja toiseksi ihannoin myös sisätyön tekijöitä ja omaa yrittämistä lukemalla mm. kirjoja suomalaisista suurliikemiehistä ja ajattelin, että hankkimalla ensin vähän kapitaalia, niin voisi sitten harrastaa ja tehdä mitä sielun syövereissä kaipaa. Toinen on ollut vastuu perheestä, jota ei nykypäivän elämän puitteissa silloin mitenkään suunniteltu, vaan perheen annettiin lisääntyä omalla painolla ja sitä ei ole koskaan tarvinnut katua.*³⁷⁷

Paavo Pyhtilä on todennut ilmaisutarpeensa olleen aina niin suuri, että jos hänellä olisi toisenlaiset lahjat, olisi hän todennäköisesti taiteilija toisella alalla:

[1994] - *Olen aina ollut sellainen yksin puurtaja. Jos minulla olisi kirjoittajan lahjat, olisin varmasti kirjailija. Minun täytyy purkaa ajatukseni tauluihin.*³⁷⁸

Paavo Pyhtilä on – Karttusen vuoden 1988 tutkimuksen mukaan – 1927 syntyneenä³⁷⁹ **tyypillinen itseoppinut**, sillä hänen voi katsoa edustavan "*alkuvoimaista kansan syvistä riveistä lähtenyttä miestaiteilijaa*". Hän on toiminut vapaana taiteilijana ilman sivuansioita vuodesta 1968 lähtien. Paavo Pyhtilä on – koulunkäyneenä tunnollisena kirjanpitäjänä – verkkomatrikkelin *taidekoulutus*-kohdassa ilmoittanut: "*ABC-piirustuskoulu*" ja "*Taidemaalareiden jatkokoulutuskurssi, Oulu 1982, ohj. Raimo Heino*". Hän ei ole kuitenkaan ilmoittanut kaikkia käymiään lyhytaikaisia kursseja, joita ei ilmeisesti ole pitänyt varsinaisena taidekoulutuksena. Paavo Pyhtilä kuuluu Karttusen määrittelemään kuvataiteen eliittiin taiteilijaeläkkeensä ansios- ta ja on tyypillinen itseoppinut siinäkin mielessä, että hänellä on muun alan ammat- titutkinto: Paavo Pyhtilä valmistui Raahen Porvari- ja Kauppakoulusta 31.5.1945.

³⁷⁴ Eino Kastelli: **Liikemiehestä taiteilijaksi** (22.2.1972)

³⁷⁵ Raili Viirret-Heiskari: **Pyhtilä jatkaa haavettaan** (Kuulumiset-lehti 3.3.1993)

³⁷⁶ Pertti Pyhtilä / haastattelu 17.9.2007: kirjat / Paavo Pyhtilä

³⁷⁷ Paavo Pyhtilä sähköpostiviesti tekijälle 28.4.2008 klo 21:35

³⁷⁸ VN: **Tarjolla oivalluksia, huumoria, arvoituksia** (Maaselkä 4.8.1994)

³⁷⁹ Paavo Pyhtilälle suuri vedenjakaja tuntuisi olevan juuri 1926/1927: "— — minähän oon semmonen onnellinen, että oon ensimmäinen joka pullahti sodasta. Onneksi. Minä olin kaks kuukautta liian nuori, etten joutunu rintamalle, mutta olin sitte semmosena. Kemijoen uitossa, sinne koululaisia pyydettiin avuksi ja minä olin siellä kahtenakin kesänä, niinku, uittohommissa." PAAVO PYHTILÄ – Taiteilijahaastattelu Raahessa 14.11.2005. Haastattelu: Ritva Sivonen (nyk. Pulkkinen), äänitys: Mika Friman, (p) ja © Oulun taidemuseo.

[2005] *RS: Olit sitten kauppakoulussa. Työskentelitkö sillä alalla ennen ku ryhdyit... Kyllä minä sillä alalla olin, mutta koko ajan sivussa tein sitte maalauksia ja piirtämistä ja semmosta, mutta... ja se haave oli, että kun pääsis joskus sille asteelle, että vois jättää kaiken muun.*³⁸⁰

[2007] — — *sen käytyä menin ensimmäiseen työpaikkaan Santaholman Sahalle, olin siellä pal-kanlaskijana, ja kaikkia muutaki konttorityötä tehtiin.*³⁸¹

Kouluaikana Paavo Pyhtilä oli asunut vanhan Puu-Raahen sydämessä tätinsä **Fanni Pirttiahon**³⁸² alivuokralaisena. Ensimmäisessä työpaikassaan Paavo Pyhtilä oli tammikuusta 1946 helmikuulle 1947, jona aikana siis meni naimisiin Lauransa kanssa. Siinä sivussa, 12.9.1946, hän sai ensimmäisen Kansanvalistusseuran Kirjeopiston todistuksen, mistä lisää luvussa 5.1. sivulla 89. Varusmiespalveluksensa Paavo Pyhtilä suoritti 20-vuotiaana konttoristina ymmärrettävästi kirjurina Oulussa 1947. Armeijan jälkeen nuoripari muutti ensimmäiseen omaan kotiinsa Liminkaan, jossa Paavo Pyhtilä toimi varastonhoitajana, kävi keskusvarastonhoidon kirjukurssin ja tuli ensimmäistä kertaa isäksi huhtikuussa 1948. Toisen Kansanvalistusseuran Kirjeopiston todistuksen – "lukioluokkien piirustus" – Paavo Pyhtilä sai 29.10.1948, mistä lisää luvussa 5.1. sivulla 91. Limingasta Pyhtilät muuttivat 1949 Raahen, jossa syntyi toinen tytär helmikuussa 1950 ja Paavo Pyhtilä rakensi purjeveneen. Kesä ja syksy vietettiin **Yrjö Reinilältä** vuokratulla huvilalla.

[1998] *Maalailin tauluja myös Seutussa ollessani — — Roihun Esko tilasi paperikauppaansa muutamia myyntitilille. Missä lieneekin ne työt tällä hetkellä?*³⁸³

[1998] — — *ajattelin toteuttaa haaveeni ja rakentaa itselleni hytillisen purjeveneen. Isä hommasi venelaudat ja ei kun töihin. Mitään kokemustahan minulla ei ollut ja isäkin oli eläissään tehnyt vain pieniä jollia, mutta rohkeasti kävin iltasilla aina venettä rakentamassa isän ohjeiden mukaan. Ja venehän siitä tuli. Ollilta, Luran velipojalta, tilasin erilaisia kiskoja ja rullia mastoa ja purjeita varten. Purjeet ompelin itse lakanakankaasta. Vene kyllästettiin maaliöljyn avulla. Se oli leveä ja turvallinen, mutta ei mikään nopeakulkuinen.*³⁸⁴

[2007] — — *heillä oli niin sanottu Roobert Rossanderin paperikauppa ja kehystämö, taulukauppa Raahessa ja hän [Esko Roihu] sitte yllytti minua, että maalaa ihmeessä jotain Raahe-kuvia ja he kehystää ja sitten saat niistä jonku pennosenki aina... — — en edes muista minkä verran niitä tuli tehtyä, mutta ne on kaikki maailmalla, ja en tiedä niiden kohtaloa, että missä ne ovat, mutta poissa ne on [naurahtaa].*³⁸⁵

Yksi Paavo Pyhtilän ensimmäisistä Raahe-kuvista lienee Raahen museossa oleva Pakkahuonetta kuvaava teos vuodelta 1950. Suomen vanhimman yliopistojen ulko-puolisen museon rakennusta on Paavo Pyhtilä vuosien mittaan maalannut kymmeniä kertoja:

³⁸⁰ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

³⁸¹ Pertti Pyhtilä / haastattelu 2.3.2007: Paavo Pyhtilä

³⁸² Pirttiaho (e. Pyhtilä), Fanni Katariina, * 2.3.1907 Pattijoki, † 24.3.2000 Raahe < Pyhtilän sukukirja

³⁸³ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmät 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

³⁸⁴ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmät 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

³⁸⁵ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: ihmiset / Paavo Pyhtilä

Kuva 7: Raahen museo vuodelta 1950, omistaja: Raahen Museo, sijoituspaikka: Pakkahuone

Kesäkuun lopussa 1950 Paavo Pyhtilä oli sanoutunut irti Raahenseudusta ja suunnitteli Esko Roihun kanssa kodinsisustus- ja urheilutarvikeliikettä, mutta luopui, kun pääsi marraskuussa 1950 Laihialle Osuuskaupan keskusvarastolle töihin. Sieltä Pyhtilät muuttivat jo huhtikuussa 1951 Pyhäjoelle.

[1998] *Kovin paljon emme ihmisiin kerinneet Laihialla tutustua Olihan meillä pienet lapset. Yksi perhe oli kyllä ylitse muiden. Ne oli Kaarina ja Paavo Kaukosalo. Paavo oli nimittäin lihamyymälän hoitajana samassa liikkeessä ja harrasti maalausta niin kuin minäkin. — — Kerran minä maalasin varkein Paavon asetelman taustaksi.*³⁸⁶

Pyhäjoelta Paavo Pyhtilä sai vastuullisemman ja itsenäisemmän Yppäriin myymälänhoitajan paikan ja koska kolmas lapsi oli tulossa, haluttiin lähemmäksi isovanhempia. Elokuulta 1951 löytyy Paavo Pyhtilän arkistosta mielenkiintoinen postikortti, jossa on teksti:

10.8.1951 "Herra Paavo Pyhtilä, Yppäri. Valitettavasti en voi täyttää toivomustanne, kun olen matkoilla, mutta luulisin että olisi parempi kun satutte käymään Helsingissä esimerkiksi syystalvella käydä henkilökohtaisesti tapaamassa ja näyttämässä töitänne. Kunnioittaen Mikko Oinonen"

[2008] *tutkin siihen aikaan suomalaisten taiteilijoiden teoksia ja Mikko Oinosen*³⁸⁷ *työt raikeudessaan ja väreissään miellyttivät minua, niin ajattelin, että olispa mukava keskustella hänenlaisensa mestarin kanssa, mutta työkiireiltäni en sitten kuitenkaan koskaan joutanut mennä häntä tapaamaan*³⁸⁸

Kun marraskuussa 1951 syntyi kolmas lapsi, Paavo Pyhtilä hankki perheen ensimmäisen auton – "kantti kertaa kantti plus lippa" -Chevrolet'n ja rakensi tilaamastaan levysoittimenkoneistosta gramofonin.

[1998] *Yppärissä ollessani maalailin pieniä tauluja. Kävimme ajelemassa kirkolla, jossa piirtelin luonnoksia Pyhäjoen kirkon näkymistä. Kirkkohon tuhoutui tulipalossa sitten myöhemmin. Yppäriin jäi muistaakseni 2-3 maalaamaani taulua.*³⁸⁹

Paavo Pyhtilä debytoi 1953: hän lähetti yhden näistä edellä mainituista maalauksistaan Ouluun, jossa se osallistui yhteisnäyttelyyn³⁹⁰. Samaan aikaan Paavo Pyhtilä aloitti myös ABC-piirustuskoulun, josta lisää luvussa 5.1. sivulla 92. Helmikuussa 1954 Paavo Pyhtilä kävi Helsingissä Osuuskauppakoulun somistus-

³⁸⁶ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

³⁸⁷ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=1032 (4.5.08)

³⁸⁸ Paavo Pyhtilän sähköposti tekijälle 2.5.2008 klo 18:56

³⁸⁹ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

³⁹⁰ Paavo Pyhtilä muistaa lähettäneensä työt Pyhäjoelta, mutta tämä näyttely jäi tässä työssä selvittämättä.

kurssin, jonka opettajalle hän näytti muutamia maalauksiaan, sai kritiikkiä ja rohkaisua.

Kuva 8: Pyhtilät asuntonsa portailla Yppärissä 1952

Keväällä 1954 Paavo Pyhtilä piirsi nykyisen talonsa piirustukset Saloisten Mettalanmäeltä ostetulle tontille ja ryhtyi iltaisin kulkemaan 40 kilometrin matkan rakennustyömaalle.

[1998] — — *minä itse mielessäni jo herättelin sellaisiakin ajatuksia, että Laura hoitaisi mahdollisimman paljon liikettä ja minä saisin syventyä maalaamiseen.*³⁹¹

[1998] *Seuraavana vuotena, 1956, kesällä aloitin sitten saunarakennuksen rakentamisen. Minulla oli myös silloin suuri haave, että saunan yhteyteen saisin rakennetuksi "bungalowin" taiteen tekemistä varten ja sellainenhan sinne sitten tulikin. Veli-Pekka kävi muuraamassa saunan piipun ja työhuoneen puolelle varaavan avotakan. Sain siirrettyä sinne maalaustarvikkeet ja telineet, mutta myöhemmin tällainen eristäytymien muusta perheestä vapaa-aikana ei ollut oikein hyvä idea. Kuitenkin siellä syntyi monet alkuajan maalaukset ja usein lapsista joku oli kaverina minun työskennellessä.*³⁹²

[2007] *Minä maalasin aina kun oli aikaa, mutta aika jäi hyvin vähäksi. Mää tein saunan yhteyteen semmosen pienen työhuoneen, jossa yritin aina rauhottua maalaamaan, mutta omatunto ei antanu oikeen siihen lupaa koska perhe jäi sitten vähälle huomiolle niinä vapaa-aikonaki ja niin monasti sitte, päätin että tästä ei tuu enää mitään, täytyy keskittyä nyt tähän hommaan, mutta tutkin ja luin ja kokeilin aina kun oli aikaa ja suoritin jopa ABC-piirustuskoulun, vielä siinä työn ohella täälläkin, että jonkunlaista pohjaa löytys jos joskus olis aikaa tehdä maalarin, taidemaalarin hommia.*³⁹³

Syksyllä 1956 Paavo Pyhtilä sai suoritettua ABC-piirustuskoulun, josta siis lisää luvussa 5.1. sivulla 92. Kaksi vuotta myöhemmin, 1958, Paavo Pyhtilä sai Pohjois-Pohjanmaan Nuorisoseurojen Liiton kulttuurikilpailuissa Oulussa ensimmäisen palkinnon öljyväritöistä ja kolmannen palkinnon vesiväritöistä. Samana vuonna PPNL:n talvipäivillä Saloisten Nuorisoseura esitti Ruupert Kainulaisen kirjoittaman näytelmän *Renk' Kallen urotyöt*, jonka lavastuksen Paavo Pyhtilä oli tehnyt ja jossa sekä hän että vaimonsa Laura näyttelivät:

[1958] *Paavo Pyhtilän lavastus oli sensijaan varsin onnistunut. Vähäisiä tiloja oli osattu käyttää sangen hyvin, joten pihamaanäkymään tuli uskottavaa väljyyttä. — — Laura Pyhtilä saitana, lemmeleikkiin valmiina leskenä oli tekstin ja ilmeiden puolesta edellisen veroinen, mutta joskus hieman kaavamainen liikkuminen pyrki hieman rikkomaan. Aiheutuiko se ehkä repliikkien unohtumisesta? Paavo Pyhtilän renki oli ulkonaisesti hyvin osuva, eikä ilmeissäkään ole vähääkään moittimista, mutta hieman leveämpi murre ja remseämpi liikkuminen ehkä tekisivät tämän savolaistyypin vieläkin nautittavammaksi. — — Tämän kirjoittaja oli suuresti yllättyynyt Saloisten Ns:n hyvästä suorituksesta ja edellä mainitut pienet "nuhteet" on tarkoitettu*

³⁹¹ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

³⁹² Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

³⁹³ Pertti Pyhtilä / haastattelu 2.3.2007: Paavo Pyhtilä

*yksinomaan rakentavassa mielessä otettaviksi. Hyvin mahdollista, että niitä ei enää seuraavassa esityksessä näykään.*³⁹⁴

Myymäla menestyi niin hyvin, että liikehuoneiston laajennus avattiin 16.11.1959. Toukokuussa 1961 syntyi neljäs lapsi, toinen poika, tämän työn tekijä. Kesällä 1963 alkoi Pattijoen Kotirannalle Katajanokaksi ristityn huvilan rakennus, jonka piirustukset olivat tietenkin Paavo Pyhtilän omaa käsialaa. Kesällä 1964 Paavo ja Laura Pyhtilä tekivät ensimmäisen lomamatkansa Italiaan, kesällä 1965 Hampuriin ja kesällä 1966 Ruotsiin – aina tietenkin pääkohteinaan museot ja taidenäyttelyt. Kun tyttäret – keväällä 1967 Pirjo ja keväällä 1968 Hilikka – olivat kirjoittaneet ylioppilaisiksi ja tekivät lähtöä maailmalle, luopuivat Pyhtilät kaupasta ja tekivät viimeisen yhteisen kesälomamatkan:

[2007] *Sitten sitä pidettiin vuoteen 1968. Sillon oli semmonen tunne, että elämä menee tavallaan hukkaan siinä mielessä että ku ei saa tehdä sitä mitä hartaasti haluaa ja päätettiin sitten että [yskäsee] lopetetaan ite se liikkeen pitäminen – – ensimmäisenä kesänä ku oltiin vapaana mentiin Euroopan-kiertueelle, ostin asuntovaunun ja kierrimme kaks kuukautta Euroopan taidekeskuksia ja museoita ja nähtävyyksiä ja se oli kamalan avartava ja mieliinpainuva reissu varmasti jokaiselle meistä. Sitte syksyllä ku tultiin sieltä niin todenteolla aloitin maalaamisen – –*³⁹⁵

Paavo Pyhtilä toimi siis kaupan alalla varaston- ja sittemmin myymälänhoitajana sekä lopulta yksityiskauppijana aina vuoteen 1968 saakka: "9 vuotta vieraan palveluksessa kauppa-alalla ja 15 vuotta itsenäisenä kauppiana"³⁹⁶.

Kuva 9: Paavo Pyhtilä omassa Ruoka- ja sekatarvaliikkeessään Raahessa 1961

[1972] – – *Mutta sivellin ei unohtunut. Sunnuntaisin siirtyi kankaalle näkymä kesämökin rannasta, mistä milloinkin. Ja toivo eli, vielä kerran saan maalata vapaasti. Kun se hetki koitti, jolloin päätin vuokrata liikkeen vieraille, oli se yhteisen neuvottelun tulos vaimoni ja lasteni kanssa. Enkä ole katunut, nyt saan elää, toteuttaa itseäni. Taloudellisesti tulevaisuus joskus peloittaa, mutta kun kerran on tiensä valinnut, on se kuljettava.*³⁹⁷

[1972] *Pyhtilä oli ennen kauppias ja kaupan lopettamisen jälkeen ovat avautuneet näyttelypaikat.*³⁹⁸

³⁹⁴ -nen: "Renk' Kallen urotyöt" *Saloisten ns:n esittämänä* (Kaleva ?.1958)

³⁹⁵ Pertti Pyhtilä / haastattelu 2.3.2007: Paavo Pyhtilä

³⁹⁶ *Liikemiehestä taitelijaksi* (Liitto 22.2.1972) – toimittajana ilmeisesti Eino Kastelli

³⁹⁷ *Liikemiehestä taitelijaksi* (Liitto 22.2.1972) – toimittajana ilmeisesti Eino Kastelli

³⁹⁸ *Raahessa avattu "omakotigalleria"* (Kaleva 14.12.1972)

[1975] *En suinkaan antautunut tälle alalle pelkästä mielijohhteesta, enkä suurin toivein, sillä olin elämäni varrella tutkinut satoja taiteilija kohtaloita ja tiesin ne vaikeudet ja vastoinkäymiset mitkä oli ja on edelleenkin olemassa.*³⁹⁹

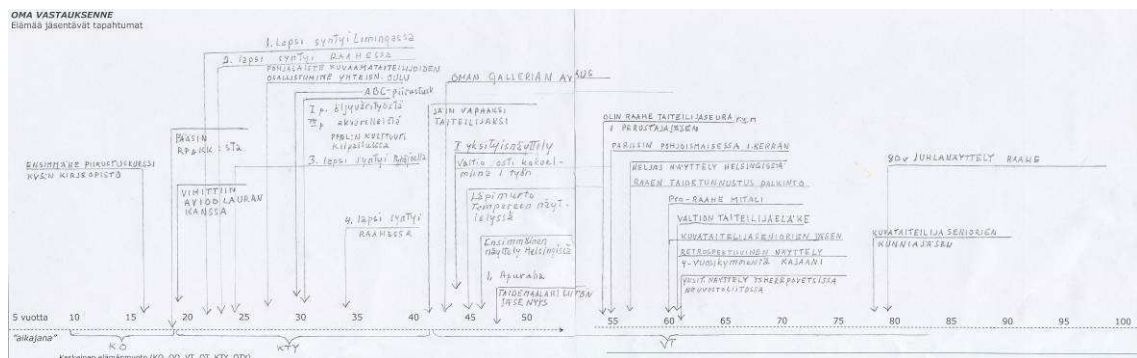
[1974] *Paavo Pyhtilä lopetti seitsemisen vuotta sitten kauppiaan työt ja ryhtyi vapaaksi taiteilijaksi, yllätyksenä naapureilleen ja ystävilleenkin. — Eihän silloin kehdannut tauluja juuri kenellekään näyttää, muistelee Paavo. Nyt on tilanne toinen. Pyhtilän taulut ovat saaneet varauksettomat kiitokset vaateliailtakin kritikoilta. Parasta aikaa hänen töitään on esillä Lappeenrannassa Suomen taiteilijain vuosinäyttelyssä. Mutta työtä se on varmasti vaatinut. Ehkä sanat utteruus, vahva itsekriittisyys ja vaatimattomuus kuvastavat taiteilijaa parhaiten.*⁴⁰⁰

[1993 vuodesta 1968] *Harva uskalsi pyrkiä julkisuuteen ilman punaleimaa. Oliko Paavokin niissä joukoissa? Kyllä, radikaalina, mutta ei millään leimalla, vaan vapaana kokeilijana. Tuo vuosi oli hänen ensimmäinen vapaa taiteilijavuotensa. Kauppias jäi taiteilijaksi. Nyt hän uutta tauluvarastoa järjestäessään on valinnut yhdeksän taulun sarjan tuon vuoden kuvia.*⁴⁰¹

[1999] *Nykyisin ei nuori taiteilija taiteilemalla elä, sen Pyhtilä myöntää. Itsekään hän ei lasten ollessa pieniä voinut antautua taiteelleen rauhassa vaan elanto piti hankkia "tavallisesta" työstä.*⁴⁰²

4.3. Taidemaailmassa

Katson Paavo Pyhtilän astuneen taidemaailmaan omalla päätöksellään vuonna 1968, kun hän edellä kuvattujen vaiheiden jälkeen luopui menestyvästä liikkeestä ja "jäi vapaaksi taiteilijaksi". Juuri noin Paavo Pyhtilä on merkinnyt vuodelle 1968 pyynnöstäni täyttämänsä "Elämää jäsentäviä tapahtumia" kuvaavaan aikajanaan, jonka kopioin hänelle Turun matrikelitaiteilijoiden postikyselylomakkeesta 2/1986⁴⁰³.

Kuva 10: Paavo Pyhtilän aikajana (kopio tämän työn Liite 2)

Tutkimuksessa *Miten taiteilijaksi tullaan* taiteilijat laativat aikabudjetin⁴⁰⁴ lomakkeelle, johon oli merkitty kellonajat vuorokauden ympäri. Koska tiesin taidemaalari Paavo Pyhtilän tunnollisen ajankäytön jakautuneen kolmeen jaksoon (työnohessa maalaamiseen, päivätyön omaiseen ateljeella työskentelyyn ja taiteilijaeläkeläisen vapaampaan rytmiin) ja vaihtelevan kuukausittain, muokkasin tuosta lomakkeesta häntä varten kaksi kertaa kolme lomaketta, jotka tässä koottuna yhteen:

³⁹⁹ Pyhtilä 1975: 1

⁴⁰⁰ **Katoavaa kaupunkia: Paavo Pyhtilän Raahe-näyttely** (Raahelainen 3.5.1974)

⁴⁰¹ Veikko Heilala: **Jotain Mettalanmäellä** (Liitto 2.7.1993)

⁴⁰² **LM: Maalauksia, jotka avautuvat, jokaiselle katsojalle eri tavalla** (Raahelainen 5.6.1999)

⁴⁰³ Tuhkanen 1988: Liite 1. Täytetty lomake tekijän hallussa.

⁴⁰⁴ Erkkilä 1989: 55-62

Taiteilija Paavo Pyhtilän aikabudjetti

	1950-1960-luvut			1970-1980-luvut			1990-2000-luvut		
tammikuu	leipätyötä			Maalausta			Maalausta		
helmikuu	leipätyötä			Maalausta			Maalausta		
maaliskuu	leipätyötä; vähän maalausta			Maalausta			Maalausta		
huhtikuu	leipätyötä; vähän maalausta			Maalausta			Maalausta		
toukokuu	leipätyötä; talon maalausta ja kunnostusta			Maalausta			Maalausta		
kesäkuu	kesämökin laittoa 1963; kauppiana olemista			Talon ja mökin kunnostusta			omailua mökillä		
heinäkuu	kesämökin laittoa 1963; kauppiana olemista			lomailua ja matkailua			lomailua mökillä		
elokuu	kesämökin laittoa 1963; kauppiana olemista			Maalauspohtien pingoitusta ym			Maalauksen suunnittelua ja pohjien pingoitusta		
syyskuu	kauppiana olemista; ehkä vähän maalausta			Reissu Lappiin. Maalausta			Pohjoiseen viikon reissu; Maalausta		
lokakuu	työasiat			Maalausta			Maalausta		
marraskuu	työasiat			Maalausta			Maalausta		
joulukuu	työasiat			Kehyystystä ym			vain vähän maalausta		

	maanantai-perjantai	lauantai	sunnuntai	maanantai-perjantai	lauantai	sunnuntai	maanantai-perjantai	lauantai	sunnuntai
00-01	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun
01-02	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun
02-03	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun
03-04	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun
04-05	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun
05-06	ylösnousu	ylösnousu	ylösnousu	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun	nukun
06-07	aamupalan laitto	aamupalan laitto	aamupalan laitto	ylösnousu	ylösnousu	ylösnousu	ylösnousu	ylösnousu	ylösnousu
07-08	työmaalla pakkaus	työmaalla pakkaus	Kesämökillä	Lehtien luku	Lehtien luku	Lehtien luku	Lehtien luku	Lehtien luku	Lehtien luku
08-09	liike auki	liike auki	muulloin	aamupalan laitto	aamupalan laitto	aamupalan laitto	aamupalan laitto	aamupalan laitto	aamupalan laitto
09-10	tavaroiden pakkausta asiakkaille	tavaroiden pakkausta asiakkaille							
10-11	ja kotinkuljetus	ja kotinkuljetus	autolla,	Maalausta	lukemista	kuvien liimausta	Maalaamista	ulkoilua	ulkoilua
11-12	työmaalla kaupassa	työmaalla kaupassa	kalastusta	Maalausta	oleilua	oleilua	Maalaamista	ulkoilua	
12-13	työmaalla kaupassa	työmaalla kaupassa	ja marjastusta, sienien keruuta ym.	ruokailu ja	ruokailu ja	ruokailu ja	ruokailu ja	ruokailu ja	ruokailu ja
13-14	työmaalla kaupassa	työmaalla kaupassa		päiväunet	päiväunet	päiväunet	päiväunet	päiväunet	päiväunet
14-15	työmaalla kaupassa	työmaalla kaupassa	Lumenluonnit	Maalausta	TV:n katsomista	TV:n katsomista	Maalaamista	lukemista	lukemista
15-16	työmaalla kaupassa	työmaalla kaupassa	talvella	Maalausta	TV:n katsomista	TV:n katsomista	Maalaamista	ym	ym
16-17	työmaalla kaupassa	työmaalla kaupassa	sunnuntaina myös	Maalausta	TV:n katsomista	TV:n katsomista	Maalaamista		
17-18	Lenkillä	saunomista	maalaamista	Maalausta	iltapala	iltapala	Lenkillä	(saunomista)	iltapala
18-19	ja saunomista	saunomista	ja niitä hommia	Kehyystystä ja	Saunomista	sunnuntaina	iltapala	iltapala	iltapala
19-20	kesällä mökillä vuodesta 1963	kesällä mökillä vuodesta 1963	myös iltaisin.	jo suunnittelua TV. Iltalenkki	Saunomista	myös maalaamista	Lukemista ja TV-katselua	(saunomista)	maalaamista
20-21				jo suunnittelua TV. Iltalenkki	TV:n katsomista	kesällä mökillä vuodesta 1963	TV:n katsomista	TV-katselua	TV-katselua
21-22	kotona nukun	kotona nukun		22:30 nukun	nukun	nukun	myös iltaisin.	TV-katselua	TV-katselua
22-23	nukun	nukun		nukun	nukun	nukun		22:30 yöpuulle nukun	22:30 yöpuulle nukun
23-24	nukun	nukun		nukun	nukun	nukun		22:30 yöpuulle nukun	22:30 yöpuulle nukun

Kuva 11: Paavo Pyhtilän aikabudjetti

[1996] *Kahdeksan tunnin työpäivä. Paavo Pyhtilä maalaa edelleenkin säännöllisesti, päivästä toiseen. Herätys koittaa aamulla ennen seitsemää, ja ennen kahdeksaa hän kiipeää yläkerran ateljeehensa työskentelemään. Ateljeessa on magneetti, joka vetää puoleensa. Työpäivä on ainakin sama kuin muillakin, vaikka taiteilijaeläkkeellä ollaan.*⁴⁰⁵

Saunan yhteyteen rakennettu "bungalow" täyttyi pian teoksista, joten vapaaksi taiteilijaksi jäätyään Paavo Pyhtilä maalasi talonsa ullakkohuoneessa, josta kertoo muistelmien kappale *Työhuoneen laajennusurakka 1972 mm. näin:*

[2000] *Olin maalannut jo useita vuosia Markun tyhjäksi jättämässä matalassa talomme vintti-huoneessa. Tänä syksynä oli kuitenkin päätetty, että Saloinen liitetään Raahen vuoden 1973 alusta. Silloin päätin, että toteuttaisin haaveeni huoneen isontamisesta paremmaksi ateljeeksi. Olihan huoneessa vain matala ikkuna työpöydän yläpuolella. Istuin usein pöydällä maalatessani, että valo ikkunasta riitti paremmin työskentelyyn. — — Piirtelin siis paperille suunnitelmaani. — — että haaveilemani iso ikkuna mahtuisi ateljeen ulko-seinään. — — Metsäliitolta onnistuin saamaan varastosta sopivan ikkunan, joka oli kolmisen metriä leveä ja korkeuttakin riittämiin. — — Työskentely tuntui entistäkin mielekkäämmältä. On tilaa, valoa ja kaunis näkymä pihalle. Nyt kun vuosituhat vaihtuu, olen maalannut täällä jo 28 vuotta ja tila tuntuu edelleenkin parhaalta paikalta työskentelyäni ajatellen.*⁴⁰⁶

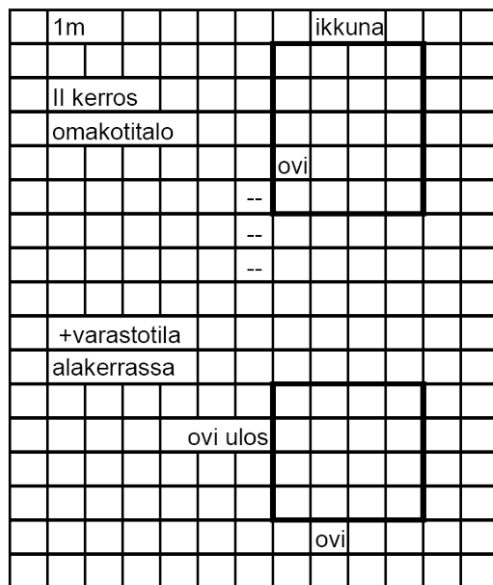
Paavo Pyhtilä täytti pyynnöstäni lomakkeen vuodelta 1984 *"Kysely ammattitaiteilijoiden työhuonetilanteesta ja -tarpeesta"*⁴⁰⁷ vuoden 2007 tilanteen mukaan: *"työtila on asunnon yhteydessä", "muiden taiteilijoiden työtiloja ei ole lähellä", työtila on*

⁴⁰⁵ Vappu Kallio: *Taidenautintoja Pyhtilän galleriassa* (Raahen Seutu 12.4.1996)

⁴⁰⁶ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmät 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁴⁰⁷ Ilonen 1984: 93–95. Täytetty lomake tekijän hallussa.

"virikkeinen", "rauhallinen", "luonnonläheinen" ja "toimivien palvelujen lähellä", mutta se ei ole "hyvi[e]n liikenneyhteyksien etäisyydellä". Työtila on taiteen tekemiseen "käyttökelpoinen mutta ei täysin sopiva" ja työtilan puutteet haittaavat taiteen tekemistä "jossain määrin". Työtila sijainti on "muu taajama" ja "pientaloalue", sen etäisyys kuntakeskuksesta on 1,5 km. Ateljee on tyypiltään "ullakkoateljee". Kuva 12 tietokonepiirrokseni Paavo Pyhtilän kyselylomakkeelle tekemästä piirroksista (1 ruutu = 1m, -- = portaat alakertaan). Varustetaso Paavo Pyhtilän työtilassa on "sähkö", "voimavirta", "luonnollinen ilmanvaihto" ja "työtaso", siellä ei ole kuumaa eikä kylmää vettä, ei lattiakaivoa, wc:tä tai suihkua eikä keittomahdollisuutta – ei myöskään mitään erityisvarusteita kuten "hydr.nosturi, happoviemäri jne." Paavo Pyhtilällä on työhuoneessaan suuri, ammattikehystäjien käyttämä keuhysleikkuri.

Kuva 12: Paavo Pyhtilän työtilat (vrt Ilonen 1984: 93)

Paavo Pyhtilän ateljeessa on päävalonlähteenä seinäikkuna (3 x 1,2m), harmaa lattia on puusta, valkoiset seinät ja katto lastulevystä. Asunto+työtila koostuu 3H+K+T sekä näyttelyhuoneista, joiden pinta-ala yhteensä on 250m². Omistussuhteeltaan asunto+työtila on oma ja rahoitettu pankkilainalla ("lainat maksettu"). Paavo Pyhtilä ei enää lyhennä asunto ja/tai työtilan lainaa. Varastotilaa Paavo Pyhtilällä on 20 m², josta on yhteys sekä työtilaan (usean huoneen kautta) että suoraan ulos, varastotilan oven leveys on 0,85m ja korkeus 2,00m. Työtilassa käsiteltävien "massojen suuruus" on enintään 15 kg, työtilaan ja sieltä pois Paavo Pyhtilä kuljettaa kappaleita, joiden leveys on enintään 2,5m ja korkeus enintään 1,5m. Kysymykseen "22. Mitä nykyisen työtilasi ominaisuuksia pidät eniten arvossa?" vastasi Paavo Pyhtilä "Tasainen valaistus" ja kysymykseen "23. Mitkä nykyisen työtilasi puutteet selvästi haittaavat työskentelyäsi?" – "Vesijohdon puute", mutta 80-

vuotias Paavo Pyhtilä ei ollut vuonna 2007 aikeissa hankkia/kunnostaa/varustaa työtilaansa⁴⁰⁸.

Kuva 13: Paavo Pyhtilän ateljeen ikkuna huhtikuussa 2008 (kuva: Mia Harald)

Helsingin kaupungin Kulttuuriasiainkeskuksen taiteilijatutkimuslomakkeessa⁴⁰⁹, jonka Paavo Pyhtilä pyynnöstäni täytti vuosien 1984 [ja 2007] tiedoin, hän kertoi työtilojensa olevan "Asuntoon kuuluva muu työhuone tai -tila n. 20m²" ja sen olevan vain omassa käytössään, mutta "Tila saisi olla suurempi. Pesutilat ovat alakerrassa; Näyttelytilat ovat alakerrassa tyydyttävät noin 100 m²". Työtilat, asunto sinänsä ja asumiskustannukset kaipaavat parantamista "Jossain määrin", varastotilat, työrauha ja asunnon etäisyys työ- tai harjoittelutilasta "Ei lainkaan". Asunnon pinta-ala "250 m²näyttelytiloineen"

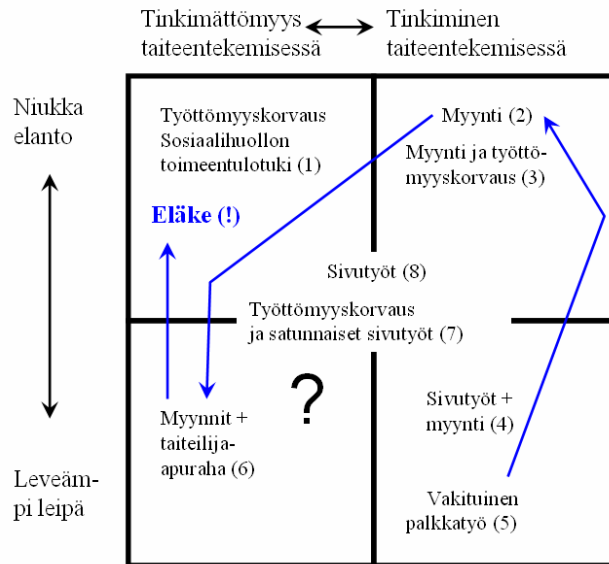
Vaasan läänin taidetoimikunnan kyselylomakkeessa⁴¹⁰, jonka Paavo Pyhtilä pyynnöstäni täytti vuosien 1986–1987 tiedoin, hän kertoi työskentelytilojen olevan kokonaan asuntonsa yhteydessä ja niiden olevan yksin hänen käytössään. Kuluja työskentelytilasta aiheuttavat "Lämmitys-, vakuutus-, remonttikulut", jotka vuonna 1986 olivat 2500 markkaa. Työskentelytilojen puutteina Paavo Pyhtilä kirjasi: "Vesijohto pitäisi olla ylös; tilat isommat". Vuonna 2007 asuinpinta-ala oli 70 neliötä ja käsitti 3 huonetta ja keittiön "+näyttelytilat 180 m²".

⁴⁰⁸ Keväällä 2008 Paavo Pyhtilä laitatti peltikaton taloonsa, siis myös työtilaansa, ja maalautti julkisivun.

⁴⁰⁹ Keskinen 1986: Liite 1. Täytetty lomake tekijän hallussa.

⁴¹⁰ Hakanen 1990: 53–58. Täytetty lomake tekijän hallussa.

Teoksen *Miten taiteilijaksi tullaan* nelikentässä Paavo Pyhtilä on siirtynyt vakituises- ta palkkatyöstä (5) yksityisyrittäjäksi 1954, vapaaksi taiteilijaksi 1968 ja joutunut tekemään elannon turvaamiseksi ns. leipätauluja⁴¹¹ (2), hän sai ensimmäisen apu- rahansa 1972 (6), taiteilijaeläkkeen 1988 (1). Olen nelikenttään (Kuva 14: Erkki- län-Vesasen nelikenttä (1989: 42)) merkinnyt Paavo Pyhtilän reitin. Eläkkeen niuk- kuuden korvaa sen varmuus ja säännöllisyys.

Kuva 14: Erkkilän-Vesasen nelikenttä (1989: 42)

Maaliskuussa 1975 – juuri päästyään Suomen Taidemaalariiliiton jäseneksi – Paavo Pyhtilä piti Raahen työväenopistolla esitelmän, jossa kertoi tällaisenkin opettavaisen tarinan:

[1975] Kerrotaan, että eräässä Pariisin taidemuseossa on kaunis veistos, jonka tekijä oli niin köyhä, että hänen täytyi asua ja työskennellä pienessä ullakkokamarissa. Kun hän oli saanut savimallinsa melkein valmiiksi, tuli kova pakkanen. Taiteilija tiesi, että hänen teoksensa jalot viivat pilaantuisivat jos savi jäättyisi, ja hän kääri vuodevaatteensa sen ympärille. Seuraavana aamuna löydettiin hänet kuolleen kylmältä vuoteelta, mutta hänen luomansa oli pelastunut ja toiset tai- teilijat hakkasivat sen marmoriin.⁴¹²

4.3.1. Taiteilija

Paavo Pyhtilän mukaan taiteilija on jokainen, joka tekee taidetta työkseen ja joka uskoo itseensä. Taiteilija on saanut taiteen tekemiseen opetusta, mutta kaikista opinkäyneistäkään ei tule taiteilijoita, vaan tekemiseen on tultava sisäinen näke- mys. Se, että itse pitää itseään taiteilijana, ei tietenkään riitä, vaikka jokainen on oman onnensa seppä ja uskoo itseensä. Toiset ovat sitten ne, jotka sen kritisoivat, sillä työn täytyy kestää laajempaakin ymmärtämystä ja kritiikkiä, ennen kuin voi olla taiteilija.⁴¹³ Kysymykseeni, kuka taiteilijuudesta päättää, vastasi Paavo Pyhtilä 27.2.2008 näin:

[2008] Jaah, siinäpä se onki probleema? Kuka sen päättää? Monasti on [yskii] on niin sanotut jy- ryt, jotka jyryttää näyttelyihin töitä. Ne on yksiä, toinen on lehdistö ja sielä oleva... kriitikko, mut-

⁴¹¹ Katso luku 4.3.4. sivulla 76

⁴¹² Pyhtilä 1975: 8–9

⁴¹³ Pertti Pyhtilä / haastattelu 27.2.2008 / Paavo Pyhtilä

ta, muistan e-erään ystävänä Unto Immosen sanonnan sillon alkuaikoina minulle, että kaikista paras... kehittäjä ja ymmärtäjä on toinen taiteilija, joka rehellisesti sanoo mielipiteensä. Hän sano sillon, että ei kannata, kannata tuota aina niinku kriitikkoihinkaan luottaa eikä... ja hyvin harvon yleisöön, siksi että niin tuota... sitä on niin monta mielipidettä.

Paavo Pyhtilän mukaan kukaan ei voi estää taiteilijaksi tulemistä, jos on kykyjä: "Kyvythän sen määrää." Taiteilijaksi tullaan Paavo Pyhtilän mukaan kovalla työllä, vaikka hän myöntää, että on olemassa luonnonlahjakkuuksiakin. Neroja,

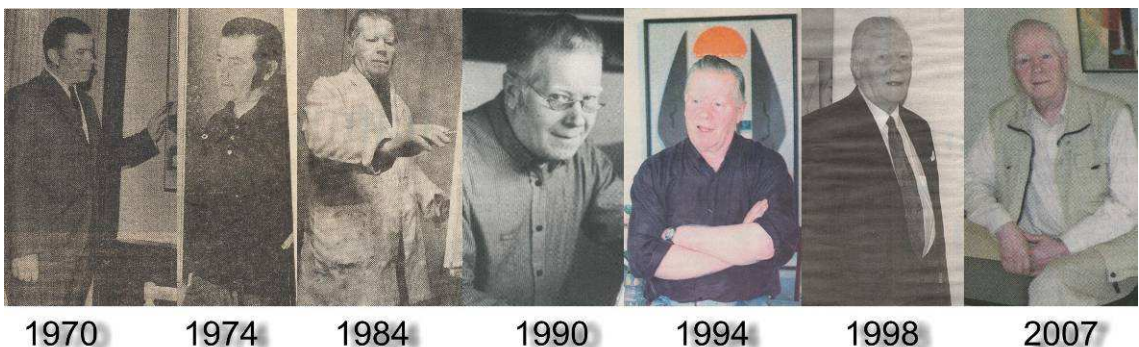
[2008] *Picassosta lähtien: hän oli vissiin 16-vuotias kun jo teki merkittäviä töitä, mutta hänelläki oli isä, joka opetti... ja arvosti ja arvosteli.*

Taiteilijaksi tuleminen vaatii myös oppia, mutta ennen kaikkea kovaa työtä ja innostusta ja halua tehdä taidetta. Hyvän taiteilijan määrittelyyn ei Paavo Pyhtilä pyynnöstänikään ryhtynyt, vaan totesi, ettei osaa sanoa, mutta hyvät taiteilijat ovat hänen mukaansa "*manan majoilla ja kannuksensa ansainneet*". Huonoakaan taiteilijaa Paavo Pyhtilä ei suostunut määrittelemään: "*En minä ainakaan voi niin sanua kenestäkkään, joka tosissaan työtä tekkee*". Kun yritin kysyä toisin – millainen olisi huono taiteilija? – jäi Paavo Pyhtilä pitkäksi aikaa miettimään ja totesi lopulta: "*ei, ei mulla oo siihen vastausta*".

Tampereen näyttelyssään Paavo Pyhtilä tapasi Lennu Juvelan, mistä lisää myöhemmin, mutta kielellisesti on mielenkiintoista, miten uransa alkua kuvatessaan Paavo Pyhtilä hetkeksi horjahtaa taiteilijuuden ulkopuolelle, mutta korjaa sitten nopeasti itsensä taiteilijoiden joukkoon kuuluvaksi:

[2005] *mutta hirviän mukava oli keskustella hänen kanssaan. Samotenku nuissa lukuisissa näyttelyissä mitä minä oon taiteilijoitten kans – niin se on oppia sekin – ne on, me ollaan aika suorapuheisia sillon ku ollaan keskenään*⁴¹⁴

Paavo Pyhtilä on useimmiten ollut Raahen ainoa ammattitaiteilija. Vuoden 1986 aluenäyttelyssä⁴¹⁵ oli mukana tuolloin tilapäisesti Raahessa asunut **Kirsti Muinonen**, jonka töissä oli myös "surrealistista otetta"⁴¹⁶. Kolmas raahelainen matrikkeli-taiteilija, opettaja **Kerttu Ojanlatva** kuuluu Oulun taiteilijaseuraan.

⁴¹⁴ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä – lihavointi tekijän

⁴¹⁵ (Raahelainen 7.10.1986)

⁴¹⁶ Asunmaa verkkojulkaisussa (4.5.08)

Paavo Pyhtilä vastaa Lepistön taiteilijatyypeistä lähinnä Erakkoa. Boheemitaiteilija sen sijaan hän on suoraan kieltänyt olevansa jo uransa alussa:

[1974] — Työstä tämä käy. Maalaan yleensä aamusta iltaan, e[n]kä minä ole mikään boheemitaiteilija, joka tarvitsee virvokkeita työskenneläkseen.⁴¹⁷

[2002] Paavo Pyhtilä poikkeakin stereotyyppisestä punaviinipullon kanssa räytyvästä taiteilijakuvasta. – Kirjoitin jo viidentoista-kuudentoista ikäisenä päiväkirjaan, että älä juo, äläkä polta tupakkaa. No, tupakkaa on joskus tullut poltettua, Pyhtilä naurahtaa.⁴¹⁸

[2005] RS:Seuraatko ihan näitä nuoria nykytaiteilijoita? Kyllä mää niinku pystyn, mutta enhän mää täältä hevillä — — on käyty kerran vuodessa Helsingissä, jollon mää käyn mahdollisesti, mihin pääsee näyttelyihin — — mutta kyllä sitä on tänne vähä niinku erakoitunu sitte nyt jo⁴¹⁹

[2007] Minä enimmäkseen puhun pensselin kans niin se on niin vaikeeta⁴²⁰

[2007] — Olen aina ollut hiljaisen työn tekijä, jopa puoliksi erakoitunut — —⁴²¹

[2007] olen tällainen oman tien kulkija, joka tykkää yksin puurtaa ja miettiä noita tekemisiä⁴²²

Paavo Pyhtilä liittyi Karttusen "laajasti määriteltyyn eliittiin" täytettyään 60 vuotta, jolloin hänelle myönnettiin valtion taiteilijaeläke vuoden 1988 alusta. "Suppeasti määriteltyyn eliittiin" eli niihin, jotka täyttivät vähintään kaksi Karttusen mainitsemaa eliittikriteeriä⁴²³, Paavo Pyhtilä ei ole (vielä) päässyt. Sen sijaan hän on Kuva-taiteilijaseniorit ry:n kunniajäsen vuodesta 2002⁴²⁴. Taidemaailmassa Paavo Pyhtilän voidaan katsoa kuitenkin olleen marginaalissa, muttei periferiassa⁴²⁵ – vaikka periferiassa koki asuvansakin:

[2005] No, kyllähän se sillä tavalla vaikuttaa että se on suuri työ täältä lähteä jonnekin — — ja sitte kustannukset on isot. Onhan mulla ollu nuita näyttelyitä Helsingisäki vissiin nelijä vai viis ja Tampereella pari ja Vaasassa on pari ja Turusa on pari — — mutta ne vaatii sitte hirviän homman että päästä sinne ja lähtiä sinne (RS: mm). Kyllä se on niinku helpompaa jotka asuvat siellä likempänä niitä näyttelypaikkoja nii ei muuta ku pakettiautolla tavarat sinne ja sillä sipuli, — — mutta täältä pittää pakata hyvin ja ei niitä omalla autolla pysty viemään vaikka alakunäyttelyitä mää joskus vein Tampereelle omalla autolla: joka paikka oli täynnä ja katolla hirviä laatikko [nauraa]⁴²⁶

Keskeisalueeseen pääsy olisi ilmeisesti edellyttänyt 1970-luvun vilkkaan näyttelytoiminnan jatkamista vielä läpi 1980-luvun ja taiteilijaeläkkeen saannin jälkeenkin 1990-luvuilla. Ulkomaillekin Paavo Pyhtilä on mielinyt⁴²⁷, mutta pyörtänyt sittenkin kutsun tullessa mielensä:

[1998] Vuonna 1983 sain kutsun Pariisiin pohjoismaiden yhteiseen näyttelyyn. Lähetin 5 työtä ja parin vuoden päästä tuli kutsu jälleen, ja olin taas mukana. Sitten tuli kutsu Geneveen, mutta sen näyttelyn peruin, koska huomasin että olisin joutunut kansainväliseksi maalariksi, jonka töitä olisi alettu siellä markkinoida. Kyselyjä tuli, että mikä on varastossani olevien taulujen määrä ja paljonko niitä valmistuu vuosittain. Sanoin siis ei kiitos, minulle riittää tämä kotimainen foorumi ja siinäkin on tekemistä ja sarkaa aivan tarpeeksi.⁴²⁸

⁴¹⁷ **Katoavaa kaupunkia: Paavo Pyhtilän Raahe-näyttely** (Raahelainen 3.5.1974)

⁴¹⁸ Sari Ruotsalainen: **Kaikki alkaa piirrokselta** (Raahen Seutu 16.3.2001)

⁴¹⁹ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

⁴²⁰ Tämän työn tekijän video Paavo Pyhtilän 80-vuotisenäyttelyn avajaisista 28.6.2007

⁴²¹ Laura Kotila: **Oman tiensä kulkija** (Raahen Seutu 2.7.2007)

⁴²² Paavo Pyhtilän sähköpostiviesti tekijälle 5.11.2007 klo 6:55

⁴²³ Karttunen 1988: 71

⁴²⁴ www.kuvataiteilijaseniorit.fi/jasenet.htm (4.5.08)

⁴²⁵ Lepistö 1991: 27: "Marginaalia edustavat erilaisia taidemaailman kriteerejä täyttävät paikallistason tuntemat ja tunnustamat kunnallisiin taiteilijayhdistyksiin kuuluvat taiteilijat."

⁴²⁶ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

⁴²⁷ Pohjoismaiset yhteisnäyttelyt Pariisissa

⁴²⁸ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmät 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

4.3.2. Näyttelyt

Ensimmäinen yhteisnäyttely, johon Paavo Pyhtilä vapaana taiteilijana osallistui, oli huhtikuussa 1970 Ostrobotnialla Helsingissä pidetty Pohjois-Suomi 70-teemavuoden 3. taidenäyttely:

[1970] *Maisemarakentelua kubistiseen tapaan esittävät Matti Mikkola ja Paavo Pyhtilä*, — — ⁴²⁹

[1970] *Kiitosten ja myönteisten arvostelujen sarja alkoi keväällä 1970, jolloin kaksi Paavo Pyhtilän työtä hyväksyttiin Ostrobotnian kolmanteen näyttelyyn*⁴³⁰

Toinen yhteisnäyttely oli jo toukokuussa Rovaniemen kirjastotalossa, Pohjois-Suomen Taiteilijaseuran kuvataidenäyttely:

[1970] *Taidokkaina jäävät mieleen Paavo Pystilän*, — — sarjat⁴³¹

Ensimmäisen yksityisnäyttelyn vapaana taiteilijana Paavo Pyhtilä järjesti ohjajansa **Unto Immosen** kannustamana 18.–29.9.1970 Raahen Kauppaklubilla. Esillä oli 23 työtä, joista Immonen lehtiartikkeleissa nosti esille mm. teokset *Museon ranta* kuvan kera⁴³² ja *Levi*⁴³³.

[1970] *Taiteilijan työt ovat kehkeytyneet kubismista ja ns. konkretismista, selviä geometrisia muotoja suosivasta ilmaisusta. Joukossa on pari ylitedelliseen (surrealismiin) pyrkivää maalausta. Luonnontunnelma on eräissä tapauksissa selvästi havaittavissa, ja raahelaisille tuttu näkyvä väriillä tunnistuu. Positiivisimpia puolia näyttelyssä ovat yleensä vaikeasti hallittavien puhtaitten värien soinnittelu ja ryhmittely. Näyttelyn yleisilme on niin elämäniloinen, että jättäkäämme tarkempi erittely.*⁴³⁴

[1970] *Pyhtilä hallitsee yllättävän varmasti värin, jonka eteenpäin työntyminen ja pakeneminen hauskaasti vaihtelevat — — Hänen pyrkimyksensä menevät vielä tässä vaiheessa eri suuntiin, eikä lieviä kömmähdyksiä ole aina voitu välttää.*⁴³⁵

Ensimmäinen valtakunnallinen yhteisnäyttely, johon Paavo Pyhtilä hyväksyttiin, oli Suomen Kuvataidejärjestöjen Liiton 32. vuosinäyttely Hämeenlinnan taidemuseossa 4.–21.10.1970

[1970] *Valtion ostoja näkyi kymmenkunta. Muuan nistä oli Matti Mikkolan toinen maalaus. Työt olivat edustavasti ripustetut samoin kuin hänen oppilaansa Paavo Pyhtilän sommitelma, joka oli keskellä konkretistien seinää. Toinen raahelainen karsinnan läpäissyt oli Kerttu Ojanlatva*⁴³⁶

Toinen yksityisnäyttely oli jo marraskuussa 1970 Oulaisissa, kolmas yhtä aikaa (!) Rovaniemellä:

[1970] *Niitä ripustaisin seinälleni. Eräs tällainen on 'Herääminen', jossa on tavoitettu jotain tuosta kuvante[k]ijän kannalta niin vaikeasta ja lyhyestä aamun hetkestä. Samanlaisina mainitsen 'Konstruktion' ja satamamaiseman Sorrentosta*⁴³⁷

Valtion taideostotoimikunta osti 4.12.1970 pohjoissuomalaisilta taiteilijoilta valtion kokoelmiin 10 työtä, joista yksi oli Paavo Pyhtilän öljymaalaus *Levi* vuodelta 1970.

⁴²⁹ Tapani Kovanen (Suomen Sosialidemokraatti 28.4.1970)

⁴³⁰ **Kritiikki ja apuraha Paavo Pyhtilän kannustajina** (Raahen Seutu 29.1.1972)

⁴³¹ **Pohjoisen taidetta esillä Rovaniemellä** (?..5.1970) – Näin konkreettisesti Paavo Pyhtilällä ei ollut vielä nimeä, se tultiin kirjoittamaan 1970-luvun alussa vielä useita kertoja väärin.

⁴³² Unto Immonen: **Paavo Pyhtilän näyttely** (Raahen Seutu 19.9.1970)

⁴³³ Unto Immonen: **Paavo Pyhtilän näyttely** (Kaleva 24.9.1970)

⁴³⁴ Unto Immonen: **Paavo Pyhtilän näyttely** (Raahen Seutu 19.9.1970)

⁴³⁵ Unto Immonen: **Paavo Pyhtilän näyttely** (Kaleva 24.9.1970)

⁴³⁶ U. Immonen: **Hämeenlinnan valtakunnallinen näyttely** (?..?.1970)

⁴³⁷ Olavi Keskinen: **Paavo Pyhtilän näyttely Rovaniemellä** (Kaleva 29.11.1970)

Kuva 15: Levi, n. 60 x 75, öljy kankaalle, 1970, omistaja Suomen valtio, sijoituspaikka Itä-Suomen lääninhallitus, Joensuu (kuvannut Iris Heino, 2007)

Huhtikuussa 1971 Paavo Pyhtilä osallistui Vihannin sotainvalidien naisjaoston järjestämään taidenäyttelyyn, johon oli kutsuttu 10 taiteilijaa. Neljännen yksityisnäyttelyn saman kuun lopulla Tampereen kirjastotalolla leimasi Paavo Pyhtilän ohjaaja ja kannustaja Unto Immonen kolmen palstan kritiikissään läpimurroksi⁴³⁸. Kaikki ei kuitenkaan vasta taidemaailmaan totuttelevalta Paavo Pyhtilältä onnistunut, kuten kertoo – lopulta onnellisesti päättynyt – tapaaminen Aamulehden kriitikon Pekka Paavolan kanssa:

[1998 vuoden 1971 Tampereen näyttelystä:] *Kokemattomuutta osoittaa se, että kun Aamulehden kriitikko Pekka Paavola soitti, että voiko hän tulla sulkemisen jälkeen, — — niin sanoin, että hän ei voinut tulla, koska olimme sopineet menosta Hämeenkyröön Pyykösilä kylään. Se oli kohdallani aikamoinen tyriminen, mutta onneksi Paavola kävi seuraavana päivänä ja Aamulehdessä oli useamman kerran kuvia näyttelystäni. Toiset Tampereen lehdet kirjoittivat myös hyvin näyttelystäni. Se oli tavallaan jonkinlainen läpimurto, niin kuin jäljestäpäin joku kriitikko kirjoitti. Ei se kuitenkaan noussut hattuun, vaan tunsin itseni vielä noviisiksi ja suhtauduin hyvin nöyrästi tekemiseen.*⁴³⁹

[1971] *Raahelaista Paavo Pyhtilää voisi pitää tyypillisenä pohjalaisena. Hänen maalauksensa ovat rakenteeltaan jyrkeviä, mutta varsinkin väreistä löytyy runsaasti runollisia sävyjä. Mutta pohjalaisen surumielinen hän ei ole, vaan kirkkaat värit pulppuavat kesää ja iloisuutta. — — Pyhtilä tekee siistiä ja tarkkaa työtä. Maalausten rakenteelliset tasot on toteutettu huolellisesti. — — Kesäisissä väreissä – varsinkin vihreässä – on hänen voimansa: kolorismi tarjoaa painavaa antia silloin kun Pyhtilä on rohkeimmillaan.*⁴⁴⁰

[1971] *Pyhtilän esitystapa suosii kolmenlaisia aineksia: konkretismia, realismia ja surrealismia. — — Pyhti[l]än väriasteikko on rajallisuudessaankin moni-ilmeinen, puhtaat värit, valo ja varjo toimivat teoksissa kontallemattoman koruttomasti. Pyhtilän maalauksissa on parhaimmillaan selkeää ja lujaa rakennetta, värien kuulautta ja hiljaista huumoria.*⁴⁴¹

⁴³⁸ Unto Immonen: **Paavo Pyhtilän läpimurto** (Liitto 9.5.1971)

⁴³⁹ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁴⁴⁰ Pekka Paavola: **Pohjalaista,...** (Aamulehti 22.4.1971)

⁴⁴¹ Jussi Rusko: **Hiljainen huumori** (Hämeen Yhteistyö 22.4.1971)

Sitten seurasivat yhteisnäyttelyistä 1971 Siika- ja Pyhäjökialueen kuvataidetta Oulaisissa ja Suomen Kuvataidejärjestöjen Liiton vuosinäyttely Rovaniemellä, Kalotti-71 ja Kalotti-72-näyttelyt Torniossa, Suomen taiteilijain näyttely Helsingin Taidehallissa 1972, jo kymmenes yhteisnäyttely Haapaveden kansalaiskoululla sekä samaan aikaan Raahen työväenopistolla heinäkuussa 1972 sekä yksityisnäyttelyt 1971 Oulussa ja Turussa. Kevättalvella 1972 oli Paavo Pyhtilän näyttely Strindbergillä Helsingissä:

[1972] *"Den trevligaste på Strindberg just nu är Paavo Pyhtilä, som gör färggranna målningar som verkar litet irriterande överabstrakta."*⁴⁴²

Kesällä 1972 Paavo Pyhtilä teki kauan odotetun opintomatkan Pariisiin Kulttuurirahaston apurahan turvin, myös ateljeen laajennus tehtiin samana vuonna ja suuri pohjoiseen avautuva ikkuna mahdollisti suuremman teoskoon.

[1972] *Myös työhuone on laajentunut, ja rauhallisessa yläkerran ateljeehuoneessa on taiteilijalla mitä parhaimmat työskentelymahdollisuudet.*⁴⁴³

[2000] *Olin maalannut jo useita vuosia — — matalassa talomme vinttihuoneessa. — — Silloin päätin, että toteuttaisin haaveeni huoneen isontamisesta paremmaksi ateljeeksi. Olihan huoneessa vain matala ikkuna työpöydän yläpuolella. Istuin usein pöydällä maalatessani, että valo ikkunasta riitti paremmin työskentelyyn. — — Piirtelin siis paperille suunnitelmaani. Näytin sitä sitten tuttavallamme rakennusmestari Arvi Keinäselle, joka antoi ohjeita — — että haaveilemani iso ikkuna mahtuisi ateljeen ulkoseinään. Idean tähän ikkunaan sain oikeastaan Gotlantiin tekemältämme lomareissulta — —*⁴⁴⁴

Vanha kauppa kunnostettiin kotigalleriaksi, jossa järjestettiin ensimmäinen yksityisnäyttely joulukuussa 1972:

[1972] *Raahen kubisti on avannut kodissaan näyttelytilat. Galleria käsittää 90 neliometriä värikästä⁴⁴⁵ suunniteltua tilaa. Paavo Pyhtilä sai tähän viitteet Pariisista, jossa on hänen kertomansa mukaan runsaasti erittäin viehättäviä vastaanvanlaisia tiloja. Pohjois-Suomessa ei tällaisia omakotitalossa olevia näyttelytiloja liene muualla.*⁴⁴⁶

Sitten seurasivat yksityisnäyttelyt 1973 Vaasassa ja Raahessa. Abstraktit, kubistiset teokset muuttuivat vuoden 1973 Tampereen näyttelyyn esittävimiksi – ja kookkaammiksi, aiheina mm. kannanotot puu-Raahen suojelun puolesta.

[1973] *Hellä suhde ympäristöön ja huoli katoavasta kaupunkikuvasta ovat leimallisia raahelaisen taidemaalarin Paavo Pyhtilän maalauksille*⁴⁴⁷

[1973] *uusimmissa teoksissaan Pyhtilä haluaa puhua pienen, puhtaan ja hiljaisen asuin-ympäristön, pikkukaupungin, säilymisen puolesta. — — vanhan terveellisen asumistavan hävittäminen myös hänen kotikaupungissaan on saanut Pyhtilän protestoimaan.*⁴⁴⁸

⁴⁴² otsikoton lehtileike (Hufvudstadsbladet 4.3.1972)

⁴⁴³ **Raahessa avattu "omakotigalleria"** (Kaleva 14.12.1972)

⁴⁴⁴ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmät 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁴⁴⁵ Kyllä, oltiinhan 1970-luvulla. Seinien väriyksen suunnitteli sisustussuunnittelija, joka suositteli tummaa violettiä vaaleamman rinnalle, tummahkoa vihreää ja keltaista. Näyttelytila on sittemmin maalattu valkoiseksi..

⁴⁴⁶ **Raahessa avattu "omakotigalleria"** (Kaleva 14.12.1972)

⁴⁴⁷ Maila-Katriina Tuominen: **Muotojen kohtalo** (Aamulehti 27.12.1973)

⁴⁴⁸ **Kuvaprotesti pikkukaupungista** (Aamulehti 16.12.1973)

Kuva 16: Aamulehti 16.12.1973 (teoksen osti raahelaisyntyinen professori Kaarlo Kallela)

Vuoden 1974 kesänäyttelyssä kotigalleriassa oli jo parikymmentä Raahe-aiheista työtä, jotka olivat "hivenen todellisempia"⁴⁴⁹.

[1974] — *Ainahan minä olen tehnyt kuvia Raahesta, mutta nyt vuoden verran tämä suuntaus on ollut hyvin vahvasti esillä. Paavo Pyhtilän tauluista henkii lämmin, ehkä surumielinenkin tunne vanhaa kaupunkia kohtaan. — Ehkä minä olen vähän romantikko, naurahtaa taiteilija. Jo nyt on osa taulujen aiheista tuhoutunut, enää ne löytää vain tauluista. Loputkin tulevat luultavasti katoamaan, epäilee taiteilija: Se on kehitystä, minkäpä sille voi. Liian myöhään on havaittu vanhan kaupunginosan arvo. Monet taloista ovat jo niin heikossa kunnossa, ettei niitä voi pelastaa. Osaltaan tämä oli syynä, miksi ryhdyin tekemään enemmän kuvia Raahesta. Säilyvät vanhat rakennukset töissäni silloin.*⁴⁵⁰

[1974] *Raahen kaupungillakin on pieni taidekokoelmansa. Sinne ei ole ostettu yhtään Pyhtilän työtä, ainoastaan Palonkylän uudella kansakoululla on yksi hänen tauluistaan. Eikö juuri kaupunginkokoelmiin kuuluisi paikkakunnan arvostetuimman taiteilijan töitä osin katoavasta kaupungista. Eikö edes näin voitaisi säilyttää muistoja aikaisemmin niin Raahelle olennaisista puutaloista. Eikö kukaan todella voi olla profeetta omalla maallaan.*⁴⁵¹

Paavo Pyhtilä osallistui "ainoana raahelaisena"⁴⁵² Oulun läänin kiertonäyttelyyn 1973–1974, joka Oulun ja Raahen lisäksi oli esillä Kajaanissa, Kuhmossa, Ämmän-
saarella, Kuusamossa, Pudasjärvellä, Oulaisissa, Ylivieskassa, Haapajärvellä ja helmikuun puolivälissä 1974 Nivalassa sekä läänin aluenäyttelyyn 1974. **Suomen taiteilijain 79. näyttely 1974** oli Paavo Pyhtilälle ratkaiseva:

[1974] *Paavo Pyhtilä tarjosi näyttelyyn kaikkiaan kuutta työtä, joista ainakin suurikokoinen tänä talvena valmistunut 'Tuulenpesiä' on esillä Lappeenrantaan sijoitetussa näyttelyn osassa. — — Pyhtilälle tämänkertainen taiteilijaseuran vuosinäyttely on jälleen merkittävä saavutus ja hänellä on nyt edellytykset tulla hyväksytyksi taidemaalariiliiton jäseneksi. Pyhtilän maalauksia on aikaisemmin ollut esillä kahdessa taiteilijaseuran vuosinäyttelyssä, minkä lisäksi hän on osallistunut kuvataidejärjestöjen liiton näyttelyyn.*⁴⁵³

Suomen Taiteilijaseuran jäseneksi Paavo Pyhtilä hyväksyttiin 14.2.1975. Vuosien 1968–1973 välisenä aikana hänellä oli ollut jo 11 yksityisnäyttelyä⁴⁵⁴: vuonna 1970 kolme (Raahe, Oulainen, Rovaniemi), vuonna 1971 kolme (Tampere, Oulu, Turku),

⁴⁴⁹ Aarre Aunola: **Pyhtilän Raahe-työt kertovat uudistumisesta** (Raahen Seutu 7.5.1974)

⁴⁵⁰ **Katoavaa kaupunkia: Paavo Pyhtilän Raahe-näyttely** (Raahelainen 3.5.1974)

⁴⁵¹ **Katoavaa kaupunkia: Paavo Pyhtilän Raahe-näyttely** (Raahelainen 3.5.1974)

⁴⁵² **Oulun läänin Taide -73 Raahessa** (Raahen Seutu 23.10.1973)

⁴⁵³ **Paavo Pyhtilän töitä Suomen Taiteilijaseuran näyttelyssä** (Raahen Seutu 17.4.1974)

⁴⁵⁴ **Kuvaprotesti pikkukaupungista** (Aamulehti 16.12.1973)

1972 kolme (Helsinki, Raahel, Ylivieska), 1973 kaksi (Vaasa, Tampere). Vuonna 1975 Paavo Pyhtilällä oli yksityisnäyttelyt Oulaisissa ja Strindbergin taidesalongissa Helsingissä:

[1975] Näyttely pääkaupungissa on pohjoisen taiteilijoille kuitenkin varsin kallis lysti. Tilojen vuokrat ovat korkeita ja tilat ovat niin varattuja, ettei niihin tahdo päästä. Taulujen pakkaaminen ja lähettäminen on kallista ja hankalaa ja aina "reissussa rähjäntyvät" – taulutkin. Taulujen matkavakuuttaminen on niin kallista, että Pyhtilä toteaa: "Onnella ne on pantava menemään. Ei vakuutusta voinut edes ajatella näiden kaikkien kulujen lisäksi".⁴⁵⁵

Paavo Pyhtilä järjesti yksityisnäyttelyt Vaasassa 1976, Kokkolassa 1978, Finnforumilla Helsingissä 1979, Raahen pääkirjastolla 1981 ja 1984 sekä Kaivopuiston Galleriassa Helsingissä 1984. Vuonna 1985 Paavo Pyhtilä osallistui Suomen Kuvataiteiden järjestöjen Liiton näyttelyyn.

Paavo Pyhtilä täytti 60 vuotta 27.2.1987 ja järjesti laajan retrospektiivisen näyttelyn Raahen asemesta Kajaanissa Taidehallissa 1.-22.11., koska "*Paavo Pyhtilän suurnäyttely ei mahdu Raahen*"⁴⁵⁶. Näyttelyjulkaisun esipuheessa **Soili Lankia**, Raahen kaupungin tuolloinen kulttuurisihteeri tiivisti Paavo Pyhtilän uran seuraavasti:

[1987] Syrjäisessä pikkukaupungissa taiteilijalla ei ole lajitovereita. Itse on haettava oppinsa, vaikutteensa ja virikkeensä – joskus kaukaakin. Vuosiin taiteilija löytää ymmärtäväisen katsojan vain itsestään ja itsekritiikki on ainoa kritiikin laji, mitä on tarjolla.

Näissä oloissa on aloitettava varovaisesti. Paavo Pyhtilällekin maalaaminen oli pitkään vain harrastus, joka vähitellen vei miehen, täytti kaiken vapaa-ajan ja aikanaan 1968 muuttui päätyöksi.

35 vuoden tuotannosta näkee, miten taiteilija etsii, kokeilee ja oivaltaa – muutokset eivät ole äkillisiä, vaan entisestä johtaa aina lanka uuteen.

Paavo Pyhtilä aloitti 1950-luvun alussa maalauksilla, joiden henki löytyi 1940-luvun suomalaisesta ilottomasta ja raskaasta ekspressionismistä.

1960-luku oli kokeilujen aikaa: kankaat hehkuivat uusia kirkkaita värejä, välillä erikoiset materiaalikokeilut syrjäyttivät öljyn. Vuosikymmenen lopulla Pyhtilän töille ominainen selkeys, tarkkarajaisuus ja pinnan geometrinen jaoittelu tulivat jäädäkseen.

1970-luvun alussa syntyi sarja konkretistisia maalauksia, joista aihe katosi kokonaan värin ja muodon tieltä. Värit taittuivat, sointuivat ja muoto yksinkertaistui. Kun muutaman vuoden päästä aiheet palasivat, sai Raahen puutalomiljöön uuden ilmaisen, jossa on lainaa vuosisadan alkupuolen kubisteilta.

1970-luvulla syntyi sarja kertovia kuvia, joissa lomittuvat tapahtumat, vuodenaajat ja vastakohtaisuudet. Rauhattomuutta pitää koossa hillitty värien harmonia.

Jo 1960-luvulla surrealistiset aiheet kiehtoivat Pyhtilää ja surrealistina häntä nykyään on pidettävä. Maalauksista löytyy pelottavaa autiutta, outoja rantoja, hylättyjen rakennelmien varjoja ja ihmisen orpoutta. Mutta myös paljon huumoria, omintakeisia oivalluksia ja katselijalle heitettyjä arvoituksia.

Muutama vuosi sitten maalausten ihmiset menettivät kasvonsa, muuttuivat tunnistamattomiksi joukkojen osiksi. Kuviin hiipi alakulo, jota kuitenkin valaisee toiveikas väritys, ja tie joka näyttää aina vievän jonnekin.

Jo seuraava maalaus voi kertoa, mitä sitten.⁴⁵⁷

Vuonna 1988 Paavo Pyhtilä sai taiteilijaeläkkeen, minkä jälkeen näyttelyiden välit pitenivät ja tulivat yksityisnäyttelyt 1989 Turussa, 1991 Raahessa, 1992 Pattijoella, 1992 Vihannissa, 1993 Pyhäjoella, 1994 Haapajärvellä, 1994 Kempeleessä, 1995

⁴⁵⁵ **Paavo Pyhtilällä näyttely Helsingissä** (Raahelainen 17.9.1975)

⁴⁵⁶ **Paavo Pyhtilän suurnäyttely ei mahdu Raahen** (Raahen Seutu 27.2.1987)

⁴⁵⁷ Pyhtilä 1987: 1

Ylivieskassa, 1997 ja 1998 Raahessa, 1998 Oulussa, 2002 Oulaissa sekä 80-vuotisjuhlanäyttely 2007 Raahessa ja Pattijoella.

Kotigalleriassaan Mettalanmäellä Paavo Pyhtilällä on ollut yksityisnäyttelyt vuosina 1975, 1976, 1977, 1978, 1980, 1983, 1985, 1988, 1991, 1993, 1999.

Ulkomaisia näyttelyitä Paavo Pyhtilällä ei ole ollut, lukuun ottamatta yhteisnäyttelyjä Pariisissa, *Le Salon des Nations*'ssa 1983 ja 1984 sekä yksityisnäyttelyä Tsherepovetsissa, Raahen ystävyyskaupungissa 1987. Vuonna 2005 Paavo Pyhtilän kokeilevia skannomontaaseja oli esillä Tartossa.

Paavo Pyhtilä on todennut yhteisnäyttelyihin pääsyn vaikeutuneen 1980-luvun alusta nuorempien "tarvitessa" meritoitumiseen näyttelypaikkoja. Yhteisnäyttelyistä Paavo Pyhtilä on osallistunut Oulun läänin aluenäyttelyihin vielä 1975, 1976, 1977 ja 1986 sekä raahelaistaiteilijain yhteisnäyttelyihin 1975 ja 1976 Raahelassa. Paavo Pyhtilä vetäytyi 1980-luvun puolivälissä yhteisnäyttelyistä ja osallistui sen jälkeen vain **Raahen Taiteilijaseuran** näyttelyihin vuosittain alkaen perustavasta näyttelyistä 1981 Raahessa: 1982 Raahessa, 1985 Kokkolassa, 1986 Seinäjoella, 1987 Kajaanissa ja vielä Raahessa 1987 ja 1988. Paavo Pyhtilä on seuran perustajajäsen ja toimi johtokunnan jäsenenä 1981–1988.

Vuodesta 1987 alkaen Paavo Pyhtilä on osallistunut **Kuvataiteilijaseurien ry:n** vuosinäyttelyihin seuraavasti: Pieksämäki 1987, Kouvola 1988, Seinäjoki 1991, Helsingin Taidehalli 1992, Savonlinna 1993, Hyvinkää 1994, Pohjanmaan museo 1994, Kerava 1996, Lahti 1997, Rauma 1997, Pieksämäki 1998, Salo 1999, Seinäjoki 2000, Savonlinna 2001, Voipala 2002, Järvenpää 2004, Helsinki 2005, 2006, 2007 – vuodesta 2002 siis kunniajäsenenä.

Vuonna 1990 Paavo Pyhtilä osallistui RukaArt-yhteisnäyttelyyn Kuusamon Ruka-klubilla. Kahdeksan suomalaistaiteilijan rinnalla oli esillä grafiikkana mm. Paavolle tärkeä Georges Braque – ja itseoppinut Henri Rousseau⁴⁵⁸. Näyttelyjulkaisussa **Artturi Puusti** toteaa Paavo Pyhtilän töiden muuttuneen surrealistisemmiksi ja pitää teoksia kasvottomista ihmisistä "*varoittavana johdatuksena suureen ekokatastrofiin*":

[1990] Paavo Pyhtilä on taiteilija joka katsoo yhteiskuntaa kriittisesti maalauksiensa läpi. Hän on tekijä joka sanoo sanottavansa selkeästi, ja koloristisen laadukkaasti. Taiteilija jonka ilmaisu iän myötä on selkeytynyt ja parantunut kuin hyvä viini.⁴⁵⁹

4.3.3. Apurahat

Paavo Pyhtilä haki ja sai apurahoja vuosina 1972–1988 seitsemän kertaa: kerran Pohjois-Pohjanmaan Kulttuurirahastolta, kerran Taiteen keskustoimikunnalta ja viisi

⁴⁵⁸ kopio kutsukortista ja julisteesta tekijän hallussa

⁴⁵⁹ Puusti 1990: 51–52

kertaa Oulun läänin taidetoimikunnalta. Kulttuurirahaston apurahansaaajia 1972 esiteltäessä todettiin Paavo Pyhtilästä:

[1972] *Taiteilija Paavo Pyhtilä, Raahe 2.500 mk Siika-Pyhäjokialueen Liiton rahastosta kotimaiseen työskentelyyn sekä näyttelyiden järjestämiseen Helsingissä ja ulkomaista opintomatkaa varten.*⁴⁶⁰

Aamulehden Pekka Paavolalta liikenä ymmärrystä Tampereella:

[1973] *Apurahoja ei liiemmälti syrjäkulmille heru. Kulttuurirahaston apurahan Pyhtilä sai kuitenkin 1971 [jaettiin Ylivieskassa 28.1.1972]*⁴⁶¹

Vuonna 1979 – kun Paavo Pyhtilä oli ollut 12 vuotta vapaana taiteilijana – paikallislehti ynnäsi apurahoja:

[1979] *Tänä vuonna Paavo on saanut Taiteen Keskustoimikunnalta kohdeapurahan materiaalihankintoihin. Apurahan jakaa Opetusministeriö, joten sillä on tunnustuksellista merkitystä. Rahallisesti ei taiteilija voi paljon apurahojen varaan valaa elämäänsä. – Paavo Pyhtilä esimerkiksi on saanut näiden 12 vuoden aikana apurahaa yhteensä 5.500 markkaa – yhden vuoden materiaalikulujen verran. – Kysyn taiteilijapalkasta. – Ei se hassumpi idea [ole], mutta sittenkin jää paljon tekijöitä sen ulkopuolelle. Ja mitkä on sitten ne kriteerit ja rajat se on arvoitus ja toisaalta, mitkä ovat ne vaatimukset, jotka taiteilijalle asetetaan, kahlitsevatko ne. Hienointa Paavon mielestä olisi tietysti, että jokainen tulisi omillaan toimeen, mutta toisaalta on tiedossa monia lahjakkaitakin, jotka taloudellisen ahdingon paineessa eivät voi antaa parastaan.*⁴⁶²

Paavo Pyhtilän saamat apurahat vuoden 2007 euroiksi muutettuna Tilastokeskuksen rahanarvonkertoimella⁴⁶³:

1972	Pohjois-Pohjanmaan Kulttuurirahasto	2 500 mk	2 752,50 €	kotimaiseen työskentelyyn sekä näyttelyn järjestämiseen Helsingissä ja ulkomaista opintomatkaa varten
1979	Taiteen keskustoimikunta	3 000 mk	1 437,90 €	materiaalihankintoihin
1981	Oulun läänin taidetoimikunta	3 000 mk	1 150,50 €	materiaalihankintoihin ja näyttelyn järjestämistä varten
1984	Raahen kaupungin taidetunnustuspalkinto	6 300 mk	1 903,23 €	
1984	Oulun läänin taidetoimikunta	2 000 mk	604,20 €	näyttelykustannuksiin Helsingissä
1986	Oulun läänin taidetoimikunta	5 000 mk	1 377,00 €	materiaalihankintoihin
1987	Oulun läänin taidetoimikunta	10 000 mk	2 657,00 €	työskentelyapuraha
1988	Oulun läänin taidetoimikunta	8 000 mk	2 026,40 €	retrospektiivisen näyttelyn järjestämiseen ja kotimaiseen työskentelyyn

Helsingin kaupungin Kulttuuriasiainkeskuksen taiteilijatutkimuslomakkeessa⁴⁶⁴, jonka Paavo Pyhtilä pyynnöstäni täytti vuosien 1984 [ja 2007] tiedoin, hän kertoi toimineensa 1984 vain taidemaalarin ammatissa ja ilmoitti tulonlähteikseen myyntitulot (70 %), taiteilija-apurahan ja Raahen kaupungin taidetunnustuspalkinnon (yhteensä 30 %) [ja vuonna 2007 eläkkeet⁴⁶⁵ (100 %)]. Erityisen hyvänä vuonna 1984 kulut taideammatin harjoittamisesta (materiaalikulut, työhuonekulut, näyttelykulut, rahat, vakuutukset jne.) muodostivat 40 % taideammatin tuloista.

⁴⁶⁰ Kulttuurirahaston apurahojen jako Ylivieskassa (Kaleva 29.1.1972)

⁴⁶¹ *Kuvaprotesti pikkukaupungista* (Aamulehti 16.12.1973)

⁴⁶² *Meri on tyyni Paavon tauluissa* (Raahelainen 4.4.1979)

⁴⁶³ www.tilastokeskus.fi/til/khi/2007/khi_2007_2008-01-14_tau_001.html (4.5.08)

⁴⁶⁴ Keskinen 1986: Liite 1. Täytetty lomake tekijän hallussa.

⁴⁶⁵ Paavo Pyhtilä sai taiteilija-eläkkeen rinnalla osan kansaneläkkeestä sekä työeläkettä n. 70€ kuussa.

[1975] *Toinen seikka, joka tietysti vaikuttaa taiteilijan uran valinnassa on työn antama verrattain heikko toimeentulo. Suomen taiteilijaseuran tekemän tutkimuksen mukaan on taiteilijoiden keskiansio Suomessa vain 8000:- vuodessa⁴⁶⁶. Kuka nykyajan normaali ihminen voisi kuvitella valitsevansa ammatikseen sellaisen tulolähteen, johon verrattuna minimipalkkakin alkaa olla ylellisyyttä. Vain harvat meikäläisistä kuvantekijöistä pääsevät sellaisten apurahojen piiriin, joilla olisi jotain merkitystä helpoittamaan taloudellista ahdinkoa.*⁴⁶⁷

Vaasan läänin taidetoimikunnan kyselylomakkeessa⁴⁶⁸, jonka Paavo Pyhtilä pyynnöstäni täytti vuosien 1986–1987 tiedoin, hän kertoi saaneensa toimeentulonsa taideammattista ja apurahoista sekä katsoi kulujen taideammattin harjoittamisesta muodostaneen 70 % tuloista (ml apurahat). Edustamansa taiteenalan verotuksen Paavo Pyhtilä katsoi olleen "suunnilleen paikallaan" ja piti apurahoitustilannetta "tyydyttävänä".

Valtion ylimääräinen taiteilijaeläke on tavallaan sekä apuraha että tunnustus ansiokkaasta työstä luovalle taiteilijalle – ja sitä myönnettäessähän otetaan huomioon myös hakijan varallisuus ja toimeentulo.

[2005] *Apurahoja oli muutamia, mutta aika pieniä, hyvä ku sai materiaaleja niillä ostettua – ja olihan joku suurempi että sai tuon Kajjaanin retrospektiivisen näyttelyn järjestettyä mutta yleensä kyllä se on nii tiukilla, että siksihän sitä on monasti tehtävä semmosia niin sanottuja leipätöitä siinä välissä – – vaikka eihän se niin hirmu suuri oo tämä taiteilijaeläkekään, mutta ku elämässä on oikiastaan kaikki hankittu jo, ei oo suuria ostoja.*⁴⁶⁹

4.3.4. Taideteokset

Paavo Pyhtilä on lukuisissa yhteis- ja yksityisnäyttelyissä asettanut teoksiaan ehdolle arvostamisen kohteeksi – ja kritiikeissä näitä taideteoksia on arvosteltu – ja arvostettu. Lisäksi useita Paavo Pyhtilän teoksia on hankittu julkisiin kokoelmiin ja asetettu esille julkisiin tiloihin. Onpa hän ainakin kerran – uransa alussa, ohjaajansa Unto Immosen pyynnöstä – kirjoittanut lehtiarvostelunkin, jossa kirjoittaa näin:

[1971] *Lainaan vielä suomalaisen maalarin, kriitikon ja taiteenopettajan Otto Mäkilän sanoja, että 'taidetta ei tehdä kriitikkoja eikä yleisöäkään varten, vaan sentähden, että oman levottomuuden täytyy purkautua ja jos tämä levottomuus ja halu kauniiseen saa teknillisesti päteväen muodon ja itse purkautumisen johtanut idea kantaa kauniiseen johtavia periaatteita, voidaan puhua taide- teoksesta. Teoksen ei tarvitse olla kaikkien ymmärryksen ulottuvilla, sillä taiteen ymmärtäminen vaatii usein suuria ponnistuksia ja esivalmennusta...*⁴⁷⁰

Paavo Pyhtilän mukaan taideteoksen määrittely on "*kakspiippunen homma*": joskus vuosikymmenten, jopa vuosisatojen päästä vasta löydetään jotain taiteilijan töistä. Hän itse ei tee teoksiaan taiteena, vaan tekemisen pakosta ja jos näin syntyy teos, joka kestää aikaa, voidaan sitä pitää tekijänsä taideteos. Taiteen hän sanoo erottavansa ei-taiteesta, koska on kymmeniä vuosia itse tehnyt taidetta ja tutustunut maailman taiteeseen. Niistä, jotka eivät säväytä, puuttuu se jokin. Niin sanotut kriitikot ja taidehistorioitsijat ovat Paavo Pyhtilän mukaan "*asia erikseen*". Hyvä taide-teos on Paavo Pyhtilän mielestä sellainen, joka kestää tekijänsä omissa silmissä ja

⁴⁶⁶ Vuoden 2007 euroina 5 699,20:

www.tilastokeskus.fi/til/khi/2007/khi_2007_2008-01-14_tau_001.html (4.5.08)

⁴⁶⁷ Pyhtilä 1975: 6

⁴⁶⁸ Hakanen 1990: 53–58. Täytetty lomake tekijän hallussa.

⁴⁶⁹ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

⁴⁷⁰ Paavo Pyhtilä: *Näköhavaintoja seminaarin 75-vuotisjuhlan taidenäyttelystä* (19.5.1971)

kestää tulevaa. Hyvällä taideteoksella on vaikutus ihmiseen ja siihen kiintyy, mutta se voi toiselle olla erilainen kuin toiselle. Huonoja taideteoksia ei Paavo Pyhtilän mielestä olekaan, on vain "erilaisia teoksia", mutta markkinointimielessä tehdyt työt kuuluvat tusinatöitten – siis huonojen – joukkoon.⁴⁷¹

Paavo Pyhtilä ei ole tehnyt töitä markkinointimielessä, mutta (bourdieuläiselle "suurelle yleisölle") leipätauluja kylläkin:

[2007] — — *pienen ja vähän isompienkin kaupunkikuvien maalaaminen turvasi elannon 70-luvulla. — — Kaupunkikuvien tekeminen alkoi tilaustöistä. Kaupunki tilasi merkkihenkilöille, jotka vieraili Raahessa. Tai kaupungeille, joka täytti vuosia. mm. Kajaani, Lappeenranta, Neuvostoliittoon ystävyyskaupungille, samoin Norjaan ja Ruotsiinkin. Sitten alkoivat vanhat raahelaiset tilata kuvia kodeistaan ja synttärilahjoiksi meni varmaan useita kymmeniä töitä. — — sanoin aina, että teen työn oman harkintani ja näkemykseni mukaan ja sitä ei ole pakko ostaa, mutta kyllä kaikki miellyttivät. Nyt myöhemmin olen kieltäytynyt ja kaupunkikuvien maalauksen lopetin saatuani taiteilijaeläkkeen 1988.*⁴⁷²

Raahelaisten ja Raahen kaupungin ostaessa näitä Raaheteoksia ne ilmeisesti yleisön paineesta muuttuivat kuitenkin yhä realistisemmiksi – säilyttäen silti Paavo Pyhtilän oman tavan tehdä taidetta. Leipätauluina – kuten niitä kotona kutsuttiin – tuli Paavo Pyhtilä dokumentoineeksi lähes jokaisen puu-Raahen rakennuksen.

Kuva 17: Pieniä pihoja, 1975, omistaja: Nordea, sijoituspaikka: Raahen konttori

Paavo Pyhtilällä oli valmiina Raahesta kymmeniä ellei satoja piirroksia, joita hän oli tehnyt taideopintojensa ja harrastustensa aikana. Kohteet olivat siis jo tuttuja ja kritiikki kehotti häntä jatkamaan puutaloidyllin parissa:

[1979] *Kuvakoon pienentäminen saattaisi keskittää sanottavaa, ja ehkä tekijän olisi syytä myös harkita puutaloidyllin raportoivaa tulkintaa siihen tapaan kuin pihakuvassa Rantasauna.*⁴⁷³

[1979] *Bäst ser Pyhtilä ut att förverkliga sin särprägel som mer eller mindre dokumenterande landskapsmålare. Hans vyer från Brahestads omgivning är hör till utställningens mest helgjutna och stämningfyllda verk.*⁴⁷⁴

[1998] — — *olin alkanut saada kaupungilta aina muutamia taulutilauksia tunnetuille kaupunkivieraille ja siitä alkoi vanhan Raahen maalausten teko. Piirtelin melkein kaikki vanhan Raahen näkyvät vuosien saatossa ja työt oli kovin kysytyjä, niin että näyttelyissä ne meni aina*

⁴⁷¹ Pertti Pyhtilä / haastattelu 27.2.2008 / Paavo Pyhtilä

⁴⁷² Paavo Pyhtilän sähköpostiviesti tekijälle 5.11.2007 klo 6:55

⁴⁷³ A. I. Routio: *Ajatuksia autiudessa* (Uusi Suomi 20.10.1979)

⁴⁷⁴ Dan Sundell: *Smygande känslor* (Hufvudstadsbladet 20.10.1979)

ensimmäisenä päivänä. Se helpotti tietenkin taloudellista tilannettamme, vaikka suoraan sanoen mieluiten olisin tehnyt omia ajatuksiani kankaalle. Ei silti, kyllä niitäkin joka vuosi tuli kuitenkin tehtyä. Täytyy sanoa, että myös vanhan Raahen tallentaminen kiinnosti. Olihan siinä samalla jotakin nostalgiaa ja toi mieleen lapsuuden ja nuoruuden ja samalla tuli dokumentoitua kaupunkinäkyymiä, jotka vuosien mittaan sitten ovat lakanneet olemasta. Panin niihin kyllä koko sydämeni tekovaiheessa. Toivottavasti ne niiden omistajille ovat olleet ja tulevat olemaan tärkeitä.⁴⁷⁵

[2007] kaupunki aikonaan osti nuille, jotka vierailivat Raahessa varsinkin Rautaruukin takia niin Venäjän pääministeri Kosyginille kuin Suomen presidentti Urho Kekkoselle⁴⁷⁶ ja sitten tuliaislahjana ovat, on viety Tsherepovitsin kaupungille ja Norjaan Mo-i-Ranaan ja Suomessa usiampaanki kaupunkiin jotka ovat vuosia täyttäneet Lappeenrantaan ja Kajaaniin ja, ja..⁴⁷⁷

Kuva 18: Neuvostoliiton pääministeri Kosyginille luovutetaan Paavo Pyhtilän teos Pekkatori (Liitto 25.3.1977)

[2005] se alako semmosesta tilaushommasta ku kaupunki tilasi – oliko se nyt Kozygin ku oli täällä vierailulla nii yhtäkkiä piti saaha hänelle taulu Pekkatorilta, josta hänet on ens kertaa otettu vastaan – se oli jännä kun se oli talvi ja oli lunta niin että ne pienet talot melkeen peitty sielä Pekkatorilla. Mää sanoin, että ei-, Kaupunki vei sinne sitte minut nii, että eihän tästä saa mitään tolokkua, että se on ollu kesä ku hänet on otettu vastaan. Ne sano, että he vie lumet pois. Mää sanoin, että ei herran tähän semmosta – täytyy sitä nyt löytyä mielikuvitusta vähäsen – Ja sitte tein sen työn ja siitähän on tuola paljo kuvia ku se luovutetaan – se on nyt kuulemma jossain Moskovan museosa⁴⁷⁸

[2005] siitä se alko, että sitte tilattiin aina vaan uusia ja uusia kaupungista ja sitte rupes yksityiset vanhat raahelaiset, joita asu Helsingissä ja muualla, soittamaan, että voitko käyä sen heidänki kodin ja sitä riitti aivan varmasti satoja töitä. Mutta sen jälkeen ku mää sain taiteilijaeläkkeen – – niin en oo teheny Raahetöitä, muuta ku aivan... Oonkohan mää teheny tilauksestakaan. Ku mää sanoin että mää tein itteni kuiviin. Mää piirtelin sielä joka pihan ja joka tönön ja monneen kertaan eri suunnista

RS: Oliko ne sitte ihan yks-yhteen, että oliko ne tosiaan dokumentoitu vai oliko taiteellista Kyllä ne aika tarkkoja oli, mutta minä aina sanoin, että minä teen omalla tavallani ja jos ei kelepää sitä ei tartte ottaa⁴⁷⁹

[2007] Nämä taulut toivat aikoinaan elannon, silakkaa ja leipää, kuten mies asian ilmaisee. Eläkkeen mukana taiteilija sai puolestaan vapauden keskittyä ilmaisemaan itseään omalla

⁴⁷⁵ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmät 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁴⁷⁶ Urho Kekkoselle ei ensin aiottu taulua lahjoittaa, mutta vierailuaamuna (24.3.1977?) Paavo Pyhtilälle soitettiin ja pyydettiin ottamaan esille muutamia pieniä Raahetauluja – hopealaatta oli jo kaivertajalta tilattu – ja työ tultiin pika-pikaa noutamaan.

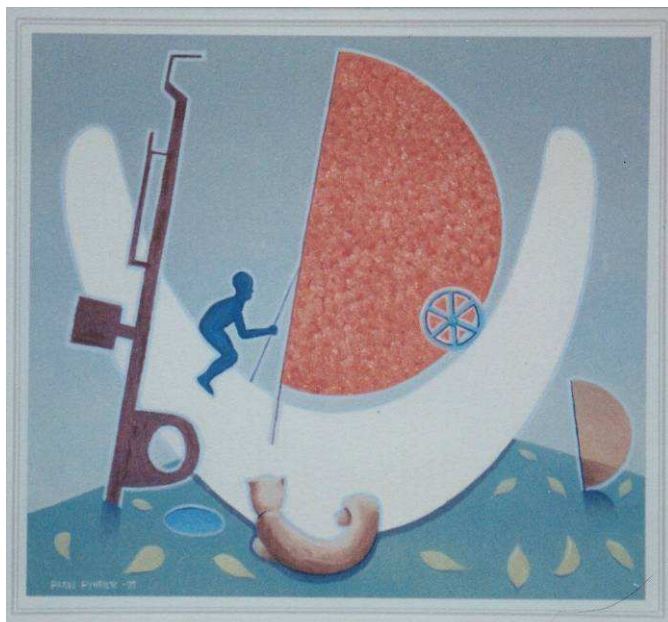
⁴⁷⁷ Pertti Pyhtilä / haastattelu 2.3.2007: Paavo Pyhtilä

⁴⁷⁸ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

⁴⁷⁹ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

tyyllillään. Omaleimainen tyyli sai uutta pontta, ja viimeistään nyt Pyhtilä on täysin oman tiensä kulkija.⁴⁸⁰

Julkisia taideteoksia Paavo Pyhtilältä ostettiin varsinkin 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa. Ensimmäinen julkinen teos on joulukuussa 1973 Suomen Punaisen Ristin Saloisten osaston Arkkukarin vanhainkodille lahjoittama *Museon ranta*.⁴⁸¹ Sen jälkeen teoksia ovat ostaneet "*kaupunki, koulut ja sairaala, pankit ja firmat sekä taiteenkerääjät ja yksityiset. On ollut monen ammatin harjoittajia mm. lääkäreitä, insinöörejä, johtajia ja aivan tavallisia taiteen ystäviä.*"⁴⁸² Vuonna 1977 SPR lahjoitti teoksen *Pekan vapaapäivä* Raahen Aluesairaalalle, jossa on myös teos *Päätyikkunat*, 1981. Oravan koululla on teos *Viimeisellä rannalla*, 1983, ja Pattijoen keskuskoululla teos *Pattijoen vanha kansakoulu*, 1989. Rautaruukki Oy:n Vierasmajalle on ostettu teos *Avara maailma*, 1985, Vihannin kirjastolla *Kaipuu*, 1992. Raahen Seudun Osuuspankilla on yksi Paavo Pyhtilän teos ja Nordea Pankki Suomen kokoelmaan kuuluu teos *Pieniä pihvoja*, 1975 (Raahen konttorissa). Ylivieskan kaupunki on ostanut yhden teoksen ja Oulun taidemuseossa on teos *Jännitteitä*, vuodelta 1997⁴⁸³. Valtion taidekokoelmiin kuuluu vuonna 1970 valmistunut teos *Levi*, joka on sijoitettu Itä-Suomen lääninhallitukseen⁴⁸⁴.

Kuva 19: Jännitteitä, 55x60, öljy kankaalle, 1997, Oulun Taidemuseon kokoelmissa

Oulun taidemuseon haastattelussa Paavo Pyhtilä on eritellyt teostensa keskeisiä aihepiirejä: Oma elämänkaari ja se mitä maailmassa tapahtuu; maailman ongelmat; kasvottomat ihmiset; ihmisten arki; yhteiskunnalliset asiat; Uskonnollisuus; Rakennukset, myös kuvitteelliset: ovet, jotka avautuvat ja portaat, jotka eivät joh-

⁴⁸⁰ Laura Kotila: **Oman tiensä kulkija** (Raahen Seutu 2.7.2007)

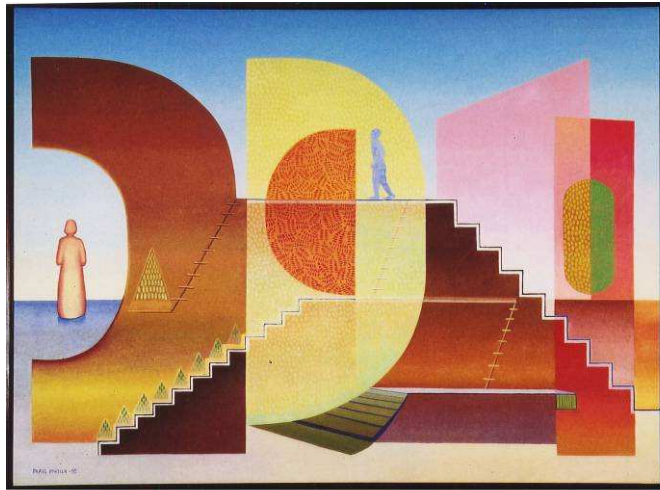
⁴⁸¹ (Liitto 4.12.1973)

⁴⁸² Paavo Pyhtilän sähköpostiviesti tekijälle 5.11.2007 klo 6:55

⁴⁸³ Katso Kuva 19: Jännitteitä, 55x60, öljy kankaalle, 1997, Oulun Taidemuseon kokoelmissa, sivulla 79.

⁴⁸⁴ Katso Kuva 15: Levi, n. 60 x 75, öljy kankaalle, 1970, omistaja Suomen valtio, sijoituspaikka Itä-Suomen lääninhallitus, Joensuu (kuvannut Iris Heino, 2007), sivulla 70.

da mihinkään; Ihminen luonnon osana — usein selin tai menemässä pois; syrjäseutu; kaupunki, Raahе; Pohjanlahden rannikko — vettä ja lakeuksia; aava merenranta, rannaton meri ja elämä horisontin takana; Lappi". Jotkut ovat kaivanneet Paavo Pyhtilältä myrskyistä merta, mutta "*minä en ossaa sitä maalata enkä mää halua maalata, että se ei kuulu minun pensseliini*".⁴⁸⁵

Kuva 20: Harhateillä, öljy kankaalle, 1995

Paavo Pyhtilä on haastatteluissa todennut uudistumisen olevan työskentelynsä ehdonä. Hän on tietyn osaamisen ja tietämisen tason löydettyään sanonut aiemmin sanomansa toisin, jopa aivan konkreettisesti käyttämällä samoja, jo käytettyjä luonnoksia uudella tyyllillä tehdyn taideteoksen perustana, esim. Raahen museorannasta on varhaisia realistisia töitä, 1970-luvun kubismia jne.

[1975] *Miksi meidän kuvantekijäin pitäisi vielä lisätä tämän elämän kurjuutta tuomalla kuvissamme esiin niitä vaikeuksia ja kuvia, joita lehtemme ja muut tiedotusvälineemme on pullollaan. Me tietenkin kärsimme samoista ajatuksista, tapahtumista ja vääryyksistä, mutta ei se ainakaan ihmiskunnan mielenterveyttä paranna, jos näitä asioita käsitteleviä tauluja vielä ripustamme kotiemme ja museoittemme seinille. Jos meille on annettu taito tehdä jotain kaunista, jossa silmä lepää, joka tuo mieleen jotain kauniita muistoja, josta me siis todella nautimme – eikö silloin ole parempi ilahduttaa ihmiskuntaa, kuin saattaa se yhä suurempaan ahdistukseen.*⁴⁸⁶

Taidekonservaattori **Päivi Kyllönen-Kunnas** kävi pyynnöstäni 15.9.2007 tarkastamassa Paavo Pyhtilän teosten säilytysolosuhteet ja seitsemän teoksen kunnon, jotta saisin vahvistusta käsitykselleni Paavo Pyhtilän tunnollisesta ja kestävästä öljymaalaustekniikasta. Isäni valitsi pyynnöstäni vanhempia töitä sekä sellaisia, joissa hän oli käyttänyt epätavallisia aineita tai menetelmiä – tässä poimintoja konservaattorin tarkastuskertomuksesta:

1. *Pieni sommitelma*, 40x50, öljy kankaalle, 1970: yksi hiushalkeama ja mahd. sormenjälki, muutoin erinomainen kunto
2. *Naisia*, 60x55, öljy kankaalle, 1968: hiushalkeamaverkosto. Vauriot selittää paksu, kokeileva pohjustus, johon kuva puikolla piirretty ja jonka päällä läpikuultava maalauskerros. [Toiset saman sarjan teokset olivat paremmassa kunnossa.]
3. *Odotus*, 65x70, öljy kankaalle, 1971: teos erinomaisessa kunnossa

⁴⁸⁵ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

⁴⁸⁶ Pyhtilä 1975: 8

4. *Laihialta*: 47,5x36,5, öljy kankaalle, 1950: hyvässä kunnossa, näkyy taiteilijan tekniikan kehitys; varhainen teos
5. *Oma kuva*: 37,5x29,5, öljy paperikankaalle, 1950: hyvä kunto; ei kiilattava kiristyskehys, oikealla kangas hieman painunut
6. *Junan odotusta*: 48x38, öljy kankaalle, 1958: yläreunassa pistemäinen painauma, pieni kappale maalilevyä poissa ja hiushalkeama
7. *Juhannus(yö) luodolla*, 65x70, öljy kankaalle, 1983: maalaus erinomaisessa kunnossa

Tekniikka on Paavo Pyhtilälle väline, josta hän on kantanut suuren vastuun opiskelemalla parhaat menetelmät, kokeilemalla ja käyttämällä parhaita materiaaleja.

[1975] *Samoin on olemassa vaaleita sävyjä, jotka aika kellastuttaa ja kuvan väriarvot saattavat vuosien mittaan täysin muuttua, joskus tämä saattaa olla eduksikin, ihmettelin Van Goghin maalauksien hienoa yhtenäistä väriharmoniaa — — suurin syy niiden harmonisuuteen on hänen käyttämänsä ohenteet, jotka aika on kellastuttanut ja näin kuvista on tullut erittäin harmonisia. Erittäin tärkeää on siis käytetyt maalit, ohenteet ja miten niitä käytetään, värien sekoituksessa on etsittävä parhaat mahdolliset värisekoitteet ja jotka ei kestä sekoittaa on siveltyä päällekkäin niin että aikaansaadaan haluttu vaikutus.*⁴⁸⁷

[1975] — — nämä on nyt niitä teknisiä arvoja, jotka yksistään eivät sinänsä kuvasta muodosta taideteosta, vaan tärkeintä on omakohtainen näkeminen – sen tunnelman – ajatuksen – ja tapahtumassa mukanaelämisen saaminen kuvaan, sillä jos me näissä asioissa onnistumme, niin voidaan antaa anteeksi sellaiset sommittelulliset, ja muutkin pienet virheet, jotka eivät häirtsevästi silmään ota. Sillä eihän ole olemassa kuvaa, joka olisi kaikkien mieleen ja sellainen kuva olisikin jo kaikkien asioiden kompromissi ja ei olisi enää mitään taidetta.⁴⁸⁸

Kuva 21: Paavo Pyhtilän maalaus "Juhannus(yö) luodolla", 1980

Paavo Pyhtilä on aina halunnut, että hänen teoksensa pääsevät hyviin koteihin eikä hän siksi ole niitä "kulkukauppiaille" tarjonnut. Myös huoli muiden teoksista kuuluu Paavo Pyhtilän taiteilijakuvaan.

[1975] *Kuvan tekijän vastuu kuvastaan ei lopu sillä hetkellä kun kuva on valmis ja ehkä luovutettu ostajalle. Vasta sen jälkeen kuvan arvo punnitaan, kun se lähtee etsimään paikkaa kentällä. Toinen kestää ja toinen häviää. On traagista lukea miten esimerkiksi Kokoskan töitä Hitlerin Saksan aikoina poltettiin roviolla noin 400 kpl epäisänmaallisina tai kuinka esimerkiksi Pisarron tuoteliaan kautensa päätökseksi, kun Preussin hyökkäys 1870 yllätti, oli paettava ja jätettävä noin sata tauluaan ja sen lisäksi viitisenkymmentä Monetin maalausta, jotka Monet oli uskonut hänen huostaansa. — — mitä valtavia arvoja tälläkin saralla on tuhoutunut sodan mielettömyyksiensä takia. — — Mutta on myös hyvä tietää ja muistaa, että näiden vaikeuksien keskellä kamppailevien taiteilijoiden jälkeensä jättämät teokset ovat antaneet ja antavat tuhansille ja taas tuhansille katsojille mitä suurimman nautinnon ja mielihyvän tunteen ja tästä me saamme olla heille kiitollisia.*⁴⁸⁹

⁴⁸⁷ Pyhtilä 1975: 15

⁴⁸⁸ Pyhtilä 1975: 15

⁴⁸⁹ Pyhtilä 1975: 7-8

– Oskar Kokoschka (1886–1980), Camille Pisarro (1830–1903), Claude Monet (1840–1926)

Kuva 22: Warum?, 85 x 90, öljy kankaalle, 1976

Oheisen *Warum?*-nimisen teoksen osti Paavo Pyhtilän serkku, mutta jätti talokoupassaan ostajan pyynnöstä talon seinälle. Sieltä taulu kulkeutui helsinkiläiseen taidekauppaan, josta sisareni osti sen "takaisin kotiin". Paavo Pyhtilä oli silmin nähden iloinen tästä ja totesi vain: "*Sen ajan pääteoksia!*" Lokakuun 1979 Finnforumin näyttelyluettelon kannessa oli mustavalkokuva teoksesta⁴⁹⁰.

Kun haastattelujen päätteeksi kysyin, minne Paavo Pyhtilä haluaisi teostensa päätyvän, hän vastasi:

[2008] *Se on vielä ratkasematta, mutta toivottavasti lapset sitte huolehtivat niistä kun minä en enää ole. Kyllähän meillä aika hyvät tilat täällä on, mutta onko ne tarpeeksi hyvät, säilyttämiseen – ja aina niitä voisi pitää esillä vaihtelevia näyttelyitä sittenkin... Mutta katotaan ny, ei ole vielä ratkaistu.*

4.3.5. Huomionosoitukset

Paavo Pyhtilälle myönnettiin Raahen kaupungin kulttuuritoimikunnan taidetunnustuspalkinto 1984, *Pro Raahen* -mitali 1987 sekä "kunniakansalaisuus", *Raahen Pekka* -arvonimi 2007, kertovat paikallisesta, varsin myöhään tulleesta arvostuksesta. Näiden rinnalla voidaan tunnustuksena pitää Raahen kaupungin julkisiin tiloihin ostamia teoksia, tässä yksi ensimmäisistä:

[1978] *Kulttuurilautakunnan vasta tekemän päätöksen mukaan hankittiin kaupungin omistukseen Pekanpäivien näyttelyssä esillä olleista töistä — — Paavo Pyhtilän "Pihanperältä" (600 mk⁴⁹¹)⁴⁹²*

Mutta ensimmäisen palkintonsa Paavo Pyhtilä sai 29.–30.11.1958 Pohjois-Pohjanmaan Nuorisoseurojen Liiton kulttuurikilpailuissa Oulussa: öljyväritöistä 1. palkinnon ja vesiväritöistä 3. palkinnon. Tämä – yhdessä kaksi vuotta aiemmin päättyneen ABC-piirustuskoulun kanssa – kertoo mielestäni Paavo Pyhtilän jatkuvasta, varhaisesta pyrkimyksestä koti taiteilijuutta.

⁴⁹⁰ kopio luettelosta tekijän hallussa

⁴⁹¹ 100mk v.1978 = 51,42 € v.2007

www.tilastokeskus.fi/til/khi/2007/khi_2007-01-14_tau_001.html (4.5.08)

⁴⁹² **Kuplia!!!** (Raahen Seutu 19.9.1978)

Kuva 23: Kunniakirja kulttuurikilpailusta 1958

Turun matrikkelitaiteilijoiden postikyselylomakkeen 2/1986⁴⁹³ kysymykseen "106: Kuuluminen taitelijamatrikkeliin on valtakunnallisesti arvostettu tunnustus ammatillisesta pätevyydestä. Tapahtuiko julkinen 'läpilyöntinne' kuvataiteilijana a) X yksityisnäyttelyyn; b) X ryhmänäyttelyyn; c) ___ julkisen tilaustyön; d) ___ jonkin muun tapahtuman (minkä?) kautta? Voitteko nimetä tapahtuman ja taideteoksen/teokset, joihin uranne myönteinen 'alkusysäys' liittyi:" Paavo Pyhtilä vastasi "Pääsy jyrtytettyyn näyttelyyn. Neuvonantajien kannustus. Ensimmäisten yksityisnäyttelyiden kritiikit. Ostot kokoelmiin".

Myös merkkihenkilöille kaupungin lahjoina ostetut teokset ovat taiteilijalle meriittiä. Erityisesti silloin, kun niihin liittyy mediajulkisuutta:

[1985] kuvateksti: RAAHEN kaupungin muistolahjana Anna ja Helge Haavistolle luovuttivat Jaakko Nahkuri ja Olavi Kangas Paavo Pyhtilän maalaaman Raahe-aiheisen taulun. Tekstissä: — — Raahan kaupunki oli valinnut lahjakseen taiteilija Paavo Pyhtilän maalaaman taulun, näkemyksen vanhasta Raahesta Cortenkadun eräästä pihasta kirkkoon päin. Vuorineuvos omi taulun, — —⁴⁹⁴

Kuva 24: Uutispäivä Demari 17.8.2007

Ikääntymisen teeman Paavo Pyhtilä otti käsittelyyn vasta 2000-luvun puolivälissä, vaikka stressaantuneena kauppiana 1968 ajatteli tulevaisuuden taiteilijana paljon lyhemmäksi.

⁴⁹³ Tuhkanen 1988: Liite 1. Täytetty lomake tekijän hallussa.

⁴⁹⁴ **Vuorineuvos Haaviston lämpimät läksiäiset** (Raahan Seutu 30.8.1985)

[1998] Yli kolmekymmentä vuotta sitten, kun uskalsin jäädä kokopäiväiseksi taiteilijaksi, ajattelin, että vuosia ei minulla varmaankaan ole kovin paljon käytettävissä. Silloin oli kova paine tekemisessä, että ehtisin edes jotakin saada aikaan eläissäni niistä haaveista, jotka olivat patoutuneet sisälleni. Nyt voin vain sanoa, että aikaa minulle on annettu. Toivottavasti olen osannut sen käyttää oikein ja toivottavasti terveyttä riittää, sillä sanottavaa tuntuu myös riittävän.⁴⁹⁵

[2005] Totta kai kun ikää kertyy, elämä muuttuu ympärillä ja ittesään niin kyllähän siihen tulee semmosia [huokaa] jaksoja, joka minusta on ihan oikein. Jos me tehtäs sitä yhtä ja sammaa alusta niin se loppus taas se motivaatio: se menis rutiiniksi, jota se ei koskaan saa olla.⁴⁹⁶

Isäni 81. syntymäpäivänä, 27.2.2008 tein tätä tutkimusta varten viimeisen haastattelun ja kysyin, mitä ikä on Paavo Pyhtilälle antanut:

[2008] Kyllähän se aina rau-, rauhottaa [nauraa], että tulee niinku vaativammaksi ittiä kohtaan että... ennen oli rohkiampi tekemään, ja ja nyt, nyt on on hirviän itsekriittinen että... tosiaan sitä, no, sitä, sitä miettii ja laskee ennen ku, mitä työtä uskaltaa alottaa, piirtää kovasti, miettii ja funtsaa ja sitte, sitte vasta pystyy ratkaseen ja tekemään. Että kyllähän se ikä, ikä tasottaa sitä ja... [huokaa] Näyttelyt jäävät vähemmälle ja niin päin pois.

Pertti: Mitä on tulossa?

Tekemistä – en minä muuta aattele ku se vaan, että jos, jos on terveyttä ja rauhaa, rauhaa saa niin.. kyllä sitä tehdä täytyy, ei sitä maalaamatta osaa olla.⁴⁹⁷

Kuva 25: 60. valtakunnalliset kotiseutupäivät Siika-Pyhäjokialueella, pääpaikkana Raahelaiset taiteilijakodit, 6.-10.8.2008, teemana Tervasta teräkseen

4.4. Paavo Pyhtilä ja ITE

Nyt "itseoppineeksi" leimattu ITE-taide oli aiemmin taidemaailman ulkopuolella, nyt osana taidemaailmassa, mutta omassa karsinassaan. Paavo Pyhtiläkin on tehnyt "omaksi ilokseen" teoksia, joita ei ole asetettu arvotettavaksi vaan "huviksi ja hyödyksi" mm. omalle pihamaalle. Työhuoneessa on jo usean vuoden ajan seissyt "Kolme sulotarta", joiden materiaalina on pääsiäismunien sisuksia, tuikkukynttilöiden kuoria etc. Kun tutkimukseni päätteeksi kysyin Paavo Pyhtilältä, ovatko ITE-taiteilijat taiteilijoita, hän vastasi diplomaattisesti: "Kyllä sielä hyviä on niissäki, se on niin makuasia, mutta kyllä sielä on hirviän taitavia ja omaperäisiä tekijöitä. Kyllä minä sanosin että niitä... on." Jokainen ITE-taiteilija ei siis Paavo Pyhtilän mielestä

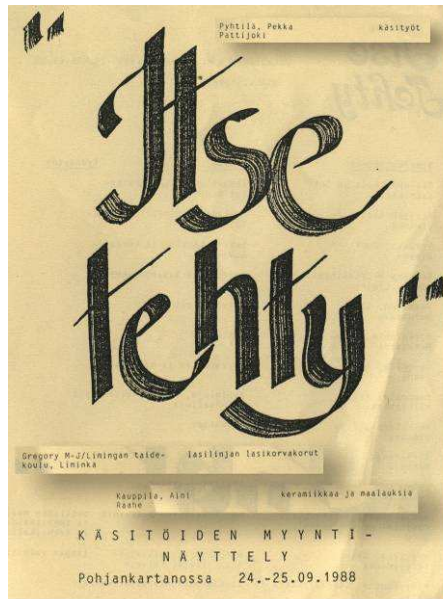
⁴⁹⁵ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁴⁹⁶ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

⁴⁹⁷ Pertti Pyhtilä / haastattelu 27.2.2008 / Paavo Pyhtilä

ole taiteilija ja itseoppineita ovat heistä ne, jotka "on jollakin tavalla oppia saaneet". Kuka sitten on ITE-taiteilija?

[2008] *Se on mulleki arvoitus. — sanotaan ehkä niitä joita luullaan, että he ei oo mistään oppia saaneet, että he on ite kehitelleen sen tekemisen — nii... minusta lähinnä semmonen on ITE-taiteilija.*⁴⁹⁸

Kuva 26: "Itse tehty" Oulussa 1988

Paavo Pyhtilän arkistossa on oheinen Oulun Pohjankartanossa 24.–25.9. pidetyn käsitöiden myyntinäyttelyn luettelo, jossa mukana mm. Paavo Pyhtilän isovelji, veneenrakentaja **Pekka Pyhtilä**, myöhempi Raahen taiteilijaseuran puheenjohtaja ja Raahen taidetunnustuspalkinnon 1987 saaja **Aini Kauppila** sekä matriikkelitaiteilija, taidemaalari ja vuodesta 2008 Suomen Kuvataidejärjestöjen Liiton kunniajäsen **Mary Jane Gregory**⁴⁹⁹. Myös Paavo Pyhtilä myöntää tehneensä ITE-taidetta:

[2008] — — ehkä jotakin veistoksia... En minä siihen oo saanu minkäänäköstä opastusta — — Niitähän mää oon jonku verran tehenny, ehkä se on semmosta [ITE-taidetta]. Jos sitä ois niinku enempi harrastanu, siihen ois myös pitäny saada oppia.⁵⁰⁰

Paavo Pyhtilälle 1984 myönnetyn Raahen taidetunnustuspalkinnon sai 2007 nykykansantaiteilija **Matti Lepistö**, jonka lehtihaastattelussa **Sari Ohinmaa** kirjoitti:

[2007] "Arvostetun matriikkelitaiteen varjossa kukoistava kansantaide on mielenkiintoista ja usein hyvin suoraan katsojaa puhuttelevaa. ITE-taiteilijat ovat usein itseoppineita, kuten Lepistökin. — Piti valita tehdastyön ja harrastuksen välillä eikä minulla ollut riittävästi intoa opiskeluun, Lepistö toteaa. ITE-taiteilijat puhuvat selkeästi eri kieltä kuin arvostetut 'oikeat' taiteilijat. Lepistö huomauttaa, että esimerkiksi naivismia vierastetaan tyyli-suuntana. — On tärkeää tehdä sitä, mitä mieleen juolahtaa eikä antaa arvoa kriitikoille. Itse olen taiteilijana aika lähellä realismia, pyrin siihen mahdollisimman pitkälle, Lepistö toteaa."⁵⁰¹

⁴⁹⁸ Pertti Pyhtilä / haastattelu 27.2.2008 / Paavo Pyhtilä

⁴⁹⁹ www.kuvataiteilijamatriikkeli.fi/taiteilija.asp?id=1954 (4.5.08)

⁵⁰⁰ Pertti Pyhtilä / haastattelu 27.2.2008 / Paavo Pyhtilä

⁵⁰¹ Sari Ohinmaa: **Lepistölle taidetunnustus** (Raahen Seutu 21.12.2007)

5. Paavo Pyhtilän itseoppimismenetelmät

[1992] *Itseoppineena taiteilijana Paavo Pyhtilä sanoo saaneensa taiteilijan kipinän jo polvihousuisena pojanviikarina.*⁵⁰²

Paavo Pyhtilä on voimakkaasti motivoituneena, itseohjautuvasti ja omaehtoisesti hankkinut ammatillisen asiantuntijuuden aluksi opettaja–oppilas-suhteita eli historiallisesti tyypillistä **mestari–kisälli-mallia hyödyntäen** – tosin useilla ohjaussuhteilla varmennettuna. Taiteen tekemisen menetelmiä, teknisiä taitoja, hän on koko elämänsä ajan **kirjallisuuden lisäksi** opiskellut arkipäivän oppimisesta tutun yrityksen ja erehdyksen kautta – informaalein ja non-formaalein menetelmin. Kokemuksellisen ja kontekstuaalisen oppimisen kautta Paavo Pyhtilä on **koti- ja ulkomaanmatkoillaan rakentanut itseään tietoisesti taiteilijaksi**. Paavo Pyhtilä on osoittanut oppineisuutensa "näyttökokein": hän on saavuttanut itseään ja ulkopuolisia kriitikoita tyydyttävän taitotason, joka on mahdollistanut arvostetun ja palkitun urakehityksen, luovuuden ja monipuolisen taiteellisen tuotannon sekä näiden rinnalla lennokkaatkin kokeilut. Pyhtilä myöntää elinikäisen oppimisen tärkeyden taiteilijalle ja on mm. 75-vuotispäivänsä jälkeen ryhtynyt käyttämään skanneria luovalla ja kekseliäällä tavalla ns. *skannomontaasien* tekoon ilman esikuvia⁵⁰³.

Kuva 27: skannomontaasi, A4, 2005

Paavo Pyhtilä on kehittynyt itseoppineeksi ammattitaiteilijaksi ja saavuttanut paikansa taidemaailmassa, taiteen kentällä, opettajinaan taidekoulutuksen asemesta a) merkittävät kirjat, b) merkittävät henkilöt ja c) merkittävät matkat.

Nämä teemat nousivat esille Paavo Pyhtilästä kirjoitettuihin lehtiartikkeleihin tutustuessani, minkä jälkeen haastattelin Paavo Pyhtilää kustakin teemasta hänen itse laatimiensa listojen pohjalta arkistomateriaaleja etsien.

⁵⁰² **Pelkkä kuva ei riitä – Pyhtilä hakee taiteestaan henkisiä arvoja** (Raahelainen 5.11.1992)

⁵⁰³ www.finst.ee/PaavoPyhtila2005.htm (4.5.08)

5.1. Taideopinnot

Paavo Pyhtilän määrätietoisuudesta oppia kuvataiteita kertoo hänen kirjoittamansa muistelmateksti, jossa hän kuvaa lasten rahanansaitsemismuotoja ja sitä, mihin raha kulutettiin:

[1998] *Lapsuudessani ei perheellämme, eikä monissa muissakaan perheissä, ollut antaa lapsille ns. viikkorahoja, vaan jos jotain rahalla aikoi hankkia, niin pennit oli itse ansaittava. Keinoja ei ollut kovinkaan paljon. Yksi sellainen oli parkin kiskominen. Rannalla olevista pajupuskista kävimme usein keväällä, kun parkki hyvin irtosi, siskoni kanssa tekemässä parkkikerppuja, jotka sitten kannoimme kotiin selkä vääränä. Sitten levitimme parkit pihalle kuivumaan, jonka jälkeen ne si-dottiin nippuihin ja isä hevosella kuskasi ne Raaheen Saariahon nahkaverstaalle. Siellä nahkuri käytti niitä, kun raaosta eläinten nahkoista tehtiin sopivaa nahkaa kenkien valmistukseen.*

Toinen tapa ansaita oli kukkien myynti. Kävimme Martta-siskon kanssa keräämässä rannalta rantakukkia⁵⁰⁴. Ne olivat pieniä vaaleanpunaisia kukkia, jotka tuoksuivat hyvälle. Sidoimme kukat sopiviin kimppuihin. Panimme ne pieneen pärekoriin (isän tekemään) ja matka Kesälän ja Pyhtilänperän kautta Raaheen alkoi. Joskus poimimme Kesälän kuusikosta mennessämme vielä kieloja pieninä kimppuina koriin. Kaupungissa kuljimme vain kadulla ja sanoimme ohikulkeville raahelais-rouville: "Ostaako täti kukkia?" Ja ostihan ne. Pian oli markat taskussa ja sitten juoksujalkaa ko-tia kohti.

Vielä yksi taskurahan ansaitsemiskeino oli meillä lapsilla aikuisten ohella: nimittäin marjojen poi-miminen syksyisin. Ensiksi tulivat vatukat⁵⁰⁵ kypsiksi. Niitä poimimme uutispeltojen ojen varsilta litra-kaupalla. Sitten kypsyivät mustikat. Marjareissut Mikonkarille ja Säikän metsiin alkoivat. Vii-meisenä tuli syksyn puolukka, jonka sato oli runsain. Niitä keräsimme ämpäri kaupalla. Perk-kasimme marjat aina puhtaiksi. Puolukat äiti usein laski tulessa. Se tapahtui niin, että pihalle le-vitettiin puhdas lakana, ja äiti nousi jakkaralle ja kun tuuli puhalsi sopivan reippaasti, niin marjoja valutettiin pään yläpuolelta vähitellen lakanalle, joista tuuli sitten kevyet roskat ja marjojen leh-det puhalsi kauemmaksi ja perkaaminen oli sen jälkeen helppoa. Peratut marjat sitten äiti usein vei kauppaan, jossa marjoja ostettiin ja rahat tuli sitten meille poimijoille jaettavaksi. Näin saa-millamme rahoilla ostimme sitten jotain pientä ja tarpeellista, kuten kyniä ja vihkoja piirtämistä varten.

Vihkoja ja kyniä ja vesivärejä kyllä kuluikin, sillä piirtäminen oli niitä mieluisimpia harrastuksia lapsuusvuosina. Siinä toinenkin joulukortti tuli jäljennettyä ja mielikuvitusmaailma linnoista ja so-tilaista ikuistettiin paperille. Osaksi varmaan sota-aika vaikutti aiheisiin ja osaltaan myös äidin kirjastosta lainaamat ja ääneen lukemat "Tuhannen ja yhden yön sadut" ja lukemattomat muut jännärit vaikuttivat lapsen mielikuvitukseen. Olin 12 tai 13 vanha, kun tilasin ensimmäisen piirus-tuskurssin Kansanvalistusseuralta. Sitä sitten opiskelin suurella innolla kirjeellisesti. Sain hyviä neuvoja ja mielenkiintoisia tehtäviä, joita kynttilän tai öljylampun valossa uskollisesti suoritin. Joskus kun paperi loppui, niin äiti oikoi ja silitysraudalla silitteli kaupan käytetyt käärepaperit ja niihin piirtelimme ja niistä valmistimme pieniä vihkoja.⁵⁰⁶

Paavo Pyhtilä kävi koulua Pattijoen kirkonkylällä, jonne kansakoulunopettajaksi **Alma Elfving** oli 1923 siirtynyt hoidettuaan sitä ennen Saloisten pitäjän Olkijoen kylän ylemmän kansakoulun naisopettajan virkaa 1.8.1919 alkaen ja kirjoittanut siellä virkansa puolesta johtokunnan pöytäkirjat "*selkeästi hyvällä käsialalla*"⁵⁰⁷.

[2005] RS: *Miten koulussa? Oliko teillä kuvaamataidon opetusta?*
Oli, oli meillä. Muistan, sitte ku minusta tuli jonkulaine, kaupunkilaisten tietosuuteen täällä, että oon taiteilija niin kansakoulunopettaja⁵⁰⁸ tuli kerran vastaan tuola kadulla ja sano: mitä mää, Paavo,annon sulle piirustuksesta? [naurahtaa] Niin minä sanoin, että kyllä se oli paras numero mulla kuitenkin, että saat olla huoletta.
RS: *Niin justinsa, että se huomattiin jo sielä...*⁵⁰⁹

Turun matriikkelitaiteilijoiden postikyselylomakkeen 2/1986⁵¹⁰ kysymykseen "100: *Minkä ikäisenä (suunnilleen) ensimmäisen kerran ajattelit taideammattiin ryhty-*

⁵⁰⁴ ruijanesikko (*Primula nutans* var. *jokelae*) – luokiteltu erittäin uhanalaiseksi 2000 arvioinnissa

⁵⁰⁵ mesimarja (*Rubus arcticus*)

⁵⁰⁶ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁵⁰⁷ Muilu 1994 verkkojulkaisussaan (4.5.08)

⁵⁰⁸ Alma Elfving (Paavo Pyhtilä pikaviestin-keskustelussa 27.10.06)

⁵⁰⁹ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

⁵¹⁰ Tuhkanen 1988: Liite 1. Täytetty lomake tekijän hallussa.

mistä?" Paavo Pyhtilä vastasi "ehkä 13v" ja kysymykseen "101: Kuvailkaa lyhyesti, miten huomasitte kuvallisen ilmaisutarpeen ja miten harrastus alkoi?" hän vastasi: "Alkoi piirtämisellä, johon pyrin saamaan opetusta. Kiinnostus oli heti aluksi suurin".

Paavo Pyhtilän itseoppineisuutta korostettiin varsinkin 1970-luvulla, kun hän oli astumassa taidemaailmaan. Usein lehtiartikkeleissa hänen mainitaan olevan itseoppinut tai todetaan opiskelleen "yksityisesti" tai "kursseilla":

[1971] PAAVO PYHTILÄ Raahen Saloisista lopetti jokin vuosi sitten kauppiaina olon, pani huoneita vuokralle, siirtyi "supistettuun talouteen" sekä alkoi opiskella maalausta omin päin, ulkomailla matkustellen sekä opettajienkin ohjauksen alla.⁵¹¹

[1971] Jos kenelle, niin Paavo Pyhtilälle on Matti Mikkolan koulu sopinut hyvin. — — Pyhtilä ei ole saanut opetusta taidekouluissa. Ratkaisevaa on ollut Matti Mikkolan yksityisopetus.⁵¹²

[1971] Hän on neljä vuotta sitten ryhtynyt vapaaksi taiteilijaksi takanaan pitkät yksityisopinnot.⁵¹³

[1972] , hän on saanut yksityisopetusta useilta eri taiteilijoilta,⁵¹⁴

[1972] Taidetta, ilmaisua ja keinoja Pyhtilä on opiskellut ensin ABC-piirustuskoulun kolmivuotisen kurssin ja kansanvalistusseuran piirustuskurssien kautta, jossa hän on opiskellut mm. lukion piirustuskurssin. Monista taiteilijoista, joiden kanssa yhdessä hän [on] perehtynyt kuvantekemisen ongelmiin Pyhtilä mainitsee kannustavimpana ja rohkaisevimpana vaikuttajana taiteilija Unto Immosen.⁵¹⁵

[1973] Pyhtilä on itseoppinut maalari, takavuosien suosittu ABC-piirustuskoulun ohjeitten mukaan itsensä kehittänyt.⁵¹⁶

[1978] – No ei kai sitä taiteilijaksi oikeastaan tulla. Se on sellainen luonnekysymys. Onko se veren heikkous vai – voima, en tiedä. Jompikumpi, joka vetää taidetta tekemään. Kun tähän on pienestä pitäen kiinni joutunut, ei siitä näy irti pääsevän. Olen joskus jopa yrittänyt.⁵¹⁷

[1979] Paavo Pyhtilällä tulee tänä vuonna ensimmäinen taiteilijavuosien tusina täyteen. Ammattitaiteilijana. Toisaalta hänelle koko iän on ollut selvillä se, että hän haluaa maalata. 13-vuotiaana hän suoritti ensimmäisen piirustuskurssinsa kirjeopistona. Sodan jälkeen ei kuitenkaan ollut mitään mahdollisuuksia päästä oppiin, tie oli pystyssä. / Opinhalua olisi ollut kovasti.⁵¹⁸

[1994] Viimeiset 27 vuotta Paavo Pyhtilä on toiminut vapaana taiteilijana. Sitä ennen leipä tuli liike-elämän palveluksesta, mutta maalaus oli rakas harrastus. Maalausta hän on opiskellut yksityisesti.⁵¹⁹

[1995] Paavo Pyhtilä on hakenut taiteilijanoppinsa omatoimisesti, mutta saanut lähinnä yksityisopetusta monilta suomalaisilta taiteen ammattilaisilta.⁵²⁰

[1995] 68-vuotias Pyhtilä on maalannut yli 40 vuotta. Hän on koulutautunut taiteilijaksi kursseilla ja yksityisoppilaana pikkupojasta asti.⁵²¹

[1997] Raahelainen Paavo Pyhtilä haaveili taiteilijan ammatista jo pikkupoikana ja suoritti ensimmäiset piirustuskoulutkin vuonna 1946, mutta jätti porvarillisen ammatin ja ryhtyi kokopäiväiseksi taidemaalariksi vasta vajaan 30 vuotta sitten. — — ja hankki lisäoppia ammattitaiteilijoilta aina, kun omat keinot loppuivat. Asiaista hän otti selvää kovan tutkimuksen ja itseopiskelun kautta.⁵²²

⁵¹¹ R. M-mo (= Raimo Metsänheimo): **Näyttelytoimintaa** (Liitto 29.4.1971)

⁵¹² Unto Immonen: **Paavo Pyhtilän läpimurto** (Liitto 9.5.1971)

⁵¹³ **Taidetapahtumia** (Helsingin Sanomat 28.11.1971)

⁵¹⁴ (Liitto 29.1.1972 uutinen apurahasta: "2500 mk Siika-Pyhäjokialueen Liiton rahastosta kotimaiseen työskentelyyn sekä näyttelyiden järjestämiseen Helsingissä ja ulkomaista opintomatkaa varten.")

⁵¹⁵ Liisa Halonen: **Paavo Pyhtilän näyttely** (Raahen Seuru 27.4.1972)

⁵¹⁶ **Kuvaprotesti pikkukaupungista** (Aamulehti 16.12.1973)

⁵¹⁷ willikko: **ykskaks yllättäen – 10 kysymystä** (Raahen Seutu 1.4.1978)

⁵¹⁸ **Meri on tyyni Paavo tauluissa** (Raahelainen 4.4.1979)

⁵¹⁹ VN: **Tarjolla oivalluksia, huumoria, arvoituksia** (Maaselkä 4.8.1994)

⁵²⁰ **Paavo Pyhtilä avaa sielunmaisemaansa** (Kalajokilaakso Ylivieskan näyttelystä Arsis Galleriassa 11.–28.4.1995)

⁵²¹ Leena Ahlholm: **Selkeästi ihmisestä ja maailman tilasta** (Keskipohjanmaa Ylivieskan näyttelystä Arsis Galleriassa 11.–28.4.1995)

⁵²² Helge Murtovaara: **Haaveammattissa lähes 30 vuotta** (Kaleva 27.2.1997)

[1998] *Opin alkuun kynttilän valossa. Pitkän kaaren alkupäässä oli taiteesta intohimoisesti kiinnostunut poika, joka luki ensimmäiset piirustuskurssinsa kynttilän valossa 13-vuotiaana. Kuvataideopinnot olivat taloudellisesti silkkä mahdollisuus, mutta varma vakaumus veti kuvantekoon kuin magneetti. Itseopiskelun ja ammattitaiteilijoilta saamansa neuvonnan ansiosta Pyhtilä saattoi toteuttaa haaveensa, ensin leipätyön ohessa, sitten uskaliaasti vain taiteen tekijäksi heittäytyen.*

[2007] *Pienestä pojasta lähtien maalannut ja piirtänyt taiteilija on opiskellut tekniikoita erilaisilla kursseilla.*⁵²³

[2007] *Hän on opiskellut tekniikoita eri kursseilla.*⁵²⁴

Tiivistäen voidaan siis sanoa: **1)** Paavo Pyhtilä on itseoppinut maalari; hän on opiskellut omin päin ja hankkinut taiteilijanoppinsa omatoimisesti. Hän otti selvää kovan tutkimuksen ja itseopiskelun kautta; ulkomailla matkustellen. Hänellä on pitkät yksityisopinnot; **2)** Paavo Pyhtilä on ollut yksityisoppilaana; hän on saanut yksityisopetusta useilta eri taiteilijoilta; monilta suomalaisilta taiteen ammattilaisilta; hän on opiskellut yksityisesti; opettajienkin ohjauksen alla; hän hankki lisäoppia ammattitaiteilijoilta; yksityisopetus; Monista taiteilijoista, joiden kanssa yhdessä hän on perehtynyt kuvantekemisen ongelmiin Pyhtilä mainitsee kannustavimpana ja rohkaisevimpana vaikuttajana taiteilija Unto Immosen; **3)** Paavo Pyhtilä on opiskellut ABC-piirustuskoulun kolmivuotisen kurssin; ABC-piirustuskoulun ohjeitten mukaan itsensä kehittänyt; ja Kansanvalistusseuran piirustuskurssien avulla; käynyt piirustuskurssinsa kirjeopistona; kouluttautunut taiteilijaksi kursseilla; opiskellut tekniikoita erilaisilla kursseilla; opiskellut tekniikoita eri kursseilla ja suoritti ensimmäiset piirustuskoulutkin vuonna 1946 – eli **4)** "Pyhtilä ei ole saanut opetusta taidekouluissa".

Näistä viimeksi mainittu, **numero 4**, on helpoiten todettavissa paikkansa pitäväksi: Paavo Pyhtilä ei todellakaan ole saanut opetusta taidekouluissa – ei yhdessäkään. Hän on tosin itse opettanut Maaseudun Sivistysliiton taideleirillä 1978, toiminut taideopettajan sijaisena Raahen työväenopistolla ja kuvaamataidonopettajan sijaisena Raahen Lyseossa, mutta siitä tuonempana luvussa 5.5. sivulla 125. Helsingiläis- ja vaasalaistaiteilijoiden tutkimuksessahan alin, 2. taidekoulutusryhmä kymmenestä oli "*Ei taidealan koulutusta, itseoppinut*". Mikkelin läänin tutkimuksessa taiteellinen koulutus jaettiin varsinaisiin taideopintoihin, kursseihin ja *itseoppinut*-termin alle.

Paikkansa pitää myös **numero 3**: Paavo Pyhtilä on todistettavasti suorittanut ABC-piirustuskoulun ja ennen sitä kaksi Kansanvalistusseuran piirustuskurssia. **Suomen kuvataiteilijat -verkkomatrikkelin** Taidekoulutus-kohdassa Paavo Pyhtilä on ilmoittanut kaksi suoritusta: "ABC-piirustuskoulu" ja "*Taidemaalareiden jatkokoulutuskurssi, Oulu 1982, ohj. Raimo Heino*"⁵²⁵, mutta ei ole maininnut vuosina 1946 ja 1948 suorittamiaan kirjekursseja – ilmeisesti sen vuoksi, että hän koki ne osaksi yleissivistystään.

⁵²³ Laura Tolonen: *Kun mieli on kirkas ja käsi vakaa* (Raahelainen 24.2.2007)

⁵²⁴ Lauri Oilinki: *Ikääntyminen uusi aihe 80-vuotiaalle taiteilijalle* (Uutispäivä Demari 17.8.2007)

⁵²⁵ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/henkilotiedot.asp?id=1135 (4.5.08)

Todisteita **numero 2**:sta, yksityisopetuksen tai ohjauksen saamisesta on myös, mm. Unto Immosen kirjoittamissa lehtileikkeissä korostetaan **Matti Mikkolan** osuutta Paavo Pyhtilän ohjaajana. Yksi kolmesta tutkimukseni pääteemasta on itseoppineen saama oppi tai ohjaus eri henkilöiltä, joten siitä tuonnempana luvussa 5.3. sivulla 101.

Numero 1 – omin päin, omatoimisesti itseopiskelu mm. ulkomailla matkustellen – on kiinnostanut tämän opinnäytteen tekijää eniten. Tutkimuksessani olen keskittynyt näiden opiskelutapojen etsimiseen. "*Pitkät yksityisopinnot*" olen tulkinut kuuluviksi tähän, itseopiskelu-ryhmään, sillä 28.11.1971 Helsingin Sanomissa ilmestynyt taideutinen kuuluu kokonaisuudessaan näin: "*Taidemaalari Paavo Pyhtilä Raahesta on tullut vierailulle Turkuun. Hän on Brahen Galleriaan asettanut näytteille 29 maalaustaan. Ne ovat iloisia, värikkäitä töitä, pääasiassa kubistisia. 'Löysin kolmisen vuotta sitten kubismissa oman ilmaisuni', sanoo taidemaalari. 'Tämän tyylin tunsin sopivan lakeuksiimme.'* Hän on neljä vuotta sitten ryhtynyt vapaaksi taiteilijaksi takanaan pitkät yksityisopinnot. Omia näyttelyitä Pyhtilä ryhtyi järjestämään vasta vuosi sitten, mutta sen jälkeen on toiminut sitä ahkerammin niin, että Turun näyttely on kuudes oma. Näyttely Brahen Galleriassa on avoinna 6.12. asti. (HS)".⁵²⁶ Kahta kolmesta tutkimukseni pääteemasta – kirjat ja matkat – käsittelen omissa luvuissaan tuonnempana: kirjoja luvussa 5.2. sivulla 96 ja matkoja luvussa 5.4. sivulla 115.

Sen, onko Paavo Pyhtilä itseoppinut maalari, saa ratkaista hän itse tämän tutkimukseni lopuksi.

5.1.1. Kurssit

Ensimmäinen taidealan todistus Paavo Pyhtilän arkistossa on syksyltä 1946, kun hän oli tammikuussa aloittanut ensimmäisessä työpaikassaan ja kevättalvella eräänä keskiviikkona 19 vuotta täytettyään mennyt sunnuntaina Lauransa kanssa kihloihin, häihin oli aikaa vain 1,5 kuukautta.

12.9.1946: todistus Kansanvalistusseuran Kirjeopistosta

kurssi: Piirustus, arvostelu: kiitettävä. Opettaja: Mauno Aalto⁵²⁷,

teos: Hilja Tolvanen: Piirustuskurssi⁵²⁸

Sekä kurssin opettaja että oppikirjan tekijä ovat matrikkeliteiteilijöitä: **Mauno (Manu) Viktor Aalto** syntyi 28.2.1908 Viipurissa ja kuoli 2.4.1996. Hän oli taidemaalari ja kuvataiteilija sekä kuvaamataidon nuorempi lehtori, joka oli opiskellut Viipurin taiteen ystävien piirustuskoulussa 1929–30, Taideteollisessa keskuskoulu 1931–

⁵²⁶ *Taidetapahtumia* (Helsingin Sanomat 28.11.1971)

⁵²⁷ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=4 (4.5.08)

⁵²⁸ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=1504 (4.5.08)

34 ja Napolin taideakatemiassa, Italiassa 1950. Hänen debyyttinäyttelynsä oli Viipurissa 1935, mistä alkaen vuoteen 1990 hän osallistui Viipurin Taiteilijaseuran vuosinäyttelyyn sekä VTS:n näyttelyyn Nässjössä Ruotsissa, vuosina 1948–53 näyttelyihin "*13 karjalaista*" Helsingissä, Kuvataiteilijaseeniorien näyttelyyn Mauno Aalto osallistui 1973, 1975, 1976–1985, 1990. Suomen Kuvataidejärjestöjen Liiton näyttelyihin Vaasassa, Seinäjoella, Jyväskylässä, Kotkassa, Lappeenrannassa, Joensuuissa 1948 Helsingissä 1949. Mauno Aallolle on myönnetty Suomen Leijonan I luokan kunniamerkki. Kurssilla käytetyn oppikirjan tekijä **Hilja Katariina Tolvanen** syntyi 12.4.1879 Muhoksella ja kuoli 11.11.1959. Hän kävi Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulua 1901 ja osallistui Helsingin yliopiston piirustussalin toimintaan. Pariisin eri akatemioiden hän opiskeli 1907–08, 1910–11, 1913–14 ja 1925–28. Taiteilijan debyytti oli Helsingissä 1909 ja hän osallistui Suomen Taiteilijain näyttelyihin 1909, 1911–13, 1915–19, 1922, 1926, 1928, 1930. Hilja Tolvanen toimi kuvaamataidon opettajana ja yliopettajana oppikoulussa 1926–46 ja julkaisi useita kuvaamataidon oppikirjoja.

29.10.1948: todistus Kansanvalistusseuran Kirjeopistosta

kurssi: Lukioluokkien piirustus, arvostelu: kiitettävä. Opettaja: Mauno Aalto⁵²⁹

teokset: *Vehvilä–Schalin: Kuvaamataidetyylit*⁵³⁰

ja *Kekkonen–Tuovinen: Ammattiopetuksen perusteet*⁵³¹

[1998] "Täydennyksenä luin Kansanvalistusseuran kautta vielä sellaisen kurssin kuin Ammattiopetuksen perusteet, koska katsoin sen olevan tarpeellinen kaupunkikuvauksissa, että ymmärtää talojen rakenteen ja arkkitehtuurin. Samalla sain taidon oman talon suunnitteluun, johon hain rakennuslupaa."⁵³²

Kuvaamataidetyylit teoksen tekijä **Salme Vehvilä** oli mm. taiteilija **Eeli Aallon** historianopettaja⁵³³ Oulun lyseossa ja kirjoitti mm. teokset *Uusromanttisista tyyli-
virtauksista Oulun arkkitehtuurissa* (1937), *Historianopetuksen havainnollisuudesta* (1938), *Kuopion pitäjän kirkolliset olot vuodesta 1721 vuosisadan loppuun* (1938), *Suomen historia lukioluokkia varten* (1955–1972) sekä tietenkin *Historian kysymyksiä tenttiä ja reaalikoetta varten*. Kirjan toinen tekijä **Zacharias Teodor Schalin**⁵³⁴ on matrikkeltaiteilija, syntynyt 19.11.1882 Helsingissä, kuollut 31.7.1960. Hän oli käynyt Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulua 1901–03 ja osallistunut Helsingin yliopiston piirustussalin toimintaan 1900–03. Taiteilijan debyytti oli Helsingissä Suomen Taiteilijain näyttelyssä 1902, johon hän osallistui sen jälkeen 1904, 1909, 1912. Ulkomailla hänellä oli näyttelyitä Tukholmassa 1916, 1929 ja 1953, Osllossa 1929, Kööpenhaminassa 1953, Pariisi, Ranska (mit.näytt.). Teodor

⁵²⁹ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=4 (4.5.08)

⁵³⁰ JYKDOK: "Salme Vehvilä, Teodor Schalin: Kuvaamataidetyylit, Porvoo, WSOY, 1939. 324, [9] s., 15 kuvalehteä"

⁵³¹ "Kekkonen Jalmari, Tuovinen Vilho: Ammattiopetuksen perusteet, Kansanvalistusseuran kirjeopisto 1944" < www.antikvariaatti.net/productcard.php?id=145600&type=books (4.5.08)

⁵³² Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmät 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁵³³ www oulu.ouka.fi/100kuvaa/muistelmät/fin/007.htm (4.5.08)

⁵³⁴ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=1319 (4.5.08)

Schalin teki mm. Kaarinan siunauskappelin seinämaalauksen 1955. Hän on saanut dukaattikilpailussa III palkinnon 1903 ja 1912. Teodor Schalin toimi piirustuksen opettajana oppikoulussa 1909–60, Turun Taideyhdistyksen piirustuskoulussa 1917–49. Hän oli lisäksi kuvittaja ja taidearvostelija ja julkaisi Salme Vehvilän kanssa *Kuvaamataidetyylit* teoksen lisäksi *Jokamiehen taidehistorian* 1950.

Ammattiopirustuksen perusteet teoksen tekijöistä arkkitehti **Jalmari Kekkonen** (1878-1948) "oli keskeinen mielipidevaikuttaja sekä Kotitaiteessa (1902-1918) että Käsityö ja Teollisuus -lehdessä (1909-1933)"⁵³⁵, mutta **Vilho Tuovisesta** en valittavasti onnistunut löytämään tietoja.

Paavo Pyhtilä käytti kaikki tilaisuudet taiteenopiskeluun hyväkseen: hän osallistui mm. **Suomen Osuuskauppakoulun somistuskurssille** Helsingissä 1.-20.2.1954 ("*kiitettävää huolellisuutta; näyteikkunan somistus: kiitettävä, tekstausta: hyvä. Rehtori Allan Lagus*"⁵³⁶):

[1998] *Osuuskauppakoulu Helsingissä järjesti mainoshoitajan kurssin, jonne pyrin ja pääsin. Kurssi kesti kuukauden ja oli hyvin antoisa. Otin mm. mukaan muutamia maalauksiani, joita näytin opettajallemme. Sai kritiikkiä ja rohkaisua. Kortteeria olin tätini Ida Huttusen kotona Vilhovuorenkujalla Sörkässä. Serkku Vilho oli asiantuntevana oppaana, kun kävimme kaupungilla.*⁵³⁷

[1973] Pyhtilä on itseoppinut maalari, takavuosien suosittu ABC-piirustuskoulun ohjeitten mukaan itsensä kehittänyt.⁵³⁸

19.11.1956: todistus ABC-piirustuskoulusta

"*Oppilas nro 13922 — — on hyvällä menestyksellä suorittanut koulumme kirjeellisen aikuisten kokokurssin, joka käsittää 12 oppijaksoa ja osoittanut omaavansa jatkuvaa kehityskykyä.*"

Oppilaan opettaja: **Urho Lauanne**⁵³⁹,
koulun johtaja-opettaja **Unto Pusa**⁵⁴⁰.

[1972] *Mutta koulua piti käydä ja saada leipäpuu, kansakoulua seurasi kaupakoulu, siinä sivussa tuli opiskelluksi Kansanvalistusseuran piirustuksen kaksi kurssia sekä ABC koulun kurssi. Ei ollut silloin vielä kotonani edes sähkövalo[.] kynttilän valossa iltaisin piirtää tuhersin kirjeopiston tehtäviä.*⁵⁴¹

[2001] *Nuorna miesnä Paavo suoritti kolmivuotisen ABC-piirustuskoulun kirjeopistossa ja kävi vielä kaksi muuta kurssia lisäksi.*⁵⁴²

Sekä Lauanne että Pusa ovat matrikelitaiteilijoita. **Urho Johannes Lauanne** on syntynyt 27.9.1892 Helsingissä, kuollut 23.9.1975. Hän kävi Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulua 1912–1915 ja osallistui Helsingin yliopiston piirustussalin

⁵³⁵ Heinänen 2006: 59

⁵³⁶ kurssitodistuksen kopio tekijän hallussa

⁵³⁷ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmät 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁵³⁸ **Kuvaprotesti pikkukaupungista** (Aamulehti 16.12.1973)

⁵³⁹ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=727 (4.5.08)

⁵⁴⁰ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=1133 (4.5.08)

⁵⁴¹ Eino Kastelli: **Liikemiehestä taiteilijaksi** (22.2.1972)

⁵⁴² Sari Ruotsalainen: **Kaikki alkaa piirroksesta** (Raahen Seutu 16.3.2001)

toimintaan 1914–1915. Urho Lauanne opiskeli kahdessa pariisilaisessa akatemiassa (Académie la Palette ja Académie de la Grande Chaumière) vuosina 1926–1927. Taiteilijan debyytti oli Helsingissä 1914 ja hän osallistui Suomen Taiteilijain näyttelyihin 1914–1916, 1918, 1925 ja 1930. Lauanne toimi piirtäjänä ja vt. piirustuksen opettajana oppikoulussa ja opettajana ABC-koulussa vuodesta 1937.

Kuva 28: Paavo Pyhtilän todistus ABC-piirustuskoulusta 1956

Unto Pusa syntyi 18.1.1913 Viipurissa ja kuoli 8.11.1973. Hän opiskeli Suomen Taideyhdistyksen piirustuskoulussa 1930–1935 ja Pariisissa kahdessa akatemiassa (Académie André Lhote ja Académie Fernard Léger) vuonna 1949. Taiteilijan debyytti oli Helsingissä 1937 ja hän osallistui Suomen Taiteilijain näyttelyihin 1937, 1938, 1945, 1946, 1948, 1955, 1972 (kutsuttuna), Suomen Taideakatemian 3-v. näyttelyyn 1953, Nuorten näyttelyihin 1946–1948, 1951 (kutsuttuna), 1964 (kutsuttuna), Prisma-ryhmän näyttelyihin: Helsingissä 1956–1961, 1963, 1970, Turussa 1956, Tampereella 1957, Imatralla 1957, Vaasassa 1957, Jyväskylässä 1961 ja ulkomailla Tukholmassa ja Göteborgissa 1958, Pariisissa 1958, Fuldassa ja Berliinissä 1960, Bergenissä 1953, Tanskassa, Länsi-Saksassa ja Alankomaissa 1971–72 sekä Itä-Berliinissä, Prahassa, Brnossa ja Koshicessa 1976. Unto Pusa sai lukuisia palkintoja, mm. III dukaattikilpailussa 1936, III valtion taidekilpailussa 1944, Pro Finlandia -mitali 1963 ja professorin arvonimi 1969. Unto Pusa opetti Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosastolla 1946–1970, Vapaassa Taidekoulussa 1946–1948, 1953–1961, 1964–1970, toimi ABC-piirustuskoulun johtajaopettajana 1946–1966

sekä julkaisi oppikirjat *Plastillinen sommittelu*, 1963 ja *Väri-muoto-tila*, 1967. Vuonna 1982 ilmestyi teos *Pusa, Unto: Taiteesta*, jonka toimitti Päivi Lahtela ja julkaisi Suomen Taiteilijaseura.

Liekö Unto Pusan vaikutusta ABC-kurssien opetuksessa, että vielä 1993 todettiin:

[1993] *Pyhtilän nykytuotantoa leimaavat maalausten monitasoinen, humoristinenkin symboliikka, hiljainen, pysähtynyt tunnelma, selkeät, usein pastellit värikentät ja tiukka perusrakenne. Rakenteessa on heijastumia Unto Pusan kubistisista sommitteluperiaatteista. Niinpä Pyhtilän luontoaiheetkin muotoutuessaan kubismin oppien mukaan saavat ilmeeseensä tilkkasen urbaania arkkitehtonisuutta.*⁵⁴³

Urbaania arkkitehtonisuuttahan Paavo Pyhtilä oli katsonut tarvitsevansa kaupunkikuvauksiinsa, kun suoritti 1948 KVS:n *Ammattiopirustuksen perusteet*, ks. edellä.

Vuonna 1981 Paavo Pyhtilä oli mukana perustamassa Raahen Taiteilijaseuraa, seuraavana vuonna hän täytti 55 vuotta ja osallistui Oulussa taidemaalareiden jatkokoulutuskurssille – virallisesti taidekoulutuksen saaneiden taidemaalareiden kanssa tasavertaiseksi todettuna.

1981: Julkisten tilojen kuvataidekurssi

järjestäjät:

Oulun ja Lapin läänien taidetoimikunnat, Pohjois-Pohjanmaan kesäyliopisto

[2008] *Sillon ku oli tuola Oulusa se taidemaalarien jatkokoulutuskurssi [1982] – sielä oli semmonen pääsyvaatimus että... joko taidekoulun, siis pitää olla Ateneumin käynny tai muin keinoin hankkinut vastaavat tiedot – niissä hakemuksissa oli – ja sillon minutkihan valittiin sinne näitten muitten keinojen takia. Sielä me oltiin sitten kaikki sammaa porukkaa, ei siinä eroteltu että sinä oot erilainen.*⁵⁴⁴

Kurssin ohjaajana toimi Suomen Taiteilijaseuran puheenjohtaja **Raimo Heino** ja aiheena olivat mm. julkiset seinämaalaukset, joita Paavo Pyhtilä ei ollut koskaan aikaisemmin tehnyt – suurikokoisia teoksia kylläkin – eikä hänen suunnitelmaansa päätetty toteuttaa, huolellisista kotitehtäviksi annetuista pienoismalleista jms huolimatta. Sen sijaan toisen kurssilaisen **Raimo Metsänheimon** (s. 1925⁵⁴⁵) pronssinen suihkukaivoveistos *Rupikonna* paljastettiin Oulun terveyskeskuksen edessä 1983.

[1981] *Oulun ja Lapin läänien taidetoimikuntien sekä Pohjois-Pohjanmaan kesäyliopiston järjestämä Julkisten tilojen kuvataidekurssi on edennyt kolmanteen vaiheeseen. — — Kurssia on pidetty kolmessa vaiheessa. Toukokuussa ensimmäisen jakson aikana taitelijat perehtyivät kohteisiin piirrosten avulla. — — Toisen jakson aikana heinäkuussa tarkasteltiin luonnoksia. Kriittikona toimi kurssin vetäjä, kuvanveistäjä Raimo Heino. Nyt kolmannessa vaiheessa kurssilaiset ovat kehittäneet luonnoksiaan mahdollisimman valmiiksi. Taiteen tekijöille uutta oli se, että he joutuivat rakentelemaan kohteistaan pienoismallit, joihin sitten piirustelivat luonnoksensa minikoossa taideteokselle suunniteltuun paikkaan. — —*

— *Esittelytekniikan opetus on ollut tärkeää. Näin taitelijalle hahmottuu paremmin käsitys siitä, millaiselta hänen työnsä näyttää suunnitellussa miljöössä. Virheet voi korjata jo tässä vaiheessa, sanoo raahelainen Paavo Pyhtilä.*⁵⁴⁶

⁵⁴³ Riitta Mäkelä: *Taidetta kotona ja kahvilassa* (Kaleva 5.7.1993)

⁵⁴⁴ Pertti Pyhtilä / haastattelu 27.2.2008 / Paavo Pyhtilä

⁵⁴⁵ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=890 (4.5.08)

⁵⁴⁶ *Taiteilijat koululaisina Oulussa* (Liitto 7.8.1981)

[1998] *Eräs tapaus vielä vuodelta 1982 [p.o. 1981]. Läänin taidetoimikunta ja Suomen Taiteilijaseura järjestivät Oulussa taidemaalareiden jatkokoulutuskurssin aiheena julkisten tilojen seinämaalaukset. Hain kurssille ja pääsin. Se tapahtui kolmena viikon jaksona Oulun yliopiston tiloissa ja väliaikoina oli tehtäviä kotona. Raimo Heino oli Helsingistä yhtenä vetäjänä. Töiden loppunäyttely oli Oulun Taidemuseossa [8.8.1981 alkaen]. Ainakin minulle siellä oli paljon uutta opittavaa. Oli hyvä, että tuli lähdettyä. Siellä oli myös alueen kuvanveistäjille omia julkisten tilojen patsassuunnitteluja. Raimo Metsänheimo sai Oulun kaupungin puistoon tehdä niiden luonnosten perusteella "Rupikonna"-suihkulähteen.*⁵⁴⁷

[2007] *sitte yksi henkilö, joka on ollut palio tukena ja jolta olen saanut neuvoja ja ohjeita, on kuvanveistäjä ja graafikko Raimo Metsänheimo Oulusta. Hän on, oikeen, pätevä taiteentekijä afallansa — — ja oltiin samolla taidemaalareitten jatkokoulutuskurssillaki joskus... hmm... liki 20 vuotta sitten...*⁵⁴⁸

Vaikka Paavo Pyhtilä on toistuvasti todennut, että "*Taiteilijaksi ei voida opettaa*"⁵⁴⁹, on hän tuota jatkokoulutuskurssia 16 vuotta myöhemmin muistelmiinsa kirjatesaan siis kirjoittanut: "*Ainakin minulle siellä oli paljon uutta opittavaa. Oli hyvä, että tuli lähdettyä*", mistä voisi päätellä siellä opetetun hyviä tekniikoita:

[1979] *Paavo Pyhtilä sanoo, ettei taiteilijaksi voida ketään opettamalla opettaa. Oppi itsessään on tärkeää, tekniikka voidaan oppia. — Mutta se jokin, kyllä se on jokaisen itse kamppailtava ja siihen kehityttävä.*⁵⁵⁰

[1984] *Toinen asia, johon haluaisin puuttua silloin kun puhutaan maalarista, on tekniikan hallinta. Sehän on loppujen lopuksi ainoa, mitä voidaan opettaa. Mutta sen oppiminen on hyvin tärkeää. Se on laaja kokonaisuus josta on kirjoitettu satojen sivujen kirjoja.*⁵⁵¹

Kysymykseeni, voiko taiteilijaksi oppia, vastasi Paavo Pyhtilä, että harvalla on niin suuret luontaiset lahjat, että "*kaiken tajuaa ja kaiken ymmärtää, ilman oppimatta*" eli taiteilijaksi tuleminen vaatii oppia. On aloitettava piirtämisestä ja alkeista kehitettävä itseään: "*väriopit, taidehistoria, se on a ja o. Se on tärkeä!*" Ja lisäksi tulee tutkia taideteoksia, käydä museoissa, näyttelyissä, verrata teoksia omiinsa ja toisiin teoksiin ja saada näin vahvistusta uskollensa. Taiteilijaa sopii Paavo Pyhtilän mukaan opettamaan toinen taiteilija, kuten "*noisa akatemiaoissa — — ne on ite käyneet taideopinnot loppuun, ovat tehneet jo hyvää taidetta monasti ennen ku heidät valitaan opettajaksi ja semmonen on pätevä opettaja*".

[2008] — — *lukenu ja opiskellu, kotona kylläki ussemmiten opiskellu, että vain muutamia kursseja oon käynny muualla. Ja sitte toisten taiteilijoitten opastuksella oon tehenny aina joskus ja käynny näyttämäsä, silloin alakuaikoina, nythän tuo menee siihen malliin, ettei ennää jaksa [naurataa] lähtiä kyselemmään, että mitäs tykkää.*

Lähestyin itseoppineisuutta kysymällä Paavo Pyhtilältä, voiko taiteilijaksi opiskella yksin, mihin hän vastasi: "[huokaa] *No, ei sitä voi sanua sillai että voi, koska siinä hän kuitenkin vaatii tietua joka suunnalta, ei se oo vaikka yksin sitä tutkii, kehittellee ja harrastaa, niin aina siinä toisen tieto on käytettävissä*". Paavo Pyhtilä on sitä mieltä, että yksinäänkin opiskelun on alettava piirtämisestä, sommittelusta, väriopista, teorioista. Kaikesta on otettava selvää ja työtä on tehtävä paljon: "*Mää muistan silloin kun aikonaa... luin ensimmäisiä piirustuskursseja, niin siinä joku opettajista sano, että vaikka ensimmäiset 99 piirrosta epäonnistus niin se sadas voi*

⁵⁴⁷ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁵⁴⁸ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: ihmiset / Paavo Pyhtilä

⁵⁴⁹ *Meri on tyyni Paavo tauluissa* (Raahelainen 4.4.1979)

⁵⁵⁰ *Meri on tyyni Paavo tauluissa* (Raahelainen 4.4.1979)

⁵⁵¹ *Taiteessa tärkeää vain se, jota ei voi selittää* (Raahen Seutu 13.3.1984)

olla se joka onnistuu. Että se on semmosta pitkäjännitteistä ja aikaavieppää ja — se vaatii innostusta ja tosi halun, että oppii jotaki."⁵⁵²

5.2. Kirjat

Turun matriikkelitaiteilijoiden postikyselylomakkeen 2/1986⁵⁵³ kysymykseen "103: Entä muistatteko jollakin ympäristötekijällä, ts. yksittäisellä kokemuksella, tapahtumalla tai elinpiiriin liittyvällä toimintamahdollisuudella olleen taideharrastuksellenne suuntaa-antavaa merkitystä?" on Paavo Pyhtilä vastannut: "Taidekirjoilla joita lainasin ja taiteilijoista lukeminen sai sydämen hakkaamaan".

Lukemisen Paavo Pyhtilä on ilmoittanut kuvataiteilijamatrikkeliin yhdeksi harrastukseksi matkailun ja ulkoilun rinnalle – ja lukeminen toistuukin haastatteluissa:

[1970] Pyhtilä koetti kehittää itseään mm. tutkimalla koti- ja mannermaan museoita, lukemalla alan kirjallisuutta jne. Vasta nyt, vuosien uurastuksen jälkeen, tulokset alkavat saavuttaa henkistä painavuutta.⁵⁵⁴

[2005] — — mää oon ite hirviästi luku, niinku taidehistoriaa ja värioppia ja semmonenki ku se Doernerin Maaliaineet ja värit... Mikä sen nimi nyt on? ...taidemaalauksessa⁵⁵⁵, joka on hirviän hyvä. Aivan sieltä antiikin ajoilta kaikki, miten ne on sekottanu, miten ne on teheny – ja kaikkia tämmösiä tutkinu kovasti. Ja sitte piirustukseenhan mää aikonaan luin nuita kirjeopistoja niinku ABC-piirustuskoulun ja semmosia usiampiaki kurseja, että siihen pääsi sisälle siihen muodon tajuun, mutta se on sitä puurtamista ja itseopiskelua – mää sanonki että heleppua se on semmosille joka saa mennä oppiin ja nyt esim työväenopistoissa jo on pätevää opetusta monessaki, mutta ei sillon ollu mitään. Se oli kaikki otettava ite seleville.

RS: No, mitä kautta sitten hankit kirjallisuutta ja... Kirjastosta vai ihan?

Kirjastosta sain suurimman osan. Muistan täällä oli semmonen Mustosen Annakohan⁵⁵⁶ se oli, joka oli kirjastonhoitajana – niin se ihimetteli sitä minun kirjojen kantamista ja ku minä olin kaikki luku suunnilleen läpi niin se sano sitte kerran että sinä oot niin paljo luku, että minä annan tuolta käsikirjastonki puolelta sinulle (naurahtaa) ja niin minä sain sieltäki sitte ja aikonaan sitte ku jonku pennin tienaamaan niin minä kirjakaupalla tillautin jos en saanu mieleistäni ja siitä se on kehittyny tuo minunki kirjastoni joka tuola on. Se on etupäässä taidekirjoja kaikki.

RS: No siinä on ollu motivaatiota tosissaan opiskella...

Kyllä, kyllä se tuo on... ja sitä täytyy olla, muuten siitä ei tuu mitään se, se... Ei sitä jaksu jos ei oo jonkulainen motivaatio ja innostus ja ennen kaikkia taidehistoriasta ja tuolta kun tutkii ja lukkee taitelijoitten ja ihmisten elämäkertoja niin sieltä löytyy se kipinä että ei se oo heleppua ollu kellään, että kyllä se vaatii hirviästi-

RS: Työtä varmasti – ja taitooki

Tekemistä, ennen kaikkea tekemistä.⁵⁵⁷

[2007] Maalaamisen ja liikunnan lisäksi Pyhtilä lukee ahkerasti. Etenkin taitelijoiden elämäkertoja hän selailee suurella innolla, mutta myös muiden tyyli-suuntien kirjat ovat taiteilijan mieleen.⁵⁵⁸

[2007] Mullahan oli luottokirjastonhoitaja, Anna Mustonen joka hoiti kirjastua, sitte ku mää olin kaikki luku... 'Kuinka sää jaksat poikasena lukiä?' se sano sitte kerran, että saat sitte [naurahtaa] tuolta käsikirjaston puolelta — luottamukselliset välit Mustosen kanssa.⁵⁵⁹

[2007] minähän oon tuota kirjastoista lainannu näitä teoksia niin paljo ku niitä on sieltä löytyny – ja niillä on ollu aivan tuota (...) suuri vaikutus ja usko sitte tekemiseen, jos ei tunne historiaa, tekemisen historiaa.⁵⁶⁰

⁵⁵² Pertti Pyhtilä / haastattelu 27.2.2008 / Paavo Pyhtilä

⁵⁵³ Tuhkanen 1988: Liite 1. Täytetty lomake tekijän hallussa.

⁵⁵⁴ Unto Immonen: **Paavo Pyhtilän näyttely** (Kaleva 24.9.1970)

⁵⁵⁵ Doerner, Max (1954): *Maaliaineet ja niiden käyttö taidemaalauksessa*

⁵⁵⁶ Videokasetti: Anna Mustonen 90 vuotta 17.5.1992. Vhs, 30 min. Tekijät Ruskomaa, Anneli – Ruskomaa, Hannu

⁵⁵⁷ Oulun taidemuseo / taitelijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

⁵⁵⁸ Laura Tolonen: **Kun mieli on kirkas ja käsi vakaa** (Raahelainen 24.2.2007)

⁵⁵⁹ Pertti Pyhtilä / haastattelu 17.9.2007: kirjat / Paavo Pyhtilä

⁵⁶⁰ Pertti Pyhtilä / haastattelu 17.9.2007: kirjat / Paavo Pyhtilä

Paavo Pyhtilällä on nykyään kotonaan oma laaja käsikirjasto, josta hän poimi pyynnöstäni tärkeimmät teokset – ja kertoi niistä haastattelussa 17.9.2007.

1. **Tahdotko menestyä** – elämänohjeita / Swett Mardenin⁵⁶¹ y.m. mukaan toim. Pekka Kalervo, 1935 (128 s.)
2. **Suomen taiteilijoita**
Tirranen, Hertta: Suomen taiteilijoita Juhon Rissasesta Jussi Mäntyseen – elämäkertoja, 1950 (VIII + 494 s.) ja Suomen taiteilijoita Alvar Cawénista Wäinö Aaltooseen – elämäkertoja. Toimitanut Hertta Tirranen, 1955 (VIII + 506 + 1 s.)
3. **Kymmenen taiteilijaa**: Birger Jarl Carlstedt, Ole Kandelin, Anitra Lucander, Ernst Mether-Borgström, Otto Mäkilä, Lars-Gunnar Nordström, Schultz-Köln, Jaakko Somersalo, Per Stenius, Sam Vanni, 1962 (121 s. + 10 kuval.)
4. **Kranz, Kurt**: Nähdä, ymmärtää, kiintyä – tie taiteen valtakuntaan, 1964. (247 s.)
5. **Doerner, Max**: Maaliaineet ja niiden käyttö taidemaalauksessa, 1954 (345 + 1 s.)
6. **Elämäkertateokset (ulkomaalaisista)**: Michelangelo; Braque; van Gogh; Gauguin; Picasso
7. **Elämäkertateokset (kotimaisista)**: Pekka Halonen
Lindström, Aune: Pekka Halonen – elämä ja teokset, 1957 (427 s. + 9 kuval.)
8. **Helene Schjerfbeckin useat elämäkerrat**
9. **Otto Mäkilä 1904–1955** : Turun taidemuseo 4.10.–23.11.1986, (180 s.)
10. **Gallen-Kallela, Kirsti: Isäni Akseli Gallen-Kallela 1** – Vuoteen 1890, 1964 (IX, [2], 300 s., 34 kuval., 1 liitel.) ja **Isäni Akseli Gallen-Kallela 2** – Elämää isän mukana, 1965 (VIII, 496 s., 32 kuval.)
11. "EINO LEINON runot ovat olleet yksi innoittaja – samoin luonto."
12. "Taidehistorian tuntemus antaa aina motivaatiota tekemiselle. Kannattaa lukea myös kirja **Seth, Lennart – Meyerson, Åke: Avain taiteen maailmaan**, 1960 (276 s.)

Kuva 29: Paavo Pyhtilälle tärkeitä kirjoja

Tahdotko menestyä (Otava, 1935):

[2007] *Ensimmäinen kosketus kirjoista, joka teki jonkunlaisen vaikutuksen, muistan mää semmosena rippikoulupoikana vähän alleki vissiin sain semmosen kirian ku – jostaki vintiltä löysin, ku Tahdotko menestyä. Siinä vaiheessahan jokkainen haluaa menestyä... se oli semmonen kiria joka anto voimaa, uskallusta ja yrityshalua. Siinä oli hirviän paljo hyviä neuvoja. Se on saksalaista alkuperää oleva, jonka on suomentanu Otavan kautta 1935 Mikko, Kalervo. Pieni kiria mutta palio asiaa ja hyviä elämänohjeita*⁵⁶²

Suomen taiteilijoita (WSOY, 1950 ja 1955)

[2007] *ja sitte alakoki se taiteen tutkiminen: luin taidehistoriaa, hirviän paljo, ja kaikki mahdolliset, mitä käsiini sain, ja sitten sain nuorena aviomiehenä työpaikaltani lahjaksi semmosen kirian ku Suomen taiteilijoita. Se on Hertta Tirrosen kirjottama Juhon Rissasesta Jussi Mäntyseen - elämäkertoja. Toinen osa tuli sitte vähä myöhemmin – tämä 1. osa painettiin 1950*

⁵⁶¹ http://en.wikipedia.org/wiki/Orison_Swett_Marden (4.5.08)

⁵⁶² Pertti Pyhtilä / haastattelu 17.9.2007: kirjat / Paavo Pyhtilä

ja toinen osa, sain sitte kiriakaupan kautta, 55. siinä on suomalaisten taiteilijoiden elämäkertoja, semmosia muutaman sivun, päätkinä ja heidän työstään, taiteestaan ja elämästään ja se oli hyvin, hyvin valaisevaa, koska... siinä kerrottiin heidän elämäntarinansa ja kiinnostuksensa ja miten heistä tuli taiteilijoita. Niitä on tullu selattua ja luettua varmasti kymmeniä kertoja ja aina ku tutustu tuola maailmalla heidän töihinsä enämpi niin sitte oli hyvä palata näihin kirjoihin ja katsua mitä heistä oli kirjoitettu.⁵⁶³

Kymmenen taiteilijaa (1962)

[2007] Sitte semmonen ratkaiseva minun tekemiselle oli joskus, se oli 60-luku, löysin jostaki semmosen kirian – tuola matkojen varrella – kun Kymmenen taiteilijaa, jossa 10 modernin taiteen tekijää, suomalaista, kirjoitti taiteesta ja oli kuvia heidän töistään ja tämä oli semmonen, AHAA-elämys, että se maisemamaalaus ei välttämättä oo niin pakollista, tätä tutkin ja koitin kehittää omia ajatuksia sitten niinkun modernin taiteen muodossa ja, konkretismia ja... alko ymmärtää hyvin esimeksi väriperspektiivin ja värisymbolien vaikutuksen ja värien vaikutuksen toinen toiseensa ja lämpimät ja kylmät värit tuli tutkittua sillon perinpohjaisesti.⁵⁶⁴

Teoksen *Kymmenen taiteilijaa* (1962) taiteilijoista **Ole Kandelin** (1920–1947) on "*Self-taught – Autodidacte*" ja **Lars-Gunnar Nordström** "*Self-educated – Autodidacte*"

"Lars-Gunnar Nordström (s.1924) aikoi alun perin arkkitehdiksi isänsä tapaan, mutta kun hän ei läpäissyt Teknillisen korkeakoulun arkkitehtuurilinjan pääsykokeita, hän hakeutui Taideteollisen keskuskoulun sisustuslinjalle. Nordström valmistui sisustussuunnittelijaksi vuonna 1949 ja työskenteli useissa arkkitehtitoimistoissa aina vuoteen 1960 saakka. — — Kuvataiteilijana Lars-Gunnar Nordström on lähes itseoppinut."⁵⁶⁵

Muut teoksen taiteilijat ovat Birger Jarl Carlstedt, Anitra Lucander, Ernst Mether-Borgström, Otto Mäkilä, Schultz-Köln, Jaakko Somersalo, Per Stenius, Sam Vanni.

Kranz: Nähdä, ymmärtää, kiintyä – tie taiteen valtakuntaan

[2007] Seuraava elämys oli, kun aloin maalata enämpi ja halusin sitte jotaki siihen sisältyä ammentaa, niin Nähdä, ymmärtää ja kiintyä. Se oli kans' tuota painettu kuuskymmentäneliä ja se oli Ohjausta – tie taiteen valtakuntaan... Ja minä hankin sen omistukseeni ja itelleni heti. Tästä on ollu monessa, monessa asiassa valaisevia esimerkkejä ja kuvia, Ja sitte kun sain tutustua näihin tekijöihin esimerkiksi Pariisissa ja Roomassa, niin oli jonkinlaista pohjaa siihen.⁵⁶⁶

Doerner: Maaliaineet ja niiden käyttö taidemaalauksessa

[2007] Sitte oli yksi kiria jonka minä hankin tilaustyönä alkuvaiheessa, Maaliaineet ja niiden käyttö, Max Doernerin teos. Se on valtavan hyvä, alkuajoista, käsittellee miten väriaineita on käsitelty ja värien teorioista.⁵⁶⁷

Otto Mäkilä 1904–1955 (Turun taidemuseo, 1986)

[2007] Sitte on turkulaisii poikia, sielä on tullu käytyä ainaki 10 kertaa ja tullu ihailtua Otto Mäkilää, joka oli lyhyen taiteilijauransa aikana valtava. valtava. oman tiensä kulkija ja elämyksiä, joka, suunnasta antava tekijä. Modernismin – eihän hän realisti ollu ehkä aivan alkuaikona niinkö jokainen joutuu olemaan.⁵⁶⁸

Seth – Meyerson: Avain taiteen maailmaan

[2007] Sitten on tämmönen pieni kiria, tää on — — Hertta Tirranen suomeksi toimittanut — — mä oon näköjään alleviivannu paljo kohtia tänne kiriaan, koska hän niin taitavasti osas selittää näitten rakenteet, väri-sommittelut ja muut, että se oli aivan hyvä kirjiana. On omistuksessani.⁵⁶⁹

Van Gogh; Michelangelo; Braque; Gauguin; Picasso

[2007] me käytiin 60-luvun lopulla parin kuukauden reissu tuola Euroopan museoissa, muun muassa van Gogh'in, museossa Amsterdamissa ja, sieltä löyty sitten pohjaa näille kirjoille, joita olin

⁵⁶³ Pertti Pyhtilä / haastattelu 17.9.2007: kirjat / Paavo Pyhtilä

⁵⁶⁴ Pertti Pyhtilä / haastattelu 17.9.2007: kirjat / Paavo Pyhtilä

⁵⁶⁵ www.kiasma.fi/kiertokoulu/kiertokoulu.php?id=602 (4.5.08) – alleviivaus tekijän

⁵⁶⁶ Pertti Pyhtilä / haastattelu 17.9.2007: kirjat / Paavo Pyhtilä

⁵⁶⁷ Pertti Pyhtilä / haastattelu 17.9.2007: kirjat / Paavo Pyhtilä

⁵⁶⁸ Pertti Pyhtilä / haastattelu 17.9.2007: kirjat / Paavo Pyhtilä

⁵⁶⁹ Pertti Pyhtilä / haastattelu 17.9.2007: kirjat / Paavo Pyhtilä

jo lukenut hänestä aika paljon. Tämmönen Irving Stonen tarina Hän rakasti elämää anto hyvin seikkaperäsen kuvan taiteilijan työstä, elämästä ja vaikeuksista – mutta ei pelottanu ollenkaan.

Irving Stonehan kirjoitti Michelangelosta, joka oli aivan yhtä valtavan opettavainen kirja – siinä selostettiin muun muassa Sikstiiniläisen kappelin kattomaalausten [teko] ja se valtava urakka mikä siinä oli sekä työllisesti, henkisesti, että meinas voimat kesken loppua, ja sitte myöhemmin kun nämä työt nähtiin alkuperäsenä sielä Vatikaanissa niin osas suhteuttaa ne tekijäänsä. Ja sitte käytiin vielä toinen kerta kun ne oli restauroitu, se valtava, valtava värielämys mikä niistä koitu sen jälkeen. Puhtaita, kauniita värejä...

Yksi hyvä kaveri on ollu Picasson ohella tämä Braque – on ollu mainio seurata heidän yhteydenpituun. Picasso kävi aamulla Braquen ateljeessa tutustumassa, olivat kavereita ja sitte hän teki ite niin vastaavaa, että melkeempä ne sotkis toisiinsa, ne työt, ne on saman ajan työt niin samanlaisia.

Sitte on tässä Gauguin – se oli uskomaton tarina kans, Gauguinhan oli pankkivirkailija ja maalari ja hän päätyi sitte siihen maalaukseen aivan mielipuolisuuteen asti. [naurahtaa] Hylkäsi perheensä ja meni sinne Tahitin saarelle. Mutta se valtava värielämys, mitä hänen töistään on aina saanu kuvituksena ja kertomuksina niin se on yks semmonen mieleen jäänyt vaikuttava homm-meli...⁵⁷⁰

Paavo Pyhtilä on usein julkisuudessa puhunut "*lainaillen muistiin jääneitä osia viisaampien kirjoituksista*"⁵⁷¹.

[1975] "*mutta nehän ovat pikkuseikkoja*" sanoi kysyjä ja tähän mestari [Michelangelo] vastasi "*Voi olla, mutta pikkuseikoista täydellisyys riippuu, eikä täydellisyys ole mikään pikkuseikka*".⁵⁷²

[1975] — eli niinkuin Braque sanoo: "*Taiteessa on merkitystä vain sillä, mitä ei pystytä selittämään. Taiteilijalta ei saa vaatia enempää, kuin mitä hän pystyy antamaan, eikä arvostelijalta enempää kuin hän pystyy näkemään.*"⁵⁷³

[1981] — — löytyy aiheita ja ideoita. Kun sellainen tulee, on tehtävä lukematon määrä piirroksia ja luonnoksia ja kehiteltävä ideoa. Tämä perusteellinen työ ja tarkkuus tuntuu joskus turhautavalta, mutta suurten mestarien töitä katsellessa saa jälleen uutta uskoa. Kaikissa niissä näkyy äärimmäinen huolellisuus ja tarkkuus, edustivatpa mitä tyyliä ja aikaa tahansa.⁵⁷⁴

[1984] Braque sanoi, että taiteessa on tärkeää vain se, mitä ei voi selittää. Ja totta on, että jollei teos sisällä rakentavaa runkoa, se on hajanainen ja epämääräinen. Tämän rungon, "jonkin" olemassaolo, olipa se sitten vaikka puhtaasti henkistä laatua, on välttämätön, että työ kestäisi vuosia ja vuosisatoja.⁵⁷⁵

Pekka Halonen; Gallen-Kallela

[2007] Sitte on vielä kotimaisista kirjoista esimerkiksi Pekka Halonen, Gallen-Kallela, Helena Schjerfbeck ja monet, monet muut... joita olen hankkinu ja saanu jopa palakintoina aikonaan

se on sitä suomalaisen miehen sisukkuutta näitten [henkilöitten] tekeminen ja oleminen — — niin suomalaista taidetta kun olla voi ja näitä on ollu tosi mukava lukia ja tutustua heidän elämäänsä.⁵⁷⁶

Helene Schjerfbeckin useat elämäkerrat

[2007] Helena Schjerfbeckistä — — mehän on nähty hänen töitään suurissa näyttelyissä ja ne on aina tehny vaikutuksen ja jollaki tavalla on ironista että me käytiin hänen melkeen unohdetulla haudallaan Helsingissä ja nyt hänen töistään maksetaan hirveitä summia ja hänhän eli suorastaan köyhyydessä, tekemisensä ajan, muutama hyvä [huokaa] ystävä oli joka häntä tuki ja oli turvanaan...⁵⁷⁷

[1975] — — miksi olen maalari ja mitä se minulle merkitsee. Se on täynnä oppimista, työtä ja mielenkiintoa ja joka kerta, kun uuden kankaan aloittaa toivoo, että jospa nyt onnistuisi, niinkuin Helena Schjerfbeck aikoinaan sanoi, että kun saisi elämässään yhdenkään kuvan onnistumaan, niin tuntisi, että ei ole elänyt turhaan.⁵⁷⁸

⁵⁷⁰ Pertti Pyhtilä / haastattelu 17.9.2007: kirjat / Paavo Pyhtilä

⁵⁷¹ Pyhtilä 1975: 1

⁵⁷² Pyhtilä 1975: 14

⁵⁷³ Pyhtilä 1975: 9

⁵⁷⁴ ?: **Paavo Pyhtilä, puhtaiden värien ja tarkan työn tekijä** (Liitto 7.2.1981)

⁵⁷⁵ **Taiteessa tärkeää vain se, jota ei voi selittää** (Raahen Seutu 13.3.1984)

⁵⁷⁶ Pertti Pyhtilä / haastattelu 17.9.2007: kirjat / Paavo Pyhtilä

⁵⁷⁷ Pertti Pyhtilä / haastattelu 17.9.2007: kirjat / Paavo Pyhtilä

⁵⁷⁸ Pyhtilä 1975: 3

[1978] *Suomalaisista taiteilijoista olen aina erikoisesti ihailut taiteilija Helen[a] Schjerfbeckiä, hänen voimaansa tehdä taidetta.*⁵⁷⁹

"Eino Leinon runot ovat olleet yksi innoittaja – samoin luonto"

[2007] *Sitten on vielä yksi, ei maalari mutta runoilija: Eino Leino. Ja tämä on ollu aina suosikki-runoilijoitani ja jonkun verran on antanu aiheita töihinikin, muistan yhdessä vaiheessa otin täältä runoista pätkiä ja liimasin sinne taulun taka: semmoset ku Elegia, Lapin kesä ja muut – Loirinki laulamana ihan mahtavia elämyksiä.*⁵⁸⁰

[1971] *Eino Leinon runosta Elegia on saatu lähtökohta maalaukseen J ä ä p u n a j u o v a, jonka toteutus on kylläkin puhtaasti kuvataiteellinen!*⁵⁸¹

[1993] *Monta ideaa hän [on] myös saanut Eino Leinon runoista. – Leinon ja minun ajatusmaailmassa on paljon yhtenevää, hän sanoo.*⁵⁸²

[1993] *Hän kertoo myös Eino Leinon runojen ajatusten panneen maalaamaan monta kertaa. Yksi Pyhäjoen töistä, Pullistuvat purjeet, onkin yksi Leinon runosta alkunsa saanut.*⁵⁸³

[2002] *Kotona tulee syvennyttyä muun muassa Eino Leinon runoihin, taidekirjallisuuteen ja taiteilijoiden elämäkertoihin. Paavo Pyhtilä poikkeakin stereotyyppisestä punaviinipullon kanssa räytyvästä taiteilijakuvasta.*⁵⁸⁴

Paavo Rintala: **Jumala on kauneus:**

[2007] *sitten on vieläki yksi — tämä on kirjailija Paavo Rintalan Jumala on kauneus, joka kertoo — hän kyllä väittää että fiktiivisesti aivan — ei oo aivan tosiasioita kaikki. Se on joka tapauksessa Vilho Lammin elämästä, Limingassa, jossa mekin on asuttu jonkin aikaa. Se on ällistyttävää, että toisen taiteen alan taitaja niinkö Paavo Rintala osaa eläytyä maalarin ammattiin niin elävästi, että tuntuu pa melekeen että se ois Lammin kans keskustellu nämä asiat seleväksi.*⁵⁸⁵

"Siksi hän kiirehti näyttelyä. Onneksi hän sai sen aikaan ja onneksi sai siitä tunnustusta, sen verran, että toivo nousi ja antoi halun yrittää palata ihmisten maille.

Se oli se onni.

/---/ Tämä oli toinen onni, tämä, että lakeus ei taipunut siveltimen alle, ei antanut periksi vaan kehotti ponnistelemaan eteenpäin, osoitti hänen heikkoutensa. Lakeutta ei niin vain lannisteta.

Ja kolmas onni oli, että ystävät kannustivat, auttoivat ja tukivat. Koti ja ystävät. Ja nyt hän on tässä.

Nyt hän on etsimässä uutta, jolla lannistaisi lakeuden, ottaisi maiseman kämmeniinsä ja hetken sitä pyöriteltyään loisi sen omakseen."⁵⁸⁶

Luettu on vaikuttanut Paavo Pyhtilään monipuolisesti, mm. haluna kumota stereotypioita – vai onko?

[1997] *Maalausten uuteen värikyyteen Pyhtilä myöntää syyksi myös vastustuksenhalun. Hän kun sattui lukemaan, että taiteilijan vanhetessa maalaukset menettävät vähitellen väriensä ja pelkistyvät. Niinpä tämä taiteilija päättikin heittäytyä vastavirtaan.*⁵⁸⁷

[2004] *Pyhtilän lähivuosien maalauksia sävyttävät kirkkaat, pastelliset ja enimmäkseen vaaleahkot sävyt. Uusi värimaailma avautuu raikkaana ja selkeänä. — Olisiko tämä nyt sitten jonkinlaista seestyvää vanhuutta, Pyhtilä tuumaa.*⁵⁸⁸

[2007] *Sitte on tietenki satoja, satoja kirioja, jotka on tullu ja menny ajatusten läpi ja jättäneet oman jälkensä*⁵⁸⁹

[2008] — — *lukenu ja opiskellu, kotona kylläki useimmiten opiskellu, että vain muutamia kursseja oon käyny muualla. Ja sitte toisten taiteilijoitien opastuksella oon tehny aina joskus ja käyny näyttämäsä, silloin alakuaikoina, nythän tuo menee siihen malliin, ettei enää jaksa [naurata] lähtiä kyselemmään, että mitäs tykkää.*

Pertti: Mikä niistä erilaisista tavoista on se tärkein?

*Paavo: Kyllä se on se oma lukeminen ja tutkiminen ja, se on tärkein joka tapauksessa.*⁵⁹⁰

⁵⁷⁹ willikko: **ykskaks yllättäen – 10 kysymystä** (Raahen Seutu 1.4.1978)

⁵⁸⁰ Pertti Pyhtilä / haastattelu 17.9.2007: kirjat / Paavo Pyhtilä

⁵⁸¹ Unto Immonen: **Paavo Pyhtilän läpimurto** (Liitto 9.5.1971)

⁵⁸² Raili Viirret-Heiskari: **Pyhtilä jatkaa haavettaan** (Kuulumiset-lehti 3.3.1993)

⁵⁸³ Raili Viirret-Heiskari: **Pyhtilän matka jatkuu** (Raahen Seutu 4.3.1993)

⁵⁸⁴ Sari Ruotsalainen: **Kaikki alkaa piirroksesta** (Raahen Seutu 16.3.2001)

⁵⁸⁵ Pertti Pyhtilä / haastattelu 17.9.2007: kirjat / Paavo Pyhtilä

⁵⁸⁶ Rintala 1959: 90–91

⁵⁸⁷ **Pyhtilä ei selittele** (Raahen Seutu 6.6.1997)

⁵⁸⁸ Sari Ohinmaa: **Uudistunut Pyhtilä tekee hyvää** (Raahen Seutu 25.6.2004)

⁵⁸⁹ Pertti Pyhtilä / haastattelu 17.9.2007: kirjat / Paavo Pyhtilä

Kesällä 2007 laatimassaan listassa Paavo Pyhtilä on todennut teoksista

- "olen läpi elämäni saanut siitä voimaa ja rohkeutta tehdä omia valintojani."
- "On rohkaissut tekemään omia ratkaisujani."
- "vaikutus ei esittävän taiteen tekemiseen oli suuri."
- "Tässä kirjassa on paljon asiaa taiteen tekemisestä: sommittelusta, värien käsittelystä ym."
- "Tämä kirja antaa kuvan ja tiedon aina vanhoista mestareista lähtien - miten he ovat maalauksissaan käyttäneet värejä[,] sekoittaneet niitä ja miten eri kerroksilla on saatu värien syvyys ja teho parhaiten esille. Hyvin tärkeä kirja allekirjoittaneelle."
- "ELÄMÄKERTATEOKSET Niin ulkomaalaisten kuin kotimaistenkin ovat olleet erittäin valaisevia oppaita tämän tien kulkijalle."⁵⁹¹

[2006] *Taiteilijaelämäkerrat ovat myös hyvin opettavaista ja mielenkiintoista luettavaa. Ne ovat olleet suolana ja mausteena tekemiseni aikana aina Michelangelosta Gallen-Kallelaan ja kaikki siltä väliltä, niin maailmantaiteen kuin kotimaisenkin taiteen tekijöiden osalta. Kaikkien näiden lukeminen ja niihin liittyen heidän taiteensa tutkiminen antoi myös kimmokkeen ja halun nähdä niitä aitoina. Sen takia monet Euroopan taidemuseot on tulleet tutuksi.*⁵⁹²

Näyttää siis siltä, että itseoppija etsii taiteilijaidentiteetin mallia esim. elämäkerroista ja samaistuu syvällisesti kirjallisuudessa esitettyihin taiteilijakohtaloihin, joista saa oppaan tiensä kulkemiseen – ja myös tarvittavat varoituksen sanat:

[1984] *Ryhtyessäni itse aikanaan vapaaksi taiteilijaksi, olin kyllä tietoinen vaikeuksista ja vaatimuksista, joita ratkaisu tuo mukanaan. Olin pikkupojasta lähtien lukenut taiteilijoiden elämäkertoja ja kaiken mahdollisen taiteesta ja taidehistoriasta. / Kaikessa traagisuudessaan taiteen maailma oli kiehtova. Sanotaanhan että sika ja taiteilija ovat toistensa kaltaisia: hyödyllisiä vasta kuoltuaan.*⁵⁹³

Samaa opasta tiensä kulkemiseen tuntuu itseoppinut taiteilija kirjoittavan myös toisten tekemiseen – myös epäonnistumisiin – samaistuessaan ja taiteen kestäviä arvoja pohtiessaan:

[1998] *Elän erittäin voimakkain tuntein kaikki hyvät taidenäyttelyt ja museot. Silloin kun kuvat ei tehoa, niin minulle tulee jollakin tavalla vaikea ja pettynyt olo ja itsenikin vaatimukset lisääntyvät. Toivon aina silloin, että tekeminen onnistuisi ja että voisin sen itsekkin hyväksyä ja pitää onnistuneena. Jokaisessa työssähän toivoo saavuttavansa jotakin, joka kestäisi vielä sittenkin, kun tekijästä aika jättää. Sen arvioiminen taiteilijan eläessä useinkin on vajavaista. Siihen vaikuttavat niin monet tekijät, jotka taiteilijan kuoleman jälkeen voidaan karsia pois.*⁵⁹⁴

5.3. Ihmiset

Pyysin Paavo Pyhtilää sähköpostitse 18.7.2007 laatimaan luettelot merkittävimmistä kirjoista, ihmisistä, matkoista ja taiteilijoista, mutta sain kolme listaa, sillä Paavo Pyhtilä sijoitti tärkeimpien ihmisten listalleen ensimmäiseksi äitinsä ja toiseksi oman perheensä, joita olen käsitellyt edellä luvussa 4.1. sivulla 51, sekä niiden jälkeen sijoille 3.-6. ohjausta ja kritiikkiä antaneet taiteilijat (Leo Heng, Unto Immonen, Raimo Metsänheimo ja Matti Mikkola) sekä 7. ystävänsä ja teostensa ensimmäisen välittäjän Esko Roihun. Muista vaikuttajista, sijoista 8.-10., Paavo Pyhtilä kirjoitti:

[2007] *Se on varmaan useamman henkilön yhdistelmä: minulle on ollut tärkeää, että esikuvani ovat pitkäjännitteisiä, työteliäitä ja itseensä ja työhönsä uskovia henkilöitä. Mieleeni tulee elämä-*

⁵⁹⁰ Pertti Pyhtilä / haastattelu 27.2.2008 / Paavo Pyhtilä

⁵⁹¹ Paavo Pyhtilän kesällä 2007 laatima lista "Kymmenen kirjaa, jotka jollakin tavalla ovat olleet tärkeitä ja vaikuttaneet elämäni ja tekemiseeni" – tämän työn tekijän hallussa.

⁵⁹² Paavo Pyhtilä (2006): "Henkilöitä ja asioita, jotka ovat olleet vaikuttamassa ja kannustamassa allekirjoittanutta taiteen tekemiseen", tekijän hallussa

⁵⁹³ **Taiteessa tärkeää vain se, jota ei voi selittää** (Raahen Seutu 13.3.1984)

⁵⁹⁴ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmät 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

*kertojen perusteella Picasso ja Braque. He olivat henkilöitä, jotka eivät nähneet muuta vaihtoehtoa elämälleen. He uskalsivat tehdä, mitä halusivat ja heillä oli uskoa tekemiseensä.*⁵⁹⁵

Paavo Pyhtilä haki tukea taiteilijauran jatkamiseen aina taiteilijoita tavatessaan:

[2005] *ku Pyhäjoella oltiin Yppärin myymälänhoitajana niin minä menin sitte Helsinkiin semmosille kun mainoshoitajan kurssille, osuuskaupat lähetti sinne ja se kesti kuukauden [1.-20.2.1954], niin mulla oli sieläki matkalaukusa tauluja [naurahtaa] ja minä sitte näytin niille opettajille, joista yksi oli tosiaan taiteilija. Ja se taas sano, että palijo huonompiaki pannaan esille ku he on jyryttämäsä, että anna mennä vaan – ja minä oon ollu aina hirviän arka sitte tuomaan ittiäni esille. Siinä vaiheessa.*⁵⁹⁶

Leo (Leopold) Heng oli syntynyt Memmingenissä, Etelä-Saksassa 6.12.1897 ja joutunut Suomeen ensimmäisen maailmansodan yhteydessä 1918. Hän oli koulutukseltaan taiteilija ja konservaattori. Raahen Heng muutti 1939 Savonlinnasta vaimonsa, Ateneumin käyneen taiteilijan, **Inga Koskimies-Hengin** kanssa, joka tuli Seminaarin piirustuksen ja tyttöjen käsityön opettajaksi.⁵⁹⁷ Leo Hengin Raahen Kauppaklubille 1948 maalaamat, Raahen merenkulkuhistoriasta kertovat seinätaulut siirrettiin joulukuussa 2007 kulttuurikeskus Kauppaporvarin aulaan⁵⁹⁸.

[2005] *No sillon jo ku olin Raahessa [1950] – niin minä aina menin semmosten taitelijoiden – täälä oli semmonen ku Heng, seminaarin piirustuksen opettajana oli se rouva ja mies oli taiteilija. Ja minä sille aina sillon tällön kävin näyttämäsä että mitä tästä tullee, ja se usutti aina vaan jatkamaan ja tekemään*⁵⁹⁹

[2006] *Yksi taiteeseeni alkuaikoina vaikuttava henkilö oli myös taidemaalari Leo Heng. Hän toimi Raahessa taiteilijana, koska hänen vaimonsa oli Raahen Seminaarin piirustuksen opettaja. Ensimmäisiä maalauksiani kävin näyttämäsä hänelle.*⁶⁰⁰

[2007] *sielä sitten kävin muutamia töitä näyttämäsä silloselle Raahessa asuvalle taiteilijalle Leo Hengille, jonka vaimo oli seminaarin piirustuksen opettajana ja Heng kritisoi niitä ja hyväksyi ratkasuja ja opetti, että mikä on oikeen, mikä väärin ja siitä se maalaaminen jatkui.*⁶⁰¹

Unto Immonen oli syntynyt 3.5.1909 ja opiskellut Taideteollisessa keskuskoulussa 1933 ja Suomen Taideyhdistyksen Piirustuskoulussa 1934. Immoselle myönnettiin Suomen Kulttuurirahaston Pohjois-Pohjanmaan rahaston palkinto 2000 mk 1969. Seminaarinlehtori.

[1971] *Raahen Seminaari on näitten vuosikymmenien aikana, varsinaisen opettajakoulutuksensa ohella, antanut alkukoulutuksen useille nykyisille kuvataiteen tekijöillemme. Kuinka paikallaan onkaan asiantuntijain sana taiteen alkutaipaleella ponnistavalle nuorelle. Tätä kriittisellä hetkellä tarvittavaa ohjausta ovat antaneet seminaarin, nyt eläkkeellä oleva lehtori, taiteilija Unto Immonen ja hänen työtään on jatkanut nykyinen lehtori Eero Sovelius-Sovio.*⁶⁰²

[1971] *Immosen oppilaista kiintyi huomio ensimmäisenä nykyisin etelässä asuviin taiteilijoihin Eero Hiioseen ja Antti Maasaloon. Hiioseen peilireliefit ovat mielenkiintoisia rakennelmia, joiden elävy[y]ttä itse näyttely-yleisökin lisää omilla liikkeillään ja väreillään. Maasaloon kineettiset teokset taas antavat hienon piristykseen näyttelylle.*⁶⁰³

[1972] *Unto Immonen, itse luova taiteilija ja opettaja, on ollut minulle suuri innoittaja, mutta samalla ankara kriitikko. Kun aloin suunnitella omaa näyttelyä, kysyin häneltä, joko? Ei vielä, aika*

⁵⁹⁵ Paavo Pyhtilän tekijälle laatima luettelo "Merkittävimmät ihmiset taiteellisen työskentelyn kannalta", kesällä 2007 (tekijän hallussa)

⁵⁹⁶ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

⁵⁹⁷ edu.raahe.fi/yhdistykset/matkailuoppaat/klubi.html (4.5.08)

⁵⁹⁸ Laura Kotila: **Klubin taulut kaikkien nähtäville** (Raahen Seutu 24.12.2007)

⁵⁹⁹ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

⁶⁰⁰ Paavo Pyhtilä (2006): "Henkilöitä ja asioita, jotka ovat olleet vaikuttamassa ja kannustamassa allekirjoittanutta taiteen tekemiseen", tekijän hallussa

⁶⁰¹ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: ihmiset / Paavo Pyhtilä

⁶⁰² Paavo Pyhtilä: **Näköhavaintoja seminaarin 75-vuotisjuhlan taidenäyttelystä** (19.5.1971)

⁶⁰³ Paavo Pyhtilä: **Näköhavaintoja seminaarin 75-vuotisjuhlan taidenäyttelystä** (19.5.1971)

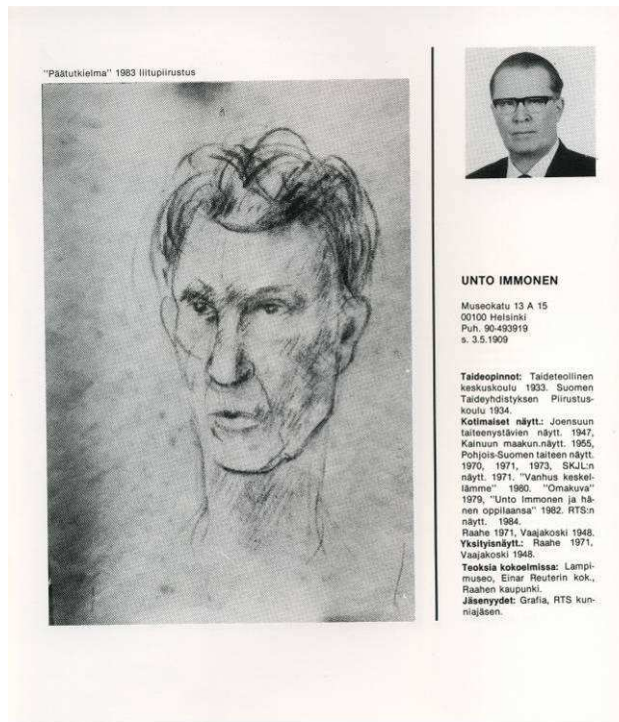
ei ole vielä tullut, kuului vastaus. Siitä olen hänelle kiitollinen, olen aina halunnut, että se työ, minkä teen, pitäisi olla mahdollisimman valmis. Ja viimeinen tuli vastaus, Nyt.⁶⁰⁴

[1972] *Monista taiteilijoista, joiden kanssa yhdessä hän perehtynyt kuvantekemisen ongelmiin Pyhtilä mainitsee kannustavimpana ja rohkaisevimpana vaikuttajana taiteilija Unto Immosen.*⁶⁰⁵

[1993] *Paavo Pyhtilä sanoo, että tunnettu taiteen opettaja ja kriitikko Unto Immonen ihmetteli, miksi hän jätti tämän mielenkiintoisen tyylin näin lyhyelle käytölle.*⁶⁰⁶

[1995] *Paavo Pyhtilä on hakenut taiteilijanoppinsa omatoimisesti, mutta saanut lähinnä yksityisopetusta monilta suomalaisilta taiteen ammattilaisilta. Yksi tärkeimmistä opettajista on ollut lehtori Unto Immonen.*⁶⁰⁷

[1995] *68-vuotias Pyhtilä on maalannut yli 40 vuotta. Hän on kouluttautunut taiteilijaksi kursseilla ja yksityisoppilaana pikkupojasta asti. Hyvin tärkeä opettaja oli Raahen seminaarin lehtori ja taiteilija Unto Immonen.*⁶⁰⁸

Kuva 30: Unto Immonen Raahen Taiteilijaseuran matrikelissa

[2005] — — *Unto Immonen, joka oli sitte seminaarin piirustuksen opettajana, niin se kävi sitte aina meillä täällä ja sano, että kyllä sää nyt paat esille näitä. Mää olin sillon jo esim Mikkolan Mattin luona käyny yhen talaven* — —⁶⁰⁹

[2006] *Hyvin tärkeäksi muodostui myös myöhempi seminaarin taideaineiden opettaja Unto Immonen. Hän tuli kerran veljensä kanssa kotiini. Näki tauluni ja innostui. Sen jälkeen hän oli vankumaton tukijani ja kriitikoni. Hän pyysi minut valmistelemaan omaa ensimmäistä näyttelyään Raahessa. Usein kävin myös hänen luonaan keskustelemassa taiteesta ja taiteen tekemisestä. Immonen oli henkilö, joka innosti minut järjestämään ensimmäisen näyttelyn Raahessa. Hän myös usutti lähettämään valtakunnalliseen näyttelyyn töitä. Lähetin ensi kerran ja pääsin mukaan. — — Vielä Immosen teoksi voin laskea senkin, että kun kyselin kenen puoleen voisin kääntyä, että saisin kritiikkiä töilleni, niin hän suositteli Matti Mikkolaa Oulusta.*

[2005] *RS: — millä tavalla tää kulttuuri-ilmapiiri tai tää kuvataidepiiri täällä Raahen seudulla on muuttunu näinä vuosina — sinulla on kokemusta 50 vuoden ajalta, että mihin suuntaan se on tavallaan menny?*

[huokaa] *Se on vähä vaikia kysymys (.) siksi että (..) (...) että että (..) minusta sillon ku täällä oli (.) esimes Unto Immonen ja näitä tekijöitä nii se oli jotenki niinku arvokkaammalla pohojalla (..)*

⁶⁰⁴ Eino Kastelli: **Liikemiehestä taiteilijaksi** (22.2.1972)

⁶⁰⁵ Liisa Halonen: **Paavo Pyhtilän näyttely** (Raahen Seuru 27.4.1972)

⁶⁰⁶ Veikko Heilala: **Jotain Mettalanmäellä** (Liitto 2.7.1993)

⁶⁰⁷ **Paavo Pyhtilä avaa sielunmaisemaansa** (Kalajokilaakso Ylivieskan näyttelystä Arsis Galleriassa 11.-28.4.1995)

⁶⁰⁸ Leena Ahlholm: **Selkeästi ihmisestä ja maailman tilasta** (Keskipohjanmaa Ylivieskan näyttelystä Arsis Galleriassa 11.-28.4.1995)

⁶⁰⁹ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

nyt, nyt on vähä (.) semmosta (.) hajanaista ja (..) mutta onhan täällä toki, toki tullu kaupungin puolesta tuo Myötätuuli-galleria josa on aika hyviäkin näyttelyjä aina välistä – tuolta maailmalta, ja teiltä on ollu vissiin, Oulun taidemuseosta (..) (RS: joo, on, kiertonäyttelyitä) ja niin tuota, mutta kyllähän sitä jotenki (..) kaipaa jonkulaista (..) reilumpaa otetta (...)⁶¹⁰

[2006] Muistan, kun ensi kerran menimme Pariisiin, niin lehtori Unto Immonen antoi listan, että näissä ainakin kannattaa käydä. Kyllä kaikki reissut on olleet arvokkaita ja käymisen arvoisia.⁶¹¹

[2007] Sitten kun oltiin liikealalla ja aikaa oli aina vähän, mutta kuitenkin jatkuvasti maalasin niin silloinen seminaarin opettaja Unto Immonen tuli tärkeäksi henkilöksi: hän kävi veljensä kans, joka silloin oli pankinjohtajana Raahessa niin – olivat kuulleet maalauksestani ja tulivat kotia niitä katsomaan. Immonen oli ensimmäinen ihminen joka sitten jollaki tavalla kans ymmärti niitä ja sano, että kyllä nyt järjestetään sinulle näyttely Raaheen, että hän hommaa Kauppaklubilta luvan ja hän on kaverina, laitetaan sinne taulut seinille – ja niinhän se tehtiin sitten ja se oli varmaanki hyvä ratkasu. Olin Immoselta saanu ohjeita, että Oulussa on hyviä tekijöitä, että käy näyttämässä niillekin töitäsi ja minä sitten kysyin, että kukahan se olis – ja hän sitten neuvoi taidemaalari Matti Mikkolaa että, käypä hänen luonaan⁶¹²

Raimo Metsänheimo⁶¹³ (syntynyt 17.9.1925 Helsingissä, asuu Raimontielle Oulussa) on taidemaalari, kuvanveistäjä ja taidegraafikko, Suomen Taidegraafikoiden ja Suomen Kuvanveistäjäliiton jäsen. Opiskellut Vapaassa Taidekoulussa 1946–1947 ja Suomen Taideakatemian koulussa 1948–1951. Taiteilijan debyytti oli Helsingissä 1947, osallistunut yhteisnäyttelyihin *Latomaalarit*, Liminkassa 1995 ja *Vierivät kivet*, Oulussa 1995 sekä Suomen Taiteilijain näyttelyihin 1974 ja 1991, Nuorten näyttelyyn 1947 ja Suomen Kuvanveistäjäliiton näyttelyihin 1965, 1970, 1975, Suomen Taidegraafikoiden näyttelyihin 1952, 1956–57, 1962 ja Suomen Kuvataiteidenjärjestöjen Liiton näyttelyihin 1977 ja 1993. Yksityisnäyttelyitä mm. Oulussa 1995, 2003–2004 ja Kempeleessä 1996. Ulkomailla *Oululaiset taiteilijat* Leverkusenessa ja Odessassa 1976 sekä Bodenissa 1977. Lukuisia julkisia veistoksia, saanut *Pro Finlandia* -mitalin 1992, Oulun kaupungin tunnustuspalkinnon 1974, Oulun läänin taidepalkinnon 1981 ja taiteilijaprofessorin arvonimen 2007. Artikkeleita Kalevassa 1938-, Kaltiossa 1955-, Liitossa 1964-, Oulu-lehdessä 1964-, Suomen Taiteessa 1966-, Koillissanomissa 1964- ja Oulun Ylioppilaslehdessä 1960–1962. Toiminut opettajana Oulun yliopiston arkkitehtiosastolla 1959–1962 ja kuvittajana.

[1971 nimimerkki R. M-mo kannusti Liitto-lehdessä] PAAVO PYHTILÄ Raahen Saloisista — — siirtyi "supistettuun talouteen" sekä alkoi opiskella maalausta omin päin, ulkomailla matkustellen sekä opettajienkin ohjauksen alla. — — Väritaju oppilastöissä on ollut muita avuja vahvempi, — — asiat ovat selkiintyneet niin paljon, että kuva kerrallaan alkaa olla yhtä tyyliä. Vaikutteita lienee, kukapa niitä kehityksensä varrella voi välttää, mutta jo tähänastinen näyttäne, että hellittämättömyys vie tuloksiin.⁶¹⁴

[1975 Raimo Metsänheimo 50-vuotisonnitteiluistaan] Yllättävän realistinen on puolestaan Paavo Pyhtilän (sieltä Raahen tienoilta) upeasti tekstatun adressin puukuva. Paavo onkin viimeaikaisissa öljyissään siirtynyt minun mieliaiheitteni alueelle – mutta kuten esimerkiksi mainittu Pusa teki: hän muuntaa löytämänsä luonnonaiheet abstraktin selviksi muodoiksi ja väreiksi. Ehkäpä näinkin läpi harmaan kiven pääsee.⁶¹⁵

[1976] Toisaalta nimenomaan tämänkertaisesta yhtenäisestä kolmen isohkon taulun ryhmässä on mielestäni havaittavissa Hakalahden kuutam- ja pilvikuvien vaikutusta. Pyrkimys molemmilla on lievästi surrealismin suuntaan. Kaikilla kuvanosasilla on salattu vertauskuvallinenkin merkityk-

⁶¹⁰ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

⁶¹¹ Paavo Pyhtilä (2006): "Henkilöitä ja asioita, jotka ovat olleet vaikuttamassa ja kannustamassa allekirjoittanutta taiteen tekemiseen", tekijän hallussa

⁶¹² Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: ihmiset / Paavo Pyhtilä

⁶¹³ www.kuvatataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=890 (4.5.08)

⁶¹⁴ R. M-mo (= Raimo Metsänheimo): **Näyttelytoimintaa** (Liitto 29.4.1971)

⁶¹⁵ Raimo Metsänheimo: Ystävien kuvia (Liitto? Kaleva? 4.10.1975)

sensä. — — Eteenpäinmenoksi tajuaisin edelleen nämä viimeiset kuvat ylen siisteistä huoneen-sisustoista, joissa kaikissa iso ikkuna ja mitä siitä näkyy hallitsee kokonaisuutta. — — "Ahkeruus kovankin onnen voittaa", sanotaan, ja Raahan (Pattijoen?) Paavolla tuntuu ahkeruutta olevan.⁶¹⁶

[1980 Raimo Metsänheimo saamistaan joulukorteista] Paavo Pyhtilä Raahesta on maalannut talvisia taloja mustalla ja valkoisella.⁶¹⁷

[2007] ja sitte yksi henkilö, joka on ollut paljon tukena ja jolta olen saanut neuvoja ja ohjeita, on kuvanveistäjä ja graafikko Raimo Metsänheimo Oulusta. Hän on oikeen pätevä taiteentekijä alalansa ja nyt hän sai taiteilijaprofessorin arvonimen. Ja hänen kanssaan oltiin ensten kirjeenvaihdossa, hän oli silloin kriitikkona Oulun Kalevassa ja myöhemmin Liitossakin ja minä aina luin hänen kritiikkejään ja kävin kahtomassa mainitut näyttelyt sitten ja sillä tavalla sain jonkunlaista ymmärrystä, miten niitä kritisoi ja arvostetaan ja mitä niiltä vaaditaan – ja on siitä asti oltu yhteydessä ja oltiin samalla taidemaalareitten jatkokoulutuskurssillaki joskus liki 20 vuotta sitten⁶¹⁸

Matti Olavi Mikkola⁶¹⁹ (syntynyt 30.10.1930 Kangasalla, asuu Oulussa; puoliso: kulttuuritoimittaja emerita Kaisu Mikkola) on taidemaalari ja opiskellut Suomen Taideakatemian koulussa 1954–58. Taiteilijan debyytti oli Oulussa 1954, osallistunut yhteisnäyttelyihin *Pohjois-Suomen taide '61*, Oulussa 1961 ja *Pohjois-Suomen taide '66* Kemissä 1966, *Kalotti-70* Torniossa 1970, *Oulun läänin taide -74* Oulussa 1974, *Purnu Orivedellä* 1975, 1985–86, *Aineen museon avajaisnäyttely* 1986, *Art Tuusulanjärvi* 1980 Tuusulassa, *Art Ilmajoki* 1997, *Erkylän Ometta* 1979 Hyvinkäällä, *Ars Karelia* 1976 Lieksassa, *Pirkanpohja* 1979 Ähtärissä, *Art Ruka* 1988, 1990 Kuusamossa; lisäksi Suomen Taiteilijain näyttelyt 1960, 1963–1965, 1967–1969, 1971–75, 1977–1980, Suomen Taideakatemian 3-v. näyttelyt 1965, 1968, Nuorten näyttelyt 1957, 1960, 1961, 1963, 1964, 1966, Valtakunnan näyttely Turussa 1974, Jyväskylässä 1975, Helsingissä 1976 ja Rovaniemellä 1977; Taidemaalariiliton näyttely 1964, Suomen Kuvataidejärjestöjen Liiton näyttelyt 1964, 1966, 1968–1971, 1975–1977, 1988, 1989, Suomen Taideakatemian kiertonäyttely *Maisema* 1970 ja *Kuvakulma Pohjoiseen* 1975, Suomen kuvataidejärjestöjen liiton näyttelyt 1965, 1973–1974, 1990–1991 ja kesänäyttely 1991. Yksityisnäyttelyt Helsingissä 1997, Tampereella 1993, Oulussa 1992, 1995, 1997, 1999, 2000, Kajaanissa 1991 ja 1998. Ulkomailla *Oululaiset taiteilijat* Leverkusenissa 1968, 1970, 1984 ja 1988 sekä Bodenissa 1970, 1977, 1984 ja 1987; Altan Taidemuseon avajaisnäyttely 1991 Norjassa, Murmanskissa 1969, Odessassa 1977, Tanskassa 1973, Rostockissa 1965; Pohjanlahden biennaali Raumalla 1981 ja Pohjoismainen kalottinäyttely Tromssassa 1982. Matti Mikkolan töitä on Tampereen kaupungin, Vihurin, Kajaanin kaupungin, Oulun yliopiston, Meritan, Posti Telen, Kajaani Oy:n, Kemijoki Oy:n, Suomen kehitysvammaliiton, Rokuan kuntokeskuksen ja Pohjois-Pohjanmaan liiton kokoelmissa sekä Bodenin kaupungin ja Norrbottenin lääninhallituksen kokoelmissa Ruotsissa, seinämaalauksia mm. *Linnun siivin* (1970), Oulun ammattikoululla ja *Saari* (1992), Kuusamon kaupungintalolla. Matti Mikkola on ollut Oulun läänin taide-toimikunnan jäsen 1989–1994. Matti Mikkola on saanut mm. Suomen Kuvataidejärjestöjen Liiton palkinnon 1964, Oulun kaupungin taidepalkinnon 1980 ja Suomen

⁶¹⁶ Raimo Metsänheimo: *Kosmisia tuntoja raahelaisten kuvissa* (Liitto 14.8.1976)

⁶¹⁷ Raimo Metsänheimo: Ilsebil, mun eukkonni, toista kuin ma toivoopi (Liitto 6.1.1980)

⁶¹⁸ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: ihmiset / Paavo Pyhtilä

⁶¹⁹ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=897 (4.5.08)

kulttuurirahaston Pohjois-Pohjanmaan rahaston kulttuuripalkinnon 1999. Matti Mikkolasta mm. Reijo Rinnekangas: *Pohjoista valoa* (1990) ja *Vaelluksia - Matti Mikkola*, Oulun taidemuseon julkaisu (1995). Toiminut opettajana Oulun yliopiston arkkitehtiosastolla 1978-, Kuusamon taidekurssilla 1972–2001, sekä seuraavilla kesäkurssilla KOP:n taidekerho 1981–94, Hailuoto 1961–62, Ylivieska 1965, Liminka 1966, Yli-Ii 1977–94, Oulu 1970 ja Torniolaakso 1985.

[1970 U.Immonen kirjoitti:] *Paavo Pyhtilä — — hallitsee huomionarvoisella tavalla nykyaikaisen värimaalauksen keinoja. Tyyliin on vaikuttanut ratkaisevasti viimeinen opettaja, taiteilija Matti Mikkola Oulusta.*⁶²⁰

[1970 Unto Immonen kirjoitti:] *Pyhtilän kehityksen tie on mielenkiintoinen. Hän ei halunnut esittää julkisesti töitään, ennen kuin ne olivat saavuttaneet tietyn kypsyysasteen. Vaikeudet tässä kamppailussa olivat monet ja Pohjolle tyyppilliset. Ei ollut museoita, eikä sellaisia kokoelmia, joista olisi saanut tarpeeksi vaikutelmia ja herätteitä, ei ollut myöskään pätevää ohjausta kuin sattumoisin. Pyhtilä koetti kehittää itseään mm. tutkimalla koti- ja mannermaan museoita, lukemalla alan kirjallisuutta jne. Vasta nyt, vuosien uurastuksen jälkeen, tulokset alkavat saavuttaa henkistä painavuutta. Ratkaisevaa tällöin on ollut tai[s]teilija Matti Mikkolan antama yksityisopetus.*⁶²¹

[1972] *Maalasin jatkuvasti, mutta vain omaksi ilokseni, Pyhtilä kertoo. Vasta neljä vuotta sitten alkoi todellinen taiteen teko. Arvostetut kriitikot, taiteilijat Matti Mikkola ja Unto Immonen ovat olleet kannustamassa eteenpäin.*⁶²²

[1976] *Matti Mikkola ja Unto Immonen ovat olleet sinnikkään Paavo Pyhtilän opettajat maalarintaipaleen alkuun. Toisaalta nimenomaan tämänkertaisessa yhtenäisessä kolmen isohkon taulun ryhmässä on mielestäni havaittavissa Hakalahden kuutamo- ja pilvikuvien vaikutus.*⁶²³

[2005] — — *Unto Immonen, joka oli sitte seminaarin piirustuksen opettajana, niin se kävi sitte aina meillä täällä ja sano, että kyllä sää nyt paat esille näitä. Mää olin silloin jo esim Mikkolan Martin luona käynyt yhen talaven, että otin aina nipun tauluja ja kävin... Matti niitä kritisoi sitte ja anto ohjeita ja*⁶²⁴

[2007] *Sitten kun oltiin liikealalla ja aikaa oli aina vähän, mutta kuitenkin jatkuvasti maalasin niin sillonen seminaarin opettaja Unto Immonen tuli tärkeäksi henkilöksi: hän kävi veljensä kans, joka silloin oli pankinjohtajana Raahessa niin – olivat kuulleet maalauksestani ja tulivat kotia niitä katsomaan. Immonen oli ensimmäinen ihminen joka sitten jollaki tavalla kans ymmärti niitä ja sano, että kyllä nyt järjestetään sinulle näyttely Raahen, että hän hommaa Kauppaklubilta luvan ja hän on kaverina, laitetaan sinne taulut seinille – ja niinhän se tehtiin sitten ja se oli varmaanki hyvä ratkasu. Olin Immoselta saanu ohjeita, että Oulusa on hyviä tekijöitä, että käy näyttämässä niillekin töitäsi ja minä sitten kysyin, että kukahan se olis – ja hän sitten neuvoi taidemaalari Matti Mikkolaa että, käypä hänen luonaan*⁶²⁵

Kävin 19.12.2007 haastattelemassa Mikkolaa hänen kotonaan, jolloin hän kuvaili ohjaussuhdetta Paavo Pyhtilään seuraavasti:

[2007 Matti Mikkola:] *Unto Immonen oli suositellut isälles, että se vois ottaa minulta kritiikkitehtäviä ja että kävis näyttämässä töitään ja mää analysoisin niitä ja antasin sekä materiaalis-teknisiä että tyyliuunnallisia ohjeita – 1970. Paavo kävi sitte aina silloin Oulusa, se oli pannut pakettiauton, farmarin perään tauluja ja me kannettiin mun työhuoneeseen ja mää niitä sitten analysoin, mitä oli hyvää ja mitä oli parantamisen varaa. Tyylikysymyksistä paljon keskusteltiin. En nyt muista, kuinka pitkään tämmönen opetussuhde jatkui, mutta kyllä hän useita kertoja kävi Oulussa töiden kanssa mun työhuoneessa Kirkkokadulla.*⁶²⁶

[1970 Unto Immonen kirjoitti:] *Ratkaisevaa tällöin on ollut tai[s]teilija Matti Mikkolan antama yksityisopetus. / Olen kauan ihailnut Matti Mikkolan tuloksia esim. maalausleirien opettajana. Pyhtilä vakuuttaa, että Mikkola ei halua suositella omaa ilmaisutapaansa muille, mutta moniin hänen oppilaisiinsa se on tarttunut, kuten Pyhtiläänkin.*⁶²⁷

[2007 Matti Mikkola:] *Tyyliseikoista oli kyllä... Mää en kovin innokkaasti niitä vähän surrealistis-naivistisia töitä kehuskellut, että semmoseen vähän selkeämpään suuntaan muistelen niinku oh-*

⁶²⁰ U. Immonen: **Paavo Pyhtilän näyttely** (Raahen Seutu 19.9.1970)

⁶²¹ Unto Immonen: **Paavo Pyhtilän näyttely** (Kaleva 24.9.1970)

⁶²² **Kritiikki ja apuraha Paavo Pyhtilän kannustajina** (Raahen Seutu 29.1.1972)

⁶²³ Raimo Metsänheimo: **Kosmisia tunteja raahelaisten kuvissa** (Liitto 14.8.1976)

⁶²⁴ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

⁶²⁵ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: ihmiset / Paavo Pyhtilä

⁶²⁶ Pertti Pyhtilä / haastattelu 19.12.2007 / Matti Mikkola

⁶²⁷ Unto Immonen: **Paavo Pyhtilän näyttely** (Kaleva 24.9.1970)

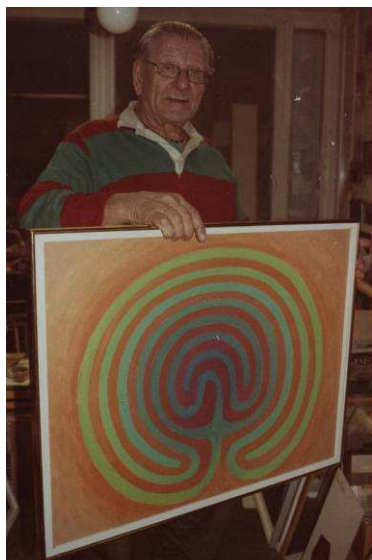
jeita – taisin suositella kokeilla ihan abstraktia ilmasua, hänhän oli hyvin taidokas ja huolellinen ja teki kauniita, harmonisia väripintoja, että vois väripinnoilla tutkia, kun on opiskeluvaihe meneillään, siinä voi väriin keskittyä – — saatto olla jonku verran semmosta tyyllistä ohjailua tuonne suuntaan. Mites isäs siihen on suhtautunu, miten se on analysoinu itte myöhemmin, en tiiä. Meni kuitenkin semmoseen – minusta se oli vähän semmosta surrealistista naivismia, – en niin hänen tekemistään seurannu, mutta aina näky, että oli Raahessa näyttely ollu, oli kuva lehdessä, että niistä... Ei me kovin useesti sen jälkeen oo törmätty.⁶²⁸

[1971 Unto Immonen kirjoitti:] Jos kenelle, niin Paavo Pyhtilälle on Matti Mikkolan koulu sopinut hyvin. Tästä koulusta on peräisin kokonaissommitelun selkeä jäsentely ja värin puhtaus.⁶²⁹

[2007 Matti Mikkola:] luulen, että siinä oon vaikuttanut myönteisesti ja siihen kiinnitin kritiikissäni huomiota juuri noihin asioihin.⁶³⁰

[1971 Unto Immonen kirjoitti:] Samoin kai luonnon elämyksen hedelmöittävä vaikutus. Väri on Pyhtilällä erittäin hallittu, sointuva ja kaunis. — — Pyhtilä ei ole saanut opetusta taidekouluissa. Ratkaisevaa on ollut Matti Mikkolan yksityisopetus.⁶³¹

[2007 Matti Mikkola:] Määhän ite palasin takasi luontoon – olin 1950-luvulla Helsingissä opiskelemassa ja 1960-luvulla alotin täällä Oulusa tekemisen – mää tein abstraktiin suuntaan, pääpaino oli abstraktioilla, 1970-luvulla juuri siihen aikaan kun meillä oli tämä suhde isäsi kanssa niin silloin mää olin maisemiin palannut – syynä oli se, että Lappi kiehto, se oli jo nuoresta asti kiehtonu, tein paljon matkoja sekä kesällä että talvella, ne matkat ja luonto yleensä alko saada ylivallan siitä abstraktiosta, joka tarvi sen opiskeluajan seuraamista – sillohan oli murrosvaihe 50-luvun loppupuolella, abstraktionismi tuli Suomeen, meillä Sam Vanni oli se tärkein opettaja silloin Ateenumin aikana – niinpä se tekeminenkin ajautu sinne non-figuraatiiviselle puolelle, mutta sitten kun täällä... Mää uskosin, että mun taiteilijakuva olis muodostunu ihan erilaiseksi, jos mää olisin jääny Helsinkiin – suurin osa, joka sielä opiskeli, on myös jääny sinne – mää tulin Ouluun, täällä ei sillä tavalla ollu ajan hengessä vaan se luonto oli lähellä, joka oli lapsuudesta tuttu, maatalon poika, mettässä juoksennellu ja kalavesillä, se otti ylivallan aiheen valinnassa.⁶³²

Kuva 31: Matti Mikkola ateljeessaan 19.12.2007 haastatteluni jälkeen

[2006 Paavo Pyhtilä:] Vielä Immosen teoksi voin laskea senkin, että kun kyselin kenen puoleen voisin kääntyä, että saisin kritiikkiä töilleni, niin hän suositteli Matti Mikkolaa Oulusta. Tämä tapahtui siis ennen noita omia esillepanoja. Soitin silloin Mikkolalle ja sovittiin, että vien hänen ateljeehensa aina muutaman työn, kun saan tehtyä. Mikkola oli hyvin asiallinen ja sain häneltä tarvittavaa opetusta useiden kuukausien ajan.⁶³³

[2006 Paavo Pyhtilä:] Olin Immoselta saanu ohjeita, että Oulusa on hyviä tekijöitä, että käy näyttämässä niille, niillekin töitäsä ja minä sitten kysyin, että kukahan se olis – ja hän sitten neuvoi taidemaalari Matti Mikkolaa että, käypä hänen luonaan ja minä sitten soitteilin ja sain ajan ja laitoin puolikymmentä taulua pakettiin ja aina kerran kuukaudessako minä kävin sielä – en muista, kuinka pitkä aika, mutta monet, monet kerrat. Ja sitte yhdessä niitä mietittiin ja kritisoitiin ja, ja ja se oli, oli tieteenki hyvin kannustava ja Matti Mikkola silloin sitte suositteli, että lähetä, lähetä

⁶²⁸ Pertti Pyhtilä / haastattelu 19.12.2007 / Matti Mikkola

⁶²⁹ Unto Immonen: **Paavo Pyhtilän läpimurto** (Liitto 9.5.1971)

⁶³⁰ Pertti Pyhtilä / haastattelu 19.12.2007 / Matti Mikkola

⁶³¹ Unto Immonen: **Paavo Pyhtilän läpimurto** (Liitto 9.5.1971)

⁶³² Pertti Pyhtilä / haastattelu 19.12.2007 / Matti Mikkola

⁶³³ Paavo Pyhtilä (2006): "Henkilöitä ja asioita, jotka ovat olleet vaikuttamassa ja kannustamassa allekirjoittanutta taiteen tekemiseen", tekijän hallussa

*ihimeessä johonki yhteisnäyttelyynkin jo, ja en ollu vielä siihen aikaan pitäny niitä sen kummemmin esillä.*⁶³⁴

Esko Roihu (s. 27.12.1923, k. 1981) oli Paavo Pyhtilän teosten ensimmäinen – ja viimeinen – konkreettinen välittäjä. Sodan jälkeen Esko Roihu oli postin palveluksessa ja alkoi sitten toimia kauppiana äitinsä ja veljensä kanssa ja myöhemmin itsenäisenä vuodesta 1950⁶³⁵, kun Paavo Pyhtilä ja Esko Roihu suunnittelivat yhteistä kodinsisustus- ja urheilutarvikeliikettä, jolloin Paavo Pyhtilä oli 1.7.–20.11.1950 sen vuoksi ilman työpaikkaakin. Paavo Pyhtilä siirtyi kuitenkin ensin Laihialle, sieltä Yppäriin ja perusti sitten oman liikkeen Saloisiin 1954.

[1998] *Maalailin tauluja myös Seutussa ollessani* [4.5.1949–30.6.1950 Osuusliike Raahenseudun varastonhoitajana⁶³⁶]. *Päämyymälän hoitaja taisi saada yhden. Kaarina [Kuivämäki] sai muistoksi yhden. Roihun Esko tilasi paperikauppaansa muutamia myyntitilille. Missä lieneekin ne työt tällä hetkellä?*⁶³⁷

[2007] *Sitte [huokaa] yhden hyvän kaverin, joka oli alkuun tukena ja turvana: Esko Roihu – heillä oli niin sanottu Roobert Rossanderin paperikauppa ja kehystämö siinä jonkunlainen taulukauppa Raahessa silloin ja hän sitte yllytti minua, että maalaa ihmeessä jotain Raahe-kuvia ja he kehystää ja saat niistä sitte jonku pennosenki aina... [naurahtaa] Niinhän siinä sitte – kun on yllytyshullu ja niitä töitä ei, en edes muista minkä verran niitä tuli tehtyä, mutta ne on kaikki maailmalla, ja en tiedä niiden kohtaloa, että missä ne ovat, mutta poissa ne on [naurahtaa]. Poissa ne on. Esko oli oikein innostava ja hyvä, hyvä kaveri.*⁶³⁸

Yksi Esko Roihun välittämistä varhaisimmista Paavo Pyhtilän teoksista on Kuva 7 Raahen museo tämän työn sivulla 59, jonka museo on museonjohtaja Eija Turusen mukaan hankkinut yksityishenkilöltä. Kaarina Inkala kuvasi pyynnöstäni kotiseinällä neljän muun Paavo Pyhtilän teoksen kanssa olevan muistoksi saamansa teoksen, katso Kuva 32.

Kuva 32: Raahen kirkko, 1950, 45x36, öljy kankaalle. Omistaja: Kaarina Inkala

Eero Sovelius-Sovio (s. 6.9.1927) toimi Paavo Pyhtilän tärkeimmän tukijan Unto Immosen jälkeen Raahen Seminaarilla kuvaamataidon opettajana. Hän on julkais-

⁶³⁴ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: ihmiset / Paavo Pyhtilä

⁶³⁵ Paavo Pyhtilän sähköpostiviesti tekijälle 4.5.2008 klo 7:12

⁶³⁶ Työtodistuksen kopio (johtaja Eino Rajala, Hilja Paakkinen) tekijän hallussa

⁶³⁷ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmät 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁶³⁸ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: ihmiset / Paavo Pyhtilä

sut mm. teokset *Integroidun kuvaamataidon opetuskokeilu Jyväskylän normaali-koulun ala-asteella* (osa 1, 1978 ja osa 2, Loppuraportti, 1981), *Esteettisyys ope-tuksen sisältönä kuvaus esteettisen kasvatuksen kokonaisopetuskokeilusta* (1992), *Sovio-Sovelius-suku historia ja matrikkeli 1600–2000* (1999), *Ahto aalloilla ajavi raahelainen priki Ahto 1867–1897* (1999) sekä kirjoittanut taidehistorian pro gradu -työnsä 1996 otsikolla *Jyväskylän yliopiston kampusalueen vanhat rakennukset – rakennettu vuosina 1879–1883*.

[1983 Eero Sovelius-Sovion haastattelu] – *Jos Paavo Pyhtilä esimerkiksi kuvaa raahelaisen näkymän pelkistettynä, niin hän on mennyt askelen eteenpäin. Hän on tehnyt näkemästään ja ko-kemastaan omien oivallustensa kautta uuden todellisuuden.* – *Teoksissa näkyy silloin taiteilijan henkilökohtainen panos; mukaan tulevat äly ja luova persoona.*⁶³⁹

[1997] *Ensimmäisestä Kauppaklubilla pidetystä näyttelystä innostuneet kehottivat laittamaan maalauksia ehdolle valtakunnalliseen näyttelyyn Hämeenlinnassa. Pyhtilä teki työtä käskettyä ja innostui, kun pääsi mukaan.*⁶⁴⁰

[1997] *Pyhtilä tu[u]nustaa, että hän ehti maalata 20 vuotta ennen kuin hän edes näytti töitään kenellekään. Ystävien painostuksesta hän lähetti töitään etelän näyttelyihin, ja ne kelpasivat.*⁶⁴¹

[1998] *Hän muistaa ensimmäisiä rohkaisijoitaan, raahelaista taiteilijaa ja taideopettajaa Unto Immosta sekä Eero Sovelius-Soviota, jotka patistivat viemään töitä näyttelyyn: Sovelius-Sovio sanoi, että vie nyt vain työsi Ouluun, niin ostavat valtion kokoelmiin. Niin vain kävi, että ottivat-kin yhden. Olihan se kannustin, ja nuorempana sellainen oli tärkeää. Nyt ei enää ole niin väliä.*⁶⁴²

[1998] *Eero Sovelius-Sovio (kuvaamataidon lehtori), jonka kanssa olin järjestämässä Unto Im-mosen ensimmäistä yksityisnäyttelyä Kauppaklubille, kehotti minua lähettämään kolme työtäni Ouluun, jonne oli tulossa Valtion Kuvataidelautakunta ostamaan töitä Valtion taidekokoelmiin. Epäroin kovasti, mutta sitten kuitenkin lähetin ja – ihme ja kumma – ostolautakunta osti näyt-teellä olevista pohjoissuomalaisten taiteilijoiden töistä 10 maalausta, joista yksi oli allekirjoitta-neen työ "Levi". Se teki edvarttia itsetunnolleni, joka oli vielä hyvin horjuva.*⁶⁴³

[2005] RS: jos katsotaan sitä aikaa kun aloit osallistua näyttelyihin nii se tuli nimenomaan pai-nostuksesta vähän. Miten uskaltauduit sitten Suomen Taiteen näyttelyihin ja muihin jyrtyttyihin näyttelyihin?

Paavo Pyhtilä: *No seki oli semmonen. Täällä oli yks toinen taiteilija, Sovelius-Sovio, joka on tai-teen opettajana ollu, oliko se Kuopion vai Jyväskylän yliopistossaki – ja hän on raahelaisia. Hän näki minun töitä sitte sielä Kauppaklubin näyttelyssä, jonka Immonen hommasi. Niin hän sano, että kyllä sun pittää lähettää nyt... Oulusa oli Valtion taidetoimikunta ostamasa töitä... minä sanon, että ei herran tähän en minä semmoseen vielä, että sielähän on oululaiset esillä ja eei... mi-nä panin heti hanttiin, mutta sitte – ei muuta ku kolome työtä pakkaat ja lähetät sinne ja se kävi niin kummallisesti, että ne kymmenen työtä osti Oulusta ja yks työ oli minun työ. Niin se anto taas kimmoketta, että jotakihan se niissä täytyy olla tietenki.*⁶⁴⁴

[2006] *Eero Sovelius-Sovio innosti myös minua lähettämään Ouluun töitä, jossa valtion Taidetoi-mikunta osti Valtion kokoelmiin 10 työtä. Onnisti – olin yksi ostetuista.*⁶⁴⁵

[2007] *Mutta sitten tuli valtakunnallinen näyttely... Hämeenlinna ja... Kun mulla oli auki Raa-hessa näyttely yhtä aikaa, niin Eero Sovelius-Sovio ja Immonen sano, että nyt otat ja lähetät siel-tä töitä sinne – ja ne valitsivat kolme työtä sieltä ja niistä tuli positiivinen kritiikki sitten, samalla ne yllyttivät: Oulusa oli Valtion taideostotoimikunta, kierroksella Pohjois-Suomessa ja sinne sai lähettää töitä pohjoissuomalaiset taiteilijat ja – minä en ensten oikeen... sanon, etten minä var-maan oikeen vielä sillä tasolla, mutta he vaan yllyttivät ja niinhän siinä sitten kävi, että minä lä-hetin, ja yks niistä kymmenestä työstä jotka ne osti oli minun työni, ja sehän tietenki kannusti ja anto innostusta, edelleen*⁶⁴⁶

Paavo Kaukosalo (s. 1925) on suunnitellut mm. Kotirintamanaisen mitalin⁶⁴⁷ ja pitänyt Seinäjoen taidehallin Studiassa retrospektiivisen näyttelyn *Taiteilija ja tireh-*

⁶³⁹ Riitta Vuolukka: Taiteilija pyrkii kuvaamaan sisäistä todellisuutta (Raahen Seutu 21.7.1983)

⁶⁴⁰ Helge Murtovaara: **Haaveammattissa lähes 30 vuotta** (Kaleva 27.2.1997)

⁶⁴¹ Vappu Kallio: **Kun on saanut vain yhden elämän** (Raahen Seutu 27.2.1997)

⁶⁴² Ulla-Maija Heikkilä: **Niin kauan on maalattava kun sanottavaa riittää** (Suomenmaa 24.2.1998)

⁶⁴³ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmät 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁶⁴⁴ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

⁶⁴⁵ Paavo Pyhtilä (2006): "Henkilöitä ja asioita, jotka ovat olleet vaikuttamassa ja kannustamassa allekir-joittanutta taiteen tekemiseen", tekijän hallussa

⁶⁴⁶ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: ihmiset / Paavo Pyhtilä

⁶⁴⁷ www.sotainvalidit.fi/index.php?mid=133 (4.5.08)

tööri 11.6.–10.7.2005, n. 30 työtä käsittäneessä näyttelyssä oli esillä "öljyvärimaalauksia – mm. teokset Sunnuntai (1988) ja *Kyrönjoki Ylistarossa* (2004) –, muotokuvia ja maisemia"⁶⁴⁸. Paavo Kaukosalo on ollut Etelä-Pohjanmaan kirkkomusiikkipiirin ja Suomen Kirkkomusiikkiliiton hallituksen jäsen.

[1998] *Kovin paljon emme ihmisiin kerinneet Laihialla tutustua* [Laihian Osuuskaupan keskusvaraston varastonhoitajan apulainen 20.11.1950–20.4.1951, johtaja Yrjö Penttilä]. *Olihan meillä pienet lapset. Yksi perhe oli kyllä ylitse muiden. Ne oli Kaarina ja Paavo Kaukosalo. Paavo oli nimittäin lihamyymälän hoitajana samassa liikkeessä ja harrasti maalausta niin kuin minäkin. Muutaman kerran olimme heidän luonaan ja Paavo oitis järjesti maalaustelineet kumpaisellekin. Sommitteli asetelman pöydän kulmalle ja niin aloimme maalata. Kerran minä maalasin varkain Paavon asetelman taustaksi. Se taulu on edelleen minulla. Toinen perhe, jossa vierailimme oli Simoset.*⁶⁴⁹

Kuva 33: Paavo Kaukosalo Paavo Pyhtilän maalaamana 1951

[2005] *Ja sielä oli hyviä kavereita Laihialla muun muassa kans ja ne aina käski kyllään ja sano, että akat keittiöön me ruvetaan nyt maalaamaan [nauraa] ja semmosta se oli...*

RS: *Minkä nimisiä? Onko ne?*

*Kaukosalon Paavo*⁶⁵⁰ oli yksi hyvä kaveri, jonka näyttelyn kerran nyt huomasin, oli Rovaniemen taidemuseosa, mutta en oo sen jälkeenkä kyllä tavannu ku Laihialta lähettiin. Ja oli sielä joitaki muitaki, mutta niitä en muista edes nimeltänsä jotka harvemmin harrasti sitä –

[2007] *sitten oli, Laihialla kun asuttiin, niin sielä oli yks, Kaukosalon Paavo, joka oli innokas harrastajamaalari ja sitten minä maalaan kun oltiin samassa työpaikassa, niin me aina sitten vapaa-aikoina yhdessä maalattiin ja, ja se oli hyvin innostavaa, innostavaa hommaa*⁶⁵¹

Lennu Juvela (ent. Juvenius, Toivo Lennart; 1905–10 käyttänyt nimeä Toivo Kallervo, 7.11.1886–26.11.1979⁶⁵²) – listassa ja haastatteluissani mainitsematta, mutta esiintyy lehdissä ja Oulun taidemuseon haastattelussa:

[2005] – *mulla oli Tampereen taidemuseossa näyttely joskus -74 niin sinne tuli yks vanha tamperealainen taiteilija ja sano, että jahhah, täälä onki puhtaam paletim mies – Lennu Juvela. Ja se oli mainio, hän oli silloin jo vissiin jo likellä yheksääkymmentä [88v]. mutta hirviän mukava oli keskustella hänen kanssaan.*⁶⁵³

[2007] – *Taiteilija Lennu Juvela totesikin minulle kauan sitten, että olen puhtaan pensselin mies, naurahtaa taiteilija.*⁶⁵⁴

⁶⁴⁸ www.seinajoki.fi/taidehalli/nayttelyt/nayttelyohjelma_2005/2005-10_paavo_kaukosalo.html (4.5.08)

⁶⁴⁹ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmät 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁶⁵⁰ Seinäjoen Taidetalo 11.6.–10.7.2005: Paavo Kaukosalo: Taiteilija ja tirehtööri, maalauksia. Studio: Studiassa on esillä seinäjokelaisen Paavo Kaukosalon, s. 1925, retrospektiivinen näyttely: Taiteilija ja tirehtööri. Noin 30 työtä käsittävässä näyttelyssä on esillä öljyvärimaalauksia, muotokuvia ja maisemia.

⁶⁵¹ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: ihmiset / Paavo Pyhtilä

⁶⁵² www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=486 (4.5.08)

⁶⁵³ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä

⁶⁵⁴ Maarit Kesti: *Totuus esillä Myötätuulella* (Raahen Seutu 28.6.2007)

Yksittäisten merkittävien henkilöiden lisäksi on Paavo Pyhtilän uralla ollut vain yksi järjestö, jota hän oli perustamassa ja jonka johtokunnan jäsen hän oli 1981–1988:

Raahen Taiteilijaseura -81 ry

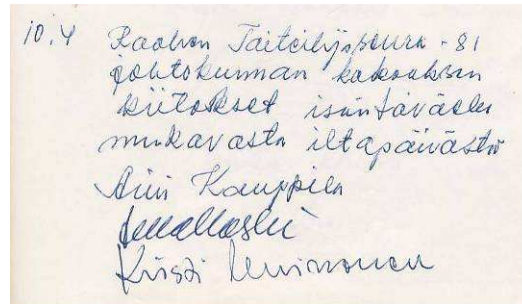
[1973] *Koska kotikaupungissa ei ole taiteilijoiden yhteenliittymiä, on yritettävä yksin.*⁶⁵⁵

[1981] *Harrastelijoita ei seuran varsinaisiksi jäseniksi ole yleensä hyväksytty, ja heitä varten on perustettu oma harrastajajaeosto. Hän joka tutustui myös harrastajien näyttelyyn Työväenopiston tiloissa, sai huomata, ettei jako ole aivan kiistaton. Ei vaikka teknisen taidon lisäksi valintaperusteena pidettäisiin omaperäisen näkemyksen, oman tyylin löytymistä. Näissä pienissä puitteissa ei vähäisten taiteilijoiden kannattaisi kovin jyrkäs[t]I vetäytyä ylhäisiin torneihinsa, vaan kaikki kuvantekijät tarvitaan yhteistoimin viemään lapsipuolen asemaan jäänyttä kuvataideasaa eteenpäin.*⁶⁵⁶

[1984] *Paavo Pyhtilä pitäytyy mielellään Mettalanmäen työpajansa rauhaan. Häntä eivät isommin kiinnostaneet taideyhdistykset ja kokoukset. Hän välttää kiivaita kannanottoja puoleen tai toiseen. Pyhtilä ei kirjoittele lehtiin eikä vastaa kritiikkeihin.*⁶⁵⁷

[1984] *Raahen Taideyhdistykseen [pitää olla Taiteilijaseuraan] hän suostui mukaan ehdolla, että "ollaan kaikki toistemme puolella eikä toisiamme vastaan." Pyhtilän mielestä tavoitteeseen ei ole tässä suhteessa päästy, sillä kaikenlaista kärhämää on ollut yhdistyksen vaiheilla.*⁶⁵⁸

[1998] *Raahen perustettiin vuonna 1981 Taiteilijaseura, joka käsittää Oulun läänin eteläosan. Olin perustajajäseniä. Seura toimikin alkuaikoina erittäin vilkkaasti ja yhteisnäyttelyitä järjestettiin kerran vuodessa Raahessa ja vierailuja muuallakin. Laura oli rahastonhoitajana useita vuosia. Myöhemmin seuran jäseniä muutti alueelta pois ja kolme kuolikin, joten seuran toiminta vähän laimeni.*⁶⁵⁹

Kuva 34: Raahen Taiteilijaseuran johtokunnan kokous Pyhtilän kotigalleriassa 10.4.82 - allekirjoitukset: Aini Kauppila, Lena Koski, Kirsti Muinonen

[2006] *Hyvää ja arvokasta kritiikkiä olen saanut myös taiteilijakollegoilta aina näyttelyissäni. Olen kysynyt ja he ovat reilusti sanoneet, mitä ajattelevat tekemisestäni.*⁶⁶⁰

[2007] *Raahessahan ei ollu taiteilijaseuraa... Se on nyt vissiin 25 vuotta, kun perustettiin Raahen taiteilijaseura, mutta valitettavasti se on vähän nilikuttaen toiminut, koska se on aika laajalta alueelta: koko tämä etelä- Oulun lääni kuuluu siihen ja se meni jollaki tavalla vaikeammaksi niitten näyttelyn järjestäminen ja ei tahottu saaha sinne avustusta ja apurahoja niihin näyttelyihin nii, se on tällä hetkellä ainaki toistaseksi vähän lamassa. Tänä vuonna ei järjestetä mitään, mutta onhan melkeen joka vuosi ollu yhteisnäyttely... — — Mää olin perustavajäsen alussa siinä ja kyllä sillä aivan hyvät periaatteet oli, mutta jotaki siinä meni... ensinnäki siinä muutti pois – pariki, jotka oli ulkolaisia tekijöitä ja sitte kaksiki on jo kuollu niistä ja, kolomeki oikeestaan, että se sillä tavalla väheni, ja uusia tulokkaita ei ollu ainakaan ku siihen pantiin jonkulainen kriteeri, että täytyy olla osallistunu valtakunnallisiin näyttelyihin, niin ei oo vielä ainakaan niin paljo tullu – ja sitte Oulun taiteilijaseura vetää täältäki suunnalta sinne tämän puolen taiteilijoita*⁶⁶¹

[2007] *Järjestöihmiseksi kun ei ole Pyhtilä koskaan itseään tunnistanut, yhdistysten jäsenyyksiä on myös vältelty.*⁶⁶²

⁶⁵⁵ **Kuvaprotesti pikkukaupungista** (Aamulehti 16.12.1973)

⁶⁵⁶ Soile Lankia: **Raahen Taiteilijaseura -81 esittäytyy** (Raahen Seutu 21.11.1981)

⁶⁵⁷ Martti Salovaara: **Kuukauden taiteilija Raahessa – Paavo Pyhtilän töitä Pariisiin** (Kaleva 4.1.1984)

⁶⁵⁸ Martti Salovaara: **Kuukauden taiteilija Raahessa – Paavo Pyhtilän töitä Pariisiin** (Kaleva 4.1.1984) — pitää olla Raahen Taiteilijaseura. Taideyhdistys on harrastajien järjestö, jonka näyttelyitä Paavo Pyhtilä on "aina joskus" ollut juryttämässä (Paavo Pyhtilän sähköpostiviesti tekijälle 30.4.2008)

⁶⁵⁹ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmät 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁶⁶⁰ Paavo Pyhtilä (2006): "Henkilöitä ja asioita, jotka ovat olleet vaikuttamassa ja kannustamassa allekirjoittanutta taiteen tekemiseen", tekijän hallussa

⁶⁶¹ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: ihmiset / Paavo Pyhtilä

⁶⁶² Laura Kotila: **Oman tiensä kulkija** (Raahen Seutu 2.7.2007)

Vältelyihin järjestöihin kuuluu mm. Rotaryt, jotka 1984 kutsuivat Paavo Pyhtilää – turhaan – jäsenekseen, mutta esitelmän he kuitenkin saivat⁶⁶³.

Yhtä vähän kuin Paavo Pyhtilä on kiinnostunut toimimaan erilaisissa järjestöissä, hän puhuu yleisöstä. Taidemaailman kannalta yleisö on kuitenkin olennainen tekijä, joten etsin artikkeleista mainintoja myös Paavo Pyhtilän teosten vastaanottajista, joita tietenkin ovat myös aiemmin Taideteokset-luvussa mainitsemani "*kaupunki, koulut ja sairaala, pankit ja firmat sekä taiteenkerääjät ja yksityiset. On ollut monen ammatin harjoittajia mm. lääkäreitä, insinöörejä, johtajia ja aivan tavallisia taiteen ystäviä.*"⁶⁶⁴ Mutta ei Paavo Pyhtilälle niin sanottu **Suuri Yleisö** yhdentekevääkään ole:

[1975] *Suuri yleisö puhuu paljon, että ei ymmärrä sitä tai tätä kuvaa, mutta sehän on aivan luonnollista, sillä monellakaan ei ole ollut niin paljon kiinnostusta taiteeseen, että olisi vaivautunut tutkimaan edes peruskäsitteitä. Voihan sitäpaitsi kuvasta nauttia, vaikka sitä ei ymmärtäisikään – nautitaanhan musiikistakin tietämättä ainakaan mitä säveltäjä on sillä tarkoittanut. Sama on maalauksen suhteen, että moderniltakin näyttävä kuva voi syvästi vedota katsojaansa, jos siihen on saatu sitä jotain, mutta mikäli se ei tee minkäänlaisista vaikutusta katsojaan, jolla on taiteellista näkemystä, niin kuva silloin varmaan ei ole onnistunut.*⁶⁶⁵

[1971] *Sanotaan, että taiteellisen kipinän omaava katsoja luo taideteoksen uudelleen. Hän osaa jättää pois häiritsevän ja lisätä niitä puolia, jotka hänelle eniten merkitsevät. Ilman mielikuvitusta ei kukaan voi nauttia minkäänlaisesta taiteesta. Toisin sanoen mielikuvituksettomalle ei ole taideteosta olemassakaan. Näin on varsinkin nykytaiteen ymmärtämisen laita, esimerkkinä abstrakti taide.*⁶⁶⁶

[1975] [Y. Häyrinen: "Taiteellinen luovuus on perimmiltään vahvan emotionaalisen ja sosiaalisen siteen luomista tuotteen vastaanottajaan, sen edellytyksenä on pitkälle menevä vaikuttaminen toisen yksilön havainto- ja tunnemaailmaan. — — tuottaa vastaanottajalle tietty mielikuvien ja kokemusten maailma"] — — *kun huomaa maalauksillaan tällaisen yhteyden katsojaan saaneen, niin tuntee suorastaan riemua.*⁶⁶⁷

[1979] *Paavo Pyhtilä antaa suuren arvon yleisöltä tulleelle palautteelle. — On hirveän tärkeää, että näyttely-yleisö ymmärtää. — — Taitelijan onnenhetkiä ovat hänen mukaansa onnistuneet näyttelyt ja yleisön ymmärtämys. — Ne antavat uskoa, ettei työ ole ihan hukkaan mennyt. / Taitelijan yhtenä kiusauksena on yrittää maalata yleisön maun mukaisesti. Tästä Paavo Pyhtilän mukaan pitää kaikesta huolimatta pyrkiä pysymään erillään.*⁶⁶⁸

[1984] *Muutoin Pyhtilä on tyytyväinen kotikaupungin työoloi[lle]. "Kuvataiteen arvostus Raahessa on huomasti lisääntynyt sen jälkeen, kun saatiin asiallinen näyttelytila ja toiminta käyntiin."*⁶⁶⁹

[1984] *Meihin kuvantekijöihin kohdistuu monenlaisia paineita. — — Toinen on muotivirtausten paine. Hyvin suuria vaikuttajia ovat yleisön suhtautuminen ja kriitikkojen meihin asettamat toiveet ja ohjeet. / Nämä kaikki on kuitenkin pystyttävä sulkemaan pois omasta työskentelystä, sillä mitä lähemmäksi omaa mielikuvitus- ja ajatusmaailmaansa pääsee, sitä aidompaa ja itsenäisempää on tulos.*⁶⁷⁰

[1992] *Katselijalle täytyy antaa mahdollisuus mielikuvan luomiseen. Jokainen näkee työn omalla tavallaan ja juuri tämä tekeekin taiteesta puhuttelevan.*⁶⁷¹

[1994] *Onnistumisen iloa parhaimmillaan Pyhtilä sanoo kokeneensa silloin, kun joku lähestyy häntä kertoen löytäneensä kuvaa pohtiessaan jälleen uuden näkökulman. Se on osoitus siitä, että lapsi jatkaa elämäänsä hyvässä kodissa.*⁶⁷²

[1996] *Ja onhan näyttely myös jonkinlainen kontakti ihmisiin, myöntää tekijä.*⁶⁷³

⁶⁶³ **Paavo Pyhtilä kertoi työstään. Taiteessa tärkeää vain se, jota ei voi selittää** (Raahen Seutu 13.3.1984)

⁶⁶⁴ Paavo Pyhtilän sähköpostiviesti tekijälle 5.11.2007 klo 6:55

⁶⁶⁵ Pyhtilä 1975: 18

⁶⁶⁶ Paavo Pyhtilä: **Näköhavainnot seminaarin 75-vuotisjuhlan taidenäyttelystä** (19.5.1971)

⁶⁶⁷ Pyhtilä 1975: 3

⁶⁶⁸ **Meri on tyyni Paavo tauluissa** (Raahelainen 4.4.1979)

⁶⁶⁹ Martti Salovaara: **Kuukauden taitelija Raahessa – Paavo Pyhtilän töitä Pariisiin** (Kaleva 4.1.1984)

⁶⁷⁰ **Taiteessa tärkeää vain se, jota ei voi selittää** (Raahen Seutu 13.3.1984)

⁶⁷¹ **Pelkkä kuva ei riitä – Pyhtilä hakee taiteestaan henkisiä arvoja** (Raahelainen 5.11.1992)

⁶⁷² VN: **Tarjolla oivalluksia, huumoria, arvoituksia** (Maaselkä 4.8.1994)

[2001] – Olen monelle aloittelevalle taiteilijalle sanonut, että tämä työ vaatii pitkäjännitteisyyttä. Meitähän mollataan ja pidetään vaikka minkälaisina ja siinä olisi pystyttävä olemaan oma itsensä muista välittämättä, Paavo tietää. — — Kun yksikään ihminen ymmärtää, pääsee samalle aaltopituudelle maalausteni kanssa, tuntuu se hyvältä ja palkitsee, Paavo kertoo.⁶⁷⁴

[2004] Vaikka näistä ei kukaan tykkäisi, niin itsestäni niiden tekeminen tuntuu tarpeelliselta, Pyhtilä hymyilee.⁶⁷⁵

[2007] – Ennen maalatessani aina ajattelin, mitä ihmiset tulevat sanomaan töistäni. Eläkkeelle siirtymisen jälkeen [1988] olen tehnyt täysin omia valintojani, en välitä muiden mielipiteistä. Se on tärkeä ja suuri asia taiteilijalle, hän painottaa.⁶⁷⁶

[2007] Yleisöhän on aivan hyvä tääl-, Raaheenhan on muuttanut palio muualta väkiä, että täytyy sanua, että kohta entiset raahelaiset on hyvin harvassa joita tunteekaan, mutta niin tuota, kyllä yleisö on suhtautunu aika, aika myötämielisesti, ja ymmärtävästi, joskin tieteenki on, on palio ihmisiä, jotka ei modernimpaa tekemistä oikeen kässä, mutta niin... mutta kyllä se, en minä voi moittiakaan – samoten kaupunki on suhtautunu aivan kii[te]ttävästi ja on, hankkinut, töitäni, koelmeiinsa, että on varmaan kolme-, kolmattakymmentä työtä kaupungin kokoelmissa ja ne on julukisissa tiloissa esillä hyvin monissa paikassa.⁶⁷⁷

[2008] muistan erään ystäväni Unto Immosen sanonnan sillon alkuaikoina minulle, — — että ei kannata aina kriitikkoihinkaan luottaa... ja hyvin harvon yleisöön, siksi että... sitä on niin monta mielipidettä.⁶⁷⁸

Kriitikoihin ei kannata luottaa, opetti Unto Immonen Paavo Pyhtilää, mutta mitä muuta näistä taidemaailman portinvartijoista vuosien 1971–2008 välille mahtuu?

[1971] Olen aina ollut sitä mieltä, että kritiointi ei oikein sovi luovalle kuvantekijälle, mutta jos lähdetään siltä pohjalta, että kriti[i]ikki ei ole taiteilijan opettamista ja teilaamista, vaan yleisen mielipiteen muodostaja ja selittävä yhdyside taiteilijan ja yleisön välillä, niin sen voi hyväksyä.⁶⁷⁹

[1972] Selaamme taiteilijan työhuoneessa vinttikamarissa leikekirjaa. Arvosteluja, kritiikkiä, ymmärtämättömyyttäkin, mutta enimmäkseen hyväksyviä, jopa kiittäviäkin. Eryyisesti taiteilija arvostaa Tampereen näyttelystä saamiaan erittäin ankarien kriitikkojen erittäin myönteisiä arvosteluja.⁶⁸⁰

[1998 vuoden 1971 Tampereen näyttelystä:] Kokemattomuutta osoittaa se, että kun Aamulehden kriitikko Pekka Paavola soitti, että voiko hän tulla sulkemisen jälkeen, kun oli ollut kuvaamassa Näsinneulan laskua helikopterista huippuun, mutta se oli kesken kaiken pudonnut jälle ja siinä oli tullut viivytyksiä, niin sanoin, että hän ei voinut tulla, koska olimme sopineet menosta Hämeenkyröön Pyykösilä kylään. Se oli kohdallani aikamoinen tyriminen, mutta onneksi Paavola kävi seuraavana päivänä ja Aamulehdessä oli useamman kerran kuvia näyttelystäni⁶⁸¹. Toiset Tampereen lehdet kirjoittivat myös hyvin näyttelystäni. Se oli tavallaan jonkinlainen läpimurto, niin kuin jäljestäpäin joku kriitikko kirjoitti. Ei se kuitenkaan noussut hattuun, vaan tunsin itseni vielä noviisiksi ja suhtauduin hyvin nöyrästi tekemiseen.⁶⁸²

[1975] Kriitikki on Helsingissä ankara, mutta siitähän sitä saa oppia. Kyllä minusta jokaisen kuvantekijän pitäisi käydä Helsingissä 2-3 vuoden periodilla, totesi Pyhtilä. – Muuten sitä putoaa niistä piireistä.⁶⁸³

[1979] Kriitikoihin olen alkanut suhtautua loogisesti. Heidän arvostelunsaahan on aina kuitenkin yhden ihmisen käsitys ja monta kertaa näiden asiantuntijoiden arviot menevät täysin ristiin. Tietysti se on niinkin, että kaiken aikaa kasvaa oma itsekritiikki. Täytyy luottaa itseensä. Ei kritiikin mukaan voi maalata, se on liian sattumanvaraista, Paavo Pyhtilä sanoo. — — Kyllä kritiikki antaa jotakin mutta koskaanhan ei voi olla kaikkien asioiden kompromissi eikä enää olisi taidetta.⁶⁸⁴

[1981] Mutta joskus on tarvetta lähteä kauemmaksi, kuulemaan myös Etelä-Suomen arvostelijain mielipiteitä. Sitoutumattomamman arvostelun saa siellä. Pohjoisessa on vähän todella ammatti-arvostelijoita, joilla olisi mahdollisuus perusteellisesti tutustua toisten töihin. Itse taidetta tekevät ovat sidottuja.⁶⁸⁵

⁶⁷³ Vappu Kallio: **Taidenautintoja Pyhtilän galleriassa** (Raahen Seutu 12.4.1996)

⁶⁷⁴ Sari Ruotsalainen: **Kaikki alkaa piirroksesta** (Raahen Seutu 16.3.2001)

⁶⁷⁵ Sari Ohinmaa: **Uudistunut Pyhtilä tekee hyvää** (Raahen Seutu 25.6.2004)

⁶⁷⁶ Laura Kotila: **Oman tiensä kulkija** (Raahen Seutu 2.7.2007)

⁶⁷⁷ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: ihmiset / Paavo Pyhtilä

⁶⁷⁸ Pertti Pyhtilä / haastattelu 27.2.2008 / Paavo Pyhtilä

⁶⁷⁹ Paavo Pyhtilä: **Näköhavaintoja seminaarin 75-vuotisjuhlan taidenäyttelystä** (19.5.1971)

⁶⁸⁰ Eino Kastelli: **Liikemiehestä taiteilijaksi** (22.2.1972)

⁶⁸¹ Pekka Paavola: **Pohjalaista,...** (Aamulehti 22.4.1971)

⁶⁸² Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁶⁸³ **Paavo Pyhtilällä näyttely Helsingissä** (Raahelainen 17.9.1975)

⁶⁸⁴ **Meri on tyyni Paavo tauluissa** (Raahelainen 4.4.1979)

⁶⁸⁵ ? : **Paavo Pyhtilä, puhtaiden värien ja tarkan työn tekijä** (Liitto 7.2.1981)

[1984] *Pyhtilä ei kirjoittele lehtiin eikä vastaa kritiikkeihin.*⁶⁸⁶

[1997] *Kritiikki on kohdellut Pyhtilää hyvin. Murska-arvosteluja hän ei ole saanut, eikä silti, ei ansainnutkaan, koska hän on hyvin tekninen taiteilija, joka ei päästä keskeneräisiä töitä esille.*⁶⁸⁷

[2006] *Jopa joillekin kriitikoille olen kiitollinen, tietenkin kannustavasta kritiikistä, mutta myös toisenlaisesta, sillä aina sitä jotakin oppii, vaikka ei aina tunnu kovinkaan oikeaan osuvalta.*⁶⁸⁸

[2007] *No, kritiikkihän on sitä, mitä se on ja mitä ansaitsee, ja eihän aina auta niin vakavasti ottaa, mutta kyllä siitä aina jotaki oppii, oli se sitte [hyvää tai huonoa] ja molempaahan siinä täytyy ollaki. Kyllä se jollaki tavalla on sopusoinnussa ainaki tähän paikkakuntaan – ja Oulustahan täällä käy kritiikki-ihmisiä sitte, ja niin päin pois...*⁶⁸⁹

Ovat kriitikot joskus antaneet hyvinkin suoria ja ristiriitaisia ohjeita – ja tuntuupa, että Paavo Pyhtilä on niitä joskus (uransa alkuvaiheessa) tainnut jopa kuunnellakin:

[1971] *Hetki illasta sopisi jonkin teollisuuslaitoksen tiloihin, tosin esim. neljä kertaa suurennettuna. Tampereella todettiin Pyhtilällä olevan kykyjä seinämaalauksen tekemiseen. Yhtä hyvin paljon suuremmassa koossa voisi olla esim. Apaja (valmis seinämaalauksen sommittelu) —*⁶⁹⁰

[1975] *Muistan muutamia vuosia sitten saamastani kritiikistä pätkän, jossa sanottiin "ei yhteen kuvaan sovi ympätä kaikkea mitä tietää tai osaa". Silloin se tietenkin tuntui aiheettomalta piikiltä, mutta jäljestäpäin olen tullut siihen tulokseen, että se oli ihan oikein sanottu, sillä eihän kuvan tarvitse olla sarjakuva tai romaani. Tämäkin ehkä [on] osaltaan vaikuttanut kohdallani kuvien pelkistymiseen —*⁶⁹¹

[1979] *Kuvakoon pienentäminen saattaisi keskittää sanottavaa, ja ehkä tekijän olisi syytä myös harkita puutaloidyllin raportoivaa tulkintaa siihen tapaan kuin pihakuvassa Rantasauna.*⁶⁹²

Paavo Pyhtilän suurimmat teokset 1994 laaditun teosluettelon mukaan

- 1979: *Kyläreissu*, 170 x 120, öljy kankaalle
- 1986: *Onnen etsijät*, 145 x 150, öljy kankaalle
- 1986: *Sisällä maisemassa*, 145 x 150, öljy kankaalle
- 1988: *Hidastunut aika*, 145 x 150, öljy kankaalle
- 1989: *Pitkospuilla*, 150 x 60, öljy kankaalle
- 1989: *Virta venhettä vie II*, 150 x 80, öljy kankaalle
- 1989: *Virta venhettä vie III*, 150 x 43, öljy kankaalle
- 1989: *Virta venhettä vie I*, 150 x 43, öljy kankaalle

[1979] *Bäst ser Pyhtilä ut att förverkliga sin särprägel som mer eller mindre dokumenterande landskapsmålare. Hans vyer från Brahestads omgivningar hör till utställningens mest helgjutna och stämningfyllda verk.*⁶⁹³

[1979] *Esimerkiksi lapsiaiheisten maalausten sarja olisi kannattanut jättää näyttelystä kokonaan pois.*⁶⁹⁴

[1979] *Vanhan Raahen kuvaajana Pyhtilällä on huomattavat ansiot.*⁶⁹⁵

Yksinäisyys tuntuu olevan lähes henkilön veroinen seuralainen Paavo Pyhtilälle:

[1978] *Huonoin ominaisuutesi? – Voi, niitä on paljon. Pahinta kait tuo itseensä sulkeutuminen silloin tällöin. Se kiusaa itseäni ja varmasti myös muita.*⁶⁹⁶

[1981] *Raahen kirjastossa olevan Pyhtilän näyttelyn tunnuksena ja ensimmäisenä työnä on vuodelta -78 oleva maalaus "Taiteilijan maisema" Siitä tekijä kertoo näin: siinä värit vaihtuvat useampaan kertaan. Se tahtoo osoittaa, että taiteilijan taival on vaihtelua. Joskus on synkempää, joskus kirkkaampaa. Joskus on masennukseen saakka vaikeaa, mutta sitten taasen kirkastuu. Minulla oli aikaisemmin vastaava konstrukttiivinen työ "Värien vanki" Siinä oli sama idea. Siinä oli pieni ristikkoikkuna taustalla, joka osoitti kuinka taiteilija on luomisen vanki.*⁶⁹⁷

⁶⁸⁶ Martti Salovaara: **Kuukauden taiteilija Raahessa – Paavo Pyhtilän töitä Pariisiin** (Kaleva 4.1.1984)

⁶⁸⁷ Vappu Kallio: **Kun on saanut vain yhden elämän** (Raahen Seutu 27.2.1997)

⁶⁸⁸ Paavo Pyhtilä (2006): "Henkilöitä ja asioita, jotka ovat olleet vaikuttamassa ja kannustamassa allekirjoittanutta taiteen tekemiseen", tekijän hallussa

⁶⁸⁹ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: ihmiset / Paavo Pyhtilä

⁶⁹⁰ Unto Immonen: **Paavo Pyhtilän läpimurto** (Liitto 9.5.1971)

⁶⁹¹ Pyhtilä 1975: 3

⁶⁹² A.I.Routio: **Ajatuksia autiudessa** (Uusi Suomi 20.10.1979)

⁶⁹³ Dan Sundell: **Smygande känslor** (Hufvudstadsbladet 20.10.1979)

⁶⁹⁴ Eeva Siltavuori: **Kuvat** (Helsingin Sanomat 19.10.1979)

⁶⁹⁵ Unto Immonen: **Paavo Pyhtilän näyttely Helsingissä** (Raahen Seutu 23.10.1979)

⁶⁹⁶ willikko: **ykskaks yllättäen – 10 kysymystä** (Raahen Seutu 1.4.1978)

⁶⁹⁷ ?Veikko Heilala: **Paavo Pyhtilä, puhtaiden värien ja tarkan työn tekijä** (Liitto 7.2.1981)

[1993] "Olen yksinäinen puurtaja, mietin paljon", sanoo taiteilijaeläkkeellä oleva 66-vuotias Pyhtilä.⁶⁹⁸

Kuten myös **FLOW**:

[1972] – *Vaikka aika kaupan lopettamisen jälkeen lisääntyi, ei sitä koskaan ole tarpeeksi. Innostukseni on nykyisin valtava. Tunnit vuorokaudessa eivät riitä, hän kertoo. — — Lisäksi työtä, lu- jasti työtä sisäisen innoituksen pakoittamana, päämääränä yhä paremmat saavutukset.*⁶⁹⁹

[1984] "Pahinta on silloin kun ei tee mitään. Siksi vuodenvaihteen loppoajat juhlapyhineen tuntu- vat usein vaikeilta. Tehdessään sitä unohtaa ympäristönsä ja ajankulun. Tiivis tuotantokausi on taiteentekijälle parasta aikaa", Pyhtilä sanoo.⁷⁰⁰

[1998] *Pariskunta on ollut naimisissa 52 vuotta. Jo kymmenen vuotta he ovat asuneet kahden ja nauttineet toistensa seurasta. — Vaimo on minun ensimmäinen kriitikkonni. Meillä on kummallakin yläkerrassa työhuoneet. Vaimo maalaa posliinia omassa, ja joskus olemme niin innoissamme, et- tä syöminenkin unohtuu.*⁷⁰¹

[2007] *Kuinka paljon käytät aikaa taiteen tekemiseen? vaihtelevasti- silloin kun henki on päällä niin 8-10h. Kesäajat yleensä en maalaa, mutta tallentelen luonnoksia ajatuksista ja uusista töistä, piirtelen ja ennenkaikkea teen ajatustyötä tulevaa maalauskautta ajatellen.*⁷⁰²

Elävien, läheistenkin henkilöiden rinnalla Paavo Pyhtilä mainitsee **Picasson** ja **Bra- quen** – viimeksi mainittuun hän on viitannut sekä esitelmässään 1975 (katso 5.5 alla) että lehtihaastattelussa 1984 (katso luku 5.2 yllä). Niin – itse asiassa juuri läheisiksi Paavo Pyhtilä heitä on kuvannutkin:

[2007] *sitten tietenkin nämä kuuluisat, ulkolaiset modernistit, niinku Braque ja Picasso ja Cezanne ja kaikki, kaikki, on tulleet hyvin läheisiksi, aivan kirjallisuutta ja heidän teoksiaan tutkimalla niin museoissa kun kuvituksinakin...*⁷⁰³

Toisten taiteilijain opastuksella opiskelu ja palautteen hakeminen omasta työstä oli Paavo Pyhtilälle uran alkuvaiheessa tärkeää – vankemman jalansijan taidemaail- masta saaneena jäi tämä pois:

[2008] — — *lukenu ja opiskellu, kotona kylläki usseimmiten opiskellu, että vain muutamia kurs- seja oon käynny muualla. Ja sitte toisten taiteilijojitten opastuksella oon tehenny aina joskus ja käy- ny näyttämäsä, silloin alakuaikoina, nythän tuo menee siihen malliin, ettei enää jaksa [naurah- taa] lähtiä kyselemmään, että mitäs tykkää.*

"Semmonen mestari", jonka opin Paavo Pyhtilä muistaa ja joka on liikauttanut hän- tä, haukkunutkin ankarana kriitikkona, mutta antanut sen tärkeän pysyvän persoo- nallisen muiston, on ehdottomasti **Unto Immonen**.

5.4. Matkat

Matkailuharrastus on yksi Paavo Pyhtilän kuvataiteilijamatrikkeliin kirjaamista har- rastuksista lukemisen ja ulkoilun ohella. Ensimmäisen yksityisnäyttelyn esittelyn kirjoittanut, Paavo Pyhtilän ohjaaja ja innoittaja Unto Immonen, toteaa:

[1970] *Pyhtilän kehityksen tie on mielenkiintoinen. Hän ei halunnut esittää julkisesti töitään, ennen kuin ne olivat saavuttaneet tietyn kypsyyssasteen. Vaikeudet tässä kamppailussa olivat monet ja Pohjolle tyypilliset. Ei ollut museoita, eikä sellaisia kokoelmia, joista olisi saanut tarpeeksi vaikutelmia ja herätteitä, ei ollut myöskään pätevää ohjausta kuin sattumoisin. Pyhtilä*

⁶⁹⁸ **Luonto, ihminen ja elämänarvot** (Pyhäjokiseutu 3.3.1993)

⁶⁹⁹ **Kritiikki ja apuraha Paavo Pyhtilän kannustajina** (Raahen Seutu 29.1.1972)

⁷⁰⁰ Martti Salovaara: **Kuukauden taiteilija Raahessa – Paavo Pyhtilän töitä Pariisiin** (Kaleva 4.1.1984)

⁷⁰¹ Ulla-Maija Heikkilä: **Niin kauan on maalattava kun sanottavaa riittää** (Suomenmaa 24.2.1998)

⁷⁰² Paavo Pyhtilän sähköpostiviesti tekijälle 5.11.2007 klo 6:55

⁷⁰³ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: ihmiset / Paavo Pyhtilä

koetti kehittää itseään mm. tutkimalla koti- ja mannermaan museoita, lukemalla alan kirjallisuutta jne. ...⁷⁰⁴

[1972] — — ja käytyään lukuisilla opintomatkoin, jotka ovat suuntautuneet Italiaan (v.64), Saksaan (v. 65)[,] Ruotsiin (v. 66) sekä Tanskaan, Hollantiin ja Belgiaan (v. 68) hän on jatkanut luovaa kuvallista ilmaisua.⁷⁰⁵

[1972] Pyhtilän työskentely on lähes ympärivuotista. Kesäkuussa hän on tavallisesti "reissun päällä" hakemassa uusia vaikutteita. / Paavo Pyhtilä pysyy [e]delleenkin Raahen puolessa. Tämä oma galleria on hyvä merkki pysyvyydestä. Kotiseutu on hyvin esillä monissa hänen kättensä jäljissään.⁷⁰⁶

Syrjässä keskuksista, periferiassa – nämä sanat toistuvat lehtiartikkeleissa ja muistelmassa – ei siis ihme, että välillä on tarve matkustaa! Toisaalta pitkät matkat ovat taiteilijalle myös este matkalla taidemaailmaan.

[1970] Raahelainen Pyhtilä elää ilmeisen syrjässä nopeasti vaihtuvista ismimaailmoista.⁷⁰⁷

[1973] Apurahoja ei liiemmästi syrjäkulmille heru.⁷⁰⁸

[1998] Olimme onnellisia ja olin iloinen, että Laura jaksoi uskoa ja olla muusana mukana kaikissa käänteissä. Olin innostunut tekemiseen, mutta se välttämätön paha, nimittäin näyttelyiden pitäminen ei ollut minulle kovin mieluista. Jos Laura ei olisi ollut niin aktiivisesti mukana, niin tuskin niitä olisi tullut niin paljon järjestettyä. Pari näyttelyä vuodessa on aikamoinen urakka täältä pohjoisesta lähtevälle taiteilijalle.⁷⁰⁹

Tällaiseen tärkeysjärjestykseen Paavo Pyhtilä kesällä 2007 matkansa pyynnöstäni asetti jo aiemmin tekemänsä, kaikki matkansa sisältävän luettelon pohjalta:

1. Noin **1952 Aavasaksa**, jossa koko perheen elämä oli hiuskarvan varassa.
2. **1945 alkaen Ateneum**
3. **1964 Rooma ja 1972 Pariisi**
4. **1988 Rooma – erityisesti** La Galleria Nazionale d'Arte Moderna e Contemporanea⁷¹⁰
5. **1980 Ruotsi: Göteborgs Konstmuseum**⁷¹¹ ja **Carl Larsson -gården Sundbornissa**⁷¹²
6. **Turun taidemuseo**⁷¹³ ja **Wäinö Aaltosen museo**⁷¹⁴: "Molemmassa on tullut käytyä varmaan 10 kertaa."
7. **Helene Schjerfbeck -näyttelyt** kolmessa eri talossa Helsingissä, ml Didrichsenin taidemuseo⁷¹⁵
8. **1985 Oslo: Edward Munchin teokset**⁷¹⁶, **Vigelandsparken**⁷¹⁷, **Henie Onstad kunstsen-ter**⁷¹⁸
9. **1989 alkaen Viro**
10. **2003 Suomi:** Savutuvan apaja

Aavasaksa ja Lappi:

[1971] Arktista hysteriaa hänen maalauksissaan ei näy. Sen sijaan hän suhtautuu innostuneesti Lapin maisemiin ja pohjoisiin kaupunkinäkömyihin. Ilmiönä mielenkiintoinen on, että Lapin kuvaus on uudistunut omalla maaperällä ja paikallisten taiteilijoiden ansiosta, ja Pyhtilä lukeutuu näihin uudistajiin. Keinovarat – kuten jyrkät konkretismi – ovat suodattuneet muualta, mutta pohjoisessa ne ovat sulautuneet luontevasti aiheistoon. Tunturin karuus ja jylyys sekä Lapin moni-ilmeinen valoisuus ovat tavattavissa Pyhtilän maalauksissa, vaikka hän ei kuvaakaan niitä aivan perinteiseen tapaan. / Kirkkailla, puhtailla väreillään Pyhtilä jonkin verran romantisoi Lappia, jo-

⁷⁰⁴ Unto Immonen: **Paavo Pyhtilän näyttely** (Kaleva 24.9.1970)

⁷⁰⁵ Liisa Halonen: **Paavo Pyhtilän näyttely** (Raahen Seuru 27.4.1972)

⁷⁰⁶ **Raahessa avattu "omakotigalleria"** (Kaleva 14.12.1972)

⁷⁰⁷ Ahti Susiluoto: **Paavo Pyhtilä, Mauno Mattila, Väinö Pajaslahti, Stringberg** (Kansan Uutiset maaliskuuhuhti 1972)

⁷⁰⁸ **Kuvaprotesti pikkukaupungista** (Aamulehti 16.12.1973)

⁷⁰⁹ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmät 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁷¹⁰ www.gnam.arti.beniculturali.it/ (4.5.08)

⁷¹¹ www.konstmuseum.goteborg.se/ (4.5.08)

⁷¹² www.clg.se/ (4.5.08)

⁷¹³ www.turunaidemuseo.fi/ (4.5.08)

⁷¹⁴ www.wam.fi/ (4.5.08)

⁷¹⁵ www.didrichsenmuseum.fi/ (4.5.08)

⁷¹⁶ www.nationalmuseum.no/ (4.5.08)

⁷¹⁷ www.vigeland.museum.no/ (4.5.08)

⁷¹⁸ www.hok.no/ (4.5.08)

ten suhtautumisessa aiheeseen hän ei ole kumouksellinen. Maa on laulanut hänelle lumoavasti kuten monille muillekin⁷¹⁹

[1971] Erityisen mielenkiintoinen ja arka väri Pyhtilän tauluissa on ilmavan ohut sininen, mikä tuo mieleen tunturitaivaan.⁷²⁰

[1972] Lapin kuvissaan on Paavo Pyhtilä saavuttanut erään uuden etapin lähtemällä rohkean tyylyttelyn tielle, jolla maiseman tunturit ja laaksot omaksuvat selviä geometrisiä muotoja. Maisemat eivät silti ole menettäneet tunnistettavuuttaan, ja selvää Lapin tuntuahan niissä on, viileyttä, avaruutta, valoa.⁷²¹

[1998] Kahdeksankymmentäluvulla aloimme tehdä joka syksyiset Lapinretkemme: Niillä oli suuri merkitys seuraavien vuosien työskentelyyn. Matkat, jotka teimme aina suunnilleen samaan aikaan, eli syyskuun puolivälistä eteenpäin, jolloin ruska Lapissa oli mahtavimmillaan, olivat erittäin rauhoittavia ja antoisia. Kiivetessämme tunturin laelle ja kun Lapin avaruus ja rauha aukesi, silloin ihminen tunsu pienuutensa valtavan luonnon keskellä. Siellä tunsu olevansa myös lähempänä TAI-VASTA. Tunne oli mahtava. Usein tein vain aivan yksinkertaisia luonnoksia, mutta sitäkin enemmän painoin mieleen tunnelman, joka siellä vallitsi. Hienot värit ja oleellinen maisemasta painui syvälle mieleen. Reppu selässä, eväät ja kahvit siellä. Voiko sen mahtavampaa tunnetta olla?

Reissuilla oli meillä muutaman kerran mukana ystävämme Hilikka ja Bertil Bohman Tornioista ja heillähän oli huvila Ruotsin Karungissa. Mieleen on jäänyt erittäin onnistuneena reissut Luostolle ja Kilpisjärvelle Saanalle ja Norjan Skibotteniin. Hilkan sairastuttua yhteiset reissumme sitten lopuivat. Se oli vahinko.⁷²²

[1993] "Syksyisin käyn vaimoni kanssa Lapissa ruskaretkellä. Sieltä olen saanut ainekset muun muassa Tunturi-sarjaan."⁷²³

[1993] Lapin maisemat, meren ranta ja lak[k]eudet ovat Pyhtilälle tutuinta maisemaa.⁷²⁴

[1993] Pyhtilä sanoo että jokasyksyiset Lapin matkat ovat ehtymätön aihevarasto. Hän miettii, että tunturin kupeessa ihminen konkreettisesti tuntee pienuutensa.⁷²⁵

[1997] Viime aikoina hänen maalaustensa aiheena[an] on ollut luonnon sotkeminen. Lappia mielellään samoilevana ihmisenä häntä aina yhtä paljon häiritsee törmätä erämaassa hajoaviin esi-neisiin ja rakenteisiin,...⁷²⁶

[1997] Varsinainen inspiraation lähde Pyhtilälle on Lappi, jossa hän käy vaeltamassa vaimonsa kanssa joka syksy. Lapin vaikutus näkyy Pyhtilän uusissa töissä lähinnä värien lisääntymisenä.⁷²⁷

[2001] Maalaustelineessä on jo runko seuraavaan maalaukseen. Meneillään on sommitteluvaihe aiheeseen, jossa on yksi Paavon haaveista, ateljee Aavasaksan huipulla. / - Olen käynyt siellä kymmeniä ja kymmeniä kertoja. Näkymät ovat mahtavat, kituisia puita ja alhaalla leviävä Torniojokilaakso, Paavo huokaa.⁷²⁸

[2002] Useissa tauluissa aihepiiri liittyy joko Lappiin tai rakennuksiin. Lappi on taiteilijalle tärkeä,...⁷²⁹

[2004] Saana-tunturi mykistää joka kerta kokeneenkin Käsivarren-kävijän. Pyhtilä on Saana-maalauksessaan tavoittanut komeasti tunturin muodon, maiseman moninaisuuden ja tunnelman. Vapauden, jollaisen kokee vain pohjoisessa. Työssä on ilmaa, kaunis sommittelu ja harmoniaa.⁷³⁰

[2007] Lappi on hänelle tärkeä. Paavo Pyhtilä menee joka vuosi 14. päivänä syyskuuta katsomaan ruskaa. Ruska alkaa silloin postiauton saapumisen myötä, Pyhtilä kertoo hänelle sanotun. Viikon reissu kuluu useimmiten Luostolla tai Pyhäntunturin maastossa, toki muukin osa Lapista on miehelle tuttua.⁷³¹

Liekö selitys Paavo Pyhtilän Lappi-ihastukseen aivan ensimmäisessä, kesällä 1953 tehdyssä matkassa:

[2007] Vaikuttavimpana muistona on aivan ensimmäiset Lapin-reissut kun, joskus viiskytluvun vaihteessa oltiin... Tytöt oli aika pieniä ja oltiin Aavasaksalla, siellä päällä käymäsä ja meillä oli toista kesää vanha auto, vuoden 1929 Chevroletti, joka Kokkolasta käytiin ostamassa ja... Siinä

⁷¹⁹ Pekka Paavola: **Pohjalaista,...** (Aamulehti 22.4.1971)

⁷²⁰ Seppo Järvinen: **Taiteellista laadukkuutta** (Kansan Lehti 24.4.1971)

⁷²¹ J. Kananaja: **Paavo Pyhtilä Ylivieskassa** (Kaleva 29.10.1972)

⁷²² Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁷²³ Luonto, ihminen ja elämänarvot (Pyhäjokiseutu 3.3.1993)

⁷²⁴ Raili Viirret-Heiskari: **Pyhtilä jatkaa haavettaan** (Kuulumiset-lehti 3.3.1993)

⁷²⁵ Raili Viirret-Heiskari: **Pyhtilä jatkaa haavettaan** (Kuulumiset-lehti 3.3.1993)

⁷²⁶ Vappu Kallio: **Kun on saanut vain yhden elämän** (Raahen Seutu 27.2.1997)

⁷²⁷ **Pyhtilä ei selittele** (Raahen Seutu 6.6.1997)

⁷²⁸ Sari Ruotsalainen: **Kaikki alkaa piirroksesta** (Raahen Seutu 16.3.2001)

⁷²⁹ Marjatta Kurvinen: **Näyttely täynnä myönteisiä ajatuksia** (Pyhäjokiseutu 3.10.2002)

⁷³⁰ Sari Ohinmaa: **Uudistunut Pyhtilä tekee hyvää** (Raahen Seutu 25.6.2004)

⁷³¹ Lauri Oilinki: **Ikääntyminen uusi aihe 80-vuotiaalle taiteilijalle** (Utispäivä Demari 17.8.2007)

oli omat niksinsä ja minä en ollu siihen kovin tottunu mäkisessä maastossa, kun asuttiin sillon Pyhäjoella ja siellä ei niitä mäkejä liiemmästi ollu. Sitte lähettiin Aavasaksalta alas tulemaan ja en arvannu pitää varani, vanha auto oli sillain, että jarrut kuumu, ne ei enää topanneet, kytkintä en saanu päälle ja se on sentään kolome kilometriä se lasku sieltä, sitä tulla huristettiin sitte alas, eikä ollu mitään mahdollisuutta poiketa metsään tai johonki koska siihen oli kerätty kiviröykkiöt sinne tien varteen, mutta... Tytöt hihkuivat sielä takapenkillä, että kiva, kiva, kun isäkin ajaa joskus lujaa – ja mulla oli sydän syrjällään, mutta loppujen lopuksi onnellisesti päästiin sitte alas hengissä ja Sinetän tielle käännettiin Rovaniemeä kohti, mutta kyllä siinä isä ja äiti olivat hilijasenä ja onnellisena, että seleviödyttiin

*Sitten on hirviän palio käyty ihan joka syksy joko perheen kans tai kahdestaan Lapissa semmonen viikon reissu, useimmiten syyskuun puolivälin maissa koska silloin on se ruska kauneimmillaan. Sieltä ovat hyvin, hyvin monet taulujen aiheet ja värit löytäneet paikkansa täälä sitten*⁷³²

*[1998] Ajoin varmaan parikymmentä kilometriä Sinetän tietä Rovaniemeä kohti. Sydän ei tahtonut rauhoittua ja puhua en osannut pitkään aikaan. Oli se sellainen säikäys. Ei siitä kuitenkaan tullut Aavasaksa-kammaa, vaan olemme siellä kulkeneet ja olleet elämän aikana kymmeniä kertoja, ja aina se on yhtä lumoava paikka. Olen piirtänyt siellä paljon luonnoksia ja maalannut niistä monia tauluja.*⁷³³

*[2005] Joo, Lappi on ollu yksi aihe koko minun tekemisen aikana*⁷³⁴

Kuva 35: Erämaa, 135 x 80, 1990, omistaja: Raahen kaupunki

⁷³² Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: matkat / Paavo Pyhtilä

⁷³³ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmät 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁷³⁴ Oulun taidemuseo / taiteilijahaastattelu 14.11.2005 / Paavo Pyhtilä.

Helsinki, erityisesti Ateneum:

Kuva 36: Paavo Helsingissä 1944/45?

[2007] ensimmäinen matka oli Ateneumin joskus vuonna 1945 käymään ja tutkimaan, ne on niitä valtavan muistorikkaita elämyksiä, sitten oon käyny siellä varmaankin niin tuota melko, melko usein, kymmeniä kertoja varmasti, tutkimassa niitä kokoelmia.⁷³⁵

- - - ja sen jälkeen harva se vuosi, jolloin Ateneum ja Helsingin tärkeimmät näyttelyt on tullut katsottua.⁷³⁶

[2007] Sitten yksi mielenkiinnon kohde ollu Helena Schjerfbeckin tuotanto, johon on hänen elämäkertojensa ja kirjallisuuden kautta tutustunu kotona, mutta sitten näyttelyitä on nähty suuria niinku Helsingissä oli yli kolmesataa työtä, en muista oliko se joku Aleksin kuluma [naurahtaa], kiilatalo, jonku talon kulmassa se oli sillon, sitte oli siellä rannassa ne galleriat, oliko Didrichsenin tai joku semmonen [Gyllenberg], jossa oli aika paljon Schjerfbeckiä [26 kpl], että on aivan mahtava ollu nähdä nämä kaikki.⁷³⁷

Kuva 37: Villa Gyllenberg 6.5.1990

⁷³⁵ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: matkat / Paavo Pyhtilä

⁷³⁶ Paavo Pyhtilän 2007 laatima luettelo kotimaan- ja ulkomaanmatkoistaan (tekijän hallussa)

⁷³⁷ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: matkat / Paavo Pyhtilä

Rooma ja Pariisi:

[1972] Tämän jälkeen on suunnitelmissa saadun apurahan turvin matka taiteilijoiden Mekkaan, Pariisiin, tutustumaan siellä taidegallerioissa nykyvirtauksiin.⁷³⁸

[1972] Luonto on taiteilija Pyhtilälle läheinen asia. Niinpä hän kertoessaan viime kesäkuisesta Pariisin matkastaan ei viivyttelä mainita sitä, miten hauska oli palata kotiin. Katujen melua, saastetta ja suuria ihmismassoja hän kammoksui. Vain taide-elämykset olivatkin sitten luku sinänsä.⁷³⁹

[1978] Mihin matkustaisit mieluiten? – Tällä hetkellä Roomaan ja Pariisiin, vaikka molemmat ovat jo käytyjä paikkoja. Molemmissa on asioita, jotka haluaisin tutkia, erikoisesti vanhaa ja uutta taidetta.⁷⁴⁰

[1981] – Pariisiin tekee jälleen mieli, en ole käynyt siellä kahdeksaan vuoteen. Siellä on mahdollisuus nähdä niin paljon, uutta ja vanhaa, maailman eri puolilta.⁷⁴¹

Noin Paavo Pyhtilän suhdetta ennen kaikkea Pariisiin ovat kuvailleet toiset lehtiarikkeleissaan, mutta ennen kuin annan sanan Paavo Pyhtilälle, siteeraan hänen edellä suosittelemaa teosta, Suomen ehkä tunnetuinta taiteilijaromaania, **Paavo Rintalan** teosta **Jumala on Kauneus**, jossa taiteilija miettii ensimmäisellä Pariisin-matkallaan näin:

"Taiteilijatoverit ovat neuvoneet hänelle tärkeimmät taidemuseot.

Sen jälkeen hän ei ole enää tovereita kaivannut.

Mitä niistä, tovereista, ei muuta kuin rahan menoa. Hän kävelee joka päivä pitkän matkan akatemiaan, kun muut haaskaavat rahansa kalliiseen kulkupeliin. Sitten hän piirtelee akatemiassa ja joskus maalaakin, mutta hyvin vähän. Turha hänen on täällä, suuressa kaupungissa, jossa maalareita on kyllä omastakin takaa, ruveta maalailemaan ja kykyjään näyttämään, kuluu vain suotta väriä. Sekin on täällä kallista. Täällä on kaikki kallista. Kannattaa pitää varansa ja olla haaskaamatta aikaa väreihin ja muihin k[a]jupungin huvituksiin. Akatemiasta hän lähtee ennen tovereitaan, ettei tarvitsisi näitten kanssa poiketa kahvilaan, istumaan, turhan päiten viettämään kevytmielistä ja tuhlailevaa elämää."⁷⁴²

Myös Paavo Pyhtilä sai taiteilijatoveriltaan – tai ohjaajaltaan – Unto Immoselta kirjeen ennen ensimmäistä matkaansa.

[2006] Pariisissa kolme eri reissua, Roomassa 2, Amsterdamissa, Oslossa, vain muutamia paikkoja mainitakseni. Muistan, kun ensi kerran menimme Pariisiin, niin lehtori Unto Immonen antoi listan, että näissä ainakin kannattaa käydä. Kyllä kaikki reissut on olleet arvokkaita ja käymisen arvoisia.⁷⁴³

[1975] Näin vuonna -72 Pariisissa laajan Kandi[n]skyn näyttelyn, joka geometrisuudessaan on melko huippuja mutta täytyy sanoa, että ainakin minulle se oli esteettisesti suuri nautinto.⁷⁴⁴

[1998] Oli vuosi 1964. Emme olleet Lauran kanssa pitäneet yhtään loma-päivää kymmeneen vuoteen. — — Pirjo lupautui jäämään "piällysmieheksi", vaikka olikin vasta 16-vuotias. Yritin ensin saada matkan Pariisiin, joka oli haaveissa ollut jo kauan, mutta lomat sinne oli myyty loppuun. Toinen vaihtoehto oli Rooma ja sinne onnistuimme saamaan 10 päivän matkan, jonka onnistuneesti myös teimme. Silloinhan ulkomaanmatkailu ei ollut vielä niin yleistä, kuin se tuli sitten myöhemmin. Täytyy sanoa, että se oli loma, jolla oli suuri merkitys tuleville tekemisillemme. Se avarti maailmankuvaa ja innosti matkailuun myöhempinäkin vuosina.⁷⁴⁵

[1998] Vuonna 1982 tuli myös 10 vuotta, kun olimme olleet PARIISISSA. Päätimme Lauran kanssa, että nyt olisi aika tehdä uusi matka. Ja niin lähdettiin taas. Helsingin lentoasemalla tapasimme Raahan seudun toimittajapariskunnan Vuolukat, jotka oli matkalla myös Pariisiin. Siitä muodostuikin sitten erittäin hyvä matka, koska Riitta Vuolukka oli opiskellut ranskaa ja hänen

⁷³⁸ Eino Kastelli: **Liikemiehestä taiteilijaksi** (22.2.1972)

⁷³⁹ J. Kananaja: **Paavo Pyhtilä Ylivieskassa** (Kaleva 29.10.1972)

⁷⁴⁰ willikko: **ykksaks yllättäen – 10 kysymystä** (Raahan Seutu 1.4.1978)

⁷⁴¹ ?Veikko Heilala: **Paavo Pyhtilä, puhtaiden värien ja tarkan työn tekijä** (Liitto 7.2.1981)

⁷⁴² Rintala 1959: 94 – alleviivaus tekijän: Paavo Pyhtilä muistutti ensimmäisellä Pariisin-matkallaan 1982 vaimolleen ja 11-vuotiaalle pojalleen Louvren ovelta, ettei täältä sitten ihan pian lähdetä syömään: Pyhtilän perhe viipyi Louvressa kuutisen tuntia.

⁷⁴³ Paavo Pyhtilä (2006): *"Henkilöitä ja asioita, jotka ovat olleet vaikuttamassa ja kannustamassa allekirjoittanutta taiteen tekemiseen"*, tekijän hallussa

⁷⁴⁴ Pyhtilä 1975: 6

⁷⁴⁵ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmät 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

kanssaan meidän oli mukava liikkua. Paljonhan me tietysti kuljimme kahdestaan, kun meillä oli taidenäyttelyihin taas kova hinku.⁷⁴⁶

[2007] Sitten, yks mieliinpainuva reissu on Rooma, joka ensimmäinen reissu tehtiin kuuskytneliä ja se oli, se oli valtava elämys. Tutkimme sielä paljo taidetta niin kirkoissa kuin museoissaki ja nähtiin uusia näyttelyitä ja, ja sitten

ensimmäinen reissu Pariisiin oli vuonna seitsämänkymmentäkaksi ja sama juttu. Se on tietenki aina ku menee ensimmäistä kertaa silloin meillä oli varattu pariviikkua aikaa, aikaa että me päästiin, päästiin käymään mahdollisimman monessa paikassa.⁷⁴⁷

[2007] Ne on sellasia taiteen ja taiteilijoiden keskuksia olleet ainaki suomalaisille hyvin pitkän ajan, ja sielä on niin paljon nähtävää, niinkö Louvressa, vanhaa ja toinen puoli sitä Impressionistien museon juttua, sielä on sitä uudempaa 1900-luvun jälkeistä aikaa ja sitten valtavasti näyttelyitä eri puolilta maailmaa, että se on niin antoisa paikka ja hieno paikka, — — [huokaa]

Sitten kaheksankytkaheksan jäi mieleen Roomasta vielä semmonen,... museossa oli oikeen mielenkiintosisia näyttelyitä modernin taiteen kokoelmista⁷⁴⁸

[2007] Ikää on jo, alkaa tuntua, että on nähny, mitä yks ihminen eläessään voi nähdä. Mehän ei oo koskaan matkustettu aurinkorannoille, koska minulla on semmonen pigmenttihäiriö ihossa, että minä en kestä kovaa aurinkoa, eikä oo tehny mielikään, mutta kyllä Rooma ja Pariisi vieläki [naurahtaa] vetävät, jos vaan joskus tilaisuus tulee.⁷⁴⁹

Kuva 38: Lauran kanssa Toivomusten lähteellä 3.6.1964 ja kesäkuussa 1988.

Vielä sitaatti Vilho Lammin kuvitellulta ensimmäiseltä Pariisin matkalta:

"Suurimman osan aikaansa hän viettää taidemuseoissa.

Hän tuntee itsensä yksinäiseksi ja kaipaa lakeutta, mutta kun hän menee museoon, hollantilaiseen osastoon, hän ei kaipaa mitään. Tuntuu kuin olisi tullut oikeaan kotiinsa. Hän seisoo kauan [jokaisen] Rembrandtin ja Frans Halsin edessä, ja kaikkein kauimmin Vermeerin Ompelijattaren edessä. Hän kiertää ympäri salia, palaa yhä uudelleen lähtökohtaansa ja alkaa taas alusta.

Hän kokee, että maailmassa voidaan vielä maalata ja on maalattu muitakin kuin lemmiä varten; se on voimakas elämys.

Hän käsittää mahdollisuutensa: hän voi maal[a]ta museoita varten, museotöitä. Voi ainakin yrittää. Kaikille kaikkina aikoina nähtäväksi tarkoitettuja töitä.

Se on vaikeata, mutta muutakaan mahdollisuutta hänellä ei kaiketi ole, sitten kun hän palaa lakeudelle. Hän on oleva yksin. Olkoon pyrkimyksenä, että lemmien sijalle tulevat museot. Että hän maalaa katseltavaa kaikille kaikkisi ajoiksi.

Kun hän tätä ajattelee, hän epäröi. Hän ymmärtää, että päämäärä tulee ottamaan voimille.

- Kaikille kaikkisi ajoiksi

⁷⁴⁶ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁷⁴⁷ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: matkat / Paavo Pyhtilä

⁷⁴⁸ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: matkat / Paavo Pyhtilä

⁷⁴⁹ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: matkat / Paavo Pyhtilä

- *Se on piiloon maalaamista, maalaus on piilossa omalta ympäristöltä, kun se on tehty kaikille kaikkina aikoina nautittavaksi.*
- *Saa olla varma siitä, ettei moni sitä hoksaa silloin kun se on maalattu. Kyllä se piilossa pysyy.*
- *Mutta museoista sen sitten löytää.*
- *Museotyö, museotyö.*⁷⁵⁰

Kuva 39: Versailles 1972 (oppaana Madame Leila Lintula, 1. vasemmalta)

Ruotsi:

[1998 vuodesta 1972] *Silloin päätin, että toteuttaisin haaveeni huoneen isontamisesta paremmaksi ateljeeksi. — — Idean tähän ikkunaan sain oikeastaan Gotlantiin tekemältäamme lomareissulta, jossa Visbyssä ihastuimme, kun pienissäkin taloissa oli paljon katosta erkanevia ikkunoita, jotka tekivät mahdolliseksi vinttilojen hyötykäytön.*⁷⁵¹

[2007] *kaheksankymmentäluvulla käytiin Göteborgin Kunstmuseumissa ja Carl Larsonin kotona Sandbornissa. Göteborgin kansallismuseo oli sikäli mielenkiintonen että siellä on usiamman suomalaisenki teoksia joita meillä taidekirjoissa, on esitelty.*

*Carl Larsonin kotiateljee ja koti. Sehän on aivan valtavan mielenkiintonen, niin hänen taitavista käsistään tehtyine sisustussommitteluineen kuin lamppuineen ja kaikkine semmosineen ja taas maalauksineen että, se on jäänyt erittäin mielenkiintoisena mieleen. Samoin kuin Göteborgiin mennessä kävimme Mooressa, siellä on Zornin museo ja ateljee.*⁷⁵²

Turku:

[2007] *Sitten yhtenä mielenkiintosenä vois varmaan mainita Turun taidemuseon*

Mulla oli ensimmäinen oma näyttely Turussa joskus, en muista vuotta, mutta joskus seittämänkymmentäluvulla taisi olla ens kerran siinä Aura Galleriassa ja

*ja tutustuttiin Wäinö Aaltosen museoon ja Turun Taidemuseoon. Siellä on valtavan paljo kans hyvää taidetta esillä ja on vaihtuvaa näyttelyä ja siellä on käyty ainaki kymmenen kertaa sen jälkeenki. Ne on semmosia opintomatkoja meikääläisellä, että niitä ei unohda koskaan.*⁷⁵³

Norja:

[2007] *Sitten kaheksankymmentäviisi oltiin Norjassa, Oslossa, joka oli hyvin, hyvin riemukas elämys kans, koska päästiin näkemään Edvard Munchin taidetta hänen nimikkomuseossaan ja sitte Vigelandin veistospuistossa ja sitten mentiin — hetkinen, se oli tuo [Pertti: Sonja Henien]*

⁷⁵⁰ Rintala 1959: 95

⁷⁵¹ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁷⁵² Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: matkat / Paavo Pyhtilä

⁷⁵³ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: matkat / Paavo Pyhtilä

*Sonja Henien galleria. Sielä oli Kleen näyttely, joka modernistina on ollu yksi semmonen mielenkiintone aina. Ja sitte oli palio muuta esillä ...*⁷⁵⁴

Viro:

[1993] – Meillä Suomessa on aina jokin tyyliuunta vallalla ja vain se hyväksytään. Olen käynyt Tartossa ja arvostan Viron taiteen moni-ilmeisyyttä.⁷⁵⁵

[2007] Sitten vuodesta kaheksankyhtyheksä Viro. Viroon tutustuttiin kun poikamme oli opiskele-
massa ja hän järjesti meille tilaisuuksia päästä sekä taitelijoiden luo että, tiesi galleriat ja näytte-
lypaikat missä käytiin, ja sain tutustua virolaiseen taiteeseen, johon en ollu aikasemmin tutustu-
nu ja minusta se oli valtavan tasokasta heti ensi silmäykseltä. Joku semmonen vuosinäyttelyki
justiin sattu olemaan, ja ne oli aivan ihastuttavia... Sen jälkeen on käyty varmaan puolikymmentä
kertaa ja kierretty Virossa kaikkia paikkoja ja nähty paljon näyttelyitä, Pärnussa esimerkiksi Mo-
dernin taiteen museo on yksi semmonen mielenkiintonen, samoin Tartossa on monta, monta hie-
noa näyttelypaikkaa ja paljon hyvää taidetta ja taiteilijoita.⁷⁵⁶

Kuva 40: Viron taiteilijaseuran pj:n Andres Toltsin ateljeessa 1989

Savutuvan Apaja:

[2007] Sitten yks matka joka vuonna 2003 oli nyt viimeisimpiä elämyksiä. Käytiin Lappeenran-
nassa ja sitte tullesa pysähyttiin pari yötä Jyväskylässä, jossa poikamme oli opiskelemissa ja hän
avasi meille sitte sielä niitä nähtävyyksiä ja paikkoja, kierrettiin autolla ja yksi mieleenpainuva oli
Savutuvan Apaja – siellä oli niitä vanhoja rakennuksia kymmeniä-kymmeniä ja sitten oli näytte-
lyitä ja Savutuvan pirtti, joka oli aivan entisellään, tämä museoalueen johtaja oli asunutki siinä ja
hänen poikansa asui tällä kertaa. Se oli semmonen elämys että niitä kokee harvoin. Se miljöö ja
aika, johon siirtyi sielä kiikkutuolissa istuessa, on jääny lähtemättömästi mieleen kyllä...⁷⁵⁷

Kuva 41: Paavo ja Laura Pyhtilä Savutuvan Apajan pirtissä

⁷⁵⁴ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: matkat / Paavo Pyhtilä

⁷⁵⁵ Veikko Heilala: **Jotain Mettalanmäellä** (Liitto 2.7.1993)

⁷⁵⁶ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: matkat / Paavo Pyhtilä

⁷⁵⁷ Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: matkat / Paavo Pyhtilä

Eurooppa 1968:

[1972] *Opintomatkoista ulkomaille mainittakoon mm. Italiaan v. 1964, Saksaan v. 1965, Ruotsiin 1966, Tanskaan, Hollantiin ja Belgiaan v. 1968.*⁷⁵⁸

[1975] — — ihmettelin Van Goghin maalauksien hienoa yhtenäistä väriharmoniaa Amsterdamin Stedelijkin museossa, missä hänen töitään on runsaasti, vaan joku sanoi, että suurin syy niiden harmonisuuteen on hänen käyttämänsä ohenteet, jotka aika on kellastuttanut — —⁷⁵⁹

[1997] *Motiivia tekemiselle Pyhtilät hakivat kahden kuukauden mittaisella matkalla Euroopan taidemuseoihin. / "Kävimme kaikissa mahdollisissa taidemuseoissa. Aina silloin tällöin tulee vieläkin niissä käytyä, koska sillä tavalla pysyy paremmin ajan tasalla."*⁷⁶⁰

[1997] *Kun viimeinenkin lapsista [sic!] oli suorittanut yo-kirjoitukset 1968, koko perhe pakkasi laukat ja matkusti kahdeksi kuukaudeksi Eurooppaa kiertämään, keräämään henkistä pää-omaa.*⁷⁶¹

[2007 vuodesta 1968:] *Sillon lopetimme virallisen päivätyön yrittäjänä ja päätin rohkeasti ryhtyä taiteen ammattia harjoittamaan,... Tytöt, toinen pääsi ylioppilaaksi edellisenä vuonna, toinen sinä vuonna ja päätettiin, että lähdemme Eurooppaan kiertämään koko porukka, neljä lasta ja isä ja äiti. Onnistuimme saamaan asuntovaunun ostettua sillon ja autoki oli suhtkoht uusi. Ei muuta ku Eurooppaa kohti. Kierrettiin pohjosen kautta ensten Ruotsin läpi ja sieltä Tanskaan ja niin edelleen. Se oli kyllä niin mieliinpainuva reissu, oltiin peräti kaksi kuukautta sillä reissulla. Hollannissa, Belgiassa, – Ranskaanhan me ei päässy, ku siellä oli silloin bensinilakko. me palattiin sieltä sitte takasi Saksaan ja Itävaltaan. Ja sieltä sitte noustiin taas takasi Tanskaa ja siihen matkaan [naurahtaa] mahtu ylettömän paljo museoita ja maisemia, tutustuimme kaikenlaisiin linnoihin ja rakennuksiin, yövyttiin leirialueilla, oli telttaa ja asuntovaunua meillä mukana. Se on kyllä ollu semmonen matka, että kyllä lapset vieläki muistaa sen vaikka ne toisinaan olivat hyvin kylästyneitä kun museoista museoihin mentiin ja joskus sano, että "Ei, isä, ei enää yhteenkään museoon saa mennä!" Ja nyt ovat olleet kiitollisia, että oli se hyvä, että olit niinki ankara, he on nähäny ja muistelevat aivan hyvällä mielellä.*⁷⁶²

Matkustaminen ja kaupungin nimeäminen eivät kerro niistä kymmenistä, kymmenistä museoista, gallerioista, vaikutteista, joita taiteilija matkallaan saa – niistä väreistä, joita hän uusissa ympyröissä näkee, joten ehkä sittenkin on totuudenmukainen toimittajan vapaudella ilmaistu

[1972] — — ja on opiskellut myös ulkomailla, Keski-Euroopassa ja Italiassa.⁷⁶³

Kaikkien matkojen vastapainoksi nousee KOTI, jonka asema taiteilijan vanhetessa korostuu:

[1973] , mutta uusimmissa teoksissan Pyhtilä haluaa puhua pienen, puhtaan ja hiljaisen asuinympäristön, pikkukaupungin, säilymisen puolesta.⁷⁶⁴

[2007] *Pyhtilä vannoo kotiseutunsa nimeen. Pattijoella syntynyt ja Saloisissa asunut taiteilija on asunut lähes koko ikänsä merikaupungin maisemissa. / – Kotiseutu merkitsee yhä enemmän iän kertyessä.*⁷⁶⁵

[2007] kuvateksti: "Raahe on minulle ja vaimolleni sopiva paikka" Raahen uusi Pekka Paavo Pyhtilä totesi kiitospuheessaan. "Olen tottunut elämään täällä lapsuudesta saakka ja tämä on kotiseutuni. Raahessa parasta on kokonaisuus, Raahen usin Pekka kertoo valinnan jälkeen."⁷⁶⁶

Kotiakin rauhaisampi on taiteilijan kesämökki, tyttären Katajanokaksi 1963 ristimä:

[1973] *Musiikki on Pyhtilän innoittajia, samoin luonto. Paljon piirroksia syntyy aavan meren rannalla olevalla kesämökillä, jonne taiteilija on rakentanut oman näkötornin meren valoilmioitten tarkastelua varten. Hän kertoo merkitsevänsä värit muistiin kirjoittamalla, koska koko ajan*

⁷⁵⁸ (Liitto 29.1.1972 uutinen apurahasta: "2500 mk Siika-Pyhäjokialueen Liiton rahastosta kotimaiseen työskentelyyn sekä näyttelyiden järjestämiseen Helsingissä ja ulkomaista opintomatkaa varten.")

⁷⁵⁹ Pyhtilä 1975: 15

⁷⁶⁰ Helge Murtovaara: **Haaveammattissa lähes 30 vuotta** (Kaleva 27.2.1997)

⁷⁶¹ Vappu Kallio: **Kun on saanut vain yhden elämän** (Raahen Seutu 27.2.1997)

⁷⁶² Pertti Pyhtilä / haastattelu 18.9.2007: matkat / Paavo Pyhtilä

⁷⁶³ J. Kananaja: **Paavo Pyhtilä Ylivieskassa** (Kaleva 29.10.1972)

⁷⁶⁴ **Kuvaprotesti pikkukaupungista** (Aamulehti 16.12.1973)

⁷⁶⁵ Laura Kotila: **Oman tiensä kulkija** (Raahen Seutu 2.7.2007)

⁷⁶⁶ Laura Tolonen: **Ja vuoden Pekka on...** (Raahelainen 4.7.2007)

vaihtelevaa väriä on muutoin mahdotonta vangita kankaalle. Työhuoneessaan kaupungissa hän sitten toteuttaa näkömuistiinsa turvautuen merelliset luonnonnäyt.⁷⁶⁷

Kuva 42: Katajanokka 40v, valokuva: Paavo Pyhtilä, 2003

5.5. muut tavat oppia: mm. opettaminen

Vaikka Paavo Pyhtilä korosti mm. 60-vuotishaastattelussaan taiteen kasvattavaa vaikutusta, on hän itse opettanut varsin vähän.

[1987] *Jos Raahessa olisi suuri näyttelytila, saataisiin siihen suurempia ja laadukkaampia yhteisnäyttelyjä, joilla olisi kasvattava merkitys: harrastajat näkisivät hyvää taidetta.*⁷⁶⁸

Kun Paavo Pyhtilä oli 14.2.1975 hyväksytty Suomen Taiteilijaseuran jäseneksi, piti hän Raahen Työväenopistolla esitelmän, jonka 18-sivuinen koneella kirjoitettu teksti on Paavo Pyhtilän arkistossa. Sen mukaan esitelmä oli, Lauran ja Paavon kihla-jaisten 29. vuosipäivänä, 3.3.1975:

[1975] *Raahen työväenopistolla luennoi äskettäin taiteilija Paavo Pyhtilä. Hän käsitteli luenossaan taiteilijan uranvalintaa. Toinen luennon pääaihe oli taiteilijan värien valinta. — — Taiteilija totesi alan harrastuksen ilahduttavasti elpyneen Raahessa. Hän korosti sitä, että koulutuksen tulisi olla jokaisen ulottuvilla.*⁷⁶⁹

Esitelmän aluksi Pyhtilä on toistanut hiljaisuuttaan selittelevän lauseen, jota hän käytti myös 80-vuotisjuhlanäyttelyn avajaisissa 32 vuotta myöhemmin: "Kun on vuosia sanonut pensselillä sanottavansa – tuntuu että tämä puheellinen ilmaisu on enemmän toisten heiniä." Vuonna 1975 Paavo Pyhtilä jatkoi: "Yritän kuitenkin kyyjeni mukaan tuoda niitä ajatuksia joita tunnen ja puhun suulla suuremmalla lainailten muistiin jääneitä osia viisaampien kirjoituksista, niin eiköhän siinä samalla jonkinlainen kuva jääne siitäkin mitä tämä ammattina – jo nyt niin halutaan sanoa – minulle merkitsee."⁷⁷⁰ Seuraavassa poimintoja esitelmästä:

[1975] *Muutama sana taidekasvatuksesta ja opin saannista: Siitähän on ja on aina ollut monenlaisia ajatuksia. Toiset sanovat, että se [on] välttämätön edellytys ja toiset väittävät sitä tarpeettomaksi. Lähtisin mielelläni siitä ajatuksesta, että 'ei oppi ojaan kaada' ja se varmaan pitää paikkansa. Ainakin perustiedot on kaikkien taiteen tekijöiden opittava ennenkuin pystyy edes jotain kunnollista luomaan. Luovuuden tutkija amerikkalainen Herbert Simon katsoo, että "luova prosessi on vaiheittainen: tehtävästä ratkaisuun johtava polku on aina periaatteessa jäseneltävissä välivaiheisiin tai askelmiin, jotka sinänsä ovat yksinkertaisia. Jos ratkaisu taas on yleisesti tiedossa ei ongelma edellytä luovaa työtä, vaan oikean kaavan". Ja tästä voitaisiin herkästi vetä sellainen johtopäätös, jonka muuten moni kollegani on minulle sanonut, että taiteen tekemistä ei voida*

⁷⁶⁷ **Kuvaprotesti pikkukaupungista** (Aamulehti 16.12.1973)

⁷⁶⁸ **Paavo Pyhtilän suurnäyttely ei mahdu Raahen** (Raahen Seutu 27.2.1987)

⁷⁶⁹ (Kaleva 13.3.1975) – lehti-ilmoitusten mukaan esitelmä pidettiin 2.3.1975 klo 19

⁷⁷⁰ Pyhtilä 1975: 2

opettaa. Tekniikkaa kyllä – mutta varsinainen luomisprosessi on jokaisen taiteilijan itse ratkaistava omalla luonteellaan ja ilmaisutyylilleen parhaaksi katsomallaan tavalla.⁷⁷¹

[1975] *Vahingollistahan ei opetus missään tapauksessa ole. Päinvastoin ihmisen luovia kykyjä tulisi jo lapsesta saakka pystyä ohjailemaan, niin että juuri ne havainto-, kuvittelu-, päättely- ja tunnetoiminnot kehittyisivät, jotka ovat monimutkaisempien luovien prosessien edellytyksenä.*⁷⁷²

Paavo Pyhtilän käsitys oppimisesta oli 1975 "konkreettisen konstruktivistinen":

[1975] — — [on] osaltaan vaikuttanut kohdallani kuvien pelkistymiseen, sillä joku toinenkin viisas on sanonut, että ensin on opittava yhtä ja toista ja sitten on opittava luopumaan siitä mitä on opinut. Kun rakennus on valmis, poistetaan rakennustelineet. Tämän täytyy tapahtua omin voimin – mutta sikälähän tämä on ontuva vertaus, että taiteilijan kohdalla tuskin se rakennus tulee koskaan valmiiksi, joten telineitä täytyy pystyttää yhä uudestaan ja uudestaan ja ne riisutaan aina kun joku etappi on saavutettu.⁷⁷³

[1975] *Eräs taiteilijanero vastasi — — kun kysyttiin hänen suurten kykyjensä salaisuutta, että hänen töissään on vain 2 % neroutta ja 98 % kovaa työtä. Ja selväähän kyllä on, että aina johonkin päämäärään pyrkiminen vaatii kovia ponnisteluja ja ankaraakin työskentelyä.*⁷⁷⁴

[1975] [Maalari Nolde: "Mitä ovat taiteen lait? Mikä on mielivaltaa ja kurittomuutta? Jokainen todellinen taiteilija luo uusia teoksia, uutta kauneutta ja näin syntyy uusia lakeja – jos nyt halutaan käyttää tätä hirveätä sanaa. Kaikkea sitä uutta ja kaunista, minkä hän luo, nimitetään mielivaltaiseksi ja kurittomaksi, koska sitä ei voi sijoittaa aiemmin voimassa olevien lakien piiriin. Tällaisiin huomautuksiin nerouden on alistuttava. Ensin on olemassa taide ja sitten esteetikot ja oppineet valitettavasti muotoilevat lait."] *Olen kyllä henkilökohtaisesti ollut aina sitä mieltä, että taiteilijan ei pitäisi tietoisesti valita mitään tyyliä, sillä silloin hän sitoo jo vapauttaan ja sanottuhan on, että tyyliä ei valita, vaan se kasvaa itsestään taitojen ja ajan mukana niinkuin hedelmä kasvaa puuhun.*⁷⁷⁵

[1975] *Olen itse kokeillut — — maalatessani nopeasti vaihtuvia värielämyksiä kirjoitettujen muistiinpanojen, oman näkömuistin ja liittäen näihin työhuoneessani annetun lujan pelkistetyn komposition ja kuvan rakenteellisen idean. Esim. Tyyntyvä, Ilta rannalla, Jokisuu muutamia mainitakseni.*⁷⁷⁶

Vuonna 1978 Paavo Pyhtilä toimi viikon **Maaseudun Sivistysliiton** tukeman taideleirin vetäjänä Arkkukarissa ja syksyn taidemaalari **Kirsti Muinosen** sijaisena työväenopistolla, mutta ei halunnut jatkaa vaan totesi rehtorille "*menevänsä itse niin hajalle*", ettei osaa tehdä omia töitään, kun ajattelee oppilaiden töitä. Saman Paavo Pyhtilä totesi myös oltuaan Raahen yhteiskoululla kuvaamataidonopettajan sijaisena muutaman viikon 1970-luvulla – aivan kuten Paavo Pyhtilän ikätoveri Gunnar Pohjola Lepistön tutkimuksessa.

[2007] *olen tällainen oman tien kulkija, joka tykkää yksin puurtaa ja miettiä noita tekemisiä.*⁷⁷⁷

[1978] *Pidän joka päivä esitelmän jostakin työvaiheeseen liittyvästä asiasta, alussa kankaasta ja värien käytöstä. Ja sitten tietenkin maalaamme ja opastan henkilökohtaisesti.*⁷⁷⁸

[1978] *Tällä leirillä me pyrimme saamaan välittömän kosketuksen toisiimme ja ennen kaikkea luontoon, toteaa opettajana toimiva taiteilija Paavo Pyhtilä. Tärkeintä on löytää luonnonsanoma. Niinpä keskitymmekin täällä maisemamaalaukseen sekä luennoin että tietenkin maalaamalla, kertoo Pyhtilä.*⁷⁷⁹

[1979] *Paavo Pyhtilä on itsekin ohjannut harrastelijoita työväenopistossa. Hän paneutuu opettamiseen tunnollisesti. Kokien, että olisi itse aikanaan ollut kiittollinen, jos joku olisi neuvonut. Käypä usein niinkin, että oppilaiden töitä tulee mietittyä vielä kotonakin.*⁷⁸⁰

⁷⁷¹ Pyhtilä 1975: 2–3

⁷⁷² Pyhtilä 1975: 3

⁷⁷³ Pyhtilä 1975: 3

⁷⁷⁴ Pyhtilä 1975: 4

⁷⁷⁵ Pyhtilä 1975: 5–6

⁷⁷⁶ Pyhtilä 1975: 6

⁷⁷⁷ Paavo Pyhtilän sähköposti tekijälle 5.11.2007 klo 6:55

⁷⁷⁸ **Luonnonläheisyyttä Arkkukarissa** (Raahelainen 2.8.1978)

⁷⁷⁹ **Luonto keskeinen teema MS:n taidelleirillä** (Raahen Seutu 1.8.1978)

⁷⁸⁰ **Meri on tyyäni Paavo tauluissa** (Raahelainen 4.4.1979)

Parhaana opettajana taiteilijalle Paavo Pyhtilä pitää kuitenkin toista taiteilijaa:

[2008] *Kyllähän on ammatti-ihmisiä, jotka opettaa noisa akatemoissahan on, ne on ite käyneet taideopinnot loppuun, ovat tehneet jo hyvää taidetta monasti ennen ku heidät valitaan opettajaksi ja semmonen on pätevä opettaja kyllä.*⁷⁸¹

Lisäksi Paavo Pyhtilä on ollut pyynnöstä joitain kertoja avaamassa näyttelyitä ja pitämässä esitelmiä, joihin valmistuminen vei kuitenkin paljon aikaa:

[2007] *Olin tutkinut Grafiikan eri tekotavat, että osasin erottaa ja tiesin mistä puhuin. — — Lionseilla [?Rotareilla] olin kutsuttuna, kun halusiva[t] OTTAA MINUT UUDEKSI JÄSENEKSI JA SIIHEN KUULUI TUOLLAINEN ESITELMÄ. Tein sen paperille, mutta Raahenseudun päätoimittaja halusi sen itselleen ja laittoi lehteen siitä jutun, vaikka en jäseneksi suostunutkaan[n] tulemaan. Jääräpää – mikä jääpä.*⁷⁸²

Lehteen kritiikkiä Paavo Pyhtilä on kirjoittanut vain kerran, joskus tosin toiset kriitikot ovat kysyneet häneltä, mitä kirjoittaa⁷⁸³.

[1971] *Olen aina ollut sitä mieltä, että kritikointi ei oikein sovi luovalle kuvantekijälle, mutta jos lähdetään siltä pohjalta, että kritiikki ei ole taiteilijan opettamista ja teilaamista, vaan yleisen mielipiteen muodostaja ja selittävä yhdessä taiteilijan ja yleisön välillä, niin sen voi hyväksyä.*⁷⁸⁴

Kun haastattelujen päätteeksi kysyin, oliko vielä jokin oppimistapa tai opettaja tullut mieleen, Paavo Pyhtilä vastasi painokkaasti:

[2008] *LUONTO! LUONTO ja LAPPI. Sieltä on valtavat määrät tulla ideoita, vaikka en mää juuri koskaan — no oon mää jonku verran ollu luonnoslehtiön kanssa sielä — mutta mulla on aika hyvä näkömuisti värien suhteen, niitä on sitte tullu töihin — maiseman runkoja, jotka on pelkistettyjä. Kyllä ne mulle itelle tuo mieliin niitä matkoja, joita sielä on tehty.*

5.6. muutos oppimisen merkinä?

Taiteilija muuttuu uransa aikana, "kehittyy"⁷⁸⁵, Paavo Pyhtilänkin haastatteluissa *muuttuminen, kehittyminen ja uudistuminen* toistuvat. Hänkin siis tavoittelee yksilöllisyyttä ja ainutlaatuisuutta – eli Karttusen sanoin "*uniikkiutta ja originaalisuutta*"⁷⁸⁶:

[1971] *Ne ovat iloisia, värikkäitä töitä, pääasiassa kubistisia. "Löysin kolmisen vuotta sitten kubismissa oman ilmaisuni", sanoo taidemaalari. "Tämän tyylin tunsin sopivan lakeuksiimme."*⁷⁸⁷

[1972] *Paavo Pyhtilä on raahelainen siveltimenkäyttäjä, joka on kehittänyt omintakeisen, ilmeeltään surrealistisen ja puolittain abstrahoidun ilmaisun, usein syvyyteen porrastuvine tasoineen.*⁷⁸⁸

[1973] *Ahkeran työskentelyn seurausta on myös tyyliuudistus. Taiteilija kertoo painineensa useita vuosia abstraktin ilmaisun parissa. Tyyliuudistuksen muutos ei käy helposti silloin, kun se lähtee omasta ilmaisusta eikä jonkin muotisuunnan seuraamisen halusta. Sanottavan mukaan tyyli ikään kuin itsestään hakeutuu uusiin uomiin.*⁷⁸⁹

[1976] *Taiteilija sanoo töittensä olevan nyt realistisempia kuin kolme vuotta sitten.*⁷⁹⁰

[1978] *Paavo Pyhtiläs konst är en blandning av naturalism, naivism och surrealism. Självt sätter han inte gärna någon stämpel på sina arbeten. Han sysslade i 70-talets början med ren och skär kubism och målade då under flera år enbart abstrakta saker liksom så många andra. Paavo Pyh-*

⁷⁸¹ Pertti Pyhtilä / haastattelu 27.2.2008 / Paavo Pyhtilä

⁷⁸² Paavo Pyhtilän pikaviestinkeskustelu tekijän kanssa 26.10.2007

⁷⁸³ Paavo Pyhtilän pikaviestinkeskustelu tekijän kanssa 26.10.2007

⁷⁸⁴ Paavo Pyhtilä: **Näköhavainnot ja seminaarin 75-vuotisjuhlan taidenäyttelystä** (19.5.1971)

⁷⁸⁵ Wolff 1992: 128–129 < Bakhtin

⁷⁸⁶ Katso s. 13

⁷⁸⁷ **Taidetapahtumia** (Helsingin Sanomat 28.11.1971)

⁷⁸⁸ (Uusi Suomi 27.2.1972)

⁷⁸⁹ **Kuvaprotesti pikkukaupungista** (Aamulehti 16.12.1973)

⁷⁹⁰ (Vaasa 22.11.1976)

*tilä har under en tioårs period gått genom de flesta -ismer, men målar nu som han vill. En ren, ljus och förunderlig konst.*⁷⁹¹

[1978] *Omien sanojensa mukaan Pyhtilä on taiteilijantaipaleellaan edennyt kubismin ja konkretismin kautta nykyiseen, lähinnä realistiseen tyyliin. "Ihminen muuttuu, tyyli muuttuu sen mukaisesti", taiteilija selvittää vakuuttaen aina kulkeneensa omia teitään muoti-ismeistä välittämättä – pikemminkin tulevaa ennakkoiden.*⁷⁹²

[1979] *Uudistumisen vaatimus on usein raskas. Vaatii rohkeutta uskaltaa yrittää uutta, sanoivat muut sitten mitä sanovat. Ilman sellaista rohkeutta ei toisaalta mitään uutta synny. Monelle taiteilijalle nämä "välivaiheet" ovat henkisesti raskaita. Eikä asiaa paranna se, että moni taiteilija on hyvinkin sinut myös taloudellisen ahdingon kanssa.*⁷⁹³

[1979] *Nyt avattava näyttely koostuukin vuoden -75 jälkeen tehdyistä töistä. Taiteilija itse sanoo töidensä muuttuneen realistisempaan suuntaan. – Viime kerralla minulla oli näyttelyssä Helsingissä vielä aika paljon tyyliteltyjä kubistisesti jaoteltuja pintoja, mutta realismi on kyllä tulossa ja ehkäpä tämä sanottava on nyt selkiintynyt, Pyhtilä toteaa. Aivan suurimpia, uusinta uutta olevia tauluja Pyhtilä ei Helsinkiin vie. Syytä ovat kuljetusvaikeudet.*⁷⁹⁴

[1998] *Kahdeksankymmentäluvun alussa ilmestyi kuviini niin sanotut kasvottomat ihmishahmot. Oli kai jonkinlainen tarve kertoa ihmismassojen avulla jotain. Koetin kuitenkin useissa töissäni antaa jonkinlaisen sielun niillekin prototyypeille. Olen ajatellut, että Pariisin matka -82 ehkä vaikutti jotenkin tuohon kehitysvaiheeseen.*⁷⁹⁵

[1984] *Varman ja turvallisen leipätyön vaihtaminen taiteilijan usein ohdakkeiseen osaan ei ole lannistanut, vaan Pyhtilä suhtautuu tulevaisuuteen tyynen toiveikkaasti. Kyky muuntaa ja uudistaa ilmettään on pitänyt yllä sopivaa työvirettä. — Pyhtilän mielestä kuvantekijän täytyy uskaltaa muuttua. uskollisuus nuoruuden ihanteille on hänestä fraasi, johon nojautumalla ei kehitystä tapahdu. "Taiteilijalla on mielestäni suorastaan velvollisuus muuttua ja etsiä työlleen uusia näkökulmia. Uusiutumalla ja nahkansa luomalla on moni astunut aimo askeleen eteenpäin."*⁷⁹⁶

[1984] *Maalari Nolde sanoi: "Mitkä ovat taiteen lait? Mikä on mielivaltaa ja kurittomuutta? Jokainen taiteilija luo uusia teoksia, uutta kauneutta ja näin syntyy uusia lakeja." / Vain lakeja rikkoen syntyy jotain uutta.*⁷⁹⁷

[1984] – *Joskus tuntuu, että se menee liiankin pitkälle, että siitä tulee liiankin pelkistettyä. Uudistumista tapahtuu kuitenkin kaiken aikaa. – Se on vanhuuden merkki, jos ei pysty uuteen, lupaili Pyhtilä.*⁷⁹⁸

[1987 – 60v] *Paavo itse ole havainnut iällä olevan mitään merkitystä taiteentekemiseen. Halu uusiutua ja maalata säilyvät, vaikka vuodet vierivät.*⁷⁹⁹

[1992] – *hänen tuotantonsa esiintyy entistä selkeämpänä, puhtaampana ja henkistyneempänä. / Pyhtilän maalaukset ovat pitkään olleet runollisia ja eteerisiä. Nyt esillä oleva tuotanto on saanut lähimmän sakraalisen muodon, niin keskeisessä asemassa ovat avaruus ja taivas hänen töissään.*⁸⁰⁰

[1993] *Nykyinen tyyli alkoi Pyhtilällä jo parikymmentä vuotta sitten, mutta jatkuu edelleen. 40-vuotisen näyttelyn esitteestä erilaiset kaudet erottaa selkeästi. Nykyisen pelkistetyn, selvälinjaisen ja harmonisen linjansa Pyhtilä on löytänyt ekspressionismin ja abstraktin taiteen kautta.*⁸⁰¹

[1993] – *Näyttää siltä, että on ajatus ammennettava loppuun, ennen kuin uutta voi alkaa purkamaan, hän sanoo. / Polku nykyiseen kauteen on kulkenut ekspressionismin ja abstraktin taiteen kautta. Linjan muutoksista voi lukea myös iän mukanaan tuomaa rauhoittumista.*⁸⁰²

Tuntuu siltä, että itseoppinut säästyy "muille tekemiseltä"⁸⁰³, koska ei osallistu taidekoulutuksen sosiaalistavaan maailmaan – jos itseoppija on omaksunut itselleen

⁷⁹¹ (Österbottningen 11.8.1978)

⁷⁹² RP: **Paavo Pyhtilän taidetta** (Keskipohjanmaa 11.8.1978)

⁷⁹³ **Meri on tyyni Paavo tauluissa** (Raahelainen 4.4.1979)

⁷⁹⁴ **Paavo Pyhtilän tauluja Helsingissä** (Raahelainen 2.10.1979)

⁷⁹⁵ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁷⁹⁶ Martti Salovaara: **Kuukauden taiteilija Raahessa – Paavo Pyhtilän töitä Pariisiin** (Kaleva 4.1.1984)

⁷⁹⁷ **Taiteessa tärkeää vain se, jota ei voi selittää** (Raahen Seutu 13.3.1984)

⁷⁹⁸ **Paavo Pyhtilä sai Raahen tunnustuksen** (Raahen Seutu 23.12.1984)

⁷⁹⁹ **Paavo Pyhtilän suunnittelu ei mahdu Raahen** (Raahen Seutu 27.2.1987)

⁸⁰⁰ Vappu Kallio: **Pyhtilän pyhiinvaellus** (Raahen Seutu 19.11.1992)

⁸⁰¹ Raili Viirret-Heiskari: **Pyhtilä jatkaa haavettaan** (Kuulumiset-lehti 3.3.1993)

⁸⁰² Raili Viirret-Heiskari: **Pyhtilän matka jatkuu** (Raahen Seutu 4.3.1993)

⁸⁰³ Erkkilä 1989: 23

taidemaailman ja taiteen kentän lait – *omaperäisyyden, tinkimättömyyden ja hyödyn tavoittelun kieltämisen*⁸⁰⁴ – hän voi "pyyteettömästi" tehdä töitä "itselleen"⁸⁰⁵:

[1984] *En asettanut suuria toiveita taloudellisesti enkä saavutuksellisestikaan. Mutta kun meille ihmisille on annettu vain tämä yksi elämä, niin oli uskallettava yrittää. / Aineellisesti elämä taidemaalarina on köyhempää, eikä elintason kohottamisesta sovi kilpailla. Mutta elämisen tasossa voittaa sen, mitä toisaalla häviää. En ole päivääkään katunut valintaani.*⁸⁰⁶

Onpa taiteilijaeläkkeen⁸⁰⁷ saaneelta Paavo Pyhtilältä tiedusteltu sitäkin, aikooko hän lopettaa maalaamisen – vastaus toistuu 12 vuotta myöhemmin:

[1995 – 68v] *Viimeiset vuodet hän on ollut taiteilijaeläkkeellä, mikä kuitenkin sallii maalaamisen. Pensselinarkomaaniksi itseään kutsuva Pyhtilä sanookin, ettei varmaan koskaan opi pois taiteilijan työstään.*⁸⁰⁸

[2007 – 80v] *Näyttely osoittaa, ettei taiteilijan työ [ei] yleensä lopu kalenterivuosien mukaiseen eläkeikään. Suurin osa maalauksista on valmistunut viime vuosien aikana.*⁸⁰⁹

Käsittääkseni vain kerran – pitämäänsä esitelmää uutisoitaessa – on Paavo Pyhtilä julkisuudessa luetellut taiteilijan oppiin kuuluvien taitojen kirjon, mutta myös sen, mitä opin sisäistäminen tarkoittaa:

[1984] *Sehän [tekniikan hallinta] on loppujen lopuksi ainoa, mitä voidaan opettaa. Mutta sen oppiminen on hyvin tärkeää. Se on laaja kokonaisuus josta on kirjoitettu satojen sivujen kirjoja. / Toiseksi on kuvan sommittelu – kuvan rakenne ja rytmii. / On osattava niin muotojen kuin värien perspektiivit. On tutkittava värien vaikutus toisiinsa ja ihmismieleen. On tiedettävä kylmien ja lämpimien värien suhteet, niiden oikeat sekoitukset jne. Näissä on jatkuvasti oppimista. / Ja vaikka joku nämä kaikki hyvin hallitsisikin, se ei vielä tee kenestäkään taiteilijaa. Taiteilijan on löydettävä jokaisesta itsestään. / On sanottu, että kun olet kaiken oppinut, sinun on syytä kaikki unohtaa. Rakennustelineet on poistettava silloin kun rakennus on valmis. / Tämä mielestäni tarkoittaa lähinnä sitä, että tiedot säilyvät alitajunnassa, eikä niitä kuvaa tehdessä tarvitse enää niin mieltä, vaan voi keskittyä kokonaan taiteellisen panoksen antamiseen. / Ja kyllä valmiissakin rakennuksessa on aina remontoitavaa.*⁸¹⁰

[1993] *Taiteilijan työ on hänelle haave, jota hän on tavoitellut pikkupojasta lähtien. / – Vieläkin haave on kesken ja on niin kauan kuin pensseli kädessä pysyy, hän usko.*⁸¹¹

Sen sijaan haastatteluissani Paavo Pyhtilä innostui kerta kerralta pohtimaan opittavien taitojen listaa tarkemmin

[2008] — — [naurahtaa] *aivan piirtämisestä lähtien, aivan alkeista sitä tehdä ja siitä kehitellä ititään ja samoten väriopit, samoten taidehistoria, se on a ja o. Se on tärkeä! Ja sitte tutkia taide-teoksia, käyvä museoissa, käyvä näyttelyissä, verrata ja saaha niistä vahvistusta uskollensa.*

*ainaki minä – henkilökohtasesti, enhän minä muista osaa sanua, niin henkilökohtasesti, jos aatteen – niin aivan sieltä alakuvaiheista piirtämisestä, sommittelusta ja kaikesta, väriopista, teorioista, kaikesta on otettava selvää ja tehtävä paljo. — — se vaatii innostusta ja tosi halun, että oppii jotaki.*⁸¹²

⁸⁰⁴ Erkkilä 1989: 37 Bourdieun mukaan

⁸⁰⁵ Erkkilä 1989: 37

⁸⁰⁶ **Taiteessa tärkeää vain se, jota ei voi selittää** (Raahen Seutu 13.3.1984)

⁸⁰⁷ **Opetusministeriö jakoi taiteilijaeläkkeet** (Helsingin Sanomat 8.4.1988): "henkilökohtainen ylimääräinen taiteilijaeläke" vuoden 1988 alusta

⁸⁰⁸ **Paavo Pyhtilä avaa sielunmaisemaansa** (Kalajokilaakso Ylivieskan näyttelystä Arsis Galleriassa 11.–28.4.1995)

⁸⁰⁹ Riitta Mäkelä: **Elämän kiertokulku** (Kaleva 14.7.2007)

⁸¹⁰ **Taiteessa tärkeää vain se, jota ei voi selittää** (Raahen Seutu 13.3.1984)

⁸¹¹ Raili Viirret-Heiskari: **Pyhtilän matka jatkuu** (Raahen Seutu 4.3.1993)

⁸¹² Pertti Pyhtilä / haastattelu 27.2.2008 / Paavo Pyhtilä

5.7. Paavo Pyhtilän oma yhteenveto oppimisesta

Isäni, taidemaalari Paavo Pyhtilä kirjoitti 12.10.2007 pyynnöstäni vastauksen kysymykseeni *Mitä hän näistä haastatteluissa käsitellyistä teemoista on oppinut?*

Jaa, että mitäkö oppinut henkilöistä matkoista ja kirjoista.

"summa sumaruma" Se onkin sitten jo vaikeampi tapaus niitä oppeja eritellä.

Kun on paljon lukenut ja monesta lähteestä oppia ottanut, niin taito on kertynyt sitten pääasiassa tekemisen myötä. Kaikki kirjat, matkat ja ihmiset ovat olleet vaikuttimina, mutta loppujen lopuksi kyllä sitä on itse painiskeltava termisensä kanssa ja siellä alitajunnan lokeroista tulee opit sitten vaistonvaraisesti työskentelyssä esiin.

On jotain suurta, kun havaitsee, että tilanne on jotenkin hallinnassa ja ei tarvitse enää painiskella kaavoja etsien, vaan sen täytyy tulla jo vaistonvaraisesti tekemisen myötä, niin värien soinnuttelu (sen sanoo silmä) ja kultaisen leikkauksen hienoudet, sekín on niin juurtunut tekemisen myötä, ei niitä enää tarvitse alkaa mittailemaan, vaan senkin sanoo silmä.

Suurena henkisenä pääomana ovat kuitenkin rohkaisuina ja innostajina olleet toisten taiteilijoiden ohjeet, tekemiset, elämän vaiheet jne. Kuitenkin tekemisen päävastuu on aina oltava tekijällä. Vain hän on vastuussa tuotannostaan, arvostettiinpa sitä sitten tai ei. Mutta jos näitä aiemmin mainitsemiani henkilöitä, kirjoja ja matkoja ei olisi ollut tieni varrella, niin tuskin enää henki pihisis. Ainakin minun kohdallani aivan erakkous ei sovi elämäntapoihini, vaan on tärkeää olla kontaktissa, vaikka vain harvovihinkin ymmärtäjiin. Siinä mielessä taiteilijoiden elämäkerrat ovat antaneet myös voimaa, kun on saanut huomata, että vaikeudet on luotu voitettaviksi ja ymmärrystäkin tulee, jos oikein tosissaan tekee työtään.

On ollut suuremm[o]ista, kun olen saanut tutustua suurten taiteilijoiden tuotantoon. Niistä olen oppinut, että kannattaa uhrata aikaa suunnitteluun. Luonnoksia onkin kertynyt tuhansiin asti. Samoin 1900-luvun tyyliuuntia tutkiessani museoissa olen huomannut, että vaikka ne joskus näyttää kuvissa nopeilta hutaisuilta, niin lähemmin niitä tarkastellessa huomaa, kuinka tunnollista ja kestävä järkeä niissä on.

Kyllä asia on mielestäni niin, että taidetta syntyy, jos on syntyäkseen, vain taiteilijan korvien välillä ja omien ratkaisujen pohjalta. Sitä kestävämpää se on, mitä itsenäisemmäksi tekeminen muodostuu. Ei siinä auta vilkuilla, että mitä muut tekevät ja sanovat. Aika näyttää mikä kestää ja mille tulee arvostusta.

Harva taiteilija eläissään saa ansaitsemaansa tunnustusta, saatikka pystyy elättämään itsensä ja perheensä taiteen tekemisellä.

Elämä jatkuu vielä. Toivottavasti tekeminenkin. Parastaan varmaan jokainen tekijä pyrkii antamaan.⁸¹³

Kun yritin haastattelujeni päätteeksi tivata, miten paljon Paavo Pyhtilä on omasta mielestään opiskellut, hän vastasi: *"se on koko elämä ollu opiskelua [naurahtaa]"* Opintoviikkoinakaan ei opintojen määrän arviointi onnistunut, sillä opintojen hajanaisuus – vuosien kirjeopistot, lukemattomat kerrat eri taiteilijain ohjauksessa, sadat luetut teokset, kymmenet koti- ja ulkomaan opintomatkat voisi vain kokenut opintoasiainpäällikkö muuntaa perus-, aine- ja syventäviksi taideopinnoiksi.⁸¹⁴ Paavo Pyhtilä tuskin kuitenkaan enää tutkintoa kaipaa – vai tulisiko pikemminkin sanoa, ettei hän ole vielä päättämässä opintojaan, valmistumassa. Kuten hän esitelmänsä käsikirjoituksessa 33 vuotta sitten pohti

[1975] — — miksi olen maalari ja mitä se minulle merkitsee. Se on täynnä oppimista, työtä ja mielenkiintoa ja joka kerta, kun uuden kankaan aloittaa toivoo, että jospa nyt onnistuisi, niinkuin Helena Schjerfbeck aikoinaan sanoi, että kun saisi elämässään yhdenkään kuvan onnistumaan, niin tuntisi, että ei ole elänyt turhaan.⁸¹⁵

⁸¹³ Paavo Pyhtilän sähköpostiviestin liitetiedosto tekijälle 12.10.2007

⁸¹⁴ Pertti Pyhtilä / haastattelu 27.2.2008 / Paavo Pyhtilä

⁸¹⁵ Pyhtilä 1975: 3

6. Itseoppijan muotokuva

Opinnäytteeni esittää ne strategiat, joilla itseoppiminen ammattilaiseksi tapahtuu. Väitän, että itseoppinut taiteilija on koulun käynyttä "vapaampi" omaksuttuaan taidemaailman / taiteen kentän lait, "*omaperäisyyden, tinkimättömyyden ja hyödyn tavoittelun kieltämisen*", jotka syvähaastattelujen perusteella Paavo Pyhtilä näyttäisi omaksuneen **kirjallisuudesta**.

Itseoppineisuuteen liittyy myyttejä, jotka nostavat itseoppineen taiteilijan arvoa (*taiteilijanero*), mutta siihen liittyy myös taiteilijauran esteitä (vaivalloisempi polku matrikkeliin, näyttelyihin ja toimeentuloon). Paavo Pyhtilä kehittyi itseoppineeksi matrikkelitaiteilijaksi ja saavutti – kotiseudullaan – arvostetun paikkansa taidemaailmassa ja taiteen kentällä, taidekoulutuksen asemesta hänen opettajinaan ovat olleet **merkittävät kirjat, merkittävät henkilöt ja merkittävät matkat**. Sen sijaan **opettamista** hän ei oppimismuotona kokenut vaan on todennut menevänsä siitä itse niin hajalle, ettei osannut enää tehdä omia töitään.

[2007] *kyllä se oli ite otettava, se tieto joko toisilta taiteilijoilta taikka sitte hirviästi tutkimalla, lukemalla ja tekemällä. Tekemällä oppii! Niinku sanotaan että, tekniikanhan helposti oppii ja sitä voi opettaa, mutta se mitä luo – taiteellisesti – niin ei sitä voi kukaan opettaa, se on tultava omasta päästä.*

Taiteilijoilta "edellytetty" *boheemius, epäsosiaalisuus, nerous*⁸¹⁶ helpottavat itseoppijan astumista taidemaailmaan, koska hänen ei tarvitse oppia tämän maailman tapoja niin tarkkaan kuin monella muulla alalla – onhan jokainen taiteilija tavallaan erityinen. Näyttäisikin siltä, että itseoppinut taiteilija voi taidekoulussa sosiaalistettua vapaammin valita sen taiteilijatyypin, jota ihannoi ja johon itsensä samaistaa. Uskaltaisin väittää Paavo Pyhtilän vastaavan renessanssin monitaitoisia taiteilijaihanteita sekä vältelleen boheemitäiteilijan leimaa saadakseen lähiympäristönsä hyväksynnän.

Näyttäisi siltä, että itseoppinut kompensoi ohjatun koulutuksen puutetta moninkertaisella opiskelulla. Hänen opiskeluaan saattaa – mallien puutteessa – uhata oppimismenetelmien heikkous, jotka Sartre kärjistää aakkosjärjestyksessä opiskeluksi ja joita Rousseau Tunnustuksissaan kuvaa jokaisen lähdeviiteteoksen opiskeluna ennen pääteoksen lukemisen jatkamista. Anita Malinen puhuu säröpedagogiikasta, joka "*korostaa elämäkokemuksen merkitystä osana aikuisen oppimisprosessia*."⁸¹⁷ Tuon särön tuntuisi itseoppineelle aiheuttavan koulutuksesta luopumisen kipeys. Itseoppinut omaksuu taidemaailman tapoja lintubongarin tavoin sosiaalisesta yhteisöstä, vanhempia alan harrastajia seuraamalla ja heidän toimiaan ja töitään tutkimalla.

⁸¹⁶ Erkkilä 1989: 84

⁸¹⁷ www.koulutuspalvelu.com/ > Anita Malinen (4.5.08)

6.1. Lopuksi

Tutkimuskysymyksiäni olivat *Kuka on itseoppinut (kuvataiteilija)? Voidaanko itseoppineisuutta määritellä? Miten itseoppinut oppii?*

Kuvataiteilija ja taiteentutkija **Mikko Ijäs** (s. 1978, Jyväskylä) purkaa tulevassa väitöskirjassaan **Taiteilijan rooli – Taiteilijaidentiteetin muodostuminen taidemaailman sosiaalisessa konstruktiossa** romanttista neromyyttiä⁸¹⁸. Itse olen pyrkinyt tässä opinnäytteessäni pyrkinyt purkamaan itseoppineen myyttiä sekä tavoiteltavana vapaan taiteilijan vapaimpana olomuotona että kouluttautumattomaksi leimatuna taidemaailman reunoilla kulkijana.

Kysyn myös, olisiko sittenkin ITE-taiteilijat nähtävä "oppimattomina" eikä itseoppineina. Jään mielenkiinnolla odottamaan **Minna Haverin** väitöskirjaa, jonka rinnalla uskon oman tutkimukseni olle van tarpeellinen muistutus ammattitaiteilijain itseoppineisuudesta, vaikka itseoppineen taiteilijan tavoittaminen määrittelyin osoittautui vaikeaksi.

Kuka on itseoppinut, kun jokainen oppimiseen käytetty apuväline – olkoonpa se kirja, taideteos tai museo – on opettajaksi kelpaavan toisen ihmisen tekemä. Itseoppineisuutta ei voi ilmaista opin määrällä: kursseilla hankittu tieto on murto-osa siitä, mitä itseoppineet tutkijan kammioissaan ovat työstäneet kirjallisuutta ja matkojen antia analysoimalla. Vuosia jonkun johdolla opiskellen keskittyy itseoppinut oppimiseensa kenties tehokkaammin kuin taidekoulun ryhmässä sosiaalistuen.

Jäin pohtimaan varsinkin sitä, ketä palveli *Taiteilijan asema* -tutkimuksissa käytetty "*laajasti määritelty itseoppineisuus*", jolloin paljon ohjattuakin oppimista tuli liitettyä itseoppineen opintiehen – ja paljon oppineita taiteilijoita itseoppineiksi. Paavo Pyhtilälläkin oli vaikeuksia määritellä itseoppineisuutta, joka ei tässäkään tutkimuksessa suostunut selvästi määriteltäväksi. Joskus kurssit tai jonkun johdolla opiskelu sallii käyttää itseoppineen arvonimeä, joskus sama koulutus sysää ulos itseoppineiden kastista – samankin henkilön.

Tutkimukseni tavoitteena oli löytää **itseoppineen ammattitaiteilijan opintie**, ne taidekasvatukselliset metodit, joilla korkeasti motivoitunut yksilö systemaattisesti koulutti itsestään matrikkelitäiteilijän. Taiteen kentälle pääsyyn on kaksi mahdollisuutta: vallassaolevien myötäily tai heidän syrjäyttämisenä vallasta. Vallankumouksellisuudella voisi saavuttaa lopulta suuremman voiton, mutta taidoistaan ja tunnustuksestaan epävarma itseoppinut "sortunee" vallassaolevien myötäilyyn taidekoulussa kapinoimaan oppineita helpommin – tai Paavo Pyhtilän tapaan vetäytyy syrjään kiistoista ja näin siirtää itsensä marginaaliin. Oppimisen yksi keskeisistä

⁸¹⁸ www.mikkoijas.com/ (4.5.08) ja Keskisuomalainen 28.4.2008

piirteistä on sen yhteisöllisyys, joten herää kysymys, missä on itseoppimisen sosiaalisuus vai kompensoiko itseoppija sosiaalisuuden jollain ja pitää "erakoituessaan" sosiaalista kanssakäymistä ketun tapaan happamana?

Tutkimusprosessini aikana olin sähköpostikirjeenvaihdossa monien henkilöiden kanssa – mistä suurkiitos heille kaikille – Aikuiskasvatuksen professori **Kari E. Nurmi** Lapin yliopistosta näki uuden taidon oppimisen kolmivaiheisena prosessina: tutustumisvaihe (jossa opitaan behavioristisesti tunnistamaan, tuottamaan ja nimeämään alueen pääilmiöt), opiskeluvaihe (jossa konstruktivistisesta opettajasta, oppimateriaaleista ja -välineistä on suurin hyöty) ja uutta luovan toiminnan vaihe (jossa opitaan niin uusia asioita, ettei niitä kukaan vielä osaa). Itseoppineisuus, autodidaktisuus on runsaimmillaan alussa ja lopussa, mutta opiskeluvaiheessa itseoppinutkin on riippuvainen saatavilla olevasta ohjauksesta.⁸¹⁹ Paavo Pyhtilän **tutustumisvaihe taidemaailmaan** tapahtui **kirjojen avulla**, hän **aloitti opiskeluvaiheen itsenäisesti hakien** palautetta muilta taiteilijoilta, ennen kaikkea Unto Immoselta, ja **ohjausta Matti Mikkolalta** vain muutamia kuukausia. **Uutta luovan toiminnan vaiheessa** Paavo Pyhtilä **matkustelee ja tutkii taidekirjallisuudetta** sekä tekee kokeiluja.

Taidemaailman portinvartijoihin – kritikoihin, kuraattoreihin, taiteentutkijoihin, museoväkeen – itseoppinut törmää koulutettuja harvemmin, ainakin uransa alussa, joten hänellä ei myöskään ole tarvittavia käytöstapoja: Paavo Pyhtilä kieltäytyi tapaamasta läpimurtonäyttelynsä alla kaupungin valtalehden taidekriitikkoa – mikä sinällään saatettiin tulkita "sopivan boheemiksi käytökseksi", vaikka Paavo Pyhtilä kuvasi itseään tuossa tilanteessa "*noviisiksi ja nöyräksi*". Taiteellisen kompetenssin määrittelee koulutus, näyttelyt, kritiikki ja julkisuus – kaikkea näitä itseoppinut voi saada, koulutuksenkin hän saattaa kuitata toteamalla käyneensä "kursseja", eihän matrikkelitietojakaan kukaan epäile tai kyseenalaista, vaikka ne ilmoitetaan itse ja vaikka ne vaihtelevat eri lähteissä. Kuvataiteilijan tuottavat tiedotusvälineet, siksi itseoppineen kuva lehdistössä muotoutuu taiteilijakuvaksi ja siinä korostuvat taiteilijan piirteet. Paavo Pyhtilä on todennut toimittajien tekevän harrastelijoille karhunpalveluksen leimaamalla heidät liian varhain taiteilijoiksi.

Tutkimukseni käsikirjoituksen valmistuttua tein vielä viimeisen haastattelun, jossa kysyin Paavo Pyhtilän omaa mielipidettä itseoppineesta taiteilijasta – en ollut paljastanut hänelle koko tutkimuksen aikana tätä "varsinaista aihetta" hänelle – ja sain seuraavan vastauksen:

[2008] *No, sitä hän yleensä sanotaan, että joka ei oo käyny akatemioita, että on itseoppinut, mutta niin tuota... Sitte ehkä siinä on semmonen juttu, ainaki ku mitä seuraa nuita ITE-taiteilijoita: ne ei oo halunnukaan mistään oppia, ne on vaan ruvenneet tekemään niin semmosta minä pitäsin it-*

⁸¹⁹ Kari E. Nurmi sähköpostissaan tekijälle 22.1.2007 klo 19:24

*seoppineena, mutta joka haluaa oppia, ottaa oppia toisilta taiteilijoilta tai kursseilta tai muusta niin se, hän on jo opetettu taiteilija.*⁸²⁰

Tuntuu, että *itseoppinut* on julkisuuden myötä väistämättä rajautumassa vain ITE-taiteen käsitteistöön. Tutkimukseni ehkä tärkein tulos oli havainto **itseoppineen taiteilijan voimaantumisesta**: Paavo Pyhtilä pohti yhteisen matkamme aikana itseoppimisestaan niin paljon, että lopulta huomasi itsekin oppineensa elämässään paljon – olevansa itseoppineen asemesta "*opetettu taiteilija*". Näin itseoppineen oppiminen on tullut ainakin tämän tutkittavan osalta näkyväksi.

Olen myös saanut kerättyä huomattavan määrän Paavo Pyhtilään liittyvää aineistossani hajallaan ollutta materiaalia systemaattiseksi ja kronologiseksi elämäkeraksi, joskin työ vielä jatkuu – ja suunnitteilla olevaan elämäkertamonografiaan⁸²¹ on vielä matkaa.

Itseoppineisuus tuntuu olevan niin moninainen ilmiö, että sen tutkimista on ehdottomasti jatkettava – ei riitä "kouluttamattomien" haastattelu vaan tulisi haastatella myös ne – Finlandia-palkitun **Hannu Väisäsen** kaltaiset – taiteilijat, jotka koulutuksestaan huolimatta tuntevat olevansa itseoppineita. Kuten Karttunen huomautti, tulee kouluttautuneen julistautuminen itseoppineeksi eri suuntauksissa ja sukupolvissa tulkita eri tavalla, mihin en tässä työssä yhden tapauksen nojalla enkä kirjallisuudenkaan avulla päässyt vielä kunnolla pureutumaan. Uskon kuitenkin saaneeni selvyuden, miten asian tutkimista jatkaa.

Tämän opinnäytteen yhteydessä en ole tehnyt taidehistoriallista henkilötutkimusta **Paavo Pyhtilästä**, mutta olen pyrkinyt samalla keräämään mahdollisimman laajasti tähän vielä edessä olevaan työhön tarvittavaa materiaalia, olen myös mm. täyttyttänyt Paavo Pyhtilällä kaikki eri taiteilijatutkimuksissa käytetyt kyselylomakkeet. Aluetaidemuseoiden teemahaastatteluihin tulisi tämän kokemuksen mukaan lisätä kysymyksiä merkittävistä kirjoista ja matkoista/paikoista sekä suorittaa haastattelut useammassa osassa jaettua subjektiviteettia käyttäen. Kaikille haastateltaville – ei vain vanhimille – olisi varmasti hyödyllistä lähettää joitain ennakkokysymyksiä "muisteltavaksi".

Taiteilijoiden koulutukseen tulisi tämän kokemuksen mukaan lisätä kohtaamisia (vanhempien) ammattitaiteilijain kanssa. Myös taiteen perusopetuksessa tulisi lapsille ja nuorille tarjota tapaamisia taiteilijavierailujen muodossa, koska rohkeimmat, "kutsumuksen saaneet", käyttäisivät kontakteja hyväkseen esitelläkseen omia te-

⁸²⁰ Pertti Pyhtilä / haastattelu 27.2.2008 / Paavo Pyhtilä

⁸²¹ Paavo Pyhtilän kotiarkistosta löytyy varmasti vielä paljon mielenkiintoista aineistoa. Toivonkin voivani jatkaa tätä tutkimusta kirjoittamalla Paavo Pyhtilästä runsaasti kuvitetun monografian, johon toivon saavani valokuvat myös kaikista eri kokoelmissa olevista teoksista. Paavo Pyhtilällä on varsin hyvä valokuvakokoelma töistään, mutta varsinkin 1970–80-luvuilla hän piti niin paljon näyttelyitä ja oli niin tuoteliias, ettei tuon ajan töistä ole kuvia – edes sanomalehtikuvina, jotka olen pyrkinyt erityisesti alkuajoilta tätä tarkoitusta varten kirjaamaan tämän työn liitteenä olevaan elämäkertaan.

oksiaan ja saadakseen rohkaisua taiteilijan uralle, kuten Paavo Pyhtilä teki ollessaan mainoshoitajan kurssilla Helsingissä – tai kirjoittaessaan Mikko Oinoselle hänestä luettuaan. Sen sijaan Työvoimatoimiston suosima työtarjous mennä opettajaksi voi työttömälle taiteilijalle olla tämänkin tapauksen perusteella kohtalokas: siitä voi itse mennä niin hajalle, ettei osaa enää tehdä omaa työtään.

Tämän yhden itseoppineen perusteella ei tietenkään voi tehdä yleistyksiä, mutta olen saanut kokemuksia metodista sekä käsitteitä työn jatkamiseen. Matrikelissa on kymmeniä taiteilijoita, joista ei koulutustietoja ole esitetty, heistä monet yli 60-vuotiaita ja asuu pääkaupunkiseudun ulkopuolella. Mielestäni juuri näiden taiteilijain haastattelu ja materiaalin saattaminen aluetaidemuseoiden käyttöön voisi toimia parhaiten eri puolilla Suomea taidekoulutusta hankkivien nuorien taiteilijoiden virikkeenä. Mielestäni tämäntyyppisten syvähaastatteluprojektien tekeminen voisi hyvin toimia osana tulevien taiteilijoiden taidekasvatusta.

On muistettava, että taiteilijaksi ei yleensä synnytä. Tehokas valmentautuminen taiteilijaksi tuntuu mahdottomalta. On – Paavo Pyhtilän tapaan – eletävä sellainen elämä, josta syntyy taiteilija. Jos taiteilijaksi tulo olisi opittavissa pelkin koulumaisin keinoin, kaivattaisiin lisää taiteilijoita, jotka eivät ole käyneet tuota koulua. He loisivat teoksia siitä, mikä on olemassa eivätkä siitä, mikä on olemassa tuon koulutuksen kautta. Eikä taiteilijalla saa olla kiirettä valmistautua taiteilijaksi, sillä jos hän valmistuu, hän estää oman kehityksensä. Hän voi oppia vain kokeilemalla ja erehtymällä.⁸²²

Taiteilijain määrää koskevaan keskusteluun haluan vastata Paavo Pyhtiläkin opettaneen **Raimo Heinon** sanoin: Suomessa on "*enemmän kuvataiteilijoita kuin pystytään elättämään mutta vähemmän kuin tarvitaan*"⁸²³. Siksi haluan – Paavo Pyhtilän sanoin – rohkaista niitä, jotka valitsevat (opiskelupaikkojen vähetessä) itseoppineen tien:

[1998] *Luin taidehistoriaa ja taiteilijaelämäkertoja, joihin minulla oli ollut kiinnostus jo poikasesta lähtien. Ajatus oli sellainen, että täytyy tietää taiteen kehityksestä paljon, jotta motivaatio tekemiselle säilyisi. Silloin kun on ns. itseoppinut taiteen tekijä, on työtä tehtävä moninkertainen määrä ja pyrittävä kaikessa omaperäisyyteen saavuttaakseen akateemisten joukossa jonkinlaistakaan jalansijaa. Helppoa se ei ole, mutta jos on tosi halu ja innostus ja lahjojakin jonkunlainen määrä, niin tavoitteisiinsa on mahdollisuus päästä.*⁸²⁴

6.2. Jälkikirjoitus

[27.2.2008] Pertti Pyhtilä: *Ootko Sinä itseoppinut?*
Paavo Pyhtilä, 81v: No, sekä että – mutta kyllä mä niin hirviän palio oon saanu opastusta myös siihen, että vois melkeen sanua että ei. *Ei omat taidot ois riittäneet... lukemalla taidekirjoja, ottamalla toisilta taiteilijoilta opastusta ja sitä minä oon tehenny koko iän ja – tartten varmaan vieläki.*⁸²⁵

⁸²² Vrt Paasilinna sivulla 3

⁸²³ Karttunen 1988: 58

⁸²⁴ Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa

⁸²⁵ Pertti Pyhtilä / haastattelu 27.2.2008 / Paavo Pyhtilä

7. LÄHTEET

7.1. Painamattomat lähteet

7.1.1. Äänitiedostot

PAAVO PYHTILÄ – Taiteilijahaastattelu Raahessa 14.11.2005. Haastattelu: Ritva Sivonen (nyk. Pulkkinen), Äänitys: Mika Friman, (p) ja © Oulun taidemuseo, käyttö ainoastaan tutkimuskäyttöön. Litteroinut Pertti Pyhtilä 2006.

PAAVO PYHTILÄ – Taiteilijahaastattelu Raahessa 2.3.2007. Haastattelu: Pertti Pyhtilä, litteroinut Pertti Pyhtilä.

PAAVO PYHTILÄ – Taiteilijahaastattelu Raahessa 17.9.2007: merkitykselliset kirjat. Haastattelu: Pertti Pyhtilä, litteroinut Pertti Pyhtilä.

PAAVO PYHTILÄ – Taiteilijahaastattelu Raahessa 18.9.2007: merkitykselliset ihmiset. Haastattelu: Pertti Pyhtilä, litteroinut Pertti Pyhtilä.

PAAVO PYHTILÄ – Taiteilijahaastattelu Raahessa 18.9.2007: merkitykselliset matkat. Haastattelu: Pertti Pyhtilä, litteroinut Pertti Pyhtilä (loppuu kesken).

PAAVO PYHTILÄ – Taiteilijahaastattelu Raahessa 27.2.2008: oppiminen. Haastattelu: Pertti Pyhtilä, litteroinut Pertti Pyhtilä.

7.1.2. Videotiedostot

PAAVO PYHTILÄ – Taiteilijahaastattelu Raahessa 2.3.2007. Haastattelu: Pertti Pyhtilä, litteroinut Pertti Pyhtilä.

PAAVO PYHTILÄ – video Paavo Pyhtilän 80-vuotisnäyttelyn avajaisista 28.6.2007. Kuvannut Pertti Pyhtilä

PAAVO PYHTILÄ – Taiteilijahaastattelu Raahessa 17.9.2007: merkitykselliset kirjat. Haastattelu: Pertti Pyhtilä, litteroinut Pertti Pyhtilä.

PAAVO PYHTILÄ – Taiteilijahaastattelu Raahessa 18.9.2007: merkitykselliset ihmiset. Haastattelu: Pertti Pyhtilä, litteroinut Pertti Pyhtilä.

PAAVO PYHTILÄ – Taiteilijahaastattelu Raahessa 18.9.2007: merkitykselliset matkat. Haastattelu: Pertti Pyhtilä, litteroinut Pertti Pyhtilä (äänineen täydellinen).

7.1.3. Sähköpostit ja niiden liitteet, pikaviestit

Sähköpostikirjeenvaihto tekijän ja Paavo Pyhtilän välillä, tekijän hallussa.

- sähköpostikirje Paavo Pyhtilältä tekijälle 9.4.2007
- sähköpostin liitetiedosto Paavo Pyhtilältä tekijälle 12.10.2007
- poimintoja Messenger-pikaviesteistä 26.10.2007 (Paavo Pyhtilä / Pertti Pyhtilä)
- sekä lukuisia lyhyitä vastauksia yksittäisiin kysymyksiin, pvm-t alaviitteissä

7.1.4. Paavo Pyhtilän laatimat muistilistat ja tiedostot

Pyhtilä, Paavo (1975): Esitelmä Raahen työväenopistolla 3.3.1975. 18 sivua.

Paavo Pyhtilän kirjalliset muistelmat 1998 alkaen, kopio tekijän hallussa – lupa otteiden julkaisuun saatu

"— Kirjoitin elämäkertani lapsiani varten. Sitä ei ole tarkoitettu julkaistavaksi, ovatpahan vain muistiinpanojani ja subjektiivinen näkemys elämästäni, Pyhtilä toteaa"⁸²⁶

Paavo Pyhtilän laatima luettelo saamistaan apurahoista ja palkinnoista, 2006 (tekijän hallussa)

Paavo Pyhtilän laatima muistelmateksti "Henkilöitä ja asioita, jotka ovat olleet vaikuttamassa ja kannustamassa allekirjoittanutta taiteen tekemiseen", syksyllä 2006 (tekijän hallussa)

Paavo Pyhtilän tekijälle laatima luettelo "Kymmenen kirjaa, jotka jollakin tavalla ovat olleet tärkeitä ja vaikuttaneet elämään ja tekemiseeni", kesällä 2007 (tekijän hallussa)

Paavo Pyhtilän tekijälle laatima luettelo "Merkittävimmät ihmiset taiteellisen työskentelyn kannalta", kesällä 2007 (tekijän hallussa)

Paavo Pyhtilän tekijälle laatima luettelo "Matkoista ja museokohteista", kesällä 2007 (tekijän hallussa)

Paavo Pyhtilän vastauksia 5.11.2007 tekijän esittämiin kysymyksiin (liitteenä)

⁸²⁶ Sari Ruotsalainen: *Taiteilijan on sivellin* (Raahen Seutu 26.2.2002)

7.1.5. Muut painamattomat lähteet

Pyhtilän suvun sukukirja (kopio tekijän hallussa)
näyttelyjulkaisu: Kalotti (1972, Tornio) < Kirjav@
näyttelyjulkaisu: Savon Solmu Art (5 : 1987 : Pieksämäki) < Kirjav@

Helin, Johanna (2002): Boheemi temperamenttimaalari. Yrjö Saarisen taiteilijakuva. Taidehistorian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, Taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Jyväskylä
Ojanne, Sanna (2000): Alussa on uhma – Lopussa on naru – myyttinen Kalervo Palsa lehdistön ja Palsan itsensä rakentamana. Taidehistorian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä
Vuorela, Marja-Riitta (1996): Kuvataiteilijana provinsissa: keskisuomalaisen ja eteläpohjalaisen kuvataiteilijan aseman tarkastelua vuosina 1990–1995. Taidehistorian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä

7.2. Painetut lähteet

7.2.1. kirjeet, kutsut, näyttelyluettelot etc. pienpainatteet

KIRJE	20.2.1975	Taidemaalariliiton ilmoitus jäseneksi hyväksymisestä
KIRJE	1.1.1983	kulttuurilehti Kaltion päätoimittajan kiitokset Paavo Pyhtilälle kuvituksena käytetyistä teoskuvista
KIRJE	12.9.1984	Helsinki-Finland Congress Bureauun kiitoskirje Paavo Pyhtilälle
KUTSU	14.12.1975	Rautaruukki Oy:n kutsu Paavo Pyhtilälle
KUTSU	5.2.1981	kutsu näyttelyyn Raahen pääkirjaston näyttelytilassa 5.-28.2.1981
KUTSU	22.9.1981	kutsu Mannerheimin Lastensuojeluliiton Raahen osaston järjestämän näyttelyn avajaisiin 23.9.1981
KUTSU	8.10.1981	kutsu Oulun läänin aluenäyttelyn 10.-31.10.1981 avajaisiin 9.10.
KUTSU	30.10.1982	kutsu Raahen Taiteilijaseura-81:n II vuosinäyttelyn 31.10.-29.11.1982 avajaisiin 31.10.
KUTSU	3.1.1983	kutsu Pariisiin yhteisnäyttelyyn
KUTSU	20.5.1983	kutsu sanomalehti Raahelaisen taidemyyntinäyttelyn 20.-22.5.1983 avajaisiin 20.5.1983
KUTSU	1.7.1983	kutsu Raahen Taiteilijaseuran kutsunäyttelyn 1.-31.7.1983 avajaisiin 1.7. Lampi-museolle
KUTSU	6.11.1983	kutsu Raahen Taiteilijaseura r.y:n III vuosinäyttelyn 6.-30.11.1983 avajaisiin 6.11. Raahen pääkirjastossa
KUTSU	11.1.1984	kutsu Pariisiin yhteisnäyttelyyn
KUTSU	25.5.1984	kutsu sanomalehti Raahelaisen taidemyyntinäyttelyn avajaisiin 25.5.1984
KUTSU	2.9.1984	kutsu Raahen Taiteilijaseura r.y:n IV vuosinäyttelyn 2.-28.9.1984 avajaisiin 2.9. Oulaisten Väinölässä
KUTSU	27.11.1984	kutsu yksityisnäyttelyn 28.11.-9.12.1984 avajaisiin Kaivo-puiston Galleriassa, Helsingissä, 27.11.
KUTSU	28.3.1985	kutsu Raahen Taiteilijaseura r.y:n näyttelyn avajaisiin 28.3.1985 K.H.Renlundin museon näyttelyhallissa, Kokkolassa
KÄSIOHJELMA	27.6.1986	Pekanpäivät Raahessa -käsiohjelma: Paavo Pyhtilän kotinäyttely 27.6.-6.7.1986
NÄYTTELYLUETTELO	12.10.1979	näyttelyluettelo Galerie Finnforumin näyttelystä 12.-28.10.1979 Helsingissä
NÄYTTELYLUETTELO	1.11.1981	näyttelyluettelo Raahen Taiteilijaseura-81:n perustavasta näyttelystä 1.-30.11.1981
NÄYTTELYLUETTELO	28.3.1985	näyttelyluettelo Raahen Taiteilijaseura r.y:n näyttelystä 28.3.-21.4.1985 K.H.Renlundin museon näyttelyhallissa, Kokkolassa
VIERASKIRJANOTE	1.7.1980	ote vieraskirjasta kotinäyttelyssä
VIERASKIRJANOTE	22.2.1982	ote vieraskirjasta Raahen Seudun Luonnonystävät ry:n vierailun johdosta
VIERASKIRJANOTE	10.4.1982	ote vieraskirjasta Raahen Taiteilijaseura-81:n johtokunnan kokouksen johdosta

7.2.2. sanomalehdet

?	?5.1970	<i>Pohjoisen taidetta esillä Rovaniemellä</i> (1.5.- äitienpäivään 1970)
Aamulehti	19.4.1971	<i>Pohjoisen kuulautta</i>
Aamulehti	22.4.1971	Pekka Paavola: Pohjalaista,...

Aamulehti	25.4.1971	Kymmenkunta näyttelyä (joista kuva vain Paavo Pyhtilän työstä)
Aamulehti	16.12.1973	Kuvaprotesti pikkukaupungista
Aamulehti?	27.12.1973	Maila-Katriina Tuominen: Muotojen kohtalo
Demari	27.10.1979	otsikoton leike laajemmasta artikkelista
Helsingin Sanomat	28.11.1971	Taidetapahtumia
Helsingin Sanomat	19.10.1979	Eeva Siltavuori: Kuvat
Helsingin Sanomat	26.2.1987	Paavo Pyhtilä 60v
Helsingin Sanomat	8.4.1988	Opetusministeriö jakoi taiteilijaeläkkeit
Helsingin Sanomat?	1.3.1972	ilmoitus. Päivämäärä epävarma
Hufvudstadsbladet	4.3.1972	otsikoton leike laajemmasta artikkelista
Hufvudstadsbladet	20.10.1979	Dan Sundell: Smygande känslor
Hämeen Yhteistyö	22.4.1971	Jussi Rusko: Hiljainen huumori
Ilkka	7.4.1986	Sakari Hatakka: Rautakourien jäljillä (Raahen Taiteilijaseura Seinäjoen Taidehallissa 5.4.-4.5.1986)
Kalajokilaakso	2.8.1994	Ilmari Luhtasela: Paavo Pyhtilän taidetta esillä Haapa-järvellä
Kalajokilaakso	11.4.1995	Paavo Pyhtilä avaa sielunmaisemaansa (Ylivieskan näyttelystä Arsis Galleriassa 11.-28.4.1995, päivämäärä epävarma)
Kaleva	?.?.1988	otsikotta
Kaleva	?.?.1958	-nen: "Renk' Kallen urotyöt" Saloisten ns:n esittämänä
Kaleva	1.11.1958	Pohjoispohjalaisten kuvaamataiteilijoiden yhteisnäyttely
Kaleva	24.9.1970	Unto Immonen: Paavo Pyhtilän näyttely
Kaleva	4.11.1970	kuva kuvateksteineen
Kaleva	4.11.1970	Rovaniemellä vielä monta näyttelyä tänä vuonna
Kaleva	29.11.1970	Olavi Keskinen: Paavo Pyhtilän näyttely Rovaniemellä
Kaleva	5.12.1970	12 pohjoissuomalaista möi kuvia valtion kokoelmiin
Kaleva	24.7.1971	Olli Simola: Näyttely vailla minuutta
Kaleva	5.11.1971	130 tekijää läpäisi kuvataidejärjestöjen vuosinäyttelyn seulan
Kaleva	29.1.1972	Kulttuurirahaston apurahojen jako Ylivieskassa
Kaleva	29.10.1972	J. Kananoja: Paavo Pyhtilä Ylivieskassa
Kaleva	4.1.1984	Martti Salovaara: Kuukauden taiteilija Raahessa - Paavo Pyhtilän töitä Pariisiin
Kaleva	21.2.1984	otsikotta
Kaleva	11.11.1985	otsikotta kuva kuvateksteineen
Kaleva	29.11.1985	Heikki Kastemaa: Kirjavassa seurassa
Kaleva	21.12.1985	MP: Maaherra pistäytyi nyt Raahessa (Pattijoen kunta luovutti Paavo Pyhtilän kرافيikkaa (sic!) eläköityvälle maaherralalle)
Kaleva	22.2.1986	Miljoonia ei ollut satojatuhansia kyllä
Kaleva	19.2.1987	otsikoton leike laajemmasta artikkelista (Eino Kastellin haastattelussa kuvan taustana Paavo Pyhtilän kaksi teosta)
Kaleva	27.2.1987	Marianne Puskala: Taiteen tekeminen on elämän suola - Paavo Pyhtilä 60 vuotta
Kaleva	3.3.1987	Akvarellikurssi Raahessa (Paavo Pyhtilä jyrättäjänä)
Kaleva	19.4.1989	Suomelaa ja Pyhtilää etelässä
Kaleva	5.7.1993	Riitta Mäkelä: Taidetta kotona ja kahvilassa
Kaleva	27.7.1994	Murtovaara: Katri Tuomela piirsi ykköstitilan kansainvälisessä kilpailussa
Kaleva	20.4.1995	Anja Vähäaho: Salaisuuksien portilla
Kaleva	27.2.1997	Helge Murtovaara: Haaveammatissa lähes 30 vuotta
Kaleva	30.6.2007	Timo Myllykoski: Paavo Pyhtilästä Raahen Pekka
Kaleva	14.7.2007	Riitta Mäkelä: Elämän kiertokulku
Kaleva?	5.4.1970	Ostrobotnialla avattiin: "Kolmas näyttely korkeatasoisin"
Kansan Lehti	18.4.1971	kuva kuvateksteineen
Kansan Lehti	24.4.1971	Seppo Järvinen: Taiteellista laadukkuutta
Kansan Tahto	24.2.1998	Maija Aalto: Paavo Pyhtilän sivellin tutkii ihmisen revii-rejä
Kansan Uutiset	1.3.1972	Ahti Susiluoto: Paavo Pyhtilä, Mauno Mattila, Väinö Pajaslaihi [po Pajasalmi], Strindberg (Päivämäärä epävarma)
Kaupparehti	2.3.1972	Pirkko Ropponen: Kolmikko Strindbergillä
Keskipojhanmaa	11.8.1978	RP: Paavo Pyhtilän taidetta
Keskipojhanmaa	9.8.1994	Risto Alatalo: Pyhtilän kuvataide puhuttelee katsojaa
Keskipojhanmaa	11.4.1995	Leena Ahlholm: Selkeästi ihmisestä ja maailman tilasta (Ylivieskan näyttelystä Arsis Galleriassa 11.-28.4.1995, päivämäärä epävarma)
Keskipojhanmaa	26.2.1998	Soile Seppä: Materiaalina mielen kaikki kerrokset

Keskipohjanmaa?	9.8.1978	ilmoitus 10.-27.8.1978 näyttelystä K.H.Renlundin museoiden näyttelyhallissa. Päivämäärä epävarma
Kuulumiset-lehti	3.3.1993	Raili Viirret-Heiskari: Pyhtilä jatkaa haavettaan
Lapin Kansa	24.11.1970	kuva kuvateksteineen
Liitto	29.4.1971	R. M-mo [= Raimo Metsänheimo]: Näyttelytoimintaa
Liitto	9.5.1971	Unto Immonen: Paavo Pyhtilän läpimurto
Liitto	26.5.1971	R. M-mo [= Raimo Metsänheimo]: Siian, Pyhän kuvia
Liitto	29.1.1972	Kulttuurirahasto jakoi 35000 markkaa apurahoja
Liitto	22.2.1972	Eino Kastelli: Liikemiehestä taiteilijaksi
Liitto	25.3.1977	otsikotta kuva kuvateksteineen
Liitto	7.2.1981	[Veikko Heilala?:] Paavo Pyhtilä, puhtaiden värien ja tarkan työn tekijä
Liitto	5.11.1985	Raahen Taiteilijaseuralta näyttely, matrikkeli ja kortti-sarja
Liitto	24.11.1985	Taina Puumalainen: Linjalla
Liitto	29.6.1986	Kulttuuripersoona - näky Raahessa (Paavo Pyhtilän teos kuvituksena kulttuuripoliittisessa artikkelissa)
Liitto	1.7.1986	"Kuvissa on tulevaisuus mukana" (Paavo Pyhtilän kotinäyttely 27.6.-6.7.1986)
Liitto	9.7.1986	Artturi Puusti: Pyhtilä valoa vasten (Paavo Pyhtilän kotinäyttely 27.6.-10.7.1986 (NB! jatkettu aika?))
Liitto	23.10.1986	Artturi Puusti: Ontuva aluenäyttely (Oulun läänin aluenäyttely -31.10.1986 Kajaanin taidehallissa)
Liitto	2.7.1993	Veikko Heilala: Jotain Mettalanmäellä
Maaselkä	4.8.1994	VN: Tarjolla oivalluksia, huumoria, arvoituksia
Pohjalainen	6.4.1986	Elämännäköisiä töitä pohjoisesta (Raahen Taiteilijaseura Seinäjoen Taidehallissa 5.4.-4.5.1986)
Pohjolan työ	7.5.1970	KH: Pohjalaismaalarit Ostrobotnialla
Pyhäjokiseutu	4.11.1970	kuva kuvateksteineen
Pyhäjokiseutu	3.3.1993	Luonto, ihminen ja elämänarvot
Pyhäjokiseutu	3.10.2002	Marjatta Kurvinen: Näyttely täynnä myönteisiä ajatuksia
Raahelainen	3.5.1974	Katoavaa kaupunkia: Paavo Pyhtilän Raahen-näyttely
Raahelainen	4.4.1979	Meri on tyyni Paavon tauluissa
Raahelainen	2.10.1979	Paavo Pyhtilän tauluja Helsingissä
Raahelainen	5.11.1985	Raahen Taiteilijaseuran vuosinäyttely avattiin
Raahelainen	22.12.1985	otsikoton leike laajemmasta artikkelista (kirkkoherra Pekka Nuutisen haastattelussa kuvan taustana Paavo Pyhtilän teos)
Raahelainen	25.2.1986	Pyhtilälle ja Männylle apurahat
Raahelainen	22.4.1986	Raahen Taiteilijaseuralla onnistunut näyttely (Raahen Taiteilijaseura Seinäjoen Taidehallissa 5.4.-4.5.1986)
Raahelainen	12.6.1986	Unto Immosen taidetta pääkirjastossa (Paavo Pyhtilä välitti Immosen taidelahjoituksen kaupungin edustajille)
Raahelainen	26.6.1986	Pyhtilä avaa näyttelyn huomenna (Paavo Pyhtilän kotinäyttely 27.6.-6.7.1986)
Raahelainen	7.10.1986	Muinsonen ja Pyhtilä mukana aluenäyttelyssä
Raahelainen	5.2.1987	Raahen Taiteilijaseuralla näyttely Kajaanissa (Raahen Taiteilijaseura Kajaanin Taidehallissa 5.-22.2.1987, juryttäjinä Tauno Ohenoja ja Paavo Pyhtilä)
Raahelainen	27.2.1987	"Taide on elämän suola" - Paavo Pyhtilä 60 vuotta
Raahelainen	5.11.1992	Pelkkä kuva ei riitä - Pyhtilä hakee taiteestaan henkisiä arvoja
Raahelainen	5.11.1992	Pyhtilä hakee taiteestaan henkisiä arvoja
Raahelainen	5.6.1999	LM: Maalauksia, jotka avautuvat jokaiselle katsojalle eri tavalla
Raahelainen	24.2.2007	Laura Tolonen: Kun mieli on kirkas ja käsi vakaa
Raahelainen	4.7.2007	Laura Tolonen: Ja vuoden Pekka on...
Raahen Seuru	27.4.1972	Liisa Halonen: Paavo Pyhtilän näyttely
Raahen Seutu	19.9.1970	U. Immonen: Paavo Pyhtilän näyttely
Raahen Seutu	24.4.1971	kari junnikkala: Vihannin taidenäyttely
Raahen Seutu	29.4.1971	Paavo Pyhtilällä menestystä Tampereella
Raahen Seutu	19.5.1971	Paavo Pyhtilä: Näköhavaintoja seminaarin 75-vuotisjuhlan taidenäyttelystä
Raahen Seutu	18.12.1971	Paavo Pyhtilän töille kiitosta Turun näyttelyssä
Raahen Seutu	29.1.1972	Kritiikki ja apuraha Paavo Pyhtilän kannustajina
Raahen Seutu	15.9.1973	ilmoitus 16.-30.9.1973 kotinäyttelystä
Raahen Seutu	7.5.1974	Aarre Aunola: Pyhtilän Raahen-työt kertovat uudistumisesta
Raahen Seutu	1.4.1978	willikko: ykskaks yllättäen - 10 kysymystä
Raahen Seutu	23.10.1979	Unto Immonen: Paavo Pyhtilän näyttely Helsingissä
Raahen Seutu	13.3.1984	Taiteessa tärkeää vain se, jota ei voi selittää
Raahen Seutu	30.8.1985	Vuorineuvos Haaviston lämpimät läksiäiset

Raahen Seutu	25.2.1986	Taideapurahoja tuli Raaheenkin
Raahen Seutu	20.4.1986	Raahen Taiteilijaseuralla näyttely Seinäjoella (Raahen Taiteilijaseura Seinäjoen Taidehallissa 5.4.-4.5.1986. Päivämäärä epävarma)
Raahen Seutu	22.4.1986	"Taiteilijat" palkittiin Osuuspankkien kilpailussa (Osuuspankkien kansainvälinen kuvaamataitokilpailu 1986. Paavo Pyhtilä yhtenä raadin jäsenenä)
Raahen Seutu	13.6.1986	Unto Immosen näyttely kirjastossa (Paavo Pyhtilä välitti Immosen taidelahjoituksen kaupungin edustajille)
Raahen Seutu	24.6.1986	Näyttelyissä mielenkiintoista (Paavo Pyhtilän kotinäyttely 27.6.-6.7.1986)
Raahen Seutu	29.6.1986	VK [=Vappu Kallio?]: Paavo Pyhtilän kotigalleria avoinna yleisölle (Paavo Pyhtilän kotinäyttely 27.6.-6.7.1986)
Raahen Seutu	5.2.1987	Raahen Taiteilijaseuran näyttely Kajaanissa (Raahen Taiteilijaseura Kajaanin Taidehallissa 5.-22.2.1987, juryttäjinä Tauno Ohenoja ja Paavo Pyhtilä)
Raahen Seutu	19.2.1987	Taidetoimikunnan apuraha Pyhtilälle
Raahen Seutu	27.2.1987	Paavo Pyhtilän suurnäyttely ei mahdu Raaheen
Raahen Seutu	12.4.1987	Yli 600 taiteilijaa (Osuuspankkien kansainvälinen kuvaamataitokilpailu 1987)
Raahen Seutu	19.11.1992	Vappu Kallio: Pyhtilän pyhiinvaellus
Raahen Seutu	4.3.1993	Raili Viirret-Heiskari: Pyhtilän matka jatkuu
Raahen Seutu	15.9.1994	Vappu Kallio: Ei myyminen eikä nimi ole tärkeää, vain maalaaminen
Raahen Seutu	12.4.1996	Vappu Kallio: Taidenautintoja Pyhtilän galleriassa
Raahen Seutu	27.2.1997	Vappu Kallio: Kun on saanut vain yhden elämän
Raahen Seutu	6.6.1997	Pyhtilä ei selittele
Raahen Seutu	8.6.1999	Sari Ruotsalainen: Pyhtilän sivellin ei kuivu
Raahen Seutu	16.3.2001	Sari Ruotsalainen: Kaikki alkaa piirroksesta
Raahen Seutu	26.2.2002	Sari Ruotsalainen: Taiteilijan on sivellin
Raahen Seutu	25.6.2004	Sari Ohinmaa: Uudistunut Pyhtilä tekee hyvää
Raahen Seutu	28.6.2007	Maarit Kesti: Totuus esillä Myötätulessa
Raahen Seutu	2.7.2007	Laura Kotila: Oman tiensä kulkija
Raahen Seutu	4.7.2007	Laura Kotila: Malttia ja rohkeutta, raahelaiset
Raahen Seutu	21.12.2007	Sari Ohinmaa: Lepistölle taidetunnustus
Raahen Seutu	24.12.2007	Laura Kotila: Klubin taulut kaikkien nähtävälle
Raahen Seutu?	?1970	U. Immonen: Hämeenlinnan valtakunnallinen näyttely
Raahen Seutu?	1.5.1974	Kaupasta taidehalliksi
Raahen Seutu?	26.4.1977	ilmoitus 27.4.-8.5.1977 kotinäyttelystä. Päivämäärä epävarma
Raahen Seutu?	19.10.1977	ilmoitus Osasto N:n vierailusta 20.10.1977
Raahen Seutu?	22.11.1977	Kemistä Raaheen (artikkeli Kemian kulttuurilautakunnan vierailusta Raaheen)
Raahen Seutu?	30.6.1978	ilmoitus 1.-31.7.1978 kotinäyttelystä. Päivämäärä epävarma
Raahen Seutu?	27.6.1980	ilmoitus 28.6.-13.7.1978 kotinäyttelystä. Päivämäärä epävarma
Raahen Seutu?	1.7.1983	ilmoitus 2.-10.7.1983 kotinäyttelystä. Päivämäärä epävarma
Raahen Seutu?	25.6.1985	ilmoitus 27.6.-11.7.1985 kotinäyttelystä. Päivämäärä epävarma
Sanomalehti Vaasa	30.3.1973	S.H.: Värien selkeyttä
Seinäjoeki?	4.4.1986	Raahelaiset Taidehallissa: Taidetta moneen makuun (Raahen Taiteilijaseura Seinäjoen Taidehallissa 5.4.-4.5.1986. Päivämäärä epävarma)
Sirp - virolainen kulttuurilehti	18.2.2005	ilmoitus näyttelystä -28.2.: Tartu Pildikoridor, Vanemuise 19: Paavo Pyhtilä skannomontaažid "Raahe randadelt"
Suomen sosialidemokraatti	29.2.1972	Tapani Kovanen: -
Suomenmaa	24.2.1998	Ulla-Maija Heikkilä: Niin kauan on maalattava kun sanottavaa riittää
Turun Sanomat	25.11.1971	Kubistin kuvat
Turun Sanomat	21.4.1989	Jarkko Laine: Valoa varten
Turun Sanomat?	25.11.1971	Osmo Laine: Maalari Raahesta
Uusi Suomi	26.11.1971	otsikoton leike laajemmasta artikkelista
Uusi Suomi	27.2.1972	otsikoton leike laajemmasta artikkelista
Uusi Suomi	20.10.1979	A.I.Routio: Ajatuksia autiudessa
Uutispäivä Demari	17.8.2007	Lauri Oilinki: Ikääntyminen uusi aihe 80-vuotiaalle taiteilijalle
Vaasa	28.3.1973	otsikotta kuva kuvateksteineen
Vaasa	22.11.1976	otsikotta kuva kuvateksteineen
Vaasa-lehti	22.11.1976	SH: Milloin Pohjolan nähdä mä saan
Vasabladet	28.3.1973	Debattinlägg
Vasabladet	1.4.1973	Åsa Jern: Paavo Pyhtiläs 28 spontana och glättiga bil-

		<i>der</i>
Vasabladet	23.11.1976	Åsa Jern: Bilder man inte tröttnar på
Yhteishyvä	nro 3 / 1998	Paavo Pyhtilä esillä Oulussa (näyttely Neliö-Galleriassa 20.2.-)
Åbo Underrättelser	25.11.1971	-om: Paavo Pyhtilä – färgglad kubist
Österbottningen	11.8.1978	otsikotta kuva kuvateksteineen

7.3. Kirjallisuus

Kaikkiin tässä kirjallisuusluettelossa mainitsemini teoksiin en ole työssäni suoraan viitannut. Pidän kuitenkin tärkeänä niidenkin teosten sisällyttämistä tähän luetteloon, jotka ovat ohjanneet ajatuksiani tutkimusprosessin aikana. Olen kirjannut kysymyksiä tutkittavalleni monien teosten pohjalta teoksia kirjaamatta. Liittämällä tähän kaikki ne teokset, jotka syksyn 2006 ja kevään 2008 välisenä aikana ovat mielestäni aiheeseeni liittyneet, tulen myös helpottamaan omaa – ja toivottavasti muidenkin – jatkotutkimusta.

- Aaltola, Juhani et al. (toim., 2001a): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1** – Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle (toim. Juhani Aaltola, Raine Valli). PS-kustannus, Jyväskylä
- Aaltola, Juhani et al. (toim., 2001b): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2** – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin (toim. Juhani Aaltola, Raine Valli). PS-kustannus, Jyväskylä
- Aikuiskasvatuksen perusanasto (1998)** – Basic Adult Education Terminology. suomi – englanti – suomi / Finnish – English – Finnish. Toimittaneet / Edited By Anne Rosenius - Kimmo Absetz - Timo Toiviainen. Vapaan Sivistystyön Yhteisjärjestö – Finnish Adult Education Association, Helsinki: www.vsy.fi/julk/Wsanasto.PDF (4.5.08)
- Andersen, H. C. (1956):** Kootus sadut ja tarinat – I osa. Suomentanut Maila Talvio. 3. painos. WSOY, Helsinki
- Answers.com:** <http://www.answers.com/topic/autodidacticism> (4.5.08)
- Arpo, Robert (2004):** *Taiteilija tietoyhteiskunnassa - Tietoyhteiskuntastrategioiden taiteilijakuva ja tekijänoikeuslainsäädännön muutosten vaikutus taiteilijana toimimisen edellytyksiin.* Artikkeliteoksessa **Taiteilija Suomessa**, sivut 131–151
- Arpo, Robert (toim., 2004): Taiteilija Suomessa.** Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset. Taiteen keskuustoimikunnan julkaisu n:o 28. Taiteen keskuustoimikunta. Helsinki
- Asunmaa, Martti:** Pohjoispohjalaisen kulttuuri-identiteetin juuria -verkkojulkaisu: www.kirjastovirma.net/kulttuuri-identiteetti/ (4.5.08)
- Bourdieu, Pierre (1985):** Sosiologian kysymyksiä (käännös: J. P. Roos). Osuuskunta Vastapaino, Tampere
- Csikszentmihályi, Mihály (2005):** Flow – elämän virta – tutkimuksia onnesta, siitä kun kaikki sujuu (suomentanut Ritva Hellsten). Rasalas, Helsinki
- Dewey, John (1958):** Art as experience. 18. painos, New York
- Dickie, George (1981):** Estetiikka – tutkimusalue, käsitteitä ja ongelmia. Suomentanut Heikki Kannisto. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki
- Dickie, George (1984):** The art circle – a theory of art. Haven, New York
- Dickie, George (1987):** *Paluu taideteoriaan.* Teoksessa **Taide ja filosofia**, Helsinki
- Doerner, Max (1954):** Maaliaineet ja niiden käyttö taidemaalauksessa; alkuteoksen... vuonna 1944 valmistuneesta 8. painoksesta suomentanut Aune Lindström; luvun *Praktische Denkmalspflege (Taiteellisten muistomerkkien huolto)* suomentanut Oiva Talvitie, 2. painos. Tammi, Helsinki
- Donner, Henrik Otto (2002):** *Pikakuvia taiteilijan elämästä.* Artikkeliteoksessa **Taiteen mahdollisuuksista enemmän:** taide- ja taiteilijapoliittisen ohjelmaehdotuksen oheisjulkaisu, sivut 46–48
- Eldridge, Richard (2005):** An introduction to the philosophy of art. Cambridge University Press New York, 2. painos, Cambridge
- Erkkilä, Helena – Vesanen, Marja (1989):** Miten taiteilijaksi tullaan? Hanki ja jää, Helsinki
- Eteläpelto, Anneli et al. (toim., 1999): Oppiminen ja asiantuntijuus – työelämän ja koulutuksen näkökulmia** (toim. Anneli Eteläpelto – Päivi Tynjälä), 1. painos. WSOY, Helsinki
- Frey, Bruno S. – Pommerehne, Werner W. (1989):** Muses and markets : explorations in the economics of the arts. Blackwell, Oxford
- Gallen-Kallela, Kirsti (1964):** Isäni Akseli Gallen-Kallela 1 – Vuoteen 1890. WSOY, Helsinki
- Gallen-Kallela, Kirsti (1967):** Isäni Akseli Gallen-Kallela 2 – Elämää isän mukana. WS, Helsinki
- Granö, Veli et al (toim., 2000): Itse tehty elämä – ITE:** (Veli Granö, Martti Honkanen, Erkki Pirtola, toimitustyö Raija Kallioinen). Maaseudun sivistysliitto, Maahenki, Helsinki
- Haapala, Arto et al (toim., 1993): Taide ja filosofia 2** – Kauneudesta kauhuun: kirjoituksia taidefilosofiasta (toim. Arto Haapala ja Markus Lammenranta). Gaudeamus, Helsinki
- Haapala, Arto et al. (toim., 1993): Kauneudesta kauhuun – Taide ja filosofia 2** (toim. Haapala, Arto – Lammenranta, Markus). Gaudeamus, Helsinki

- Hakanen, Liisa (1990):** Taiteilijana Pohjanmaalla – selvitys taiteilijan asemasta Vaasan läänissä. Vaasan läänin taidetoimikunta, Vaasa
- Hakkarainen, Kai – Lonka, Kirsti – Lipponen, Lasse (2005):** Tutkiva oppiminen – järki, tunteet ja kulttuuri oppimisen sytyttäjinä; kuvitus: Laila Nevakivi, Asta Raami. WSOY, 7. painos, Helsinki
- Hallikainen, Pertti (toim., 1968): Kirjallisuuden tutkijain seuran vuosikirja 23.** Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki
- Halosten museosäätiö 35 vuotta (2006):** kirjoittajat: Ulla Bovellan et al., teoskuvat: Olli Lähdesmäki. Halosten museosäätiö, Lapinlahti
- Hautala, Kristiina (1973):** Kuvataiteilijakunnan rakenne ja taloudellinen asema 1970. Helsinki
- Haynes, Deborah J. (1997):** The vocation of the artist. Cambridge University Press, Cambridge
- Heikkinen, Merja & Karttunen, Sari (1995):** Defining Art and Artists as a Methodological Problem and a Political Issue. Paper Prepared for the ECPR Planning Session, Politics and the Arts, Bordeaux, April 27th - May 2nd 1995. The Arts Council of Finland. Helsinki
- Heikkinen, Merja (1989):** Tilannekuva kirjailijoista – tutkimus kirjailijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla. Valtion painatuskeskus. Helsinki
- Heikkinen, Merja (2007):** Valtion taiteilijatuki taiteilijan määrittelijänä. Määrittelyvallan ehtoja ja ulottuvuuksia pohjoismaisen tukimallin suomalaisessa muunnelmassa. (State support for artists and the power of definition in the Finnish variant of the Nordic model of artists' support. Abstract.) Taiteen keskustoimikunta. Tutkimusyksikön julkaisuja n:o 32. Helsinki
- Heimo, Anne (2003):** *Itseoppineiden luovuuden hedelmiä.* Teoksessa *Elore* 1/2003, 10. vuosikerta. Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry., Joensuu. URL: cc.joensuu.fi/~loristi/1_03/hei103.html (4.5.08)
- Heinänen, Seija (2006):** Käsiyö - taide – teollisuus – Näkemyksiä käsityöstä taideiteollisuuteen 1900-luvun alun ammatti- ja aikakauslehdissä. Jyväskylän studies in humanities 52. Elektroninen aineisto: <http://dissertations.jyu.fi/studhum/9513924025.pdf> (4.5.08)
- Heiskanen, Veijo (2005):** *Itseoppineen paluu.* Teoksessa *Tutkiva ja kehittävä ammattikorkeakoulu.* Edita, 2. p., Helsinki, sivut 279–295. Myös verkkojulkaisuna: www.helsinki.fi/oik/global-governance/Mallisivusto/tutkimus/Itseoppineen_paluu%5B1%5D.pdf
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000):** Tutkimushaastattelun teoria ja käytäntö. Yliopistopaino, Helsinki
- Ilonen, Juha – Yläoutinen, Jyrki (1984):** Ateljee – kuvataiteilijan työväline. Valtion kuvataidetoimikunta. Valtion painatuskeskus, Helsinki
- Immonen, Pirjo et al (toim., 2007): ITE korvessa – Nykykansantaiteen vuosikirja 5** (toim. Pirjo Immonen ja Elina Vuorimies). Maahenki, Helsinki
- Irjala, Auli (1993):** Säveltaiteilijan toimeentulo tutkimus säveltaiteilijakunnan rakenteesta ja taloudellisesta asemasta Suomessa vuonna 1989. Painatuskeskus, Helsinki
- Jama, Olavi et al. (toim., 2004): Tie taiteilijaksi – väliasema Orivesi.** (toim. Olavi Jama ja Terhi Kouvo), valokuvat: Saku Paasilahhti... et al. Kansanvalistusseura, Helsinki
- Janson, H. W. (1965):** Suuri taidehistoria – maalaustaide, kuvanveisto ja arkkitehtuuri historian aamunkoitosta nykypäivään; suomennos Juhani Peltonen ja Pekka Suhonen; suomennoksen tarkastanut Sakari Saarikivi. WSOY, Porvoo
- Joyce, James (1982):** Taiteilijan omakuva nuoruuden vuosilta, suomennanut Alex Matson. 3. painos. Tammi, Helsinki
- Jämsänen, Auli (2006):** Matrikkeltaiteilijaksi valikoituminen: *Suomen Kuvaamataiteilijat* -hakuteoksen (1943) kriteerit. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto, taidehistorian laitos, Jyväskylä
- Järvelä, Marja (1991):** Palkkatyö ja koulutustarve – tutkimus palkkatyön kasvusta, ammatillistumisesta ja toimijoiden strategioista Suomessa toisen maailmansodan jälkeen. Väitöskirja, Helsingin yliopisto. Tutkijaliitto, Helsinki
- Jääskinen, Aune et al. (toim., 1985): Taidemaalaria tapaamassa** (toim. Aune Jääskinen, Ari Latvi, Soili Sinisalo, haastattelujen käännökset: Jarl Olof Tallqvist, Marika Österberg; esipuheen ja teosluettelon käännökset: Tom Sjöberg, valokuvat Museokuva...et al.). Suomen taideakatemia, Helsinki
- Kalervo, Pekka (toim., 1935): Tahdotko menestyä – elämänohjeita.** Swett Mardenin y.m. mukaan toimittanut Pekka Kalervo, 4. painos, Otava, Helsinki
- Kanerva, Anna – Lehikoinen, Kai (2007):** Menestyksen jonglöörit – luovien alojen täydennyskoulutus ja sen arvo -esiselvitys. IADE:n julkaisusarja 1/2007, Suomen taideyliopistojen koulutus- ja kehittämiseninstituutti, Helsinki: http://www.iade.fi/midcom-serveattachmentguid-a1b8cc5ec56e11dbb873679276124cd44cd4/menestyksen_jongl---rit.pdf (4.5.08)
- Kantokorpi, Otso (2004):** *Taidemaailmaan.* Teoksessa *Tie taiteilijaksi*, sivut 10–24
- Kantokorpi, Otso (2006):** *ITE-taide hakee normaalitilaa.* Artikkeliteoksessa *ITE lakeuksilla*, sivut 14–19
- Karhunen, Paula – Niininen, Mikko (2003):** Taidealojen ammattikoulutus -esiselvitys. Työpapereita 41. Taiteen keskustoimikunta, Tutkimusyksikkö, Helsinki
- Karhunen, Paula – Rensujeff, Kaija (2006):** Taidealan koulutus ja työmarkkinat – ammatillisen koulutuksen määrä ja valmistuneiden sijoittuminen. (Professional training in the arts and the labour market. Summary.) Tutkimusyksikön julkaisuja n:o 31. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki
- Karhunen, Paula (2002):** Tilastotietoa taiteilijoiden määrästä. Tilastotiedote 1/2002. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki
- Karhunen, Paula (2004):** Taiteilijakoulutus Suomessa – kehityslinjoja 1960-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa: Robert Arpo (toim.): *Taitelija Suomessa.* Taiteellisen työn muuttuvat edellytykset. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja n:o 28, Helsinki
- Karttunen, Sari (1988):** Taide pitkä – leipä kapea. Tutkimus kuvataiteilijoiden asemasta Suomessa 1980-luvulla. Taiteen Keskustoimikunnan julkaisuja Nro 2. Valtion painatuskeskus, Helsinki

- Karttunen, Sari (1990):** Jokaisen silmissä kaikkien hampaissa – tutkimus Suomen kuntien taidehankinnoista 1980-luvun puolivälissä. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja nro 10. Taiteen keskustoimikunta, VAPK-kustannus, Helsinki
- Karttunen, Sari (1992):** Kuvataiteilijan ammatti – katsaus viimeaikaisiin tutkimussuuntauksiin taiteilijan asema -tutkimuksen näkökulmasta. Työpapereita Nr 15, Taiteen keskustoimikunta, Helsinki
- Karttunen, Sari (2000):** Exactly who and what is a photographic artist? Experimenting with emic criteria in a "status-of-an-artist-study". Työpapereita No 34. Taiteen keskustoimikunta, 2000
- Karttunen, Sari (2002):** Taiteilijan määrittely – refleksiivisyyden esteitä ja edellytyksiä taidepoliittisessa tutkimuksessa. Väitöskirja, Joensuun yliopisto, Joensuu
- Karttunen, Sari (2004):** *Taiteilijoiden lukumäärän kehitys 1950-luvulta 2000-luvulle – kasvaako työvoima työllisyyttä nopeammin?* Teoksessa **Taiteilija Suomessa**, sivut 13–36
- Karttunen, Sari (2006):** Kuvataiteilijoiden koulutusurat: ammatti-opinnot Suomessa ja ulkomailla. Tilastotietoa taiteesta nro 37. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki
- Keränen, Minna (2008):** *Palokärjen jäljillä*. Artikkel **Suur-Jyväskylän lehdessä** 23.4.2008, sivu 20
- Keskinen, Vesa – Penttinen, Kirsti (1986):** Helsinkiläiset taiteilijat – taiteilijakunnan rakenne sekä työ- ja elinolot. Helsingin kaupunki, Kulttuuriasiaankeskus, Helsinki
- Kinanen, Pauliina (toim., 2007):** *Museologia tänään*. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Suomen museoliitto, Helsinki
- Kivinen, Osmo (2004):** *Ikuisen oppimisen evankeliumi*. Teoksessa **Elinikäinen oppiminen**, sivut 175–193
- Kivirinta, Marja-Terttu (2006):** *ITE-ilmio on murttanut yhtenäiskulttuurin vahvaa muuria*. Artikkel **ITE lakeuksilla**, sivut 20–25
- Knuuttila, Seppo (toim., 2002):** **ITE rajoilla** – Nykykansantaiteen vuosikirja 1. Maahenki, Helsinki
- Knuuttila, Seppo (toim., 2003):** **ITE käsillä** – Nykykansantaiteen vuosikirja 2. Maahenki, Helsinki
- Knuuttila, Seppo (toim., 2005):** **ITE paikalla** – Nykykansantaiteen vuosikirja 3. Maahenki, Helsinki
- Koivunen, Hannele (2004):** Onko kulttuurilla vientiä? Opetusministeriön, ulkoasiainministeriön ja kauppa- ja teollisuusministeriön Kulttuurivienti -hanke. Selvitysmiehen raportti. Opetusministeriön julkaisuja 2004:22. Opetusministeriö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto, Helsinki
- Koti-, käsi- ja taideteollisuusalan opetusneuvottelukunnan mietintö (1977):** Komiteanmietintö 1977, 4. Opetusministeriö, Helsinki
- Kotila, Hannu et al. (toim. 2005):** **Tutkiva ja kehittävä ammattikorkeakoulu** (toim. Hannu Kotila ja Arto Mutanen). Edita, 2. painos, Helsinki
- Kranz, Kurt (1964):** Nähdä, ymmärtää, kiintyä – tie taiteen valtakuntaan. Suomentanut Seppo Niinivaara. Aalto, Helsinki
- Kretschmer, Ernst (1951):** Nerous ja ihminen. Suomennoksen toim. Veli Valpola. WSOY, Porvoo
- Kris, Ernst – Kurz, Otto (1979):** Legend, myth, and magic in the image of the artist – a historical experiment (englanninnos Alastair Laing; Lottie M. Newman). Yale University Press, New Haven < alkuteos: *Die Legende vom Künstler*: Ein historischer Versuch, 1934, Krystall Verlag, Wien
- Kupiainen, Jari (2002):** *Itse tehty toimijuus: miten taidejärjestelmä ja yhteisöllinen luovuus voivat tukea toisiaan*. Artikkel **ITE rajoilla**, sivut 48–53
- Kuvataiteen koulutus ja tutkimus Suomessa 2007 (2008)**. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:17. Opetusministeriö, Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto, Helsinki. Verkkojulkaisu: www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2008/liitteet/tr11.pdf?lang=fi (4.5.08)
- Kuvataiteilijat (1972):** Suomen kuvataiteilijoiden henkilöhakemisto 1972. toimituskunta: Heikki Somersalo. Suomen taiteilijaseura, Helsinki
- Kuvataiteilijat 1979 (1981):** Toimituskunta: Heikki Somersalo, Osmo Valtonen, Elina Luukkainen, Juha Ojansivu, Antti Lampisuo, Anne Valkonen, toimittaja Maaretta Jaukkuri. Suomen taiteilijaseura, Helsinki
- Kuvataiteilijat 1986 (1987):** toimituskunta: Mauri Favén, pj...et al.] Suomen taiteilijaseura, Helsinki
- Kuvataiteilijat 1991 (1991)** – taiteilijahakemisto. valintalautakunta: Helmiriitta Honkanen ... et al., toimitustyö ja taitto: Päivikki Kallio. Taide, Helsinki
- Kuvataiteilijat 2004 (2004):** toimittaja: Rauha Lönn. STS:n matrikkelitoimikunta: Otso Kantokorpi... et al., Taide, Helsinki
- Kymmenen taiteilijaa (1962):** Birger Jarl Carlstedt, Ole Kandelin, Anitra Lucander, Ernst Mether-Borgström, Otto Mäkilä, Lars-Gunnar Nordström, Schultz-Köln, Jaakko Somersalo, Per Stenius, Sam Vanni. Koonneet C.-J. af Forselles, L.-G. Nordström. Otava, Helsinki
- Känkänen, Juhani (2005):** Toivon mukaan. Teos, Helsinki
- Laitinen, Sirkka (2003):** Hyvää ja kaunista - Kuvataideopetuksen mahdollisuuksista nuorten esteettisen ja eettisen kasvun tukena. Tämä väitöskirjatutkimukseen pohjautuva luento on esitetty Kasvatustieteen päivillä Helsingissä 20.11.2003. Verkkojulkaisu: www.vink.helsinki.fi/files/Theoria_hyvaajakaunista.html (4.5.08)
- Lammenranta, Markus et al. (toim., 1987):** **Taide ja filosofia** (toim. Markus Lammenranta ja Arto Haapala). Gaudeamus, Helsinki
- Latvi, Ari (1987):** Taiteilijan toiminnan, elinympäristön ja tuotannon dokumentointi – osaselvitys Tampereen taidemuseo - Pirkanmaan aluetaidemuseon Tampereen taiteilijaseuran toimiviin taiteilijajäseniin kohdistuvasta tutkimusprojektista vuosina 1982–1986. Osa 1. Tampereen taidemuseo - Pirkanmaan aluetaidemuseo, Tampere
- Lehtinen, Erno – Palonen, Tuire (1999):** *Kognitio, käytäntö ja kulttuuri: Lintubongarin pidempi oppimäärä*. Teoksessa **Oppiminen ja asiantuntijuus – työelämän ja koulutuksen näkökulmia**, sivut 146–159
- Lepistö, Vappu (1991):** Kuvataiteilija taidemaailmassa – tapaustutkimus kuvataiteellisen toiminnan sosiaalipsykologisista merkityksistä. Tutkijaliitto [Väitöskirja: Tampereen yliopisto]
- Lindström, Aune (1957):** Pekka Halonen : elämä ja teokset. WSOY, Porvoo

- Makkonen, Anna (toim.) (2002):** Karheit kertomuksia. Itseoppineiden omaelämäkertoja 1800-luvun Suomesta. SKS, Helsinki
- Merenmaa, Martti (1925):** Korean Kirstin poika – romaani. Otava, Helsinki
- Merleau-Ponty, Maurice (1993):** Silmä ja mieli. Taide, Helsinki
- Merton, Robert K. – Fiske, Marjorie – Kendall, Patricia L. (1990):** The focused interview – a manual of problems and procedures. Toinen painos. Free Press, New York
- Mitchell, Ritva – Karttunen, Sari (1991):** Why and how to define an artist? – types of definitions and their implications for empirical research results. Arts Council of Finland, Research and Publications Unit, Helsinki
- Muilu, Paavo (1994):** Olkijoen koulun historiaa: www.olkijoki.fi/koulun_perustaminen.shtml (4.5.08)
- Niininen, Mikko (2003):** Tilastotietoa taidealan ammatillisesta koulutuksesta ja työllisyydestä - Statistics on professional training and employment in the arts. Tilastotiedote - Facts and Figures 1 - 2003. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki
- Oino, Lauri et al. (toim., 2006): ITE lakeuksilla – Nykykansantaiteen vuosikirja 4 (päätoimittaja: Lauri Oino, toimituskunta: Arja Elovirta et al.).** Maahenki, Helsinki
- Otto Mäkilä 1904–1955 (1986):** Turun taidemuseo 4.10.–23.11.1986. Luettelon toimittaneet Erik Bergh, Päivi Hovi. käännökset Carla Enbom...et al., valokuvat: Hede-foto...et al. Turun taidemuseo, Turku
- Oulun läänin taidepoliittinen ohjelma (1977).** Oulun läänin taidetoimikunnan julkaisuja N:o 2, Oulu
- Paasilinna, Erno (1989):** Lausui alustaja, joka korosti. Kootut aforismit ja aforistiset lauseet 1967–1987. Otava, Helsinki
- Paavilainen, Maija (2003):** Rafael Wardi – valo varjossa. Kirjapaja, Helsinki
- Penttilä, Johanna (2004):** Kuvataiteen perusopetuksen taidekasvatuskäsityksiä Saari-projekti – ympäristöpainotteinen taidekurssi, käytännön sovellutus kuvataiteen opetussuunnitelman pohjalta [Elektroninen aineisto]. Jyväskylä. Pro gradu -työ, Jyväskylän yliopisto, taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos, taidekasvatus: selene.lib.jyu.fi:8080/gradu/v04/G0000561.pdf (4.5.08)
- Pieni Tietosanakirja (1926):** Toimituskunta: Jaakko Forsman, fil. tohtori, päätoimittaja I. Havu, fil. tohtori; Hannes Salovaara, lehtori; Vilho Setälä, fil. kand.; J. A. Wecksell, fil. kand., toimitussihteerij; Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki. Digitaalinen painos: runeberg.org/pieni (viitattu 4.5.08)
- Pinx. : maalaustaide Suomessa (2002):** Maalta kaupunkiin. Toimituskunta: Helena Sederholm... et al., Weilin+Göös, Espoo
- Pinx. : maalaustaide Suomessa (2003):** Siveltimen vetoja. Toimituskunta: Helena Sederholm... et al., Weilin + Göös, Espoo
- Promet, Lilli (1977):** Eikä rakkaus täyty (alkuteos *Primavera*, suom. Kerttu Mustonen-Hukki). Otava, Helsinki
- Puusti, Artturi (1990): Surrealismi tiennäyttäjänä huomiseen.** Artikkelit **Ruka Art -näyttelyjulkaisussa**, sivut 48–52, Kuusamo
- Pyhtilä, Paavo (1987):** Neljä vuosikymmentä näyttely 1987. Esipuhe Soili Lankia. Raahe
- Rautiainen, Pauli (2006):** Taiteilija-apurahajärjestelmän toimivuus ja koettu vaikuttavuus. Selvitys valtion taiteilija-apurahan saajista 2002–2005. Työpapereita n:o 45. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki
- Rensujeff, Kaija (2003):** Taiteilijan asema – raportti työstä ja tulonmuodostuksesta eri taiteenaloilla. Taiteen keskustoimikunnan julkaisuja n:o 27. Nykypaino Oy, Helsinki
- Rhodes, Colin (2006):** *Primitivismi, ekspressionismi ja outsider-taide*, perustuu *Omissa maailmoissa* -konferenssissa 24.5. pidettyyn alustukseen. Suomen Kirsti Nurmela-Knox. Artikkelit teoksessa **ITE lakeuksilla**, sivut 6–11
- Rintala, Paavo (1959):** Jumala on kauneus. Keuruu
- Rousseau, Jean-Jacques (1965):** Tunnustuksia. Valikoima otteita. 2. painos vuodelta 1965; alkuteos 1770, julkaistu 1782
- Ruka Art -näyttelyjulkaisu**, taidenäyttely Kuusamon Ruka Klubilla 10.6.–23.9.1990. Ruka Art Oy, Kuusamo
- Saha, Hannu (2002):** *Miksi kansa luo?* Artikkelit teoksessa **ITE rajoilla**, sivut 56–61
- Salmenoja, Riitta (1984):** Taiteilijoiden asema ja työmahdollisuudet Mikkelin läänissä. Mikkelin läänin Taidetoimikunnan julkaisuja no 1, Mikkeli
- Sartre, Jean-Paul (1964):** Inho (alkuteos *La Nausée*, 1938, suom. Juha Mannerkorpi). 3. painos, Tammi, Helsinki
- Sederholm, Helena (2002):** *Taiteen rajat*. Artikkelit teoksessa **ITE rajoilla**, sivut 32–37
- Sederholm, Helena (2002):** *Taiteilijuus murroksessa*. Artikkelit teoksessa **Taiteen mahdollisuuksista enemmän: taide- ja taiteilijapoliittisen ohjelmaehdotuksen oheisjulkaisu** / [Taide- ja taiteilijapoliittinen toimikunta TAO, pj. Sirpa Pietikäinen]. Opetusministeriö, Helsinki, sivut 39–45
- Sepänmaa, Yrjö (1982):** *Ympäristöestetiikka*. Teoksessa **Taiteentutkimuksen perusteet**
- Seth, Lennart – Meyerson, Åke (1960):** Avain taiteen maailmaan; suomeksi toimittanut Hertta Tirranen. WSOY, Porvoo
- Siltanen, Tuula (1991):** *Taiteilija – mielikuvat ja todellisuus*, seminaari 25.1.–26.1.1991 -julkaisu: seminaarin puheenjohtajat Tuula Karjalainen ja Jyrki Siukonen; julkaisutyöryhmä Eija Aarnio et al., käännökset Marja Hirvisalo-Lahti ... et al., valokuvat Hannu Aaltonen. Nykytaiteen museo, Helsinki
- Silvennoinen Heikki et al. (toim., 2004):** *Elinikäinen oppiminen* (toim. Heikki Silvennoinen ja Pasi Tulkki. alkuteos 1998). Gaudeamus, Helsinki
- Similä, Aapo (1949):** Taiteilija ja tavallinen ihminen – rajankäyntiä taiteilijakutsumuksesta, kulttuurikriisin tarkkailua taiteessa. Kivi, Helsinki
- Sumu, Ritva-Liisa (1971):** *Suomen kuvataiteilijat*. Teoksessa **Taide 71**. Mitä on olla taiteilijana Suomessa? Suomen Taiteilijaseura, Helsinki, sivut 6-19
- Suomen kuvataiteilijat -verkkomatrikkeli:** www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi (4.5.08)

- Suomen Unesco-toimikunta (1983):** Suositus taiteilijan asemasta. YK:n kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön, Unescon sopimuksia ja suosituksia 11. Suomen Unesco-toimikunta, Helsinki
- Suomi, Vilho (1968):** Autodidaktin lahjakkuuden laatu. Teoksessa **Kirjallisuuden tutkijain seuran vuosikirja 23**, sivut 149–160
- Syrjälä, Leena – Numminen, Merja (1988):** Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopisto, Oulu
- Syrjälä, Leena (2001):** *Tarinat ja elämäkerrat tutkimuksessa*. Teoksessa **Aaltola, Juhani (toim.): Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1**, sivut 203–217. Myös verkkojulkaisuna: https://www.edu.helsinki.fi/svy/kvali/narrat/mat/narrat_elamakerrat.pdf (4.5.08)
- Taide 71 (1971).** Mitä on olla taiteilijana Suomessa? Suomen Taiteilijaseura, Helsinki
- Taide- ja taiteilijapoliittinen toimikunta (2002):** Taide on mahdollisuuksia – ehdotus valtioneuvoston taide- ja taiteilijapoliittiseksi ohjelmaksi. Taide- ja taiteilijapoliittinen toimikunta TAO. Opetusministeriö, Helsinki. Myös verkkojulkaisuna: www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2002/liitteet/opm_41_TAO.pdf?lang=fi (4.5.08)
- Taiteen mahdollisuuksista enemmän (2002):** taide- ja taiteilijapoliittisen ohjelmaehdotuksen oheisjulkaisu / [Taide- ja taiteilijapoliittinen toimikunta TAO, pj. Sirpa Pietikäinen]. Opetusministeriö, Helsinki. Myös verkkojulkaisuna: www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Kulttuuri/kulttuuripoliittikka/linjaukset_ohjelmat_ja_hankkeet/taide-ja_taitelijapoliittinen_ohjelma/liitteet/ohestaop.pdf (4.5.08: NB! taitelijapoliittinen)
- Taiteentutkimuksen perusteet (1982)**, toim. Yrjö Varpio. WSOY, Helsinki
- Takala, Tuija et al. (toim., 1990): Tutkielmia suomalaisesta modernismista** (toim. Tuija Takala ja Juha Hyvärinen). Turun yliopisto, Turku
- TAO**, ks. Taide- ja taiteilijapoliittinen toimikunta
- Tilastotutkimuksen perusteista (1982)** – Vuosina 2001–2003 suoritettujen lukiodiplomien: www.edu.fi/lukio/lukiodiplomit/Diplomi.pdf (4.5.08)
- Tirranen, Hertta (1950):** Suomen taiteilijoita Juho Rissasesta Jussi Mäntyseen – elämäkertoja. WSOY, Porvoo
- Tirranen, Hertta (toim., 1955): Suomen taiteilijoita Alvar Cawénista Wäinö Aaltonen – elämäkertoja.** WSOY, Porvoo
- Tuhkanen, Totti (1988):** Taiteilijana Turussa – tutkimus Turun kuvataiteilijoiden urakehityksestä vuosina 1945–1985, valokuvat: Kari Lehtinen...et al. Taiteen keskustoimikunta, Helsinki
- Tuomi, Jouni – Sarajärvi, Anneli (2006):** Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, 4. painos, Helsinki
- Tuomi, Juhani (2007):** Kuvataiteilijan kuva. Artikkeliverkkolehdessä Paatos 1/2007: www.uta.fi/jarjestot/aatos/paatos/arkisto/107/paatos10704.html (4.5.08)
- Ulbricht, J. (2002):** *Mitä voimme oppia itseoppineilta taiteilijoilta*. Teoksessa Knuutila, Seppo (toim.): **ITE rajoilla**, sivut 38–43 – Translation and republication of original article by the name *Learning from the art of self-taught artists* in **Art Education**, 53(4), 45–49
- Valtion taidekomitean mietintö (1965):** Komiteanmietintö 1965: A 8. Helsinki
- Vasari, Giorgio (1994):** Taiteilijaelämäkertoja Giottosta Michelangeloon. Taide, Helsinki. Alkuteos *Vite de' più eccellenti architetti, pittori, et scultori Italiani* (1550–1568).
- Wittkower, Rudolf and Margot (1969):** Born under Saturn – the character and conduct of artists – documented history from Antiquity to the French Revolution. Norton, New York
- Wolff, Janet (1992):** Social production of art. New York University Press, New York
- Zolberg, Vera L. (1990):** Constructing a sociology of the arts. Cambridge University Press, Cambridge

8. Henkilöhakemisto

A

Aalto, Eeli; 91
Aalto, Mauno (Manu) Viktor; 90
Aalto, Timo; 39
Ahon komitea; 16, 18
Ahponen, Pirkkoliisa; 4
Airas, Mirja; 39
Alakuha, Jussi; 50
Alapoti, Matti; 26
Aleksanteri Suuri; 23
Andersen, Hans Christian; 24
Apollinaire, Guillaume; 24
Arne, Tor; 39
Arpo, Robert; 12

B

Barthes, Roland; 10, 21, 22
Bauchant, Andre; 24
Beardsley, Monroe C.; 20
Benjamin, Walter; 22
Bohman, Hilikka ja Bertil; 117
Bombois, Camille; 24
Bonnard; 45
Botticelli; 23
Bourdieu, Pierre; 5, 10, 11, 21
Braque, Georges; 51, 74, 98, 99, 102, 115
Bürger, Peter; 11

C

Cézanne, Paul; 115
Csikszentmihályi, Mihály; 20

D

Danto, Arthur; 10
Danto, Arthur C.; 5
Derain, André; 24
Derrida; 25
Dewey, John; 29
Dickie, George; 5, 10, 14, 20, 28
Donatello; 19
Donner, Henrik Otto; 44
Duris; 23

E

Eldridge, Richard; 29
Elfvig, Alma Gustaava; 87
Enckell, Carolus; 39, 40, 45, 46
Enovaara, Laura.*Katso* Pyhtilä, Laura
Enovaara, Olli; 58
Enovaara, Yrjö; 54
Erigonos; 23
Erkkilä, Helena; 33, 46, 52
Eumenes Kardialainen; 23
Eupompos; 22

F

Filippos II; 23
Fiske, Marjorie; 5
FLOW; 20, 21, 115
Foucault, Michel; 21, 22
Fra Angelico; 45
Freeman, Mark; 18
Frey, Bruno S.; 15

G

Gallen-Kallela, Akseli; 99
Gauguin, Paul; 98
Ghiberti; 19
Giotto; 4, 19, 23, 45, 47
Giotto di Bondone.*Katso* Giotto
Grosz, Georg; 33
Grönfors, Martti; 5

H

Haarla, Teuri; 26
Hakanen, Liisa; 35
Hakuri, Markku; 39
Halonen, Leena; 26
Halonen, Olli; 27
Halonen, Pekka; 99
Harald, Mia; 165
Harri, Juhani; 39
Harva, Urpo; 5
Haukkavaara, Veikko; 26
Hautala, Kristiina; 30, 36
Hautala, Kristina; 17
Haveri, Minna; 1, 5, 47, 132
Haynes, Deborah J.; 18, 19, 22, 42
Heimo, Anne; 48
Heino, Raimo; 16, 38, 57, 89, 94, 135
Heiskanen, Outi; 39
Heiskanen, Veijo; 25
Heng, Leo; 51, 101, 102
Heng, Leopold.*Katso* Heng, Leo
Hiironen, Eero; 102
Hirsjärvi, Sirkka; 5
Honkasalo, Marja-Liisa; 7
Houdebine, Jean-Louis; 25
Hukka, Veijo; 26
Hurme, Helena; 5
Huttunen, Ida; 92
Huttunen, Vilho; 92
Hänninen, Pentti; 26
Höglund, Lars; 26

I

Ijäs, Mikko; 132
Illich, Ivan; 42
Immonen, Unto; 51, 69, 70, 101, 102, 104, 106, 109, 113, 115, 120
Inkala, Kaarina; 108
Irjala, Auli; 11, 18, 36, 42

J

Jarry, Alfred; 24
Joyce, James; 4
Juvela, Lennu; 110
Jämsänen, Auli; 14

K

Kaipio, Ritva; 1
Kaivanto, Kimmo; 26
Kajanto, Anneli; 4
Kandelin, Ole; 26, 98
Kandinsky, Wassily; 24
Kant, Immanuel; 20
Kantokorpi, Otso; 11, 14, 17, 20, 35, 44,
48
Karhunen, Paula; 10, 45
Karttunen, Sari; 2, 5, 11, 13, 17, 18, 27,
28, 30, 31, 32, 37, 68, 134
Kaukosalo, Kaarina; 59, 110
Kaukosalo, Paavo; 59, 109, 110
Kauppila, Aini; 111
Keinänen, Arvi; 71
Kekkonen, Jalmari; 92
Kendall, Patricia L.; 5
Keskinen, Vesa; 35
Kivimäki, Osmo; 39
Kivinen, Osmo; 42
Klee, Paul; 32
Koivisto, Mauno; 7
Koivunen, Hannele; 47
Kokoschka, Oskar; 81
Koroma, Kaarlo; 16
Koski, Lena; 111
Koskimies-Heng, Inga; 102
Kosonen, Markku; 26
Kotilainen-Ripatti, Maija; 17
Kuivamäki, Kaarina.Katso Inkala, Kaarina
Kunnas, Sini; 26
Kupiainen, Jari; 48
Kuvataiteilijajäseniorit ry; 16, 56, 68, 74
Kyllönen-Kunnas, Päivi; 80
Känkänen, Juhani; 4, 29

L

Lager, Lassi; 45
Lagus, Allan; 92
Lammi, Vilho; 100
Lankia, Soili; 73
Latvi, Ari; 26, 30, 35, 44
Lauanne, Urho; 92
Lehtinen, Erno; 43
Leino, Eino; 100
Lepistö, Matti; 85
Lepistö, Vappu; 5, 12, 20, 26, 33, 37, 46,
68, 126
Lossi, Vilho; 26
Louis, Séraphine; 24
Luoma, Pirkko; 9
Lysippos; 22, 23

M

Maasalo, Antti; 102

Maaseudun Sivistysliitto; 126
Matisse; 45
Merenmaa, Martti; 4
Merton, Robert K.; 5
Metsämuuronen, Jari; 5
Metsänheimo, Raimo; 51, 94, 101, 104
Michelangelo; 4, 19, 98
Mikkola, Matti; 51, 90, 101, 105, 106,
107, 133
Mitchell, Ritva; 18
Mondrian; 45
Monet, Claude; 81
Moulin, Raymonde; 18, 35, 43
Muinonen, Kirsti; 34, 39, 47, 67, 111, 126
Mäkelä, Jukka; 39
Mäkelä, Marika; 40
Mäkeläinen, Veikko; 26
Mäki, Riitta; 4, 27
Mäkilä, Jarmo; 40
Mäkilä, Otto; 36, 76

N

Neuvonen, Kirsi; 20, 39
Niininen, Mikko; 10
Nikkari, Esko; 50
Nordström, Lars-Gunnar; 26, 98
Nummijärvi, Raija; 35
Nurmela-Knox, Kirsti; 49
Nurmi, Kari E.; 4, 133
Nyman, Björn; 26

O

Ogier P; 24
Ohinmaa, Sari; 85
Oinonen, Mikko; 59
Ojala, Hannu; 26
Ojanlatva, Kerttu; 67

P

Paakkinen, Hilja; 108
Paavilainen, Maija; 4
Paavola, Pekka; 70, 113
Paldanius, Aarne; 27, 52
Palonen, Ritva; 36
Pasias; 23
Pasiteles; 23
Pausanius; 23
Pellinen, Jyrki; 26
Penttilä, Johanna; 38
Penttilä, Yrjö; 110
Penttinen, Kirsti; 35
Pettersson, Susanna; 11
Picasso, Pablo; 24, 33, 51, 67, 98, 102,
115
Pipping, Knut; 7
Pirttiaho, Fanni; 58
Pisarro, Camille; 81
Plinius vanhempi; 22, 23
Pohjola, Gunnar; 46, 126
Pommerehne, Werner W.; 15
portinvartijat; 11, 113, 133
Promet, Lilli; 4, 45
Pusa, Unto; 39, 92, 93

Putro, Samuli; 50
Puusti, Artturi; 74
Pyhtilä, Fanny; 51
Pyhtilä, Juho-Pekka; 3
Pyhtilä, Laura; 54, 111
Pyhtilä, Matti; 51
Pyhän sydän; 24
Pykäläinen, Juha; 26
Pyykönen, Otto ja Raili; 70, 113
Päivärinta, Erkki; 27

R

Raahen taiteilijaseura -81 ry; 85, 111
Raahen Taiteilijaseura -81 ry; 56, 74, 94, 111
Raahe-seura ry; 56
Rafael; 19
Raittila, Tapani; 53
Rajala, Eino; 108
Rantanen, Leo; 27
Rantanen, Silja; 40
Reinilä, Yrjö; 58
Rembrandt; 45
Rensujeff, Kaija; 2, 5, 29, 45
Rhodes, Colin; 32, 49
Rintala, Paavo; 4, 120
Riskula, Helge; 46
Roihu, Esko; 51, 58, 59, 101, 108
Roos, Matts; 27
Roquentin; 24
Rothko; 45
Rousseau, Henri; 24, 74
Rousseau, Jean-Jacques; 2, 4
Ryynänen, Pekka; 40, 46, 47
Räsänen, Rauni; 4

S

Saarnivaara, Marjatta; 9
Salmenoja, Riitta; 15
Salo, Katriina; 40
Salomaa, Esko; 27
Sartre, Jean Paul; 24
Saukkonen, Teemu; 40
Scarpetta, Guy; 25
Schalin, Teodor; 91
Schauman, Sigrid; 44
Schildt, Göran; 5, 19
Schjerfbeck, Helene; 99
Sederholm, Helena; 4, 14, 15, 44, 48
Sievänen, Jaakko; 39

Silanion; 23
Simoset; 110
Siponen, Kirsi; 27
Soveliuss-Sovio, Eero; 102, 108, 109
Stålhammar, Veikko; 26
Sumu, Ritva-Liisa; 16, 30
Suomen Taiteilijaseura; 72
Suomi, Vilho; 3, 24, 44
Susi, Nanna; 41
Syrjälä, Leena; 4, 7, 8

T

Tapiola, Marjatta; 40
Tolvanen, Hilja Katariina; 91
Tuhkanen, Totti; 5, 13, 21, 33
Tuomela, Heikki; 40
Tuominen, Immo; 27
Tuovinen, Vilho; 92

U

Uhde, Wilhelm; 24
Ulbricht, J.; 48
Usvamaa-Routila, Sirkka-Liisa; 44

V,W

Valkonen, Leena; 4
Valta, Matti; 27
Valtonen, Mikko; 27
van Gogh, Vincent; 98
Vanni, Sam; 41
Wardi, Rafael; 4, 44, 45
Vasari, Giorgio; 4, 19, 21
Vehvilä, Salme; 91
Vesänen, Marja; 33, 46
Vinci, Leonardo da; 19
Witkower, Rudolf ja Margot; 20
Vivin, Louis; 24
Wolff, Janet; 5, 22
Väisänen, Hannu; 41, 134

Y

Yin, Robert K.; 7

Z

Zeuksis; 23
Zolberg, Vera; 39

9. Kuvaluettelo

Kuva 1: Matrikkeltaiteilijoiden taideopinnot sukupuolen ja ikäpolven mukaan (N=1986), % (Karttunen 2006: 28).....	37
Kuva 2: ITE-taiteen, viihteen, mainonnan ja urheilun suhde taiteeseen (mukaillen Vuorinen 1995: 32) 48	
Kuva 3: Fanni ja Matti Pyhtilä lapsineen (Paavo nuorimpana)	51
Kuva 4: Paavo Pyhtilän omakuva päiväkirjasta n. 1944, kun opinnot Raahen Porvari- ja Kauppakoulun 2-luokkaisessa kauppakoulussa olivat rankimmillaan ja pää tuntui paisuvan (kuvan I.V.Kaitilan <i>Kauppaopin ja -oikeuden oppikirjasta</i> ilmestyi 10. painos Gummerukselta 1944).....	53
Kuva 5: Piirros Paavo Pyhtilän päiväkirjasta vuodelta 1944	54
Kuva 6: Lähtö maailmalle, öljy kankaalle, 1982	56
Kuva 7: Raahen museo vuodelta 1950, omistaja: Raahen Museo, sijoituspaikka: Pakkahuone.....	59
Kuva 8: Pyhtilät asuntonsa portailla Yppärissä 1952	60
Kuva 9: Paavo Pyhtilä omassa Ruoka- ja sekatarvikekaupassaan Raahessa 1961	61
Kuva 10: Paavo Pyhtilän aikajana (kopio tämän työn Liite 2).....	62
Kuva 11: Paavo Pyhtilän aikabudjetti	63
Kuva 12: Paavo Pyhtilän työtilat (vrt Ilonen 1984: 93)	64
Kuva 13: Paavo Pyhtilän ateljeen ikkuna huhtikuussa 2008 (kuva: Mia Harald)	65
Kuva 14: Erkkilän-Vesasen nelikenttä (1989: 42)	66
Kuva 15: Levi, n. 60 x 75, öljy kankaalle, 1970, omistaja Suomen valtio, sijoituspaikka Itä-Suomen lääninhallitus, Joensuu (kuvannut Iris Heino, 2007).....	70
Kuva 16: Aamulehti 16.12.1973 (teoksen osti raahelaissyntyinen professori Kaarlo Kallela).....	72
Kuva 17: Pieniä pihvoja, 1975, omistaja: Nordea, sijoituspaikka: Raahen konttori	77
Kuva 18: Neuvostoliiton pääministeri Kosyginille luovutetaan Paavo Pyhtilän teos Pekkatori (Liitto 25.3.1977)	78
Kuva 19: Jännitteitä, 55x60, öljy kankaalle, 1997, Oulun Taidemuseon kokoelmissa.....	79
Kuva 20: Harhateillä, öljy kankaalle, 1995	80
Kuva 21: Paavo Pyhtilän maalaus "Juhannus(yö) luodolla", 1980	81
Kuva 22: Warum?, 85 x 90, öljy kankaalle, 1976	82
Kuva 23: Kunniakirja kulttuurikilpailusta 1958.....	83
Kuva 24: Uutispäivä Demari 17.8.2007	83
Kuva 25: 60. valtakunnalliset kotiseutupäivät Siika-Pyhäjokialueella, pääpaikkana Raahe, 6.-10.8.2008, teemana Tervasta teräkseen	84
Kuva 26: "Itse tehty" Oulussa 1988	85
Kuva 27: skannomontaasi, A4, 2005	86
Kuva 28: Paavo Pyhtilän todistus ABC-piirustuskoulusta 1956	93
Kuva 29: Paavo Pyhtilälle tärkeitä kirjoja	97
Kuva 30: Unto Immonen Raahen Taiteilijaseuran matrikkelissa.....	103
Kuva 31: Matti Mikkola ateljeessaan 19.12.2007 haastattelun jälkeen.....	107
Kuva 32: Raahen kirkko, 1950, 45x36, öljy kankaalle. Omistaja: Kaarina Inkala	108
Kuva 33: Paavo Kaukosalo Paavo Pyhtilän maalaamana 1951	110
Kuva 34: Raahen Taiteilijaseuran johtokunnan kokous Pyhtilän kotigalleriassa 10.4.82 - allekirjoitukset: Aini Kauppila, Lena Koski, Kirsti Muinonen	111
Kuva 35: Erämaa, 135 x 80, 1990, omistaja: Raahen kaupunki	118
Kuva 36: Paavo Helsingissä 1944/45?	119
Kuva 37: Villa Gyllenberg 6.5.1990	119
Kuva 38: Lauran kanssa Toivomusten lähteellä 3.6.1964 ja kesäkuussa 1988.....	121
Kuva 39: Versailles 1972 (oppaana Madame Leila Lintula, 1. vasemmalta)	122
Kuva 40: Viron taiteilijaseuran pj:n Andres Toltsin ateljeessa 1989	123
Kuva 41: Paavo ja Laura Pyhtilä Savutuvan Apajan pirtissä	123
Kuva 42: Katajanokka 40v, valokuva: Paavo Pyhtilä, 2003.....	125

LIITTEET

Liite 1: Paavo Pyhtilän elämäkerta

Paavo sisarensa Martan kanssa n. 1928

VUOSI 1927

Paavo Aukusti Pyhtilä syntyi 27.2.1927 Pattijoella (nyk. Raahе) kalastaja-pienviljelijä **Matti Arviiti Pyhtilän** (*25.2.1897 Pattijoki, †23.12.1965 Pattijoki) ja **Fanny Maria os. Perälän** (*17.11.1899 Hailuoto, †7.8.1979 Raahе) neljäntenä lapsena

sisarukset

Kerttu Kyllikki (*17.7.1919 Pattijoki, †20.10.1980),
Pekka Matti (*5.5.1921 Pattijoki) ja
Martta Maria (*25.7.1925 Pattijoki, †?.?.2006 Uddevalla, Ruotsi).⁸²⁷

Pyhtilän sukutaulun mukaan

Simo Pyhtilä (eli Töyrä eli Martila eli Prokko eli Tarila eli Pekuri; *22.11.1750 Hailuoto, † 1808 Pattijoki) solmi avioliiton 28.6.1778 Margareetta Ollintytär Pahkalan kanssa (Iijoelta).

Heidän 3./9 lapsensa Pekka Pyhtilä (eli Pekuri; *6.1.1780 Hailuoto † 24.5.1820 Pattijoki) avioitui 1800 Maria Pekantytär Maunolan kanssa (*16.5.1781).

Heidän 3./3 lapsensa Olli Pyhtilä (*14.6.1819 Pattijoki, † 19.7.1888) avioitui Kustaava Myllykankaan kanssa (*2.2.1820, † 18.11.1885).

Heidän 9./9 lapsensa Matti Augusti (Matts August) Pyhtilä (*18.5.1863 Pattijoki, † 13.12.1932 Pattijoki) avioitui 30.4.1889 Maria Lovisa Juhontytär Pahnin (Paani; *16.8.1863 Pattijoki, † 8.3.1954 Pattijoki) kanssa.

Heidän 3./7 lapsensa oli Matti Arviiti Pyhtilä, Paavo Pyhtilän isä ja tämän työn tekijän isänisä.

1942 – 15v

2.9.1942 Paavo tapaa tulevan vaimonsa **Laura Ihanelma Enovaaran** Raahen Pitkälläkadulla (nyk Kauppakatu), jossa nuorilla oli tapana kävellä iltaisin

1943

1.10.1943–31.5.1945 Raahen Porvari- ja Kauppakoulun 2-luokkainen kauppakoulu

1944

1.10.1943–31.5.1945 Raahen Porvari- ja Kauppakoulun 2-luokkainen kauppakoulu

Kesällä 1944 töissä moottorialus Luoto II:ssa, päällikkönä E. Malin, hinaamassa Kemijoen uittolajittelulla Veitsiluoto Oy:n pyräitä⁸²⁸

Syksyllä 1944 Helsingissä kaksi viikkoa "*mm. Stockmannilla, Messuhallissa, Korkiasaarella ja Helsingin Torniin yritin, mutta sinne en päässyt, kun siihen oli majoitettu Suomessa olevat Venäläiset Komissionin jäsenet. — — Olin tätini luona asumassa Pääskylänrinne 6 B 47:ssä*"⁸²⁹

⁸²⁷ Syntymä- ja kuolinajat ja -paikat Pyhtilän suvun sukukirjasta (kopio tekijän hallussa).

⁸²⁸ Paavo Pyhtilän päiväkirja 1940-luvulta (kopio tekijän hallussa)

⁸²⁹ Paavo Pyhtilän päiväkirja 1940-luvulta (kopio tekijän hallussa)

1945

1.10.1943–31.5.1945 Raahen Porvari- ja Kauppakoulun 2-luokkainen kauppakoulu (todistus: johtokunnan pj Ivar Wuorinen, johtaja Lauri Kankaanrinta)

Kesällä 1945 olin tukkitöissä Kuusiluodossa, 12 km Tornioista etelään. "*Kylä — — saksalaisen tykistön melkein tyystin tuhoama*"⁸³⁰

? 1945 ensimmäistä kertaa Ateneumin taidemuseossa, Helsinki: "- - ja sen jälkeen harva se vuosi, jolloin Ateneum ja Helsingin tärkeimmät näyttelyt on tullut katsottua."⁸³¹

1946

2.1.1946–1.2.1947 konttoristi A. Santaholma oy:n Pirttiniemensahalla Raahessa

3.3.1946 kihloihin Lauran kanssa

12.9.1946 todistus Kansanvalistusseuran Kirjeopistosta, kurssi: Piirustus, arvostelu: kiitettävä. Opettaja: Maunu Aalto, teos: Hilja Tolvanen: Piirustuskurssi

3.11.1946 häät Lauran kanssa

1947 – 20v

2.1.1946–1.2.1947 konttoristi A. Santaholma oy:n Pirttiniemensahalla Raahessa (johtaja Iivar Wuorinen)

4.2.–15.10.1947 varusmiespalvelus Tyk.K/JR 1:n kirjurina (päällikkö majuri E.Temmes)

1.11.1947–4.5.1949 Limingan Osuuskaupan varastonhoitajana

1948

1.11.1947–4.5.1949 Limingan Osuuskaupan varastonhoitajana

13.4.1948 Pirjo Helena (nyk. Vedenoja), 1./4 lapsi, 1./2 tytär

31.8.1948 todistus Pellervon kirjeopistosta: keskusvarastonhoito, johtaja Y.R.Mäkihovi, kurssin opettaja Yrjö Lehtomäki, teos Yrjö Lehtomäki: Varastonhoitajan käsikirja

29.10.1948 todistus Kansanvalistusseuran Kirjeopistosta, kurssi: Lukioluokkien piirustus, arvostelu: kiitettävä. Opettaja: Maunu Aalto, teokset: Vehvilä-Schalin: Kuvaamataidetyylit⁸³² ja Kekkonen-Tuovinen: Ammattiopirustuksen perusteet⁸³³

1949

1.11.1947–4.5.1949 Limingan Osuuskaupan varastonhoitajana (johtaja Teodor Oksama)

4.5.1949–30.6.1950 Osuusliike Raahenseudun varastonhoitajana

1950

4.5.1949–30.6.1950 Osuusliike Raahenseudun varastonhoitajana (johtaja Eino Rajala, työtodistus: Hilja Paakkinen)

6.2.1950 Hilikka Kaarina (nyk. Mia Harald), 2./4 lapsi, 2./2 tytär

20.11.1950–20.4.1951 Laihian Osuuskaupan keskusvaraston varastonhoitajan apulainen

1951

20.11.1950–20.4.1951 Laihian Osuuskaupan keskusvaraston varastonhoitajan apulainen (johtaja Yrjö Penttilä). "Erosi omasta pyynnöstä siirtyäkseen Pyhäjoen Osuuskaupan Yppäriin myymälänhoitajaksi."

1951–1954 Pyhäjoen Osuuskaupan Yppäriin myymälänhoitaja

10.8.1951 kortti Mikko Oinoselta⁸³⁴

10.11.1951 Markku Olavi, 3./4 lapsi, 1./2 poika

1952 – 25v

1951–1954 Pyhäjoen Osuuskaupan Yppäriin myymälänhoitaja

1953 DEBYYTTI LEIPÄTYÖN OHELLA

1951–1954 Pyhäjoen Osuuskaupan Yppäriin myymälänhoitaja

?1953 debyytti Oulussa⁸³⁵

1954

1951–1954 Pyhäjoen Osuuskaupan Yppäriin myymälänhoitaja

1.-20.2.1954 Suomen Osuuskauppakoulun somistuskurssi Helsingissä (kiitettävää huolellisuutta; näyteikkunan somistus: kiitettävä, tekstaus: hyvä. Rehtori: Allan Lagus)

1954–1968 Ruoka- ja sekatarvaliike P. Pyhtilä, Saloisten Mettalanmäellä (nyk Raahe)

1955

1954–1968 Ruoka- ja sekatarvaliike P.Pyhtilä, Saloisten Mettalanmäellä (nyk Raahe)

1956

1954–1968 Ruoka- ja sekatarvaliike P.Pyhtilä, Saloisten Mettalanmäellä (nyk Raahe)

⁸³⁰ Paavo Pyhtilän päiväkirja 1940-luvulta (kopio tekijän hallussa)

⁸³¹ Paavo Pyhtilä matkoistaan kirjallisesti tekijälle helmikuussa 2007

⁸³² JYKDOK: "Salme Vehvilä, Teodor Schalin: Kuvaamataidetyylit, Porvoo, WSOY, 1939. 324, [9] s., 15 kuvalehteä"

⁸³³ Kekkonen Jalmari, Tuovinen Vilho: Ammattiopirustuksen perusteet, Kansanvalistusseuran kirjeopisto 1944 < www.antikvariaatti.net/productcard.php?id=145600&type=books (4.5.08)

⁸³⁴ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=1032 (4.5.08)

⁸³⁵ Paavo Pyhtilä muistaa lähettäneensä työt Pyhäjoelta, joten Kalevan lehtiutinen 5.11.1958 lienee Pohjois-Pohjanmaan Nuorisoseurojen Liiton kulttuurikilpailuista. Tämä vuoden 1953 näyttely jäi tässä työssä selvittämättä

19.11.1956 todistus ABC-piirustuskoulusta ("*Oppilas nro 13922 — — on hyvällä menestyksellä suorittanut koulumme kirjeellisen aikuisten kokokurssin, joka käsittää 12 oppijaksoa ja osoittanut omaavansa jatkuvaa kehityskykyä.*" Oppilaan opettaja: Urho Lauanne⁸³⁶, koulun johtaja-opettaja Unto Pusa⁸³⁷).

1957 – 30v

1954–1968 Ruoka- ja sekatarvialiike P. Pyhtilä, Saloisten Mettalanmäellä (nyk Raahe)

1958

1954–1968 Ruoka- ja sekatarvialiike P. Pyhtilä, Saloisten Mettalanmäellä (nyk Raahe)

29.–30.11.1958 Pohjois-Pohjanmaan Nuorisoseurojen Liiton kulttuurikilpailuissa Oulussa 1. palkinto öljyväritöistä ja 3. palkinto vesiväritöistä

talvella 1958 Saloisten Nuorisoseuran "*Renk' Kallen urotyöt*". Lavastus Paavo Pyhtilä, renki: Paavo Pyhtilä, leski: Laura Pyhtilä⁸³⁸

1959

1954–1968 Ruoka- ja sekatarvialiike P. Pyhtilä, Saloisten Mettalanmäellä (nyk Raahe)

1960

1954–1968 Ruoka- ja sekatarvialiike P. Pyhtilä, Saloisten Mettalanmäellä (nyk Raahe)

1961

1954–1968 Ruoka- ja sekatarvialiike P. Pyhtilä, Saloisten Mettalanmäellä (nyk Raahe)

15.5.1961 syntyy Pertti Juhani, 4./4 lapsi, 2./2 poika

1962 – 35v

1963

1954–1968 Ruoka- ja sekatarvialiike P. Pyhtilä, Saloisten Mettalanmäellä (nyk Raahe)

1964

1954–1968 Ruoka- ja sekatarvialiike P. Pyhtilä, Saloisten Mettalanmäellä (nyk Raahe)

Italian-matka Laura-rouvan kanssa: Rooma, Napoli, Sorrento; Vatikaani

1965

1954–1968 Ruoka- ja sekatarvialiike P. Pyhtilä, Saloisten Mettalanmäellä (nyk Raahe)

Hampurin-matka Laura-rouvan kanssa: Hampurin taidehalli ja monet galleriat

1966

1954–1968 Ruoka- ja sekatarvialiike P. Pyhtilä, Saloisten Mettalanmäellä (nyk Raahe)

Ruotsin-matka⁸³⁹

1967 – 40v

1954–1968 Ruoka- ja sekatarvialiike P. Pyhtilä, Saloisten Mettalanmäellä (nyk Raahe)

1968 VAPAAKSI TAITEILIJAKSI

1954–1968 Ruoka- ja sekatarvialiike P. Pyhtilä, Saloisten Mettalanmäellä (nyk Raahe)

Pyhtilä luopui kauppiaan ammatista, vuokrasi liikehuoneiston vieraalle ja jäi "kokopäiväiseksi vapaaksi taiteilijaksi"

Euroopan-matka, 2 kuukautta perheen kanssa: Rijksmuseum ja Vincent van Gogh -museo (Amsterdam), the Constant Permeke Provincial Museum (Jabbeke); Kansallismuseo (Wien)... [Tanskaan, Hollantiin, Belgiaan⁸⁴⁰; Ruotsiin, Saksaan ja Itävaltaan]

1969

1970

5.4.–19.4.1970 Pohjois-Suomi 70-teemavuoden 3. taidenäyttely Ostrobotnialla Helsingissä.

Pohjalaisten Osakuntien Taidetoimikunnan puheenjohtaja Paula Tuomikoski. Arvostelulautakunnan muodostivat Kai Linnilä, Markku Valkonen, Onni Oja ja Leo Leskinen.

2. yhteisnäyttely, 1.-10.5.1970 Rovaniemen kirjastotalossa, Pohjois-Suomen Taiteilijaseuran kuvataidenäyttely.

1. yksityisnäyttely, 18.–29.9.1970: Raahe, Raahen Kauppaklubi⁸⁴¹, "*Näyttely oli Unto Immonen järjestämä*"⁸⁴² 23 työtä, mainittuja teoksia: Museon ranta (kuva)⁸⁴³; Konstruktio, Herääminen, Hetki illasta, Levi, Värien vanki, Laivan kannella, Kevät, Westerweyhe, Poistuminen⁸⁴⁴

3. yhteisnäyttely, 4.-21.10.1970: Suomen Kuvataidejärjestöjen Liiton 32. vuosinäyttely: Hämeenlinnan taidemuseossa / arvostelulautakunta: Veikko Laukkanen, Lauri Laitala, Terho Sakki...[et al.]; komissaari: Erkki Mikkola⁸⁴⁵

⁸³⁶ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=727 (4.5.08)

⁸³⁷ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=1133 (4.5.08)

⁸³⁸ -nen: "*Renk' Kallen urotyöt*" *Saloisten ns:n esittämänä* (Kaleva ?.1958)

⁸³⁹ Liisa Halonen: *Paavo Pyhtilän näyttely* (Raahen Seutu 27.4.1972)

⁸⁴⁰ Liisa Halonen: *Paavo Pyhtilän näyttely* (Raahen Seutu 27.4.1972)

⁸⁴¹ Unto Immonen: *Paavo Pyhtilän näyttely* (Raahen Seutu 19.9.1970)

⁸⁴² Paavo Pyhtilän sähköpostiviesti tekijälle 9.4.07

⁸⁴³ Unto Immonen: *Paavo Pyhtilän näyttely* (Raahen Seutu 19.9.1970)

⁸⁴⁴ Unto Immonen: *Paavo Pyhtilän näyttely* (Kaleva 24.9.1970)

⁸⁴⁵ teosluettelo < Kirjav@

2. yksityisnäyttely, 1.-30.11.1970, Oulaisten kauppalankirjaston kuukauden taiteilija⁸⁴⁶

3. yksityisnäyttely, 23.-28.11.1970, Rovaniemi, Kirjaston näyttelytilassa⁸⁴⁷

4.12.1970: Valtion taideostotoimikunta hankki 9.350 markalla 10 maalausta, yhden veistoksen ja yhden grafiikan lehden pohjoissuomalaisilta taiteilijoilta valtion kokoelmiin, yksi maalaus ["LEVI", 1970] myös Paavo Pyhtilältä⁸⁴⁸

Kotimaan-matka: Gallen-Kallelan ateljeemuseo (Ruovesi), Halosenniemi (Järvenpää)

1971

4. yhteisnäyttely, 18.4.1971, Vihanti, Vihannin sotainvalidien naisjaoston järjestämä 2 tunnin näyttely! Kutsuttu 10 taiteilijaa⁸⁴⁹ "Paavo Pyhtilä tuntuu hallitsevan oman alansa: rytmilliset tilasommitelmat. Värien kylmyys ja sameus jäi hieman häiritsemään."⁸⁵⁰

4. yksityisnäyttely, 17.-25.4.1971, Tampereen Kirjastotalo, 29 öljyväriä⁸⁵¹ Mainittuja teoksia: Riihikenttä[kuva]⁸⁵², Triangeli[kuva], Maalaus parvekkeen oveen, Apaja⁸⁵³, Apaja[kuva]⁸⁵⁴, "Pyhtilän esitystapa suosii kolmenlaisia aineksia: konkretismia, realismia ja surrealismia. — — Pyhtilän väriasteikko on rajallisuudessaankin moni-ilmeinen, puhtaat värit, valo ja varjo toimivat teoksissa kontailemattoman koruttomasti. Pyhtilän maalauksissa on parhaimmillaan selkeää ja luja rakennetta, värien kuulautta ja hiljaista huumoria."⁸⁵⁵ Kielletty hedelmä[kuva]⁸⁵⁶

5. yksityisnäyttely, 2.-9.5.1971, Oulun Pohjankartanossa. 23 työtä, mainittuja teoksia Hetki illasta, Jää punajuova[kuva] 9.5. Kalevassa⁸⁵⁷, Kielletty hedelmä, Johtaja, Odotus [kuva] 29.4. Liitossa, Tanssi, Apaja, Hiljainen hetki, Maalaus parvekkeen oveen, Triangeli⁸⁵⁸; Jää punajuova[kuva], Värien vanki, Kielletty hedelmä, Johtaja, Tilinpäätös⁸⁵⁹

5. yhteisnäyttely, -29.5.1971, Oulaisten kauppalan kirjastossa, Siika- ja Pyhäjokialueen kuvataidetta, Oulaisten seudun Taideyhdistyksen ensimmäinen kutsunäyttely. "Paavo Pyhtilältä on mukana työt Purjeita, Lähiö ja +100°, joissa hyvin vaistotuista lähtökohdista oli edetty siekailematta kohti puhdasta pintataidetta. Lähiössä on ilmaa, valoa, ehkä myös lähiömentaliteetin tyhjyyttä. +100° on nerokas perinnäisen saunakuvan moderni uudestihahmotus, joka ansaitsisi seinämaalauksen koon."⁸⁶⁰ "Paavo Pyhtilä +100° käsittän kuuman löylyn osittain vetelöittäväksi saunaksi. Pyhtilän 'jutuissa' lienee aikalailla tekotapa – eli tyylyttelyhumoria, mutta sen mukana tyyllirikkoakin – sanoisin, että matissemäinen 'villeys' ja tiukka 'uusasiallisuus' siinä toisiaan puskevat", kuva: +100°⁸⁶¹

6. yhteisnäyttely, 6.-21.11.1971, Suomen Kuvataidejärjestöjen Liiton 33. vuosinäyttely Rovaniemen kirjaston auditoriossa "Pyhtilä Paavo Raahe (1)"⁸⁶²

7. yhteisnäyttely, 30.6.-8.8.1971, Kalotti-71-taidenäyttely Tornion entisen seminaarin juhlasalissa ja aulassa⁸⁶³. "Henkilökohtainen mieltymykseni oli Pyhtilän: Muotoja tilassa — —"⁸⁶⁴ "Ja tietysti vileät konkreettiset ja kineettiset abstraktiot: Pentti Tullan, Paavo Pyhtilän, — —"⁸⁶⁵, 3 työtä⁸⁶⁶

?= Valtion taidekilpailu: Tampere 1971

6. yksityisnäyttely, 25.11.-6.12.1971, Turku, Brahe Galleria⁸⁶⁷, "29 kubistivoittoista teosta", mainittuja teoksia: Kielletty hedelmä[kuva], Tuleentunutta⁸⁶⁸, Iltä rannalla[kuva], Pieni sommitelma[kuva]⁸⁶⁹, På däck ('Kannella')[kuva], Fjärden, Ljus genom fönstret, Norsk landskap, Segel, Kvällstund, +100 grader, Vantan, Direktören⁸⁷⁰

Kotimaan-matka: Turun Taidemuseo, Wäinö Aaltosen museo

1972 – 45v

28.1.1972 Kulttuurirahaston apurahojen jako Ylivieskassa⁸⁷¹ "2500 mk Siika-Pyhäjokialueen Liiton rahastosta kotimaiseen työskentelyyn sekä näyttelyiden järjestämiseen Helsingissä ja ulkomaista opintomatkaa varten."^{872, 873, 874}

⁸⁴⁶ Paavo Pyhtilän sähköpostiviesti tekijälle 9.4.07

⁸⁴⁷ Paavo Pyhtilän sähköpostiviesti tekijälle 9.4.07

⁸⁴⁸ 12 pohjoissuomalaista möi kuvia valtion kokoelmiin (Kaleva 5.12.1970)

⁸⁴⁹ Paavo Pyhtilän sähköpostiviesti tekijälle 9.4.07

⁸⁵⁰ kari junnikkala: Vihannin taidenäyttely (Raahen Seutu 24.4.1971)

⁸⁵¹ Seppo Järvinen: Taiteellista laadukkuutta (Kansan Lehti 24.4.1971)

⁸⁵² Pekka Paavola: Pohjalaista (Aamulehti 22.4.1971)

⁸⁵³ Seppo Järvinen: Taiteellista laadukkuutta (Kansan Lehti 24.4.1971)

⁸⁵⁴ Pohjoisen kuulautta (Aamulehti 19.4.1971)

⁸⁵⁵ Jussi Rusko: Hiljainen huumori (Hämeen Yhteistyö 22.4.1971)

⁸⁵⁶ (Kansan Lehti 18.4.1971)

⁸⁵⁷ Kuvia maun mukaan (Kaleva 9.5.1971)

⁸⁵⁸ Unto Immonen: Paavo Pyhtilän läpimurto (Liitto 9.5.1971)

⁸⁵⁹ Kuvia maun mukaan (Kaleva 9.5.1971)

⁸⁶⁰ J. Kananaja: Oulaisten kevätinäyttely (Kaleva 28.5.1971)

⁸⁶¹ R. M-mo: Siian, Pyhän kuvia (Liitto 26.5.1971)

⁸⁶² 130 tekijää läpäisi kuvataidejärjestöjen vuosinäyttelyyn seulan (Kaleva 5.11.1971)

⁸⁶³ Kalotti -71 näyttelyyn osallistuu 120 työtä (Kaleva? 1.7.1971)

⁸⁶⁴ Olli Simola: Näyttely vailla minuutta (Kaleva 24.7.1971)

⁸⁶⁵ A.I.Routio: Lapin taiteen levottomat unet (Uusi Suomi 25.7.1971)

⁸⁶⁶ Liisa Halonen: Paavo Pyhtilän näyttely (Raahen Seutu 27.4.1972)

⁸⁶⁷ Taidetapahtumia (Helsingin Sanomat 28.11.1971)

⁸⁶⁸ Kubistin kuvat (Turun Sanomat 25.11.1971)

⁸⁶⁹ Osmo Laine: Maalari Raahesta (?Turun Sanomat ?25.11.1971)

⁸⁷⁰ -om: Paavo Pyhtilä – färgglad kubist (Åbo Underrättelser 25.11.1971)

⁸⁷¹ Paavo Pyhtilän sähköpostiviesti tekijälle 9.4.2007

⁸⁷² Pohjoispohjalaisille jaettiin tieteen ja taiteen rahoja (Kaleva 29.1.1972)

- 8. yhteisnäyttely, 29.1.–13.2.1972, Suomen taiteilijain 77. näyttely, Helsingin Taidehalli**⁸⁷⁵
- 7. yksityisnäyttely, 26.2.–8.3.1972, Helsinki, Strindbergin taidesalonki**⁸⁷⁶; "Tämän kuun 26 päivänä avataan taiteilijan 7. yksityinen näyttely Helsingissä varsin mittavalla areenalla, Suomen vanhimpiin kuuluvassa Strindbergin Taidesalongissa, jonne lähtee 23 työtä, joista paikallinen jury valitsee 15–17 työtä esillepantavaksi. Jo paikka sinänsä on arvostuksen osoitus pohjalaiselle taiteilijalle"⁸⁷⁷ Mainittuja teoksia: Tie tunturiin, Ulappa, Värien vanki, Muotoja tilassa⁸⁷⁸, "Den trevligaste på Strindberg just nu är Paavo Pyhtilä, som gör färggranna målningar som verkar litet irriterande överabstrakta. Bäst är Pyhtilä då han gör så enkla och reguljära kompositioner som möjligt t.ex. hans vattenlandskap"⁸⁷⁹, Valoa ikkunassa[kuva], Ihmiseri⁸⁸⁰; "Strindbergin näyttelyistä on ylivoimaisesti paras Paavo Pyhtilän hieman Diehliä muistuttava ote. Raahelainen Pyhtilä elää ilmeisen syrjässä nopeasti vaihtuvista ismimaailmoista. Hänen kubisoiva ja osin maneerinenkin tyyliinsä ei värillisesti ja muodollisesti "pelaa yhteen", mutta tekniikka jolla teokset on tehty, on huolekasta ja antaumuksellista. — — Pyhtilän raskas poljento — —"⁸⁸¹; "— — on kehitellyt omin-takeisen, ilmeeltään surrealistisen ja puolittain abstrahoidun ilmaisun, usein syvyyteen porrastu-vine tasoiheen"⁸⁸² kuvat 2 teoksesta⁸⁸³
- 8. yksityisnäyttely, 25.4.–1.5.1972, Raahen työväenopistolla.** 31 öljyväriä, mainittuja teoksia: Hetki illasta, Ohimarssi, Värien vanki, Jokisuu⁸⁸⁴, Ja taivaat aukenivat[kuva]⁸⁸⁵
- 9. yhteisnäyttely, 26.6.–23.7.1972, Kalotti-72, Tornion Seudun Kuvataideseura ry.**⁸⁸⁶ "Paavo Pyhtilän 'Tulentunutta' on varsin johdonmukainen maisema. Keinojen hallinta ja suorituksen puhtaus on merkillepantavaa"⁸⁸⁷, 4 työtä⁸⁸⁸

Pariisin-matka Laura-vaimon ja Pertti-pojan kanssa: Louvre, Impressionistien museo, kaupunginmu-seo, Modernin taiteen museo, Grand-Palais; monet muut pienemmät näyttelyt ja galleriat; Ver-sailles

- 10. yhteisnäyttely, heinäkuu 1972, Haapaveden kansalaiskoululla** "Tämän alueen kuvantekijöistä ovat mukana Paavo Pyhtilä ja Väinö Mäkvierikko"⁸⁸⁹, "Raahelaisen Paavo Pyhtilän öljytöille omi-nainen pastellimainen heleys, muotosommittelu ja konkreettisesti lähtevä aiheen kehittäminen onnistuneinta työssä Jää punajuova, muissa töissä sommittelu ja väritkään eivät pelaa oikein."⁸⁹⁰
- 11. yhteisnäyttely, heinäkuu 1972, Raahen työväenopistolla** "Paavo Pyhtilän pelkistetyt maisemat ovat mielenkiintoisia ja sommittelultaan vahvoja töitä. Värien käyttö on rohkeaa, mutta vaarana voi olla liiallinen makeus"⁸⁹¹
- 9. yksityisnäyttely, lokakuu 1972, Ylivieskan kirjastotalon taidekeskuksessa.** 34 öljyvärimaala-usta, mainittuja teoksia: Soutaja, Apaja, Värien vanki ja "Ja taivaat aukenivat"; Jokisuu, Kuun sil-ta, Ilta rannalla; "Jää punajuova", "Homo sapiens"; Hiljaisuus, Laivan kannella, Riihikenttä, Pieni Sommitelma, Muotoja tilassa; Odotus, Johtaja, Tanssi; Ihmiseri⁸⁹²; Odotus[kuva], Apaja[kuva], Johtaja[kuva], Tanssi[kuva]⁸⁹³
- 10. yksityisnäyttely, 10.–17.12.1972, ensimmäinen näyttely kotigalleriassa, Raahessa, Metta-lanmäellä.** 39 öljyvärimaalausta "suurimmaksi osaksi uutta tuotantoa, tämän vuoden satoa. Jou-kossa on muutama vanhakin, jopa 20 vuoden takaa"⁸⁹⁴

1973

- 11. yksityisnäyttely, 27.3.–4.1973, Vaasan taidehallissa:** 28 öljyvärimaalausta, mainittuja teoksia: Hiljainen bulevardi⁸⁹⁵; "Muutama tämänkin näyttelyn työ olisi varmaan sangen uljas suurelle sei-näpinnalle vedettynä"; Ihmiseri⁸⁹⁶; Människohav[kuva]⁸⁹⁷; Färgens fänge[kuva], Plus 36 grader, Ljus genom fönstret, Formsituationer⁸⁹⁸
- 12. yksityisnäyttely, 16.9.–30.9.1973, 2. näyttely kotigalleriassa, Raahessa:** 43 öljyvärimaalausta, mainittuja [kuva ilman nimeä 2 kaupunkinäköymästä = Vanhaa kaupunkia, Kaupungin ranta]:

⁸⁷³ (Liitto 29.1.1972)

⁸⁷⁴ **Kritiikki ja apuraha Paavo Pyhtilän kannustajina** (Raahen Seutu 29.1.1972)

⁸⁷⁵ teosluettelo < Kirjav@

⁸⁷⁶ **Kritiikki ja apuraha Paavo Pyhtilän kannustajina** (Raahen Seutu 29.1.1972)

⁸⁷⁷ Eino Kastelli: **Liikemiehestä taiteilijaksi** (Liitto 22.2.1972)

⁸⁷⁸ Tapani Kovanen (Suomen sosialidemokraatti 29.2.1972)

⁸⁷⁹ (Hufvudstadsbladet 4.3.1972)

⁸⁸⁰ Pirkko Ropponen: **Kolmikko Strindbergillä** (Kauppalehti 2.3.1972)

⁸⁸¹ Ahti Susiluoto: **Paavo Pyhtilä, Mauno Mattila, Väinö Pajaslahti** [po Pajasalmi], **Strindberg** (Kan-san Uutiset 1972)

⁸⁸² (Uusi Suomi 27.2.1972)

⁸⁸³ (Liitto 29.2.1972)

⁸⁸⁴ Liisa Halonen: **Paavo Pyhtilän näyttely** (Raahen Seutu 27.4.1972)

⁸⁸⁵ **Pyhtilän näyttely Raahessa** (?huhtikuu.1972)

⁸⁸⁶ näyttelyjulkaisu: Kalotti (1972, Tornio) < Kirjav@

⁸⁸⁷ Olli Simola: **On kukkien aika – vai onko** (Kaleva 6.7.1972)

⁸⁸⁸ Paavo Pyhtilän sähköpostiviesti tekijälle 30.4.2008 klo 22:02

⁸⁸⁹ **'Laivan kannella' ja taidenäyttely Haapaveden juhlien kohokohtia** (Liitto 8.7.1972)

⁸⁹⁰ Riitta Suonpää: **Maakuntajuhlien näyttely Haapavedellä** (Kaleva 26.7.1972)

⁸⁹¹ Matti Salmi: **Raahen alueen päivien tai[b]enäyttely** (Raahen Seutu 29.7.1972)

⁸⁹² J. Kananaja: **Paavo Pyhtilä Ylivieskassa** (Kaleva 29.10.1972)

⁸⁹³ ?sama kuin edellä

⁸⁹⁴ **Raahessa avattu "omakotigalleria"** (Kaleva 14.12.1972)

⁸⁹⁵ Sanomalehti **Vaasa** 28.3.1973

⁸⁹⁶ S.H.: **Värien selkeyttä** (Sanomalehti Vaasa 30.3.1973)

⁸⁹⁷ **Debattinlägg** (Vasabladet 28.3.1973)

⁸⁹⁸ Åsa Jern: **Paavo Pyhtiläs 28 spontana och glättiga bilder** (Vasabladet 1.4.1973)

"Avaan maalausteni näyttelyn kotonani Mettalanmäellä olevassa näyttelyhuoneistossa sunn. 16.9. klo 14.00. Avoinna joka päivä klo 14.00–20.00. Tervetuloa katsoman. PAAVO PYHTILÄ", "Vanha kaupunginosa on ruvennut viehättämään. Taiteilija kertoi ajatuksenaan olleen, että taulut olisivat rauhoittavia ja niistä löytyisi pitempiäaikaista ajattelemisen aihetta"⁸⁹⁹

12. yhteisnäyttely, lokakuu 1973, Oulun läänin taide -73 -kiertonäyttely. "Jury puheenjohtaja toimi läänintaiteilija Matti Jaukkuri, Oulun Taitelijaseuran jäsenenä Kauko Rantala ja Jorma Ohenoja ja taidetoimikunnan edustajana Väinö Mäkiwierikko"⁹⁰⁰

14.-?.10.1973 Oulun Pohjankartanossa: "Paavo Pyhtilän Kivimuurit kasvavat on vankempaa työtä. Täsmällinen, harkittu rakenne ja punnitut värit ovat aina jotakin."⁹⁰¹, "Paavo Pyhtilä suree maisemamamenetyksiä urbaaniasutukselle. Miten hyvänsä antennit ja nostokurjet on kyetty muuntamaan kuvan sommittelutekijöiksi tyylikkäästi ja henkevästi. — On oltava taiteellisesti pitkälle kehittynyt ennenkuin saa luvan piirtää otetta."⁹⁰²

24.-31.10.1973 Raahen työväenopistossa: " — taulullaan "Kivimuurit kasvavat" osallistuu raahelainen taidemaalari Paavo Pyhtilä Oulun läänin taide-73-näyttelyyn. Maakuntakierroksella oleva näyttely on esillä Raahen työväenopistossa vielä tämän ja huomisen päivän."⁹⁰³, "mukana ainoana raahelaisena Paavo Pyhtilä"⁹⁰⁴

**Kajaanissa,
Kuhmossa,
Ämmänsaarella,
Kuusamossa,
Pudasjärvellä,
Oulaisissa,
Ylivieskassa,
Haapajärvellä,
ja helmikuun puoliväliin 1974 Nivalassa.**

13. yhteisnäyttely, marraskuu 1973, Ostrobotnia, Helsinki, Pohjoinen kuva 73: "Oman alueemme nimiä olivat Ostrobotnian näyttelyssä mukana mm. Kerttu Ojanlatva (1 työ), Paavo Pyhtilä (3 työtä), Herman Viirretjärvi (3 työtä), Unto Immonen (2 työtä) ja Topi Kari (2 työtä)."⁹⁰⁵, "Maalauksen taso vaihtelee näyttelyssä kaikkein eniten. Paavo Pyhtilän konkretistiset maalaukset ovat tuttuja, mutta eivät jaksa enää sykehdyttää. Muodot ovat kovet ja värit pehmeät, sommittelu varma, mutta se jokin puuttuu. Onko se henki vai mikä, en tiedä."⁹⁰⁶

2.12.1973 "SPR:n Saloisten osasto lahjoitti sunnuntaina Raahen Arkkukarin vanhainkodille taitelija Paavo Pyhtilän maalauksen 'Museon ranta' — — Luovuttajina Saloisten osaston varjapj. Matti Haapanen ja Anni Karvonen. Vastaanottajana vanhainkodin vanhin asukas, 86-vuotias Ida Syvänen — — ja vanhainkodin johtaja Maila Raappana"⁹⁰⁷

Kotimaan-matka: Vaasa: Keskipohjanmaan Museo, Tikanojan kokoelmat, Kuntsin kokoelmat
? 4.12.1973–6.1.1974 Valtion taidekilpailu: näyttelyt Pohjanmaan museossa ja Vaasan Taidehallissa →

13. yksityisnäyttely, 16.12.1972-, Tampereen taidemuseon alakerrassa →

1974

→ **13. yksityisnäyttely, -9.1.1973, Tampereen taidemuseon alakerrassa:** 36 maalausta; "itseopinut maalari — — hän on pitänyt kaikkiaan 11 omaa näyttelyä". Mainittuja teoksia: Säilyttämisen arvoista[kuva]⁹⁰⁸; Korven kätköistä[kuva]⁹⁰⁹, "Pyhtilä maalaa selkein, jaoitelluin pinnoin ja kirkkain värein", Piha aidan yli nähtynä[kuva]⁹¹⁰, "Myydyt teokset olivat seuraavat: Laivan kannella 500.-, Soutaja 900.-, Unohdettu ruusu 500.- Myyntiprosentti 15%, näyttelyvuokra 18 vrk á 20.- mk, ilmoitukset 255.- Jäännös 1000 mk. Anneli Ilmonen"⁹¹¹

→ ? 4.12.1973–6.1.1974 Valtion taidekilpailu: näyttelyt Pohjanmaan museossa ja Vaasan Taidehallissa

14. yhteisnäyttely, 11.-28.4.1974, Suomen taitelijain 79. näyttely, Helsingin Taidehalli; Alvar Aalto museo, Jyväskylä; Kemin taidemuseo (26.4. saakka); Kuopion museo; Etelä-Karjalan museo, Lappeenranta; Pohjanmaan museo, Vaasa⁹¹². Näyttelyn arvostelulautakuntaan kuuluivat kuvanveistäjä Ossian Somma, taidemaalari Sven-Olof Westerlund, taidegraafikko Pekka Mäkinen, kuvanveistäjä Liisa Ruusuvaara ja taidemaalari Onni Kosunen⁹¹³.

14. yksityisnäyttely, 28.4.-?.5.1974, 3. näyttely kotigalleriassa Mettalanmäellä Mainittuja töitä: Portista pihaan[kuva], Säilyttämisen arvoista, Siniset varjot, Illan tullen, Yksin joukossa, (pieni-kokoiset talvinäkymät): "Pyhtilällä on kotinsa yhteydessä todella mittavan luokan taidehalli, jossa maalaukset pääsevät oikeuksiinsa nimenomaan iltapäivän tunteina — — Jo näyttelytilan vuoksi kannattaa suunnata kulkunsa Mettalanmäelle tutustumaan oman kaupungin taitelijan tuotantoon,

⁸⁹⁹ Paavo Pyhtilän taidetta (Raahen Seutu ?9.1973)

⁹⁰⁰ Oulun läänin taide -73 kiertueelle maakuntaan (Kaleva 11.10.1973)

⁹⁰¹ R. Niemi: Oulun läänin taide -73 (Liitto 18.10.1973)

⁹⁰² Kyllikki Kallio: Katselmus c: Oulun läänin taide -73 (Kaleva 18.10.1973)

⁹⁰³ (Raahen Seutu 30.10.1973)

⁹⁰⁴ Oulun läänin Taide -73 Raahessa (Raahen Seutu 23.10.1973)

⁹⁰⁵ Raahelaisia maalauksia Ostrobotnialla (Raahen Seutu 27.11.1973)

⁹⁰⁶ Liisa Tiirola: Pohjoinen Kuva 73-näyttely Ostrobotnialla Helsingissä (Liitto 20.11.1973)

⁹⁰⁷ (Liitto 4.12.1973)

⁹⁰⁸ Kuvaprotesti pikkukaupungista (Aamulehti 16.12.1973)

⁹⁰⁹ Maila-Katriina Tuominen [NB! aloittanut kesätoimittajana 1973]: Muotojen kohtalo (Aamulehti 27.12.1973)

⁹¹⁰ Viikon taidetta (Aamulehti? 31.12.1973)

⁹¹¹ Tampereen taideyhdistyksen kirje 22.1.1974 Paavo Pyhtilälle

⁹¹² teosluettelo < Kirjav@

⁹¹³ Suomen Taiteilijaseuran vuosinäyttely Kemissä (Kaleva 11.4.1974)

jonka arvo on jo ymmärretty ehkä paremmin naapurissa kuin kotona."⁹¹⁴, "Raahen kaupungillakin on pieni taidekokoelmansa. Sinne ei ole ostettu yhtään Pyhtilän työtä, ainoastaan Palonkylän uudella kansakoululla on yksi hänen tauluistaan. Eikö juuri kaupunginkokoelmiin kuuluisi paikkakunnan arvostetuimman taiteilijan töitä osin katoavasta kaupungista. Eikö edes näin voitaisi säilyttää muistoja aikaisemmin niin Raahelle olennaisista puutaloista. Eikö kukaan todella voi olla profeetta omalla maallaan."⁹¹⁵

- 15. yhteisnäyttely, 26.6.–7.7.1974 Raahen 325-vuotisjuhlanäyttely Raahelassa:** "Paavo Pyhtilä on tunnettu ja tunnustettu muuallakin kuin kotona Raahessa. Hän on tuonut suurikokoisia, ennestään tuttuja, juhlanäyttelyn teemaan sopivia Raahe-aiheita, jotka on tyylitelty konkreetis[m]isiksi taideteoksiksi. Työt ovat esimerkkiä tyylittelystä toisillekin Raahe-aiheiden tekijöille sekä suurelle yleisölle."⁹¹⁶, "Nimet, joita Raahesta kuvataiteen yhteydessä tunnetaan ovat ainakin K[ri]sti Muinonen, Paavo Pyhtilä ja Merja Laaksonen. He kaikki ovat esiintyneet jonkunverran etenkin Pohjois-Suomessa. Lahjakkaan Muinosen tummaan ja mystiseen surrealismin oli oululaisillakin vasta tilaisuus tutustua taidemuseossaan. Tässäkin näyttelyssä hän edusti ehdottomasti huippua. Samassa huoneessa, joka näytti rakennetun näyttelyn edustavimmaksi, oli myös Pyhtilän valoisaa kotiseutua kuvaavaa kubismia ja Laaksosen runollista informalismia. — —", kuva: Katinhäntä⁹¹⁷
- 16. yhteisnäyttely, 30.6.–7.7.1974 Oulun läänin ensimmäinen aluenäyttely Ylivieskan Ammattikurssikeskuksen tiloissa.** "Paavo Pyhtilä samoin on lähentynyt arkisen todellisuuden kuvaa valoisissa ja ryhdikkäissä töissään."⁹¹⁸
- 15. yksityisnäyttely, 16.–28.9.1974 Oulun Osuuspankissa:** 30 öljymaalausta, mainittuja teoksia: Sisääntulo, Käynti, Tuulenpesiä[kuva], Poiju odottaa; Suuntana Lappi, Norjalainen maisema; Oja; Syventyminen, Ankkurin ikävä; Plus 360; Säilyttämisen arvoista; Pikkukaupungin idylli; "Surrealistinen Tuulenpesiä jäi ärsyttävästi kaivamaan ajatuksia. Sen runsas kerronnallisuus, mutta saman aikaisesti muotojen puhtaus antaa katsojalle mahdollisuuden löytämisen iloon. Samanlais-ta riemua löytyy maalauksesta Oja"⁹¹⁹, kuvat: Säilyttämisen arvoista, Ankkurin ikävä⁹²⁰, kuva: Sisääntulo, Käynti, Syventyminen⁹²¹

1975 Taidemaalariliiton jäseneksi

14.2.1975 Taidemaalariliiton yleiskokous hyväksyi Pyhtilän jäsenekseen

- 2.3.1975 Raahen työväenopistolla, Brahenkatu 17, Paavo Pyhtilän luento Värien käyttö maalaustaiteessa. Taiteilijan asenne työhönsä: "Raahen työväenopistolla luennoin äskettäin taiteilija Paavo Pyhtilä. Hän käsitteli luennossaan taiteilijan uranvalintaa. Toinen luennon pääaihe oli taiteilijan värien valinta. — — Taiteilija totesi alan harrastuksen ilahduttavasti elpyneen Raahessa. Hän korosti sitä, että koulutuksen tulisi olla jokaisen ulottuvilla."⁹²²
- 16. yksityisnäyttely, 9.–4.1975 Oulaisten** kauppalankirjastossa. "parisenkymmentä taulua"⁹²³
- 17. yksityisnäyttely, ?.-18.5.1975, 4. näyttely kotigalleriassa Mettalanmäellä:** "Näyttely koostuu 42:sta työstä", kuvat: Kelo, Variksenpesä⁹²⁴, kuva: Vesikuski⁹²⁵
- 17. yhteisnäyttely, 28.6.–6.7.1975 Pekan päivien kuvataidenäyttely Raahelassa:** "Tunnetuimmista nimistä Paavo Pyhtilä ja Merja-Mia Laaksonen esittelevät tavanomaista tuotantoaan."⁹²⁶, "Näyttelyn avasi kaupunginvaltuuston varapuheenjohtaja Osmo Tamminen —, joka tässä keskus-telele kulttuurisihteeri Ritva Meriläisen ja kirjastonhoitaja Paula Pirisen kanssa."⁹²⁷
- 18. yksityisnäyttely 13.–24.9.1975 Strindbergin taidesalongissa Helsingissä:** "Tämänkertaisessa näyttelyssä on töitä yhteensä 35. Ne koostuvat vuosilta 1973–75. Uusimmat työt on maalattu juuri päättyvän kesän aikana."⁹²⁸
- 14.12.1975** vuorineuvos Helge Haavisto kutsui Paavo Pyhtilän puolisoineen "Raahen kaupungin, Saloisten kunnan ja Rautaruukki Oy:n kesken allekirjoitetun sopimuksen 15-vuotispäivän johdosta järjestettävälle vastaanotolle" Raahessa
- 18. yhteisnäyttely, lokakuu 1975, Oulun läänin aluenäyttely Oulun taidemuseossa:** "Niistä teki-jöistä joita ei kelpuutettu valtakunnan näyttelyyn, mutta jotka olisivat olleet kynnyksestä vain piirun päässä, voisi mainita Unto Kinnulan ja Paavo Pyhtilän ja Aune Lehdon. Paavo Pyhtilän ja Aune Lehdon työt olisivat yltäneet reilusti valtakunnan tasolle. Kun sen sijaan hyväksytyistä olisi pari peukalokyytiläistä voinut jättää pois."⁹²⁹

1976

- 19. yksityisnäyttely, 29.4.–2.5.1976, 5. näyttely kotigalleriassa Mettalanmäellä:** "47 työtä, joista suurin osa on uusia talven aikana valmistuneita", kuva: Uni kuutamolla⁹³⁰

⁹¹⁴ Aarre Aunola: *Pyhtilän Raahe-työt kertovat uudistumisesta* (Raahen Seutu 7.5.1974)

⁹¹⁵ *Katoavaa kaupunkia: Paavo Pyhtilän Raahe-näyttely* (Raahelainen 3.5.1974)

⁹¹⁶ Kerttu Ojanlatva: *Kuvien leikkiä Raahelassa* (Raahen Seutu 4.7.1974)

⁹¹⁷ Kaisu Mikkola: *"Jurytettuja" kuvia Raahessa* (Kaleva 26.6.1974)

⁹¹⁸ J. Kananaja: *Innostava aluenäyttely* (Kaleva 4.7.1974)

⁹¹⁹ Maija Rotko: *Värihekkua ja tuulenpesiä* (Kaleva 27.9.1974)

⁹²⁰ (Liitto 18.9.1974)

⁹²¹ (?lehtikuva ilman päiväystä, syyskuu 1974)

⁹²² (Kaleva 13.3.1975)

⁹²³ (Raahelainen 9.4.1975)

⁹²⁴ (Liitto 7.5.1975)

⁹²⁵ (Raahelainen 7.5.1975)

⁹²⁶ Kaisu Mikkola: *Kaksi näyttelyä Raahelan tiloissa* (Kaleva ?6.1975)

⁹²⁷ (Raahen Seutu? ?6.1975)

⁹²⁸ *Pyhtilää Strindbergillä* (Liitto 13.9.1975)

⁹²⁹ Matias Päätalo: *Aluenäyttelystä se pienikin ponnistaa* (Oulu-lehti 28.10.1975)

⁹³⁰ (Raahelainen, ?5.1976)

- 19. yhteisnäyttely, 3.-18.7.1976 Pekanpäivien näyttely Raahelassa:** "Paavo Pyhtilä (3)"⁹³¹, "Ohjaamattoman näköisiä harrastajien töitä tarjoutui kaksi huoneellista. Kun oikein hyvää tarkoittaen yritti löytää jotakin myönteistä, niin yrittämällä piti yrittää. Kuinka esimerkiksi Paavo Pyhtilä kookkaissa sisäkuvissaan on siirtynyt niin kalseille linjoille kuin on? Kyllä hän taitava on, taitavampi kuin toiset, mutta se ei näyttelyä pelasta."⁹³²
- 20. yhteisnäyttely, 31.7.-14.8.1976, Oulun läänin aluenäyttely, Väinämöisen koulu, Kajaani:** "Eteenpäinmenoksi tajuaisin nämä viimeiset kuvat ylen siisteistä huoneensustoista, joissa kaikissa iso ikkuna ja mitä siitä näkyä hallitsee kokonaisuutta. Uni kuutamossa näistä käsittää paitsi huumoria myös tavattomia piirustuksellisia vaikeuksia, joista on selvitty ainakin kohtalaisesti."⁹³³, kuva: Uni kuutamolla.
- 20. yksityisnäyttely, ?-26.11.1976 Vaasan taidehalli**⁹³⁴; 31 työtä⁹³⁵. Mainittuja teoksia: Työ ja lepo (Arbete och vila), Uni kuutamolla (Månskensdröm), Pietari Brahen vapaapäivä

1977 – 50v

- 24.3.1977** Raahan kaupunki luovutti Neuvostoliiton pääministeri Kosyginille Paavo Pyhtilän tilauksesta maalaamaan Pekkatoria esittävän teoksen. Suomen presidentti Urho Kekkonen sai myös pienemmän Pyhtilän Raahetaulun.⁹³⁶
- 21. yksityisnäyttely, 27.4.-8.5.1977, 6. näyttely kotigalleriassa Mettalanmäellä:** näyttely "kotini näyttelytiloissa Mettalanmäellä — av. ark 18-20, su 14-20" "esillä noin 60 maalausta"⁹³⁷, kuva: Konsvärkki kuutamolla.; mainittuja teoksia: Nostalgia, Konsvärkki kuutamolla, Vesikuski, Rantasauna, Odotus⁹³⁸
- ?.?.1977** "maalauksen 'Pekan vapaapäivä' lahjoittivat SPR:n Raahan ja Pattijoen paikallisosastot maanantaina Raahan Aluesairaualalle. Taulun ottivat vastaan johtava lääkäri Seija Niemi-Pynttari (oik.) ja sairaalakuntainliiton liittohallituksen puheenjohtaja Alpo Miettunen. Lahjoittajina kuvassa kanttiinitoimikunnan jäsenet Niilo Mustakallio, Seija Heikkilä ja Eeva Kiuru (vas)"
- 21. yhteisnäyttely, 14.-30.10.1977, Oulun läänin aluenäyttely, Oulun taidemuseossa:** "Paavo Pyhtilä lienee taidemaalarinammatin harjoittajia. Hänen kuvistaan tulee ensin mieleen, että hän tavoittelee surrealistisia tehoja. Kuvat ovat lähemmin tarkastellen kovia ja loistottomia öljyjä. Tiedän Pyhtilän tehneen uutterasti kuvia. Olisiko tämä tilapäistä tehottomuutta."⁹³⁹
- 22. yhteisnäyttely -30.7.1977, Pekanpäivät-kuvataidenäyttely, Arkkukarin näyttelytilassa, Raahessa:** "Paavo Pyhtilä pitää huolen surrealistisesta puolesta, jossa hän on taitava tarkasti ja huolellisesti piirtävällä tavallaan sekä kylmällä, tosin lateksimaiseksi latistuvalla väriskaalilaan."⁹⁴⁰; "Paavo Pyhtilä kolmella kookkaalla työllä hallitsi näyttelyä. Työt paljastavat ammattitaitoisen tekijän."⁹⁴¹
- 20.10.1977:** "Osasto N. Tutustumme tait. Paavo Pyhtilän maalauksiin taiteilijan kotona Mettalanmäellä torstaina lokakuun 20. päivänä klo 19.00. Iltapala Tiiranlinnassa. Tervetuloa!"
- 22.10.1977:** "Raahan kulttuurilautakunta saa vieraakseen vastaavan lautakunnan Kemistä. Vierailu tapahtuu ensi lauantaina ja kestää koko päivän. — Raahelaisen t[e]iteilijan Paavo Pyhtilän ateljeessa on [v]yös mahdollisuus vierailuilla. (HT)"

1978

- 22. yksityisnäyttely, 1.-31.7.1978, 7. näyttely kotigalleriassa Mettalanmäellä:** "Maalauksia kotigalleriassa Mettalanmäki 6 1.7.-31.7. Avoimna joka päivä 12-18."
- 23.2.1978:** "Satamakankaan päiväkodissa vietettiin kulunutta viikkoa kulttuuriviikkona. Kohokohta oli torstaipäivä, jolloin lapset saivat kukin tehdä oman taulunsa öljyväreillä. Maalaamisen alkuun lapsia oli opastamassa taiteilija Paavo Pyhtilä"⁹⁴²
- Pekanpäivien 1978 näyttelystä** kaupunki osti Paavo Pyhtilän "Pihanperältä" (600mk)
- 31.7.-5.8.1978 Maaseudun Sivistysliiton leiri Arkkukarissa:** "Paavo Pyhtilän vetämä taideleiri"⁹⁴³; "Niinpä keskitymmekin täällä maisemamaalaukseen sekä luennoin että tietenkin maalaamalla, kertoo Pyhtilä"⁹⁴⁴
- 23. yksityisnäyttely 10.-27.8.1978 K.H.Renlundin museon taidehallissa, Kokkolassa**⁹⁴⁵; "42 målningar"⁹⁴⁶] Mainittuja teoksia: Leikkikenttä, Uutta ja Vanhaa, Taiteilijan maisema; Tuulenpeisiä⁹⁴⁷

1979

- 24. yksityisnäyttely, 30.6.-31.7.1979, 8. näyttely kotigalleriassa Mettalanmäellä:** "Esillä on kaikkiaan 70 työtä, joista nelisenkymmentä taiteilijan uutta tuotantoa"⁹⁴⁸

⁹³¹ Jury karsi Pekanpäivien näyttelystä lähes 60 työtä (Raahan Seutu ?.6.1976)

⁹³² Kaisu Mikkola: *Sattumienko summa* (Kaleva ?.6.1976)

⁹³³ Raimo Metsänheimo: *Kosmisia tunteja raahelaisten kuvissa* (Liitto 14.8.76)

⁹³⁴ Åsa Jern: *Bilder man inte tröttnar på* (Vasabladet 23.11.1976)

⁹³⁵ SH: *Milloin Pohjolan nähdä mä saan* (Vaasa-lehti 22.11.1976)

⁹³⁶ (Liitto 25.3.1977); (Kaleva 25.3.1977)

⁹³⁷ *Pyhtilän keväänäyttely* (Raahan Seutu? ?.?.1977)

⁹³⁸ Irma Koski: *Asiallista surrealismia* (Kaleva 10.5.1977)

⁹³⁹ *Aluenäyttely* (Liitto 22.10.1977)

⁹⁴⁰ Kaisu Mikkola: *Kesänäyttelyt kirjastossa ja museon naapurissa* (Kaleva 8.7.1977)

⁹⁴¹ V. Hukka: *Pekanpäivien kuvakatselmuksesta haarukkapaloja* (Raahan Seutu 20.7.1977)

⁹⁴² *Kulttuuriviikko päiväkodissa* (Raahan Seutu 25.2.1978)

⁹⁴³ *Luonnonläheisyyttä Arkkukarissa* (Raahelainen 2.8.1978)

⁹⁴⁴ *Luonto keskeinen teema MSL:n taideleirillä* (Raahan Seutu 1.8.1978)

⁹⁴⁵ RP: *Paavo Pyhtilän taidetta* (Keskipohjanmaa 11.8.1978)

⁹⁴⁶ (Österbottningen 11.8.1978)

⁹⁴⁷ RP: *Paavo Pyhtilän taidetta* (Keskipohjanmaa 11.8.1978)

⁹⁴⁸ *Suurtyöt esillä Pyhtilän näyttelyssä* (Raahan Seutu 30.6.1979)

22. yhteisnäyttely 1.-?.7.1979, Pekanpäivät-kuvataidenäyttely, Arkkukarin näyttelytilassa, Raahessa: "Paavo Pyhtilän jyrkästi pelkistetyt maisemat kokee jonkinlaisina plakaatin vaikutelmina, mutta pirtin hirsiseiniä patinoiti säestää mainiosti niiden väriharmoniaa. Hänen työnsä kuvastavat tekijänsä utteruutta ja huolellista asioihin paneutumista."⁹⁴⁹

25. yksityisnäyttely, 12.-28.10.1979 Galerie Finnforumissa, Helsingissä: 33 työtä⁹⁵⁰ Mainittuja teoksia: Koti-ikävä⁹⁵¹, Rantasauna⁹⁵²; Miksi? (kuva), Syksy, Vanhaa ja uutta⁹⁵³; myös teosten nimilistan kääntöpuolella *Miksi?* mustavalkoisena kopiokuvana

Taiteen keskuustoimikunta: kohdeapuraha "Paavo Pyhtilä 3000 mk materiaalihankintoihin"⁹⁵⁴

1980

23. yhteisnäyttely ?.-.7.1980, Pekanpäivät-kuvataidenäyttely, Arkkukarin näyttelytilassa, Raahessa

26. yksityisnäyttely, 28.6.-13.7.1980, 9. näyttely kotigalleriassa Mettalanmäellä: Ote vieraskirjasta: "1.7.80 Olipa elämys 'kaupparatsulle' katsella ex-kauppiasperheen kehitystä! Hyvin olette valinneet! Parhain terveisin Arvo V.Vesterinen"; "Maalauksia kotigalleriassa Mettalanmäki 6 28.6.-13.7. Avoinna joka päivä 12.00-18.00."

Ruotsin-matka: Carl Larssonin kotimuseo Sundborn, Göteborgin museo, Zornin museo (Mora)

Raahan kaupunki osti Paavo Pyhtilän maalauksen "Rysä"⁹⁵⁵

1981

Oulun läänin taidetoimikunta: "kohdeapuraha - materiaalihankintoihin ja näyttelyn järjestämistä varten 3000 markkaa"⁹⁵⁶

27. yksityisnäyttely, 5.-28.2.1981 Raahan pääkirjaston näyttelytilassa: avajaiset 5.2. klo 18-20; 14 maalausta⁹⁵⁷; mainittuja teoksia: Aura (kuva), Taiteilijan maisema⁹⁵⁸; kutsukortissa teos *Taiteilijan maisema*

14.2.1981 klo 13 Oulun läänin lauantairadiossa "— — kertoo työstään raahelainen taiteilija Paavo Pyhtilä. Musiikkina ohjelmassa on raahelaisen rock-yhtyeen Stalkerin ohjelmistoa.

Koulun Suurjuhlien Raahan päätapahtumassa "Taiteilija Paavo Pyhtilä esitti piirustuskilpailun kritiikin"⁹⁵⁹

28. yksityisnäyttely, -20.3.1981 Vihannin kirjastossa: "Esillä on toistakymmentä taiteilijan omavalmista työtä"⁹⁶⁰, kuvassa Konsvärkki päivällä ja Suvanto

touko-, heinä- ja elokuussa 1981 Taidemaalareiden jatkokoulutuskurssi, Oulu, ohj. Raimo Heino

29. yksityisnäyttely, 26.6.-12.7.1981, 10. näyttely kotigalleriassa Mettalanmäellä

23. yhteisnäyttely 29.6.-31.7.1981, Pekanpäivät-kuvataidenäyttely, Arkkukarin näyttelytilassa, Raahessa

30. yksityisnäyttely 28.7.-9.8.1981 Turkansaaren pirtissä Oulussa: "esillä 17 työtä. — Ne ovat eri kausilta, kun siitä on niin kauan, kun oululaiset ovat töitäni nähneet, kertoo taiteilija"⁹⁶¹

31. yksityisnäyttely 21.-23.8.1981 Ojalassa Pattijoella

mukana perustamassa Raahan Taiteilijaseuraa, johtokunnan jäsen 1981-1988

24. yhteisnäyttely 1.-30.11.1981 Raahan pääkirjastossa: Raahan Taiteilijaseura -81: perustava näyttely⁹⁶²

Raahan kaupunki osti Paavo Pyhtilän maalauksen "Rantasauna"⁹⁶³

1982 – 55v

22.2. "Raahan Seudun Luonnonystävät ry: Tutustuminen taiteilija Paavo Pyhtilän taiteeseen sekä hänen esityksensä aiheesta 'Mitä luonto merkitsee minulle kuvataiteilijana'. Kokooneminen hänen ateljeessaan maanantaina 22.2.1982 klo 19, osoite Raahe, Mettalanmäki. Tervetuloa!"

10.4. "Raahan Taiteilijaseura-81 johtokunnan kokouksen kiitokset isäntävälle mukavasta iltapäivästä. Aini Kauppila, Leena Koski, Kirsti Muinonen"

25. yhteisnäyttely 31.5.-?.7.1982 Ylivieskan kaupunginkirjaston näyttelytilassa: Raahan Taiteilijaseuran kesänäyttely

32. yksityisnäyttely, 5.-11.7.1982, 11. näyttely kotigalleriassa Mettalanmäellä

26. yhteisnäyttely 1.-31.7.1982, Pekanpäivät-kuvataidenäyttely, Arkkukarin näyttelytilassa, Raahessa

27. yhteisnäyttely 31.10.-29.11.1982 Raahan pääkirjastossa: Raahan Taiteilijaseura-81: 2. vuosinäyttely⁹⁶⁴

Pariisin-matka: Pompidou-keskus, Picasso-museo, Grand-Palais, Monet-museo "ja monet muut"

⁹⁴⁹ Kerttu Ojanlatva: *Kuvataiteen satoa Arkkukarissa* (Raahan Seutu 19.7.1979)

⁹⁵⁰ *Paavo Pyhtilän tauluja Helsingissä* (Raahelainen 2.10.1979)

⁹⁵¹ (Demari 27.10.1979)

⁹⁵² A.I.Routio: *Ajatuksia autiudessa* (Uusi Suomi 20.10.1979)

⁹⁵³ Unto Immonen: *Paavo Pyhtilän näyttely Helsingissä* (Raahan Seutu 23.10.1979)

⁹⁵⁴ Pohjois-Suomeen murto-osa kohdeapurahoista (Kaleva 31.1.1979)

⁹⁵⁵ *Kaupungille kolme maalausta* (Raahelainen 21.1.1981)

⁹⁵⁶ *P. Pyhtilälle kohdeapuraha* (Raahan Seutu 26.2.1981)

⁹⁵⁷ *Paavo Pyhtilä, puhtaiden värien ja tarkan työn tekijä* (Liitto 7.2.1981)

⁹⁵⁸ *Paavo Pyhtilä, puhtaiden värien ja tarkan työn tekijä* (Liitto 7.2.1981)

⁹⁵⁹ *Harrastaminen on kulttuurin perusta* (Liitto 26.2.1980)

⁹⁶⁰ IM: *Pyhtilän taidetta Vihannissa* (Raahan Seutu 8.3.1981)

⁹⁶¹ *Pyhtilän tauluja Turkansaareissa* (Raahelainen 29.7.1981)

⁹⁶² teosluettelo < Kirjav@

⁹⁶³ *Kaupungin viime vuoden taidehankinnat esillä* (Raahan Seutu 14.1.1982)

⁹⁶⁴ teosluettelo < Kirjav@

1983

- 28. yhteisnäyttely 3.-9.1.1983 Le Salon des Nations, Nykyaiteen Kansainvälisessä Keskussa Pariisissa**
- 29. yhteisnäyttely -10.6.1983 Ylivieskan kaupunginkirjaston näyttelytilassa:** Raahen Taiteilijaseuran toinen kesänäyttely
- 32. yksityisnäyttely, 2.-10.7.1983, 12. näyttely kotigalleriassa Mettalanmäellä:** "Maalauksia ja piirustuksia Kotigalleriassa — Avoinna joka päivä 12–20."
- 30. yhteisnäyttely heinäkuun 1983 Vilho Lampi -museossa:** Raahen Taiteilijaseuran kutsunäyttely
- 19.-22.3.1983 Nuorison taidetapahtuma:** "Tuomareina ovat olleet hänen [Kirsti Muinonen] lisäksi Eero Kinnunen, Matti Lampi, Paavo Pyhtilä ja Kalervo Ojutkangas"⁹⁶⁵
- 31. yhteisnäyttely 6.-?.11.1983 Raahen pääkirjastossa:** Raahen Taiteilijaseura-81: 3. vuosinäyttely
- 32. yhteisnäyttely marraskuun 1983 Oulun läänin aluenäyttely**
- Kulttuurilehti KALTION (5/1983) kuvituksena Paavo Pyhtilän teoskuvia:** "Palautan suurten kiitosten kera lainassa olleet kuvat. Ne piristivät lehden ulkonäköä ja nostivat sen taiteellista tasoa. Voinemme olla eri mieltä kuvien koosta, ratkaisut olivat toimitussihteerin ei minun. Hyvää jatkoa ja palauttanette avustajakortin. Martti Asunmaa" [päätoimittaja]; "Aikakauslehti Kaltion viides numero on kovin raahelaispitoinen. Heti kansikuvana on taiteilija Paavo Pyhtilän maalaus 'Viimeisellä rannalla'. Pyhtilän työt ovat lehden muidenkin sivujen kuva-aiheina."⁹⁶⁶
- Raahen aluesairaalan ja terveystakeskuksen kuntainliitto osti Paavo Pyhtilän teoksen Museorantaa vuodelta 1978**

1984

- 33. yhteisnäyttely 3.-9.1.1983 Le Salon des Nations, Nykyaiteen Kansainvälisessä Keskussa Pariisissa** – mukana Suomesta Heimo Karttunen⁹⁶⁷, Paavo Pyhtilä, Reijo Raekallio⁹⁶⁸, Matti Juhana Rautio⁹⁶⁹, Kalle Siukola sekä "additif:" Raimo Utrianen⁹⁷⁰, Raimo V[ii]tala⁹⁷¹
- 33. yksityisnäyttely tammikuun 1984 Raahen kaupunginkirjaston näyttelytilassa**⁹⁷²
- "Raahelainen taidemaalari Paavo P y h t i l ä selvitteli ammattikuntansa toimenkuvaa Raahen Rotaryklubin kokouksessa kutsuttuna esitelmöitsijänä."⁹⁷³
- 34. yksityisnäyttely 28.11.-9.12.1984 Kaivopuiston Galleriassa Helsingissä:** avajaiset 27.11. klo 16–18., Neitsytpolku 9
- 34. yhteisnäyttely, syksyllä 1984, Raahen lukion 100-vuotinäyttely**
- 35. yhteisnäyttely, syksyllä 1984:** Raahen Taiteilijaseura, Raahessa ja Oulaisissa
- 36. yhteisnäyttely 26.3.-6.4.1984 Grönqvistintalo, Pohjoisesplanadi 25 A, Helsinki.** Taidemaalariiliitto: myyntitilaisuus⁹⁷⁴
- apuraha:** Oulun läänin taidetoimikunta: "taidemaalari Paavo Pyhtilä, Raahessa, näyttelykustannuksiin Helsingissä, 2.000 mk"⁹⁷⁵
- Raahen kaupungin kulttuuritoimikunnan taidetunnustus-palkinto (6300mk):** "Rivien välistä kuului hienoinen ihmettely siitä, kuinka Pyhtilän kaltainen tunnettu taiteilija ei ole aiemmin saanut Raahen kaupungin palkintoa. – Jos ympäristö os[o]ittaa ymmärtämystä, niin kyllä se keveämäksi työn tekee, kiitti Pyhtilä palkitsijoita"⁹⁷⁶
- Esite "Helsinki-Finland Congress Bureau: Finland – the Fresh Alternative"** > "Eräänlaisena tunnustuksena Pyhtilä pitää pääsyään Suomea esittelevään kansainväliseen julkaisuun, joka leviää 20 000 kappaleen painoksena lukuisiin maihin. Kaksitoista Suomen Taiteilijaseuran jäsentä Kimmo Kaivannon ja Juhana Blomstedtin johdolla esittäytyy vuodenaikojen kuvaavine töineen näyttävässä esitteessä: Pohjoissuomalaisista mukana Pyhtilän lisäksi ovat Leena Koski ja Matti Mikkola."⁹⁷⁷

1985

- 35. yksityisnäyttely, 27.6.-11.7.1985, 13. näyttely kotigalleriassa Mettalanmäellä:** "maalauksia ja piirroksia kotigalleriassa — Avoinna joka päivä 12–20."
- 37. yhteisnäyttely 6.-22.2.1985 Ateneumissa:** Taidemaalariiliitto: myyntitilaisuus⁹⁷⁸
- Suomen Kuvataidejärjestöjen Liiton näyttely
- 38. yhteisnäyttely 28.3.-21.4.1985 K.H.Renlundin museossa Kokkolassa:** Raahen Taiteilijaseuran näyttely⁹⁷⁹

⁹⁶⁵ **Raahen alueelta ei kuvataiteen jatkoon** (Raahen Seutu 17.3.1983)

⁹⁶⁶ **Kaltio nyt raahelaisittain** (Raahelainen 1.12.1983)

⁹⁶⁷ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=549 (4.5.08)

⁹⁶⁸ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=1148 (4.5.08)

⁹⁶⁹ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=1185 (4.5.08)

⁹⁷⁰ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=1550 (4.5.08)

⁹⁷¹ www.kuvataiteilijamatrikkeli.fi/taiteilija.asp?id=1633 (4.5.08)

⁹⁷² Martti Salovaara: **Kuukauden taiteilija Raahessa – Paavo Pyhtilän töitä Pariisiin** (Kaleva 4.1.1984)

⁹⁷³ **Taiteessa tärkeää vain se, jota ei voi selittää** (Raahen Seutu 13.3.1984)

⁹⁷⁴ teosluettelo < Kirjav@

⁹⁷⁵ Kaleva 21.2.1984

⁹⁷⁶ **Paavo Pyhtiä sai Raahessa tunnustuksen** (Raahen Seutu 23.12.1984)

⁹⁷⁷ Martti Salovaara: **Kuukauden taiteilija Raahessa – Paavo Pyhtilän töitä Pariisiin** (Kaleva 4.1.1984)

⁹⁷⁸ teosluettelo < Kirjav@

⁹⁷⁹ teosluettelo < Kirjav@

Ruotsin- ja Norjan-matka: Munck-museo (Oslo), Vigelandin veistospuisto, Sonja Henie -museo (Drammen, "jossa Paul Kleen näyttely"). Uddevallan maakuntamuseo "ja muita pienempiä näyttelyitä"

Raahen Taiteilijaseura ry:n matrikkeli ilmestyy. Raahen Taiteilijaseura, Raahe, [1985?]. 17 lehteä: kuv.; 23 cm⁹⁸⁰

1986

39. yhteisnäyttely 24.2.–16.3.1986 Ateneumissa: Taidemaalariiliitto: myyntitilaisuus⁹⁸¹

40. yhteisnäyttely 5.4.–4.5.1986 Seinäjoen Taidehallissa: Raahen Taiteilijaseuran näyttely⁹⁸²

41. yhteisnäyttely -31.10.1986 Kajaanin taidehallissa: Oulun läänin Kuvataide aluenäyttely: "ja Paavo Pyhtilän kaksi työtä pääsi tiheän seulan läpi. Kainuun Taiteilijat ry jurytti maanantaina ja tiistaina kaikkiaan 383 tarjottua työtä"⁹⁸³

apuraha: "Taiteilija Paavo Pyhtilä — — sai materiaalihankintoihin 5000 markkaa."⁹⁸⁴, "PERÄTI kaksi taideapurahaa lupasi Oulun läänin taidetoimikunta Raaheen jakaessaan taiteenharjoittajien työskentely- ja kohdeapurahoja. Kohdeapurahan 5 000 markkaa saa taidemaalari Paavo Pyhtilä materiaalihankintoihin — —"⁹⁸⁵

1987 – 60v

42. yhteisnäyttely 1.-22.2.1987 Kajaanin Taidehallissa: Raahen Taiteilijaseura näyttely⁹⁸⁶

36. yksityisnäyttely 30.8.1987 Tsherepovetsissa, Raahen ystävyyskaupungissa

43. yhteisnäyttely 26.6.–30.8.1987 Savon Solmu Art, Pieksämäki: taidenäyttely — vanha ja uusi kaupungintalo, Pieksämäki / [järjestäjät: Pieksämäen kaupunki, Pieksämäen Kuvataideseura ry]. Näyttelyssä myös Kuvataiteilijaseuniorit r.y:n Seniorien salonki XVI, Pieksämäki⁹⁸⁷

44. yhteisnäyttely 1.-30.11.1987 Raahen pääkirjastossa: Raahen Taiteilijaseuran 7. vuosinäyttely⁹⁸⁸

37. yksityisnäyttely 1.-22.11.1987 Kajaanin Taidehallissa: Retrospektiivinen näyttely "Neljä vuosikymmentä"⁹⁸⁹, Kajaanin Taidehalli, Linnankatu 14; avajaiset 1.11. klo 16–18. Av. Ti 10–18, Ke 10–20, To, Pe 10–18, La 10–16, Su 12–17⁹⁹⁰

apuraha: "Taidemaalari Paavo Pyhtilä Raahesta sai 10 000 markan suuruisen työskentelyapurahan"⁹⁹¹

1988 TAITEILIJAE LÄKKEELLE

"henkilökohtainen ylimääräinen taiteilijaeläke" vuoden 1988 alusta⁹⁹²

45. yhteisnäyttely 5.6.–3.7.1988 Raahen pääkirjastossa: Raahen Taiteilijaseuran 8. vuosinäyttely⁹⁹³

38. yksityisnäyttely, 30.6.–17.7.1988, 14. näyttely kotigalleriassa Mettalanmäellä: "Maalauksia Mettalanmäen galleriassa 30.6.–17.7.-88 Avoinna joka päivä klo 12–18"

46. yhteisnäyttely 16.11.–11.12.1988 Kouvolan taidemuseolla: Seniorien salonki XVII, Kuvataiteilijaseuniorit ry.⁹⁹⁴

apuraha: "Taidemaalari Paavo Pyhtilä, Raahe, 8 000 markkaa Siika-Pyhäjokialueen Liiton apurahana retrospektiivisen näyttelyn järjestämiseen ja kotimaiseen työskentelyyn."⁹⁹⁵

1989

Pro Raahe -mitali

39. yksityisnäyttely 16.4.–4.5.1989 Auran galleriassa Turussa: Mainittuja teoksia: Valoa varten, Taivaan jakajat, Tosi kalamies, Perhesiteet⁹⁹⁶

Viron-matka: Kadriorg

1990

Kuvataiteilijaseuniorit ry:n jäsen

Ruka art: [taidenäyttely Kuusamon Ruka Klubilla] 10.6.–23.9.1990⁹⁹⁷

1991

47. yhteisnäyttely 5.10.–31.10.1991 Seinäjoen taidehalli: XIX Seniorien salonki, Kuvataiteilijaseuniorit⁹⁹⁸

40. yksityisnäyttely, 7.–21.4.1991, 15. näyttely kotigalleriassa Mettalanmäellä: "Maalauksia — av. joka päivä 12–18"

⁹⁸⁰ teosluettelo < Kirjav@

⁹⁸¹ teosluettelo < Kirjav@

⁹⁸² teosluettelo < Kirjav@

⁹⁸³ **Muinen ja Pyhtilä mukana aluenäyttelyssä** (Raahelainen 7.10.1986)

⁹⁸⁴ **Pyhtilälle ja Männylle apurahat** (Raahelainen 25.2.1986)

⁹⁸⁵ **Taideapurahoja tuli Raaheenkin** (Raahen Seutu 25.2.1986)

⁹⁸⁶ teosluettelo < Kirjav@

⁹⁸⁷ näyttelyjulkaisu: Savon Solmu Art (5 : 1987 : Pieksämäki) < Kirjav@

⁹⁸⁸ teosluettelo < Kirjav@

⁹⁸⁹ näyttelyjulkaisu: **Paavo Pyhtilä: neljä vuosikymmentä:** näyttely 1987 / esipuhe: Soili Lankia. [Raahe], pain. 1987, 16 s.: kuv. (osa vär.); 20 cm < Kirjav@

⁹⁹⁰ Paavo Pyhtilän kutsukortti, kopio tekijän hallussa

⁹⁹¹ **Taidetoimikunnan apuraha Pyhtilälle** (Raahen Seutu 19.2.1987)

⁹⁹² Uutinen otsikolla **Opetusministeriö jakoi taiteilijaeläkkeet** (Helsingin Sanomat 8.4.1988)

⁹⁹³ teosluettelo < Kirjav@

⁹⁹⁴ teosluettelo < Kirjav@

⁹⁹⁵ Kaleva 1988 ?

⁹⁹⁶ Jarkko Laine: **Valoa varten** (Turun Sanomat 21.4.1989)

⁹⁹⁷ näyttelyjulkaisu: Ruka art (1990 Kuusamo) < Kirjav@

⁹⁹⁸ teosluettelo < Kirjav@

1992 – 65v

41. yksityisnäyttely Pattijoki:

42. yksityisnäyttely marraskuun 1992 Ukonkantissa Vihannissa:⁹⁹⁹; mainittuja teoksia: Muurit sortuvat¹⁰⁰⁰

48. yhteisnäyttely 8.-31.5.1992 Helsingin Taidehallissa: Seniorien Salonki: 20-vuotisjuhlanäyttely, Kuvataiteilijajaseniorit r.y.¹⁰⁰¹

1993

43. yksityisnäyttely maaliskuun 1993 Pyhäjoen pääkirjasto: 14 öljyvärimaalausta, maaliskuun ajan¹⁰⁰²

49. yhteisnäyttely maaliskuussa Savonlinnan maakuntamuseolla¹⁰⁰³: XXI Seniorien salonki, Kuvataiteilijajaseniorit¹⁰⁰⁴; eräässä artikkelissa virheellisesti "Jyväskylän seniorisalongissa"¹⁰⁰⁵

44. yksityisnäyttely, 1.-11.7.1993, 16. näyttely kotigalleriassa Mettalanmäellä: "Maalauksia ja jotain vuodelta -68 – Av. 12-18"; mainittuja töitä: kollaasi Tähtihetkiä (kuva), Johtotähti?, Pilvet väistykööt¹⁰⁰⁶; Loputon vaellus (kuva), Vaarin saari, Nainen rannalla, Kaksin rannalla, Johtotähti, Kellokas¹⁰⁰⁷

1994

?1994 Suomen Kuvataiteilijajaseniorien näyttely, Hyvinkään taidemuseo

45. yksityisnäyttely 31.7.-28.8.1994 Ekumeenisessa keskuksessa, Haapajärvellä: 29 maalaus- ta; mainittuja teoksia: Perhesiteet (kuva), Valoa vasten Kauttakulku¹⁰⁰⁸; Haaksirikkoiset, Pakko- muutto, Määränpää¹⁰⁰⁹

46. yksityisnäyttely huhtikuun 1994 Kempele: Kulttuurijohtajan kutsuma näyttely

50. yhteisnäyttely 10.9.-2.10.1994 Pohjanmaan museossa: Seniorien Salonki (22.), Kuvataiteilijajaseniorit ry = Bildkonstsenioreerna rf¹⁰¹⁰

1995

47. yksityisnäyttely 11.-28.4.1995 Ylivieskan kaupungin kutsunäyttely

51. yhteisnäyttely 3.12.1995-7.1.1996 Keravan taidemuseossa: Seniorien salonki 23, Kuvataiteilijajaseniorit ry¹⁰¹¹

1996

52. yhteisnäyttely 5.12.1996-26.1.1997 Lahden taidemuseossa: Seniorien salonki XXIV, Kuvataiteilijajaseniorit ry¹⁰¹²

48. yksityisnäyttely 3.-30.6.1997 Pääkirjaston näyttelytilassa: Raahen kulttuuritoimi

1997 – 70v

53. yhteisnäyttely 20.9.-2.11.1997 Lönströmin taidemuseossa Raumalla: XXV Seniorien salonki, Kuvataiteilijajaseniorit ry¹⁰¹³

49. yksityisnäyttely, Raaha

1998

54. yhteisnäyttely 13.6.-15.8.1998 Pieksämäen kulttuurikeskus Poleeni: Seniorien salonki (26.): Kuvataiteilijajaseniorien suvisalonki: kesänäyttely, Kuvataiteilijajaseniorit ry¹⁰¹⁴

50. yksityisnäyttely 20.2.-15.3.1998 Neliö-Galleriassa Oulussa

1999

55. yhteisnäyttely 13.3.-2.5.1999 Veturitali - Salon kaupungin taidemuseo: Seniorien salonki XXVII, Kuvataiteilijajaseniorit ry¹⁰¹⁵

51. yksityisnäyttely, 6.-20.6.1999, 17. näyttely kotigalleriassa Mettalanmäellä

2000

56. yhteisnäyttely 7.6.-16.7.2000 Seinäjoen taidehalli: Suvisalonki Seniorien salonki XXVIII, Kuvataiteilijajaseniorit ry¹⁰¹⁶

2001

57. yhteisnäyttely 9.3.-27.5.2001 Savonlinnan maakuntamuseo: Pieni on suurta – Seniorien salonki XXIX: Kuvataiteilijajaseniorit ry.¹⁰¹⁷

⁹⁹⁹ Pyhtilä hakee taiteestaan henkisiä arvoja (Raahelainen 5.11.1992)

¹⁰⁰⁰ Vappu Kallio: Pyhtilän pyhiinvaellus (Raahen Seutu 19.11.1992)

¹⁰⁰¹ teosluettelo < Kirjav@

¹⁰⁰² Raili Viirret-Heiskari: Pyhtilä jatkaa haavettaan (Kuulumiset-lehti 3.3.1993)

¹⁰⁰³ teosluettelo < Kirjav@

¹⁰⁰⁴ Pyhtilän matka jatkuu (Raahen Seutu 4.3.1993)

¹⁰⁰⁵ Veikko Heilala: Jotain Mettalanmäellä (Liitto 2.7.1993)

¹⁰⁰⁶ Veikko Heilala: Jotain Mettalanmäellä (Liitto 2.7.1993)

¹⁰⁰⁷ Riitta Mäkelä: Taidetta kotona ja kahvilassa (Kaleva 5.7.1993)

¹⁰⁰⁸ Ilmari Luhtasela: Paavo Pyhtilän taidetta esillä Haapajärvellä (Kalajokilaakso 2.8.1994)

¹⁰⁰⁹ VN: Tarjolla oivalluksia, huumoria, arvoituksia (Maaselkä 4.8.1994)

¹⁰¹⁰ teosluettelo < Kirjav@

¹⁰¹¹ teosluettelo < Kirjav@

¹⁰¹² teosluettelo < Kirjav@

¹⁰¹³ teosluettelo < Kirjav@

¹⁰¹⁴ teosluettelo < Kirjav@

¹⁰¹⁵ teosluettelo < Kirjav@

¹⁰¹⁶ teosluettelo < Kirjav@

¹⁰¹⁷ teosluettelo < Kirjav@

Viron-matka: Tarton taidemuseo, Pärnun Modernin taiteen museo

2002 – 75v

58. yhteisnäyttely 9.6.–10.8.2002 Voipaalan taidekeskuksessa Valkeakosken Sääksmäellä: Seniorien salonki (30.): Seniorien suvisalonki: Kuvataiteilijajäsenien 30-vuotisjuhlanäyttely, Kuvataiteilijajäseniö ry¹⁰¹⁸

52. yksityisnäyttely lokakuu 2002 Taidetalo Väinölä, Oulainen: mainittuja teoksia: Saanatunturi (kuva)¹⁰¹⁹

Kuvataiteilijajäseniö ry:n kunniajäsen

2003

?

2004

59. yhteisnäyttely 11.08–29.08.2004 Järvenpää-talo: Seniorien salonki 31, Kuvataiteilijajäseniö ry¹⁰²⁰

2005

53. yksityisnäyttely 1.–23.2.2005 Suomen Viron-instituutin Kuvakäytävä, Tartto: skannomontaasien näyttely *Raahen rannoilta*

60. yhteisnäyttely 23.08.–12.09.2005 Kaapelin puristamo, Helsinki: Seniorien salonki 32, Kuvataiteilijajäseniö ry¹⁰²¹

14.11.2005: Oulun Taidemuseo: PAAVO PYHTILÄ / Taiteilijahaastattelu Raahessa 14.11.2005. Haastattelu: Ritva Sivonen (nyk. Pulkkinen); Äänitys: Mika Friman; (p) ja © Oulun taidemuseo

Viron-matka: Kadriorg, Tarton taidemuseo; Pärnun Chaplin-keskus

2006

?

2007 – 80v

2.3.2007: 1. Pertti Pyhtilän haastattelu

54. yksityisnäyttely 28.6.–31.8.2007 galleria Myötätuulessa, Raahessa sekä Teknisellä virastolla, Pattijoella: 80-vuotisjuhlanäyttely

Raahen Pekka -kunnianimi

17.9.2007: 2. Pertti Pyhtilän haastattelu: kirjat

18.9.2007: 3. Pertti Pyhtilän haastattelu: ihmiset

18.9.2007: 4. Pertti Pyhtilän haastattelu: matkat

2008

25.2.2008: Kolmas lapsenlapsenlapsi (ja ensimmäinen Pyhtilä-niminen poikalapsi) syntyi Paavo Pyhtilän isän Matti Arviiti Pyhtilän syntymäpäivänä (1897)

27.2.2008: 5. Pertti Pyhtilän haastattelu: oppiminen

17.5.2008: Kolmas lapsenlapsenlapsi sai kasteessa nimekseen **Arttu Jukka Aukusti** – kolmannen nimen isoisänsä Paavo Aukusti Pyhtilän mukaan

6.-10.8.2008: LX valtakunnalliset kotiseutupäivät Raahessa: Retki 10 - Taide-elämää Raahessa: "*Taideretki aloitetaan Raahen museosta, jossa esitellään Mikael Baltin 1600-luvulta säilyneitä kirkko-veistoksia. Retki jatkuu kävellen Kari Juvan veistospuistoon. Pääkirjastossa tutustutaan raahelaisen merimaalari Antero Forssin näyttelyyn. Kirjastosta siirrytään Galleria Myötätuuleen, jossa on esillä taiteilija Ritva Luukkasen kivimosaiikkitaide. Lounas nautitaan ravintola Hovinarrissa. Retki jatkuu linja-autolla taiteilija Matti Lepistön veistospuistoon. Seuraava kohde on taiteilija Paavo Pyhtilän kotiateljee. Retki päättyy Saloisten kirkkoon, jossa voi nähdä 1400-luvun alussa tehdyt Pyhän Olavin ja Neitsyt Marian alttarikaapit. Lopuksi nautitaan 'tapulikahvit' kellotapulin juurella.*"¹⁰²²

jne...

¹⁰¹⁸ teosluettelo < Kirjav@

¹⁰¹⁹ Marjatta Kurvinen: **Näyttely täynnä myönteisiä ajatuksia** (Pyhäjokiseutu 3.10.2002)

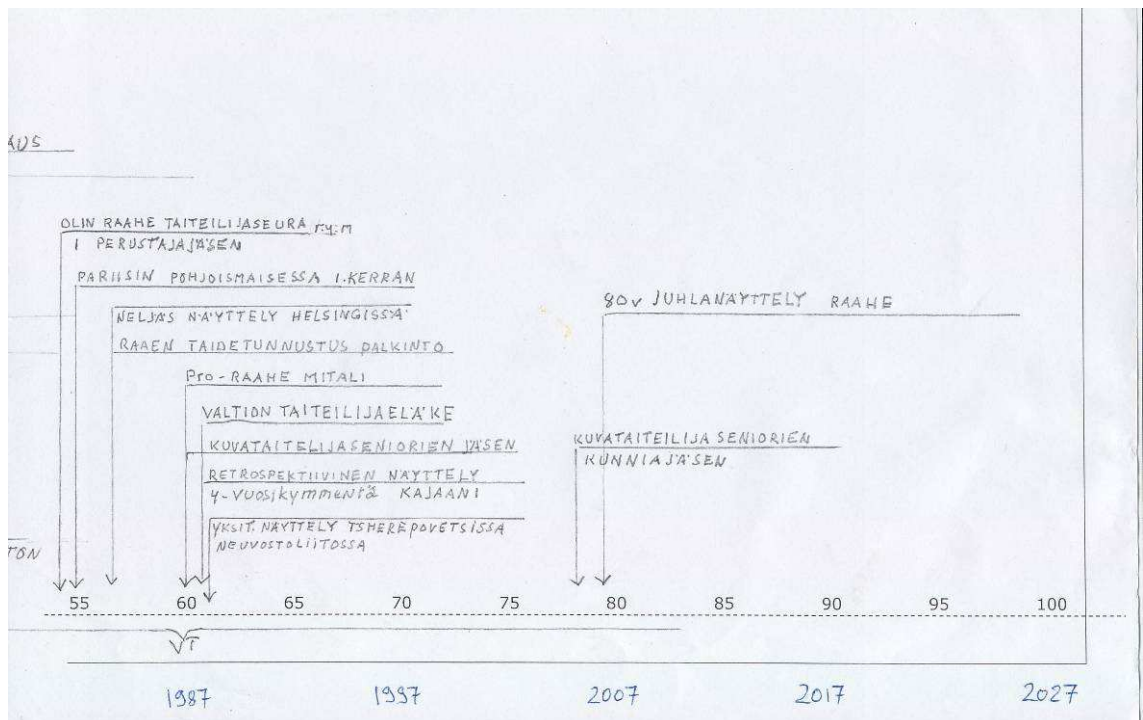
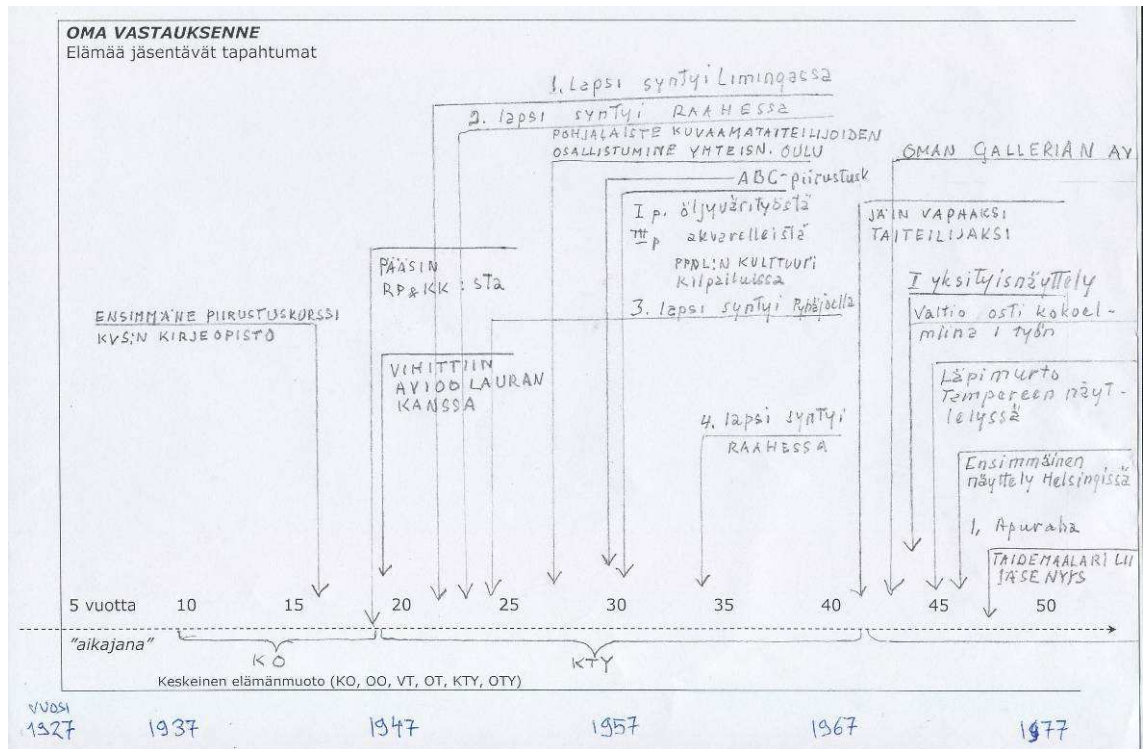
¹⁰²⁰ teosluettelo < Kirjav@

¹⁰²¹ teosluettelo < Kirjav@

¹⁰²² www.raahe.fi/kotiseutupaivat2008 (4.5.08)

Liite 2: Paavo Pyhtilän "Elämää jäsentävät tapahtumat"

Paavo Pyhtilän pyynnöstäni täyttämä "Elämää jäsentäviä tapahtumia" kuvaava aikajana, jonka muokkasin hänelle Turun matrikelitaiteilijain postikyselykaavakkeesta¹⁰²³, jossa aikajana päättyi 75 vuoden ikään.

¹⁰²³ Tuhkanen 1988: Liite 1

Liite 3: luettelo myydyistä Paavo Pyhtilän teoksista -1994

ostajan-/omistajanmukaisessa aakkosjärjestyksessä

laatinut taiteilijan tytär **Mia Harald** 1994

vuosi	teos	teko-tapa	omistaja	osto- tai sijaintipaikka
1970	Purjeita	öljy		Raahe
1980	Pekktorilta	öljy	Ahokas	Raahe
1970	Laivan kannella	öljy	Ahola, Pentti	Tampere
1983	Vaellus	öljy	Alaruikka, Erkki	Raahe
1989	Trio	öljy	Alaruikka, Erkki	Raahe
1984	Saaristokadulta	öljy	Alaruikka, Leena	
1976	Valoa ja hiljaisuutta	öljy	Alhainen	Raahe
1980	Museo ympäristöineen	öljy	Alhainen	Raahe
1984	Rantakadulta	öljy	Alhainen (junior)	
?	Syksy	öljy	Alila, Simo	Raahe
1979	Kaupunkinäkymä	öljy	Ammattikurssikeskus	Raahe
1977	Leikkikenttä	öljy	Antinkankaan koulu	Raahen kaup.
1985	Tulevaisuus	öljy	Antinkankaan koulu	Raahen kaup.
1987	Raahe	öljy	Antinkankaan koulu	Raahe
1987	Raahe	öljy	Antinkankaan koulu	Raahe
?	Raahen kaup.	öljy	Antinkankaan koulu	Raahe
1986	Rantakatua	öljy	Apajalahti/Teku	
1970	Museon ranta	öljy	Arkkuk.vanhainkoti	Saloinen
1977	Reiponkadulta	öljy	Arvio	Oulainen
1986	Portti	öljy	ATK	Raahe
1980	Piharakennus talvella	öljy	Aunola, Aarre	Kalajoki
1980	Uhkaavaa	öljy	Aunola, Aarre	Kalajoki
1982	Puhelu	öljy	Aunola, Aarre	Kalajoki
1971	Norjalainen maisema	öljy	Aunola, Alpo	Hämeenlinna
1971	Seitsemän veljestä	öljy	Aunola, Alpo	Hämeenlinna
1972	Talven tuloa	öljy	Aunola, Alpo	Hämeenlinna
1976	Pieni kaupunkinäkymä	öljy	Aunola, Alpo	Hämeenlinna
1977	Talvista Mettalanmäkeä	öljy	Aunola, Alpo	Hämeenlinna
1978	Vanhoja rakennuksia	öljy	Aunola, Alpo	Hämeenlinna
1988	Unimaisema	öljy	Aunola, Alpo	Hämeenlinna
1985	Saarelan talo	öljy	Aunola, Arja	Helsinki
1983	Oma talo	öljy	Aunola, Auno	Raahe
1977	Aunolan talo	öljy	Aunola, Hilja	Saloinen
1984	Maisema talvella	öljy	Aunola, Hilja	Raahe
1987	Talvimaisema	öljy	Aunola, Kauko	Raahe
1976	Vanhaa kaupunkia	öljy	Aurio, Liisa	Raahe
1977	Näkymä Rantakadulta	öljy	Aurio, Pentti	Raahe
1970	Unohdettu ruusu	öljy	Avellan	Tampere
1982	Huvila	öljy	Bohman, Bertil	Ruotsi
1986	Museon rantaa	öljy	Bohman, Bertil	Ruotsi
1980	Eskolan talo	öljy	Bohman, Hilikka	Ruotsi
1985	Tornionjokivartta	öljy	Bohman, Hilikka	Ruotsi
1948	Bertil ja Hilikka	piirros	Bohman, Bertil	Ruotsi
1968	Karvosen mökki	öljy	Brisk, A.	Ylitornio
1988	Reiponkadulta	öljy	Brusi	Raahe
1985	Kirkkonäkymä	öljy	Centrum	Raahe
1984	Raahea	tussi	Centrum/ROK	Raahe
1982	Cortenkadulta	öljy	Cumulus-hotelli	Oulu OK
1977	Lammasmaja Norjasta	öljy	Dalabö, Hertta	Tukholma
1977	Norjalainen taloryhmä	öljy	Dalabö, Hertta	Tukholma
1985	Raahea	öljy	Datamik Oy	Raahe
1980	Syksy	öljy	Ekström, Georg	Datamik
1949	Raahen kirkko ja Pekka	öljy	Enovaara, Albert	Saloinen
1950	Merimaisema	öljy	Enovaara, Olavi	Lappeenranta
1950	Petäjä	öljy	Enovaara, Olavi	Lappeenranta
1969	Hakotaurista	öljy	Enovaara, Veikko	Raahe
1977	Myhrbergin kulmalta	öljy	Ericson Oy	Raahen kaup.
1980	Kauppakadulta	öljy	Eriksson, Sinikka	Raahe
1980	Sovionkadulta	öljy	Eriksson, Sinikka	Raahe
?	Pieni kaupunkikuva	piirros	Erkkilä	Raahe
1989	Näkymä Rautaruukilta	öljy	Erkkilä, Esko	Rautaruukki

1969	Lehivistö	öljy	Eskola, Anna	Raahe
1969	Pattijokisuu	öljy	Eskola, Anna	Raahe
1971	Solsetta Rantakadulla	lino	Eskola, Anna	Raahe
1976	Pihanäkymä vanh.kaup.	öljy	Eskola, Martti	Raahe
1976	Vanhaa kaupunkia	öljy	Eskola, Martti	Raahe
1984	Eskolan talo	öljy	Eskola, Martti	Nokia
1979	Eskolan talo	öljy	Eskola, Pentti	Raahe
1979	Kaupunkinäkymä	öljy	Eskola, Pentti	Raahe
1979	Piharakennuksia	öljy	Eskola, Pentti	Raahe
1977	Näkymä kaupungista	öljy	Eskolin	
1977	Seutun pihanäkymä	öljy	Eskolin	
1980	Talvista Kauppakatua	öljy	Haapaniemi, Ritva	Raahe
1983	Mustat ja valkeat	öljy	Haarala, Lauri	Helsinki
1984	Rantakadun piha	öljy	Haarala, Lauri	Helsinki
1985	Pihanäkymä	öljy	Haavisto, Helge	Raahen kaup.
1981	Kevään leikit	öljy	Halonen, Hilikka	Oulu
1990	Jäljet jättää jokainen	öljy	Hannelin	Pattij.kunta
1986	Ämmänkadulta	öljy	Hannila, Inkeri	Helsinki
1987	Pekkatori	öljy	Hannila, Pulmu	Oulu
1975	Kaupunkinäkymiä (3)	öljy	Hannila, Väinö	Rhe/perik.
1976	Ikkuna	öljy	Hannila, Väinö	Raahe
1979	Hassin talo	öljy	Hassi, Jaakko	Raahe
1980	Sovionkadulta	öljy	Haukipuro	Oulu
1984	Sovionkadulta	öljy	Haukipuro	Raahe
1977	Rantakadulta	öljy	Hautamäki	Raahe
1979	Pieni pihanäkymä	öljy	Hedman	Raahe
1979	Surullinen tiikeri	öljy	Hedman	Raahe
1984	Keskikoulun pihalta	öljy	Hedman, Harri	Raahe
1980	Kauppakatua	öljy	Heikkinen, Terttu	Oulu
1980	Rantakatua	öljy	Heikkinen, Terttu	Oulu
1956	Santaholman rantaa	öljy	Heimo, Aili	Raahe
1974	Makasiinit	öljy	Heimo, Aili	Raahe
1982	Vanhaa Raahea	öljy	Heinonen, Matti	Helsinki
1979	Sovionkadulta	öljy	Heinula, Juhani	Oulu
1985	Avara maailma	öljy	Heinula, Kaija	Oulu
1976	Kaupunkinäkymä	öljy	Heiskanen	Raahe
1979	Cortenkadulta	öljy	Heiskanen	Raahe
1977	Junnilan mäki	öljy	Heiskanen, Voitto	Raahe
1979	Norjalainen kalasatama	öljy	Helaakoski	Yppäri
1979	Syysilta rannalla	öljy	Helaakoski	Yppäri
1980	Energiapuu	öljy	Helaakoski, Aino	Yppäri
1988	Pieni Raahetyö	öljy	Helaakoski, Aino	Pyhäjoki
1990	Puro ja kuru	öljy	Helaakoski, Aino	Pyhäjoki
1975	Raahe	öljy	Herlin	Helsinki
1972	Taloryhmä talvella	öljy	Hietala, Marja	Läh.arp.
1976	Pieni työ	öljy	Hietamies, Ritva	Raahe
1977	Näkymä Pekkatorilta	öljy	Hirvonen	Raahe
1977	Punaista ja valkoista	öljy	Hirvonen	Raahe
1980	Illan tullen	öljy	Hirvonen, Tapio	Raahe
1986	Lapaluodosta	piirros	Hirvonen/Centrum	Raahe
1977	Raahe-näkymä	öljy	Hissa, Kimmo	Vaasa
1982	Museon takaa	öljy	Hissa, Kimmo	Vaasa
1980	Raahea	öljy	Hissa, Pirjo	Vaasa
1979	Syksyinen uimaranta	öljy	Honkala, Maija-Liisa	
1979	Kevään merkit	öljy	Honkala, Matti	Raahe
1981	Latomaan piha	öljy	Honkala, Matti	Raahe
1985	Enkeleitä, onko heitä?	öljy	Honkala, Matti	Raahe
1991	Ihmeellinen asia	öljy	Honkala, Matti	Raahe
?	Uusi toivo	öljy	Honkala, Virpi	Raahe
1986	Raahea	öljy	Honkola, Veli	Raahen kaup.
1950	Kirkkokatu ja kirkko	öljy	Huikuri	Raahe
1968	Museon ranta	öljy	Huttunen, Vilho	Helsinki
1970	Ulappa	öljy	Huttunen, Vilho	Helsinki
1974	Näkymä Aavasaksalta	öljy	Huttunen, Vilho	Helsinki
1975	Lean muotokuva	öljy	Huttunen, Vilho	Helsinki
1977	(teos)		Huttunen, Vilho	Helsinki
1977	Autiotalo Lapaluodosta	öljy	Huttunen, Vilho	Helsinki
1977	Konsvärkki päivällä	öljy	Huttunen, Vilho	Helsinki
1977	Museonranta	öljy	Huttunen, Vilho	Helsinki
1977	Rantanäkymä	öljy	Huttunen, Vilho	Helsinki
1979	Ida Tuomaisen piha	öljy	Huttunen, Vilho	Helsinki

1980	Koivikko talvella	öljy	Huttunen, Vilho	Helsinki
1980	Koivuryhmä	öljy	Huttunen, Vilho	Helsinki
1980	Naisen profiili	öljy	Huttunen, Vilho	Helsinki
1980	Näkymä Pyhäjoelta	öljy	Huttunen, Vilho	Helsinki
1980	Tyttö ja pajupilli	öljy	Huttunen, Vilho	Helsinki
1976	Miksi? Warum?	öljy	Hilkka Harald < V.Hollming < ? < Huttunen, Vilho	Helsinki
1980	Kauppakadulta	öljy	Hyvönen, Päivi	
1981	Puita lakeudella	öljy	Häkkinen, Maija	Oulu
1982	Kallelan talo	öljy	Häkkinen, Maija	Oulu
1991	Yksinäinen pyöräilijä	seka- tekn.	Häkkinen, Maija	Oulu
1991	Ämmänkadulta	öljy	Häkkinen, Maija	Oulu
1975	Suomi 75 v.	öljy	Häkkinen, Matti	Oulu
1991	Kevättä rinnassa	seka- tekn.	Häkkinen, Matti	Oulu
1976	Museonranta kuutamossa	öljy	Härkönen, Aune	Mikkeli
1978	Kuljun talo Saloisissa	öljy	Härkönen, Aune	Mikkeli
1981	Iltä Kirkkolahdella	öljy	Härkönen, Aune	Mikkeli
?	Museon rannasta	öljy	Härkönen, Hilja	Raaha
1974	Pihapuun takaa	öljy	Härkönen, Toivo	Mikkeli
1980	Kehityksen kulkua	öljy	Härkönen, Toivo	Mikkeli
1980	Koivut	öljy	Härkönen, Toivo	Mikkeli
1982	Rantakadun taloja	öljy	Härkönen, Toivo	Raahen kaup.
1982	Sovionkadulta	öljy	Härkönen, Toivo	Raahen kaup.
1984	Myhrbergin puistoa	öljy	Härkönen, Toivo	Mikkeli
1984	Kusikari	tussi	Ingerttilä, Erkki	Pattijoki
1950	Raahen kirkko	öljy	Inkala, Kaarina	Espoo
1989	Kaksoiset	öljy	Inkala, Kaarina ja Jorma	Espoo
2003	Sanaton viesti	öljy	Inkala, Kaarina ja Jorma	Espoo
2000	Villa	öljy	Inkala, Kaarina ja Jorma	Espoo
2000	Näköpaikalla	öljy	Inkala, Kaarina ja Jorma	Espoo
1984	Cortenkadulta	öljy	Isomäki, Sirpa	Nokia
1984	Rantakadulta	öljy	Isomäki, Sirpa	Nokia
1981	Pekattorin kulma	öljy	Joensuu, Helli	Raahen OP
1973	Vanhoja piharakennuksia	öljy	Johansson, Leif	Ruotsi
1975	Pieni työ	öljy	Johansson, Leif	Ruotsi
1977	Pieni piha	öljy	Johansson, Leif	Ruotsi
1977	Talvinen piha	öljy	Johansson, Leif	Ruotsi
1984	Lapaluodosta	piirros	Junnelius	
1988	Perhospoika	öljy	Juopperi	
1970	Hetki illasta	öljy	Juusola	Oulu
1973	Pihanäkymä Raahesta	öljy	Juusola, Antero	Oulu
?	Tienristeys	öljy	Juusola, Antero	Oulu
1984	Tervehdyskäynti	öljy	Järvenpää	Raaha
1987	Suojelusenkeli	öljy	Järvi	Turku
1987	Kaijalan talo	öljy	Kaijala	Helsinki
1979	Kaijalan talo (Raaha)	öljy	Kaijala, Erkki	Helsinki
1982	Autotorin aitta	öljy	Kaijala, Erkki	Helsinki
1985	Saaristokadulta	öljy	Kaisto, Mauno	Oulu
1979	Pirttiahon piha	öljy	Kaisto, Seija	Raaha
1983	Perhe rannalla	öljy	Kaisto, Seija	Raaha
1985	Kaupunkinäkymä	öljy	Kaisto, Seija	Raaha
1986	Leikit	öljy	Kaisto, Seija	Raaha
1987	Kanteleen soitto	öljy	Kaisto, Seija	Raaha
1988	Aika rientää	öljy	Kaisto, Seija	Raaha
1988	Kauppakadulta	öljy	Kaisto, Seija	Raaha
1984	Rantakadulta	öljy	Kallankari	Oulu
1974	Asuntoasias	öljy	Kallasvuo	Raaha
1974	Näkymä raahel.aidan yli	öljy	Kallasvuo	Raaha
1980	Kallasvuon talo	öljy	Kallasvuo	Raaha
1953	Veräjällä	öljy	Kallela, Kaarlo	Helsinki
1971	Rantakioski	öljy	Kallela, Kaarlo	Helsinki
1971	Tie tunturiin	öljy	Kallela, Kaarlo	Helsinki
1972	Säilyttämisen arvoista	öljy	Kallela, Kaarlo	Helsinki
1982	Palokunnankadulta	öljy	Kallela, Matti	Raaha
1977	Vanhaa Raahea	öljy	Kallio, Armas	Raaha
1978	Raatihuone	öljy	Kangas, Mikko	Oulainen
1993	Mies ja meri	öljy	Kangas, Olavi	Raahen kaup.
1980	Sovionkadulta	öljy	Kangas, Pirkko	Raaha

1985	Reiponkadulta	öljy	Kantanen, Kari	Oulu
1981	Nousua ja laskua	öljy	Karjalainen	Raahe
1980	Ilta Katinhännässä	öljy	Karjalainen, Martti	
1984	Pekattori	öljy	Karjaluoto, Aini	Raahe
1968	(taulu tuhoutui tulip.)	öljy	Karvonen, Martti	Saloinen
1977	Lomareissu	öljy	Karvonen, Martti	Raahe
?	Aavasaksalta	öljy	Karvonen, Martti	Raahe
1978	Lievosen talo	öljy	Karvonen, Tapio	Raahe
1959	Kraaseli	öljy	Kaskentola, Inkeri	Pattijoki
1950	Veneitä	öljy	Kaskentola, Inkeri	Pattijoki
1974	Pieni talvimaisema	öljy	Kastelli, Eino	Pattijoki
1989	Talo tien mutkassa	öljy	Kastelli, Eino	Pattijoki
1986	Reiponkadulta	öljy	Katsastuskonttori	Raahe
1993	Loputon vaellus	öljy	Kauppakoulu	Raahen OP
1970	Kaipaus	öljy	Keinänen, Arvi	Raahe
1984	Pekattori	öljy	Keinänen, Arvi	Raahe
1977	Näkymä Saloisten kirkolta	öljy	Keinänen, Marja-L.	Raahe
1984	Koulukadulta	öljy	Keinänen, Marja-L.	Raahe
1984	Pakkasaamu pikkukaup.	öljy	Keinänen, Marja-L.	Raahe
1976	Kirjaston piha	öljy	Keinänen, Pentti	Raahe
1977	Näkymä Rantakadulta	öljy	Kekkonen, Urho	Raahen kaup.
1991	Näkymä Ämmänkadulta	öljy	Kestilä, Sirpa	Raahe
1991	Saariahon pihaa	öljy	Kestilä, Sirpa	Raahe
1991	Vapaakirkon pihalta	öljy	Kestilä, Sirpa	Raahe
1976	Eksynyt	öljy	Kiesvaara, Tauno	Raahe
1970	Soutaja	öljy	Kirj.hoitaja	Pori
?	Kevätretki I	öljy	Kivimäki, Mikko	Helsinki
1984	Salkosalon talo	öljy	Koivu, Leena	Raahe
1971	pieni työ	öljy	Kokkola	
1982	Sovionkadulta	öljy	Kolari, Pentti	Seinäjoki
1975	Pieniä pihvoja	öljy	KOP/Helsinki	Raahe
1970	Naapurin piha	öljy	Koponen, Aimo	Raahe
1976	Pihlaja	öljy	Koponen, Aimo	Raahe
1977	Pieni maisema	öljy	Koponen, Aimo	Raahe
1988	Rantakadulta	öljy	Korhonen	Raahen sair.
1977	Saloisten vanha koulu	öljy	Korhonen, Aino	Sotkamo
1982	Sovionkadulta	öljy	Korhonen, Anja	ROK
1988	Vanhaa Raahea	öljy	Korhonen, Eero	Raahe
?	Jaakopin lähde	öljy	Korhonen, Eero	Raahen sair.
1985	Merimiehen muija	öljy	Korhonen, Tiina	Raahen rak.
1952	Pyhäjoen kirkko	öljy	Koskela, Iivari	Yppäri
1977	Raahen Pekattori	öljy	Kosygin, Andrei	Raahen kaup.
1977	Raahe-näkymä	öljy	Kotila	Oulu
1972	Talvi	öljy	Krook, Ingvar	Vaasa
1982	Kivi	piirros	Kukko	Raahe
1982	Oksa	piirros	Kukko	Raahe
1981	Asutus kasautuu	öljy	Kukkonen	Rautaruukki
1970	Harmaa sävel	öljy	Kumpulainen, Esko	Raahe
1970	Tirkistelijä	öljy	Kumpulainen, Esko	Raahe
1977	Lapin rajoilta	öljy	Kurttila, Paavo	Oulu
1977	Maaseudun yksiö	öljy	Kurttila, Paavo	Oulu
1987	Raahenäkymä	öljy	Kuusela, Matti	Tampere
1978	Raahe Oy:n konttori	öljy	Kuutila, Olli	Raahe
?		öljy	Kuvaja, Tauno	
?	Kylmältäniemeltä	öljy	Kyllönen	Pattijoki
1974	Käynti	öljy	Kärki, Usko	Vaasa
1974	Petäjä	öljy	Lappalainen, Anneli	Oulu
1990	Taivas ja maa	öljy	Larsson, Meeri	Raahe
1990	Tunturijono	öljy	Larsson, Meeri	Raahe
1950	Asetelma	öljy	Lassila, Antti	Raahe
1981	Pihanäkymä Raahesta	öljy	Laulumaa, Uolevi	Raahe
1981	Rantanäkymä	öljy	Laulumaa, Uolevi	Raahe
1984	Sovionkadulta	öljy	Laulumaa, Uolevi	Raahe
1977	Näkymä Pekattorilta	öljy	Laurin	Oulu
1984	Pekattoria	öljy	Lautjärvi, Raili	Raahe
1973	Kaupungin rantaa	öljy	Lehtelä, Marjatta	Oulu
1985	Jyräsen piha	öljy	Lehtelä, Marjatta	Oulu
1977	Norjalainen satama	öljy	Lehtola, Eero	Raahe
1982	Brahenkadulta	öljy	Leinonen, Pasi	Raahe
1976	Pieni kaupunkinäkymä	öljy	Leiviskä, Irja	Raahe
1980	Kaupunkinäkymä	öljy	Leiviskä, Toivo	Oulu

1974	Variksen pesä	öljy	Liitto-lehti	Oulu
1990	Samassa veneessä	öljy	Limingan meijeri	Raahen OP
1991	Linnakankaan talo	öljy	Linnakangas	Helsinki
1984	Syystuuli	öljy	Londesborough, John	Englanti
1974	Syyspihlaja	öljy	Maaseudun Sivistysliitto	
1977	(teos2)		Magga	Helsinki
1977	Pieni piha	öljy	Magga	Oulu
1985	Reiponkadulta	öljy	Mankinen, Paavo	Raahen OP
1987	Ämmäkadulta	öljy	Mannerkoski/Rautar.	Helsinki
1987	Raahea Koulukadulta	öljy	Marttila, Seija	Raahen OP
1988	Raahea Saaristokadulta	öljy	Marttila, Seija	Raahen OP
1974	Lapaluotoa	öljy	Matikainen, Esko	Helsinki
1975	Kolme koivua	öljy	Matikainen, Esko	Helsinki
1975	Näkymä Katinhännästä	öljy	Matikainen, Esko	Helsinki
1979	Ruuttahuone	öljy	Matikainen, Sinikka	Helsinki
1953	Aittoja Yppäristä	öljy	Mattila, Jani	USA
1980	Vaaleanpun. piharakennus	öljy	Mattila, Jani	USA
1971	Pihanurkkaus	öljy	Merenmies, Martti	
1975	Kolme	öljy	Merikadun vanhainkoti	Raahen OP
1979	Asetelma	öljy	Meriläinen, Reino	Oulu
1979	Kevättä rinnassa	öljy	Meriläinen, Reino	Oulu
1979	Turha odotus	öljy	Meriläinen, Reino	Oulu
1979	Raahea	öljy	Meriläinen, Ritva	Salo
1953	Raahea	öljy	Miettinen, Anja	Raahen OP
1974	Sisääntulo	öljy	Miettunen, Alpo	Raahen OP
1991	Kauppakoulu	öljy	Miettunen, Alpo	Raahen OP
1980	Rantakadulta	öljy	Mikkinen, Juhani	
1950	Raahen Pekka	öljy	Moilanen, Aune	Raahen OP
?	Yppärin silta	öljy	Muikkula, Olavi	Pyhäjoki
1969	Konstruktio	öljy	Mustonen, Paavo	Kerava
1980	Taikayö	öljy	Myllykangas, Liisa	Uddevalla
1971	Värien vanki	öljy	Myllykangas, Martta	Uddevalla
1982	Jono	öljy	Myllykangas, Martta	Uddevalla
?	Ämmästä	öljy	Myllykangas, Martta	Uddevalla
1976	piirroksia (2)	piirros	Myllylä, Anja	Raahen OP
1982	Kuutamo kaup.	öljy	Myllylä, Anja	Raahen OP
1984	Pieni taulu	öljy	Myllylä, Anja	Raahen OP
1984	Pieni taulu	öljy	Myllylä, Anja	Raahen OP
?	Aamurusko pikkukaupung.	öljy	Myllylä, Anja	Raahen OP
?	Aitta Pirttiahon pihasta	öljy	Myllylä, Anja	Raahen OP
1970	Tuisku	öljy	Myllylä, Aune	Raahen OP
?	Vanhaa Raahea	öljy	Myllylä, Aune	Raahen OP
1976	Vanhaa kaupunkia	öljy	Mäenpää, Heli	Raahen OP
1978	Näkymä Raahesta	öljy	Mäkinen, Marjatta	Raahen OP
1993	Nainen rannalla	öljy	Männistö, Pekka	Raahen OP
1978	Odotus	öljy	Möykkylä	Raahen OP
1977	Pieni kaupunkinäkö	öljy	Niemelä (Pelkonen)	Helsinki
1987	Saaristokadulta	öljy	Niemelä, Kirsti	Raahen OP
1972	Tyyntyvää	öljy	Niemonen	Pattijoki
1976	Raahesta	piirros	Nikula	Raahen OP
1985	Kauppakadulta	öljy	Nikula	Raahen Lelu
1974	Raahea (3)	öljy	Nissi, Toivo	Nokia
1976	piirroksia (2)	piirros	Nissinen	Kuopio
1979	Kaupunkinäkö	öljy	Nordberg, Kari	Pattijoki
1979	Puiston kulmalta	öljy	Nordberg, Kari	Pattijoki
1980	Latomaan pihalta	öljy	Nordberg, Kari	Raahen OP
1979	Huipulla	öljy	Nuutinen, Pekka	Raahen OP
1979	Näkymä Pekkatorilta	öljy	Nuutinen, Pekka	Raahen OP
1981	Taiteilijan maisema	öljy	Nuutinen, Pekka	Raahen OP
1950	Raahen kirkko	öljy	Nyyssölä, Esteri	Raahen OP
1979	Koivu	öljy	Odqvist, Tuula	Ruotsi
1979	Pekkatorin kulmilta	öljy	Oesch, Peter	Raahen OP
1980	Toivo-kahvila	öljy	Oesch, Peter	Raahen OP
1981	Museon ranta	öljy	Oesch, Peter	Raahen OP
1983	Vaskooli	öljy	Oesch, Peter	Raahen OP
1984	Talvista Pekkatoria	öljy	Oesch, Peter	Raahen OP
1988	Eläkeläiset	öljy	Oesch, Peter	Raahen kaup.
1973	Tanssi	puu+öljy	Oikarinen, Kalevi	Raahen OP
1983	Sovionkadulta	öljy	Oja, Liisa	Raahen (ATK)
1968	Raahen rantaa	öljy	Ojala, Matti	Yppäri
1988	Kiesvaaran piha	öljy	Ojanaho	Oulu

1982	Vanhan paloaseman takaa	öljy	Oksanen, Eeva	Oulu
1982	Kaupunkinäkymä	öljy	Ollus	Raahen kaup.
1980	Raahea	öljy	Orava, Eero	Raahe
1952	Yppäriin silta	öljy	Orjala, Arvo	Yppäri
1992	Aavelaiva	öljy	Osuuspankki	Raahe
1970	Tuleentunutta	öljy	Oulun Osuuspankki	Oulu
1971	Katinhääntää	öljy	Oulun Osuuspankki	Oulu
1971	Norjalainen maisema	öljy	Oulun Osuuspankki	Oulu
1972	Rajoitettu näkymä	öljy	Oulun Osuuspankki	Oulu
1974	Katinhääntä katti	öljy	Oulun Osuuspankki	Oulu
1970	Jännitteitä	öljy	Oulun Taidemuseo	Oulu
1972	Pihanäkymä Raahesta	öljy	Paani, Janne	Pattijoki
1970	Kristalliaamu	öljy	Parkkinen, Esteri	Raahe
1975	Aamun sarastusta	öljy	Patrikainen, Elli	Juuka
1983	Mikonkari	tussi	Pattijoen kunta	Pattijoki
1983	Pappila	tussi	Pattijoen kunta	Pattijoki
1984	Puinti	öljy	Pattijoen kunta	Pattijoki
1984	Rauhanpirtti	tussi	Pattijoen kunta	Pattijoki
1984	Susikari	piirros	Pattijoen kunta	Pattijoki
1989	Vanha kansakoulu	öljy	Pattijoen kunta	Pattijoki
1984	Rantakadulta	öljy	Pehkonen, Leo	Oulu
1985	Lestadiuksen talo	öljy	Pekuri	Raahe
1986	Museon tak. Rantakadulta	öljy	Pekuri	Raahe
1986	Raahea	öljy	Pekuri, Eija	Raahe
1980	Brahenkadulta	öljy	Pekuri, Jorma	Raahe
1980	Palokunnankadulta	öljy	Pekuri, Jorma	Raahe
1980	Rantakadulta	öljy	Pekuri, Jorma	Raahe
1987	Raahea	öljy	Pekuri, Jorma	Raahe
1980	Raahea	öljy	Pekuri, Teuvo	
1973	Mistä tulemme-minne ...	öljy	Pelkonen, Johannes	Turku
1978	Pikku työ	öljy	Pelkonen, Ulla	Raahe
1978	Saaristokadulta	öljy	Pelkonen, Ulla	Raahe
1979	Kauppakadulta	öljy	Pelkonen, Ulla	Raahe
1980	Immosen talo	öljy	Pelkonen, Ulla	Raahe
1987	Näkymä Raahesta	öljy	Pelkonen, Ulla	Raahe
1975	Pieni työ	öljy	Perälä, Arvo	Raahe
1975	Tunturitie	öljy	Perälä, Arvo	Raahe
1984	Kuplat ja todellisuus	öljy	Piehingin koulu	Raahen kaup.
1986	Talvinen piha Raahesta	öljy	Pietiläinen, Lauri	Ovako
1981	Riekköjen maa	öljy	Pihlaja, Marketta	Raahe
1989	Kasteputous	öljy	Pihlaja, Marketta	Raahe
1990	Rauhoitettu	öljy	Pihlaja, Marketta	Raahe
1975	Niinkuin muuttolintusen...	öljy	Pikkarainen	Oulu
1982	Cortenkadulta	öljy	Pirhonen, Terttu	Raahe
1979	Museon ranta	öljy	Pirhonen, Tuula	Raahe
1972	Iltapäivän auringossa	öljy	Pirinen, Paula	Raahe
1977	Talvinen kaupunkinäkymä	öljy	Pirinen, Paula	Raahe
1976	Kaupunkinäkymä	öljy	Pirkola, Hilikka	Raahe
1976	Näkymä Rantakadulta	öljy	Pirkola, Hilikka	Raahe
1968	Talvimaisema Mettalanm.	öljy	Pirttiäho, Fanni	Raahe
1974	Näkymä Reiponkadulta	lino	Pitkänen, Annikki	Kuopio
1991	Vanhaa Raahea	öljy	Pohjamo, Antti	Lappeenranta
1975	Poiju odottaa	öljy	Pointo Oy	Raahe
?	Muistoissa	öljy	Puhakka, Antti	Datamik
1970	Apaja	öljy	Puijola, Martti	Vihanti
1970	Maisema Yppäristä	öljy	Puijola, Martti	Vihanti
1984	Vapaapäivä	öljy	Punainen Risti	Vaasa
1979	Raahea	öljy	Puoskari, Aino	Raahe
1972	Syyskoivu	öljy	Pyhtilä, Jukka	Oulu
1973	Ankkurin ikävä	öljy	Pyhtilä, Jukka	Oulu
1987	Talvimaisema	öljy	Pyhtilä, Jukka	Oulu
?	Markun muotokuva	öljy	Pyhtilä, Markku	Pattijoki
1968	Tauvo	öljy	Pyhtilä, Pekka	Pattijoki
1976	Ajatuksia kuutamolla	öljy	Pyhtilä, Pertti	Tartto
1979	Kylätie	öljy	Pyhtilä, Pertti	Tartto
198?	Rannalla	öljy	Pyhtilä, Pertti	Tartto
1950	Jokisuu	öljy	Pyhtilä, Sampa	Pattijoki
1982	Pekkatorin nurkka	öljy	Päivike, Matti	Raahe
1970	Kirves on pantu...	öljy		Raahe
1984	Pekkatori	öljy		Raahe
1986	Nylanderin talo	öljy	Raahelainen Oy	Raahe

1986	Oma talo	öljy	Raahelainen Oy	Raahе
1975	Pekan vapaapäivä	öljy	Raahen aluesair.	Raahе
1976	Pilvipoutaa	öljy	Raahen aluesairaala	Raahе
1980	Vanhaa Raahea	öljy	Raahen aluesairaala	Raahе
1984	Fellmannilta	öljy	Raahen aluesairaala	Raahе
1985	Kohtaaminen rannalla	öljy	Raahen aluesairaala	Raahе
1971	Punainen aitta	öljy	Raahen kaupunki	kirjasto
1971	Kadun varrelta	öljy	Raahen kaupunki	Lappeenranta
1972	Saattajat	öljy	Raahen kaupunki	Ollins.koulu
1976	Pekattori	öljy	Raahen kaupunki	Mo i Rana
1977	Museon ranta	öljy	Raahen kaupunki	Tserepovets
1977	Pihan perältä	öljy	Raahen kaupunki	Raahе
1978	Rantasauna	öljy	Raahen kaupunki	Raahе
1980	Rysä	öljy	Raahen kaupunki	Raahе
1983	Merimiesten paluu	öljy	Raahen kaupunki	Raahе
1988	Hiljaisuus puhuttelee	öljy	Raahen kaupunki	Raahе
1988	Kuuntele hiljaisuutta	öljy	Raahen kaupunki	Raahе
1988	Portti pohjoiseen	seka- tekn.	Raahen kaupunki	Raahе
1990	Erämaa	öljy	Raahen kaupunki	Raahе
1980	Rantakadulta	öljy	Raahen Kirjatyö	Raahе
1982	Pattijoen silta	tussi	Raahen lukio 2D	Raahе
1973	Portista pihaan	öljy	Raahen Osuuspankki	Raahе
1973	Siniset varjot	öljy	Raahen Osuuspankki	Raahе
1985	Avara maailma	öljy	Raahen Osuuspankki	Raahе
1985	Raahesta	piirros	Raahen Osuuspankki	Raahе
1980	Raatihuone	öljy	Raahen raastupa	Raahе
1983	Raahea	öljy	Raahen Rakennus	Raahе
1988	Pieni Raahetyö	öljy	Raahen sairaala	Raahе
1981	Tuulentie	öljy	Rahko, Sami	ROK
1981	Kesäverho	öljy	Ranta, Tellervo	Tervola
1980	Riihimäki	öljy	Rantala, Ismo	
1984	Lepohetki	öljy	Ratsula, O	Helsinki
1987	Ämmänkadun kulma	öljy	Rauhala, Eero	Raahen sair.
1978	Sovion portti	öljy	Rautaruukin ins.	Raahе
1977	Kaupunkinäkymä	öljy	Rautaruukki Oy	Raahе
1983	Kesäleikit	öljy	Rautaruukki Oy	Raahе
1983	Viimeisellä rannalla	öljy	Rautaruukki Oy	Raahе
1985	Museo	öljy	Rautaruukki Oy	Raahе
1988	Tehdasnäkymä	öljy	Rautaruukki Oy	Raahе
?	Pekattorilta	öljy	Rautio, Jussi	Helsinki
1968	Riihikenttä	öljy	Rautio, Kerttu	Raahе
?	Katinhääntää	öljy	Rautio, Pekka	Raahе
1976	Näkymä Pekattorilta	öljy	Reinilä, Matti	Oslo
1976	Porttikongi	öljy	Reinilä, Yrjö	Raahе
1979	Reinilän piha	öljy	Reinilä, Yrjö	Raahе
1977	Vanhaa Raahea	öljy	Riala, Matti	Siikajoki
1977	Rantakadulta	piirros	Roihu, Ulla	Nokia
1979	Raahen näkymä	öljy	Roihu, Ulla	Nokia
1979	Roihun pihasta	öljy	Roihu, Ulla	Nokia
1982	Rantakadulta	öljy	Roihu, Ulla	Nokia
1982	Roihun piha	öljy	Roihu, Ulla	Nokia
1989	Taika alkaa tästä	öljy	Ruka-Art	Kuusamo
1986	Saaristokatua	öljy	Ruohomäki, Aune	
1986	Raahea	öljy	Ruohonen	
1986	Raahea	öljy	Ruohonen	
1949	Rantamaisema	hiilip.	Rusko Matti	Saloinen
1984	Raahea	öljy	Rytivaara/OP	
1984	Raahea	öljy	Rytivaara/OP	
1988	Koulukadulta	öljy	Rytivaara/OP	
1986	Museo	öljy	Räsänen	Kuopio
1986	Sovion talo	öljy	Räsänen	Kuopio
1981	Maiseman kasvot	öljy	Saarela	Raahе
1980	Palokunnankadulta	öljy	Saarela, Brita	Pattijoki
1979	Kaupunkinäkymä	öljy	Saarela, Kalervo	Pattijoki
1979	Kaupunkinäkymä	öljy	Saarela, Kalervo	Pattijoki
1986	Kaupunkinäkymä	öljy	Saarela, Veikko	Raahе
1971	Ilta rannalla	öljy	Saariaho, Olavi	Raahе
1984	Cortenkadulta	öljy	Saastamoinen, Matti	Kajaani
1987	Ämmänkadulta	öljy	Sairaala/henkilök.	Raahе
1984	Pekattori	öljy	Salkosalo	Raahе

1988	Raahea	öljy	Salkosalo	Raahe
1984	Pekkaatori	öljy	Salkosalo, Eila	Oulu
1982	Reiponkadulta	öljy	Salkosalo, Jorma	Raahe
1984	Salkosalon talo	öljy	Salkosalo, Reino	
1988	Välikatua	öljy	Salkosalo, Saima	
1987	Salkosalon vanha talo	öljy	Salkosalo, Veikko	Raahe
1975	Pihalta	piirros	Salmi, Gretel	Raahe
1977	Ollinsaaren kartano	öljy	Salovaara	Raahe
1982	Marjolan talo	öljy	Salovaara, Leena	Raahe
1982	Marjolan talon piha	öljy	Salovaara, Leena	Raahe
1982	Työväenopiston piha	öljy	Saralampi	Raahe
1980	Myhrbergin puistosta	öljy	Siekinen, Saara	Raahe
1980	Sovionkadulta	öljy	Siekinen, Saara	Raahe
1980	Ämmänkadulta	öljy	Siekinen, Saara	Raahe
1984	Raahea	öljy	Sihvola, Sakari	Revo Oy
1981	Näkymä Pekkaatorilta	öljy	Silvennoinen, Veikko	Datamik
1974	Vesikuski	öljy	Silvola, Pauli	Laitila
1980	Me mököttäjät	öljy	Silvola, Pauli	Laitila
1972	Vanhaa kaupunkia	öljy	Sipilä, Eero	Raahe
1973	Pienet talvimaisemat(2)	öljy	Sipilä, Eero	Raahe
1993	Kaksin rannalla	öljy	Sipola, Kerttu	Raahe
1978	Pihakoivu	öljy	Sirkiä, Ulla	Hämeenlinna
1978	Sovionkadulta	öljy	Sirkiä, Ulla	Hämeenlinna
1970	Herääminen	öljy	Siurua	Oulu
1976	Ikkunanäkymä	öljy	Skellefteån kaup.	Ruotsi
1986	Vaimon muotokuva	öljy	Skinnari, Olavi	Ruotsi
1974	Yksinäinen tunturi	öljy	Strindbergin näytt.	Helsinki
1975	Varrella virran	öljy	Strindbergin näytt.	Ruotsi
1970	Hiljaisuus	öljy	Suhonen	Imatra
1980	Kauppakadulta	öljy	Suomela, Esa	Raahe
1980	Kirkkokadulta	öljy	Suomela, Esa	Raahe
1984	Cortenkadulta	öljy	Suomela, Sirkka	
1979	Kevään leikit	öljy	Sutela, Minna	Turku
1979	Suvanto	öljy	Sutela, Minna	Turku
1987	Ämmänkadulta	öljy	Suutari, Jukka	Raahen sair.
1979	Ämmänkadulta	öljy	Swanljung, Ossi	Raahe
1980	Pieni työ	öljy	Taidemaalari liitto	Hki
1988	Kevätpäiviä	öljy	Tamminen	Oulu
1970	Juhannus	öljy	Tappola, Kalevi	Raahe
1970	Yli aidan	öljy	Tappola, Kalevi	Raahe
1971	Reiponkadulta	lino	Tappola, Kalevi	Raahe
1987	Talvimaisema	öljy	Tarvainen, Aune	Raahe
1980	Luovin pihalta	öljy	Taskila	Raahe
1972	Korven kätköistä	öljy	Tiainen	Oulu
1975	Aitta tien mutkassa	öljy	Tiikkala	Oulu
1970	Käy sisään	öljy	Toikkanen, Jussi	Rovaniemi
1980	Tukin talo	öljy	Tukki, Pauli	Oulu
1975	Asemakadulta	öljy	Tuntematon	
1975	Kaksi tussipiirrosta	tussi	Tuomaala, Else	Raahe
1975	Pieni Raahetyö	öljy	Tuomaala, Else	Raahe
1971	Maalaus parvekkeen oveen	öljy	Tuomaala, Tuomo	Raahe
1984	Tuomelan talo	öljy	Tuomela, Aino	Pattijoki
1982	Palokunnankadulta	öljy	Tuomela, Urpo	Hgin Asuntos.
1982	Pekkaatoria	öljy	Tuomela, Urpo	Helsinki
1981	Museon ranta	öljy	Tuulari	Oik.ministeriö
1978	Vanhaa Raahea	öljy	Työvoimatoimisto	Raahen kaup.
1983	Koivuja	piirros	Työväenopisto	Raahe
1971	Läpi nähtyä	öljy	Tönnning, Tauno	Oulu
1984	Näkymä Raahesta	öljy	Törmälä, Matti	Jämsä
1985	Autotorin aitta	öljy	Törmälä, Matti	
1985	Cortenkatu 6	öljy	Umbom, Riitta	Raahe
1974	Hiekkaranta	öljy	Vaajoensuu, Antti	Helsinki
1972	Hiljainen Bulevardi	öljy	Vaarno, Pekka	Hämeenlinna
1976	Piirroksia (3)	piirros	Vaarno, Pekka	Hämeenlinna
1978	Lepikko aamulla	öljy	Vaarno, Pekka	Hämeenlinna
1990	...ja valkeus tuli	öljy	Vaarno, Pekka	Raahen kaup.
1991	Lastentarhan luota	öljy	Vaihoja	Raahe
1971	Metsän reuna	öljy	Valjakka, Eero	Tampere
1971	Solsetta Rantakadulla	lino	Valkealahti, Kaarina	Raahe
1977	Konsvärkki kuutamolla	öljy	Valkeapää, Raija	Lappeenranta
1977	Pieni piha	öljy	Valkeapää, Raija	Lappeenranta

1980	Vaellus	öljy	Valkeapää, Raija	Lappeenranta
1988	Aatamin jälkeläinen	öljy	Valkeapää, Raija	Lappeenranta
1976	Kaupunkinäkymä	öljy	Valkeapää, Tomi	Lappeenranta
1982	Rantakatua	öljy	Valkeapää, Tomi	Lappeenranta
1970	Levi	öljy	Valtion kokoelmat	Itä-Suomen lääninhallitus, Joensuu
1975	Koti-ikävä	öljy	Vanhatalo, Esko	Oulu
1978	Näkymä Koulukadulta	öljy	Vantunen, Markku	Helsinki
1975	Yksin joukossa	öljy	Varpula, Alli	Raahe
1987	Sovionkadulta	öljy	Vasankari, Kauko	Raahe
1978	Latokenttä	öljy	Vedenoja, Eeva	Pattijoki
1977	Kohtauspaikka	öljy	Vedenoja, Pirjo	Kempele
1982	Reiponkadulta	öljy	Vedenoja, Pirjo	Kempele
?	Aamu merellä	öljy	Vedenoja, Pirjo	Kempele
1986	Ikkuna pohjoiseen	öljy	Vehmas, Aatos	Helsinki
1976	Ilta nuoruuden	öljy	Werner Oy	Tammisaari
1993	Kaipuu	öljy	Vihannin kirjasto	Vihannin kunta
1950	Susikarin pirtti	öljy	Vihannin Nuorisos.	Vihanti
1993	Syötekelo	öljy	Viitanen, Esa	Raahe
1984	Sovionkadulta	öljy	Virtanen/Raahen rak.	Raage
1974			Vähäkangas, Juhani	Raahe
1985	Kaupunkinäkymä	öljy	Vähäkangas, Juhani	Raahe
1975	Kyläpääskysel	öljy	Vänskä, Viljo	Kangasala
1975	Piirros	piirros	Vänskä, Viljo	Kangasala
1980	Kirkkok.-Saaristokatu	öljy	Väätäinen, Pirjo	Kuopio
1980	Sateen jälkeen	öljy	Väätäinen, Pirjo	Kuopio

Liite 4: Jyväskylän taidemuseon taiteilijahaastattelun runko

Keski-Suomen kuvataiteen dokumentointiprojekti – Taiteilijahaastattelut Matrikkelitietojen tarkistus

I. Lapsuus - nuoruus / varhaisvaiheet

1. Olet(te) syntynyt?
Onko tämä myös paikka, jossa olet elänyt lapsuutesi? | nuoruutesi?
2. Minkä merkityksen annat lapsuutesi elinympäristölle – yleensä | suhteessa tai-teeseesi?
3. Ensikontaktisi kuvataiteeseen?
4. Milloin aavistit, että sinusta tulee taiteilija?
- Kuka kannusti? (vanhemmat, ystävät, opettaja)
Mikä oli suhteesi muihin taiteisiin; miksi kuvataide?

II. Tie taiteeseen

1. Miten olet saanut taideoppisi? – taidekoulut, kurssit, itseoppinut
2. Mitä koulu / kurssi antoi? – koulutuksen merkitys myöhemmälle tekemiselle
3. Opettajia, innoittajia ja esikuvia? – Kuinka kestävä suhteesi heihin on ollut?
4. Opintomatkat – mihin, miksi, mitä merkitystä?
5. Ensimmäiset kokemukset taidemaailmasta: niiden vaikutus tekemiseesi:
- näyttelytoiminta | kritiikit | apurahat

III. Tuotanto

1. Taiteen tekeminen / muut ammatit
2. Työskentelytilat – ennen ja nyt
3. Miten työskentelet? – Ajankäyttö vuorokaudessa? Yhtä tai useampaa työtä?
Töitä piilotellen? Kuinka pitkään työ valmistuu?
4. Milloin olet erityisen tyytyväinen / tyytymätön tekemiisi?
5. Miksi tietty tekniikka / materiaali?
6. Miksi tietty aihe / teema?
7. Miksi tietty ilmaisukeino / tyyli / ismi?
8. Mikä edellisistä ohjaa tekemistäsi?
9. Mitä taide sinulle merkitsee?
10. Onko jokin teoksesi Sinulle tärkeämpi kuin muut, miksi?
11. Kerro teoksesta / teossarjasta... | Teokset, joista kuva. Mainitse ni-meltä.

IV. Keskisuomalainen taiteilija

1. Onko mielestäsi olemassa "keskisuomalaista" taidetta;
Onko tämän alueen taiteella jokin erityinen tunnistettava piirre?
2. Millaista on elää ja toimia Keski-Suomessa / Jyväskylässä taiteilijana
- taloudelliset tekijät – elääkö taiteilijana?
- näyttelymahdollisuudet | taideyleisö
- julkiset työt / taidehankinnat – toteutuneet ja toteutumattomat ja niiden merkitys
- taidekritiikki | suhteet muualle Suomeen, ulkomaille
3. Oletko jostakin erityisestä syystä halunnut jäädä Keski-Suomeen kuvantekijäksi?
4. Miltä taiteen tulevaisuus näyttää Keski-Suomessa / Suomessa?
- taiteen merkitys yhteiskunnassa | yhteiskunnallinen tuki / taiteilija-apurahat
5. Mihin suuntaan ajattelet kuvataiteen kehittyvän tulevaisuudessa – käsitetaide, performanssi, multimedia – mikä on "perinteisen" taiteen asema tulevaisuudes-sa?
6. Miten katsot kehityksen / muutoksen vaikuttavan itseesi ja omaan tekemiseesi?
7. Mitä tahtoisit vielä joskus tehdä?

V. Muuta

1. Taiteilijalla olevan materiaalin tarkistus
- kelvolliset teoskuvat | valokuvat (henkilökuvat, työkuvat jne.) | videomateri-aali, ääninauhat
- lehtileikkeet | omat julkaisut | artikkelit | muuta mahdollista
2. Multimediaa varten kuvattavat teokset – mitä toivomuksia?
3. Kuvien käyttöoikeuksien tarkistaminen

Liite 5: Åbo Akademin taiteilijahaastattelun runko

Konsthistoriska institutionen, 20500 ÅBO BIOGRAFISKT FORMULÄR

Namn (inkl. tidigare): _____ **Född** _____ **Födelseort** _____

Föräldrar: _____

Äktenskap

År _____ Maka, make _____ Född _____ Föräldrar _____

Barn _____ Född _____

Bosättningsorter _____ Åren _____

Skolgång

Skola _____ Åren _____

Konststudier

Läroinrättning _____ Åren _____ Lärare _____

Övriga studier

Läroinrättning _____ Åren _____ Lärare _____

Resor

Land, Ort _____ Tidpunkt _____

Tjänster och befattningar

Befattning _____ Tid _____

Förtroendeuppdrag (med årtal) _____

Utmärkelser och pris (med årtal) _____

Medlemskap i konstnärsgupper och organisationer

Grupp eller organisation _____ Tid _____

Kritikerverksamhet _____

Författarskap: _____

översättnings- och redigeringsverksamhet _____

Beställningar _____ **Lokal, Ort** _____ **Tid** _____

Debut _____

Separatutställning _____

Grupputställning _____

Övriga framträdanden _____

Stipendier

Fond _____ Ändamål _____ Tid _____

Tävlingar

Arrangör _____ Uppgift _____ Placering _____ Tid _____

Offentliga beställningar (med årtal) _____

Privata beställningar (med årtal) _____

Övrigt _____

Insamlat och bearbetat av _____ Datum _____

Kompleterat av _____